HAZIRLAYAN
ATSIZ

ORUÇ BEĞ TARİHİ

AHMEDÎ DÂSTÂN ve TEVÂRİH-i MÜLÛK-i ÂL-i OSMAN

ŞÜKRULLAH BEHÇETÜ'T TEVÂRİH

ÜÇ OSMANLI TARİHİ

ÜÇ OSMANLI TARİHİ

Oruç Beğ Tarihi

*

Ahmedî:

Dâstân ve Tevârîh-i Mülûk-i Âl-i Osman

*

Şükrullah:

Behcetü't-Tevârîh

Hazırlayan:

Atsız

ÖTÜKEN

YAYIN NU: 907
KÜLTÜR SERİSİ: 476

T.C.
KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI
16267

ISBN 978-975-437-869-6

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12
Ankara irtibat bürosu:
Yüksel Caddesi: 33/5 Kızılay - Ankara
Tel: (0312) 431 96 49
İnternet: www.otuken.com.tr
E-posta: otuken@otuken.com.tr

Kapak Tasarımı: GNG Tanıtım
Dizgi - Tertip: Ötüken
Kapak Baskısı: Plato Basım
Baskı: Yaylacık Matbaası (0212)6125860
Maltepe mah. Litros yolu Fatih Sanayi Sitesi No: 12/197-203
Topkapı-Zeytinburnu
Cilt: Yedigün Mücellithanesi
İstanbul-Aralık 2011

İÇİNDEKİLER

Sunuş 7

ORUÇ BEĞ TARİHİ

Eser ve Müellifi Hakkında Birkaç Söz 11
Oruç Beğ Tarihi 17
İsimler Cetveli 111

AHMEDÎ:
DÂSTÂN VE TEVÂRÎH-İ MÜLÛK-I ÂL-İ OSMAN

Ahmedî (1334-1413) 131
Osman Ocağı Padişahlarının Destanı ve Tarihi ve Kâfirlerle Savaşları 137
Ahmedî'nin Osmanlı Tarihindeki Vukuatın Hülâsası 161
Ahmedî'ye Göre Osmanlı Hanedanı Soykütüğü 166
İsimler Cetveli 167
Ahmedî'nin Osmanlı Tarihinde Açıklanması Gereken Sözler 169
Türkçe Sözler 169
Arapça Sözler 171
Farsça Sözler 175

ŞÜKRULLAH:
BEHCETÜ'T-TEVÂRÎH

Şükrullah'ın Hayatı ve Eserleri 181
Hayatı 181
Eserleri 183
Behcetü't-Tevârîh 185
Behcetü't-Tevârîh'in 16'ncı Asırdaki Tercümesi 186
Behcetü't-Tevârîh'in Bundan Önceki Seif ve Atsız Neşirleri 187

Bu Seferki *Behcetü't-Tevârîh* Basımında Okuyucuların Dikkat Etmesi Gereken Noktalar 189
Tercümede Kullanılan Eski Türkçe Kelimeler 190
[Behcetü't-Tevârîh] 193
Osmanlı Sultanları Tarihi 203
Şükrullah'a Göre Osmanlı Tarihinin Kronolojisi 233
Şükrullah'ın hayatının Kronolojisi 233
Şükrullah'ın Eserleri 234
Şükrullah'a Göre Osmanlıların Şeceresi 234
İsimler Cetveli 235

Sunuş

Bu kitap, her üçü de Atsız Hoca tarafından hazırlanıp da Tercüman 1001 Temel Eser serisinde (İstanbul, tarihsiz) yayınlanmış olan *Oruç Beğ Tarihi** ile Türkiye Yayınevi tarafından *Osmanlı Tarihleri-I* (İstanbul 1949?) adlı kitap içinde yayınlanan Ahmedî'nin manzum tarihi *Dâstân ve Tevârîh-i Mülûk-ı Âl-i Osman*'ın ve Şükrullah'ın *Behcetü't-Tevârîh* adlı eserinin bir araya getirilmesiyle meydana gelmiştir. İsimler Cetveli için kolaylık olması bakımından nesirlerde konulmuş olan satır numaraları, bu yayınımızda gereksiz bulunmuştur. Fakat manzum metinde her 5 mısrada bir konulan numaralar ise, cetvelde isimlerin geçtiği mısra numaraları gösterildiğinden, uygulanmıştır.

Metinin Atsız Hoca tarafından uygulanan imlâsına dokunulmamıştır.

Ötüken Neşriyat

---

* Bu yayında kitaba eklenmiş olan, Oruç Beğ Tarihi'nin Manisa Kütüphanesinde bulunduğu belirtilen Osmanlıca metni konulmamıştır. (Ötüken)

Oruç Beğ Tarihi

Eser ve Müellifi Hakkında Birkaç Söz

«Osmanlı Tarihi»nin en eski yerli kaynakları, ilk «tarihî takvim»lerle Ahmedî'nin meşhur *İskendernâme*'sine eklediği manzum parçasından sonra «Tevârîh-i Âl-i Osman» (= Osmanlı Hanedanı Tarihleri) diye adlandırılan kroniklerdir. Çoğunun müellifi bilinmeyen bu kroniklerin başlıcaları Âşıkpaşaoğlu, Neşrî ve Edirneli Oruc'a ait olanlarıdır.

Oruc'un eseri 1925'te Berlin'de ünlü Türkolog Prof. Babinger tarafından bastırılmış, Türkiye'de ise şimdiye kadar bu eserle ciddî şekilde meşgul olunmamıştır.

Babinger'in bastırdığı *Oruç Tarihi*, eserin Oxford ve Cambridge nüshalarının ayrı ayrı basımından ibarettir. İki nüsha arasındaki kelime ve ifade farkları fazla olduğundan, nüshalardan birini esas alarak ötekindeki farkları dip notları ile göstermek yoluna, haklı olarak gitmemiştir.

Babinger basımında Oxford nüshası 3-75. sayfaları almakta ve hicrî 872 tarihinde bitmektedir. Bu nüshanın başlarında müellif kendisini «Oruç b. Âdili'l-Kazzâz Kâtibü'l-Edrenevî» diye tanıtmaktadır. Oruc'dan bahseden Türk tarihçilerinin onu «Oruç Beğ» diye anması belki bu kâtipliğinden ötürüdür. O sırada İstanbul alınmış olmakla beraber

Edirne (ve o zamanki söyleyişle «Edrene»)de, hiç olmazsa bazı aylarda devlet başkenti olmak vasfını muhafaza ettiğinden Oruc'un Edirne'de Divan Kâtibi olduğu, bu sebepten Oruç Beğ denildiği düşünülebilir.

Babinger'in yayınladığı ikinci nüsha Cambridge nüshası olup eserin 79-139. sayfalarını işgal etmekte ve hicretin 899. yılına kadar gelmektedir. Bu nüsha 3 Şaban 1022 (= 18 Eylül 1613)'de istinsah olunmuştur. Yani oldukça yeni bir nüshadır. 899 yılına kadar geldiği için Babinger bu ikinci nüshaya «mufassal nüsha» diyorsa da sayfa sayısı bakımından bunun 60 sayfa olmasına karşılık muhtasar sayılan ilk nüsha 72 sayfa tutmaktadır. Ayrıca ikinci nüshada müellif adına ait bir kayıt yoktur.

Oruç hakkındaki bütün bilgimiz babasının bir ipekçi (kazzâz), yani ipek veya ibrişim bükücü olmasından ve Oruc'un Edirne'de doğmuş bulunmasından ibarettir.

Oruc'un tarihi dil bakımından XV. Yüzyıl Anadolu Türkçesinin sade güzelliğini taşımasından başka eski bir kronik olması dolayısıyla da mühimdir. 899 Hicrî yılına kadar olan bütünü bizzat müellif tarafından yazılmış olsa, yani *Âşıkpaşaoğlu Tarihi*'nde olduğu gibi, son yıllarını müstensihler eklemiş bulunmasa dahi yine eski bir tarihtir.

Osmanlı Tarihleri'nde âdet olduğu üzere olaylar kısa ve kesin olarak anlatılmıştır ki bu, bilinen ilk Türk Tarihi demek olan milâdî 720-725 yıllarına ait Bilge Tonyukuk yazıtından beri Türk tarihçiliğinin garip bir geleneğidir.

Hiç şüphesiz, Oruç Kroniği'nin baş bölümlerine bol miktarda destan ve efsane unsurları karışmıştır. Buna rağmen tarih bilgisi süzgecinden geçirmek suretiyle, bu bölümlerden de faydalanmak mümkündür. II. Murad ve Fatih çağları için ise bir anakaynaktır. Birçok yerlerinin Anonim Tevârîh-i Âl-i Osman'larla hemen hemen aynı oluşu, Babinger'in dediği

gibi, bir tek anakaynaktan faydalanmış olmaları ihtimalini düşündürmektedir.

Oruç Tarihi'nin şimdiye kadar birkaç nüshası bulunmuştur. En mühimi, müellif adını da ihtiva eden Oxford nüshasıdır ki Bodleian Kütüphanesi'nde (Nu. Rawl. or. 5) bulunmaktadır.

Zagreb'de Yugoslav Bilimler Akademisi'nde (Babinger Koleksiyonu, Nu. 673, I) ikinci bir nüshası bulunmuştur.

Cambridge nüshası, Zagreb nüshasına benzemektedir.

Paris'te, Bibliotheque Nationale'de (Suppl. turc 859) de yine tahrif edilmiş bir nüsha vardır. Bu nüsha 1144 Ramazanı başında (= Mart 1732 başları) istinsah edilmiştir ve hicrî 847'de II. Mu-rad'ın tahttan çekilişine kadardır.

Bir de Münih'te, Bayrische Staatsbibliothek'te (Cod. Turc 83) bir nüsha bilinmektedir.

Oruç Tarihi'nin Türkiye'deki nüshaları hakkında etraflı bilgi yoktur. 1951'de Istanbul'da toplanan XXII. Müsteşrikler Kongresi dolayısıyla yayınlanan ve Türkiye kütüphanelerindeki değerli yazmaları gösteren fihrist risalelerinin Manisa-Akhisar şehirlerine ait olanında, Manisa'daki Muradiye Kütüphanesi'nde 5506 sayılı derginin ikinci eseri olarak 143 - 236. yaprakları ihtiva eden Oruç Beğ'in *Tevârîh-i Âl-i Osman*'ı kaydedilmiştir. Aynı eserden ertesi yıl İsmet Parmaksızoğlu da bahsetmiştir (Manisa Genel Kütüphanesi Tarih-Coğrafya Yazmaları Katalogu, s. 9, Istanbul 1952). Parmaksızoğlu'nun verdiği izahattan bu nüshada da müellif adının zikredildiğini öğreniyoruz. Yalnız müellif burada babasının «kazzâz» olduğundan bahsetmemiştir ki, bunun da müstensih atlaması olacağı tabiidir.

Manisa'daki bu nüshadan başka Istanbul Kütüphaneleri'ndeki anonimlerden bir ikisinin de Oruc'a ait olması ihtimali vardır.

Türkiye'de Oruç Beğ Tarihi'nden ilk bahseden tarihçi, Istanbullu olduğu için «Şehrîzâde» (Istanbulluoğlu) soyadını alan ve Hicrî 1178'de ölen (*Osmanlı Müellifleri*, III, 75) «Mehmet Said Efendi»dir. Başlangıçtan Hicrî 1000 yılına kadar yazdığı *Nevpeydâ* adlı eserinin kaynakları arasında Oruç Beğ'in tarihi de vardır. Bu tarihin Osman Gazi'den Yıldırım'ın cülûsuna kadar bahsettiği, *Osmanlı Müellifleri*'nin başka bir yerinde (III, 180) söylenmekte ise de bu kaydın Mehmed Said Efendi'ye mi, yoksa *Osmanlı Müellifleri* sahibine mi ait olduğu anlaşılamamaktadır. Bununla beraber bu kaydın doğru olmadığını aşağıda açıklayacağız.

Oruc'dan ikinci olarak bahseden Osmanlı tarihçisi Hicrî 1297'de ölen Tayyaroğlu Atâ Beğ'dir. *Enderun Tarihi* adlı 5 ciltlik mühim bir eserin müellifi olan Atâ Beğ, Osmanlı Tarihi'ne ait kaynaklarını sayarken (*Enderun Tarihi*, III, 324) «lisân-ı Türkî-i kadîm ile Sultan Osman ve Sultan Orhan asrı vukuatını mübeyyin Oruç Beğ Tarihi»nden bahsetmektedir. Bugün, Atâ Beğ'in gördüğü nüshanın eksik bir nüsha olduğu anlaşılmaktadır.

Oruç Beğ'den bahseden üçüncü Türk tarihçisi Necib Âsım'dır. «Osmanlı Târihnüvisleri ve Müverrihleri» adı ile *Târîh-i Osmânî Encümeni Mecmuası*'nın 1 Nisan 1326 tarihli 1. cüzünün 42. sayfasında, *Enderun Tarihi* müellifi Atâ Beğ'in verdiği bilgiyi tekrarlamakla iktifa etmiş ve biraz şüpheli bir ifade kullanmıştır.

Nihayet, en son olarak da Bursalı Tahir Beğ, *Osmanlı Müellifleri* adlı eserinde müellifimizden «Oruç Beğ» diye bahsetmiş, fakat hakkında bilgi vermemiştir.

Bana göre Oruç Beğ okadar eski bir zamanın müellifi değildir. Bunun bir delili, ilk vezirlerden «Çandarlı Kara Halil» için «zamanımızdaki Vezir Halil Paşa'nın dedesiydi» demesidir. «Zamanımızdaki vezir» dediği Halil Paşa, II. Murad ve Fatih'in sadırazamı olan Çandarlıoğlu Halil Paşa'-

dır ki Hicrî 842-853 (=Milâdî 1438 - 1453) arasında büyükvezirlik yapmıştır. Şu halde *Oruç Beğ Tarihi* en erken olarak 842'de yazılmış ve sonraki bölümleri müstensihler tarafından eklenmiş olabilir. Fakat eserin Fatih, hattâ II. Bayazıd çağında yazıldığını gösteren daha mühim bir delil vardır ki, o da başlangıçta, Osmanlıların atası olarak efsanevî Süleymanşah'ın gösterilmiş olmasıdır. Bugün artık bilindiği üzere, Süleymanşah, Fatih'ten sonraki devirde uydurularak Osmanlı soy kütüğüne katılmış bir şahıstır. Netekim Fatih'in son sadırazamı olan Karamanlı Nişancı Mehmed Paşa'nın Arapça yazdığı *Osmanlı Tarihi*'nde Süleymanşah'tan bahsedilmemiştir. Bu sebeple ben bu eserin, II. Bayazıd'ın saltanatı başlarında yazılmış olduğunu kabul ediyorum.

Eserde bazı mühim tarih yanlışları olmasına rağmen (Yıldırım Bayazıd'ın sünnet düğününde 20 yaşını aşkın gösterilmesi gibi ki istinsah yanlışı da olabilir) bu tarih, Âşıkpaşaoğlu ile Neşrî'yi tamamlayacak değerde bir eserdir.

Türkler arasında «Oruç Beğ» diye tanındığı için benim de öyle anacağım bu müellifin eserini Türk aydınlarına sunmakla hiç şüphesiz millî kültüre küçük bir hizmette bulunmuş oluyorum.

Metinde, bugün için anlaşılmayan bazı kelimelerin yerine anlaşılanlarını koymak ve XV. Yüzyılda başka türlü söylenen fiil kiplerini bugünün söyleyişine çevirmek («gelür» veya «bulmış» yerine «gelir», «bulmuş» demek gibi) suretiyle metnin tarihçi ve dilci olmayanlar tarafından kolayca anlaşılmasını sağlamaya çalıştım. Yalnız, metindeki bir iki manzumeyi o zamanki şekliyle aldım.

Gerekli yerlerde dip notlan ile kısa açıklamalar yaptım ve bugünkü nesiller için anlaşılmayan Hicrî tarihlerin milâdî karşılıklarını da yine dip notlarında gösterdim.

Esas olarak, Babinger'in muhtasar saymasına rağmen daha mufassal olan Oxford nüshasını aldım. Onun bittiği yerden itibaren de Cambridge nüshasıyla eseri tamamladım.

Millî kültürümüzün anıtlarından biri olan bu eseri böylece yayınlamakla mevcudu tükenmiş olan asıl eseri edinmek imkânından mahrum tarihçilere de yardım ettiğime inanıyorum. Tarih bilginleri bu eseri mukayeseli olarak basıncaya kadar bu basım ihtiyacı karşılayacaktır.

Atsız

28 Nisan 1972

Oruç Beğ Tarihi

Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm

Elhamdülillâhi Rabbi'l-Âlemîn. Ve's-Selâtü ve's-Selâmi alâ Seyyidinâ Muhammedin ve Âlihi't-Tayyibîni't-Tâhirîni Ecma'în.[1]

Azizimiz! Bil ki bunca ulular ki gelmişlerdir eskilerden ve sonrakilerden kimi tefsir, kimi hadîs, kimi peygamberler tarihi, kimi bizim peygamberimizin tarihi, kimi padişahlar tarihi gibi şeyler yazmışlardır. Kimi de acayip hikâyeler kaleme almış, **İran** ve **Rum** padişahlarından, **Efrâsiyab**'dan, **Zâloğlu Rüstem**'den âlemde söylenmedik hiçbir söz kalmamıştır. Her azizler ki gelmişlerdir, her biri kendi zamanında olan padişahların kıssalarını yazıp beyan etmişlerdir. İmdi: Azizimiz! Her kişiye kendi zamanında olan padişahların kıssalarını yazmak gerektir. Zira «Zıllullâhi fi'l-arz»dır.[2]

İmdi azizimiz bu değersiz **Âdilül-Kazzâz oğlu Edirneli Kâtip Oruç**[3] gördü ki her kıssa için türlü hikâyetler söylenmiştir. Ancak, **Osmanlı Hanedanı** tarihi teva-

---

[1] Âlemlerin sahibi olan Allah'a hamd, efendimiz Muhammed'e ve onun iyi, arınmış ocağının bütününe dualar ve selâmlar olsun.

[2] Yerde Tanrı'nın gölgesi.

[3] «Kazzâz» Arapça kelime olup «ipek işleyen», «ibrişim büken» demektir. Oruc'un babası Âdil'in ipekçi esnafından olduğu anlaşılıyor.

tür[4]le söylenmiş değil. Bilhassa bunların kıssaları asıldır. Zira, bunlar gaziler ve düşmanı yenicilerdir. Tanrı uğruna hak yoluna durmuşlardır. Gazâ malını toplayıp Hak yönüne harc edicilerdir ve Haktan yana gidicilerdir. Din yoluna gayretlilerdir. Dünyaya mağrur değillerdir. Şeriat yolunu gözeticilerdir. Dinsizlerden intikam alıcılardır ve kimsesizleri sevicilerdir. Garptan şarka İslâm dinini açıcılardır ve Hakkın yolundan dışarda olan âsileri kırıcılardır. **Osmanlı Hanedanı** sert bir ailedir. **Oğuz** neslinden ve **Sâm** aslındandır.[5] İnançları sağlamdır.

İmdi lâzımdır ki **Osmanlı Hanedanı**'nın başlangıcından tâ sonuna kadar kıssalarını ve ettikleri gazalarını zikredelim. Tâ kıyamete kadar anılalım. **Vallâhu a'lem.**[6]

beyit

Cihanda kişinin adıdır kalan;
Kalanı vebal ü yalandır, yalan.

İmdi azizimiz! Hakkın inayeti, **Muhammed Mustafa**'nın şefaati, evliyaların ve peygamberlerin himmeti ve şeriat yolunu yapan âlimlerin duası üzerlerinden eksik olmayıp atadan ataya tâ nihayete varıncaya kadar akıbetlerini hayır edip İslâm imanını lâyık kılıp kabirlerini kıyamete kadar nurla ışıklandırsın. Hak Taâlânın rahmeti ve Hazreti Peygamberin şefaati o azizlerin üzerlerine olsun. Âmin! Yâ Rabbe'l-Âlemîn.

---

[4] «Tevatür» Arapça bir kelime olup «doğru veya yanlış olduğu düşünülmeden üzerinde ittifak edilen konu» demektir.

[5] «Sâm», meşhur efsaneye göre Nuh'un üç oğlundan biri olup Araplar'ın atasıdır. Oruç burada yanılmıştır. Çünkü aynı efsaneye göre Türkler'in atası, Nuh'un oğullarından «Yâfes»tir. Nitekim daha aşağıda öyle geçmektedir (7. nota bak).

[6] «En iyi bilen Tanrı'dır».

Osman Hanedanı'nın neslini bil: Babası **Ertuğrul**, onun babası **Süleymanşah**, onun babası **Kaya Alp**, onun babası **Kızıl Buğa**, onun babası **Baytur**, onun babası **Aykulug Ağa**, onun babası **Tugar**, onun babası **Kayıtnun**, onun babası **Baysunkur**, onun babası **Bakı Ağa**, onun babası **Sugançaf**, onun babası **Temür**, onun babası **Basak**, onun babası **Gök Alp**, onun babası **Oğuz**, onun babası **Kara Han**, onun babası **Kutluca Ağa**, onun babası **Tozak**. Böylece 38 kişidir ki **Nuh Peygamber**'in oğlu **Yâfes**'e çıkar.[7]

Bunlar **Acem** ülkesinde padişah idiler. Hazret-i Peygambere inançları vardı. **Mâhân** şehrinde padişah idiler. **Mervli Ebû Müslim** bu nesilden çıkmıştır derler.

Cengiz Han, Hatay[8] ülkesinden 20.000 erle çıkıp gelip **Belh** şehrini ve ülkesini, **Horasan** ve **İrak** ve bütün **Acem** ülkesini harab etmişti. O vakit **Belh** şehrinin şahı **Horzumşah**[9] idi. Ariflerin sultanı olan Hazret-i **Mevlânâ** o vakit 9 yaşında idi. **Belh** şehrinin içinde dünyaya geldi. **Mevlânâ Celâleddin**'in babası **Bahâeddin**, ki **Horzumşah**'ın kızından doğmuştu, onun babasına **Belh** şehrinin hatibi **Mevlânâ Hüseyin** derlerdi. Bu **Mevlânâ Hüseyin, Ebûbekir** neslindendi. **Sultan Bahâeddin, Cengiz Han** ortaya çıkmadan 6 ay önce vatanını bırakıp **Belh** şehrinden **Bağdad**'a gelmişti. O Bağdad'da iken **Cengiz Han** gelip **Belh** şehrini ve ülkesini harab etmişti. Memleketleri yıka boza sonra **Bağdad**'a gelip onu dahi harab etti.

---

[7] Oruç burada 18 ad saydığı halde Osman Gazi'nin 38 atasından bahsetmektedir. Zaten bunların hepsi muhayyel ve efsanevî atalardır. İçlerinde doğru olan tek taraf Osman Gazi'nin babasının «Ertuğrul» olduğudur. Öteki isimlerin çoğu da bozuk şekilde alınmış olup başka kaynaklarda isim olarak doğru kelimelerdir.

[8] Kuzey Çin.

[9] Türkler Harzem'e "Horzum" diyorlardı.

O vakit **Bağdad**'da halife **Abbas Ailesi** neslinden **Muntasır Billâh** idi. Halifeyi öldürüp, Abbasîler'i kırıp, **Selçuk Hanedanı**'nı memleketten çıkarıp âlem karmakarışık olmuştu. **Acem** ülkesini baştanbaşa ve **Âbilistan**[10]dan beri **Yunan**[11] ve **Arap** diyarının bir kısmını hep **Cengiz Hanlılar** tutmuştu. Hicretin 620'si idi.[12]

Selçuk Hanedanı neslinden **Sultan Alâeddin** bu memleketin şahı idi. Âlem karmakarışık olmakla **Acem** ülkesinden **Anadolu**'ya gelip onun dahi başına sergüzeştler gelip **Amasya** şehrine gelmişti. Sonunda **Sivas** şehrinden çıkıp **Yunan Eline** padişah oldu hicretin 626'sında.[13] Onun başka bir hikâyeti vardır. **Karaman** ülkesine o vakit **Yunan** ülkesi derlerdi.

Cengiz Han, Belh şehrini harab edince o sırada öldü. Tanrı'nın laneti üzerine olsun. Oğlu **Hülegü Han**[14] yerine beğ olup oğlanları üreyip **Acem** ülkesini **Cengiz Hanlılar** tutmuştu. Âlem karıştı. **Oğuz** tayfası göçebe **Yörük** tayfası idi. **Mâhân** şehrinin şahı o vakit **Süleymanşah**'tı. **Osman Gazi**'nin dedesidir. **Mâhân** şehri harab olunca **Süleyman şah** dahi **Mâhân**'ı bırakıp **Acem Elinden Anadolu** ülkesine gelmeye niyet etti. **Erzurum** ülkesine geldi. Oradan **Erzincan**'a geldi. Oradan **Amasya**'ya gelip gazâ niyetine deyip çok gazalar etti. Çok yerler açtı. Sonra oradan geçip **Haleb**'e geldi. **Haleb** bölgesinde **Ca'ber Kalesi** derler, o kalenin önüne kondular. **Fırat Irmağı**'nı geçmek istediler. Yol, iz bilmezlerdi. Nihayet **Süleymanşah** at tepti **Fırat Irmağı**'nı geçmeye. Meğer önü yâr

---

[10] Bugünkü Elbistan.

[11] Konya ve Karaman bölgesinin eski adı. Netekim aşağıda Oruç da açıklıyor.

[12] Hicretin 620'si milâdî olarak 4 Şubat 1223 - 23 Ocak 1224 arasıdır.

[13] Hicretin 626'sı milâdî 30 Kasım 1228-19 Kasım 1229 arasıdır.

[14] Oruç burada yanılmıştır: Hülegü Han, Cengiz'in oğlu değil, torunudur.

imiş. Atıyla **Fırat**'ta boğuldu. Şehid oldu. Irmaktan çıkardılar. **Ca'ber Kalesi**'nin önünde gömdüler. Şimdi ona **Mezâr-ı Türk** derler.

Süleymanşah'ın üç oğlu kaldı. Birinin adı **Sunkur Tegin**, birinin adı **Gündoğdu** ve birinin adı **Ertuğrul** ki **Osman**'ın babasıdır.

Bu üç kardeş **Fırat Irmağı**'ndan **Pasın Ovası**'na geldiler, durdular. Oradan göçüp **Sürmeli Çukuru**'na geldiler. **Sunkur Tegin** ve **Gündoğdu** geri, **Acem** ülkesine gittiler. **Ertuğrul** orada kaldı. Gazâ niyeti edip yerleşti. Üç oğlu oldu. Birinin adı **Gündüz**, birinin adı **Sarunatı.**[15] Ona Savcı dahi derlerdi. Birinin adı **Osman Gazi**. Tanrı'nın rahmeti üzerine olsun. Ama **Osman Gazi, Anadolu** ülkesinde dünyaya geldi hicretin 658'inde.[16]

Osman küçük idi. **Ertuğrul, Osman** küçücük iken çift sürdürdü. Devlet **Osman Gazi**'nin başında idi. O iki kardeş öldü. **Osman Gazi** yerlerine geçti.

Bir gün **Ertuğrul, Sarunatı** oğlunu **Sultan Alâeddin**'e gönderdi ki **Sultan Alâeddin**'den yer isteyeler, orada yerleşeler. **Sultan Alâeddin** dahi kabul etti. Bunları hoş gördü.

Karahisar Tekfürü ve **Bilecik Tekfürü Sultan Alâeddin**'e itaat etmiş olup haraç verirlerdi. **Sultan Alâeddin** dahi o iki aralığı onlara yurt verdi. **Söğütçük** derler, oraya kadar olan yerleri yurt tutalar. **Domalıç Dağı**'nı ve **Ermeni Dağı**'nı onlara yaylak ve kışlak verdi.

Ertuğrul, Sarunatı ile **Ankara**'ya geldiler. Orada vatan tuttular. **Rumlar** üzerine çok gazalar ettiler. Sonunda iki oğlu da öldü. Sonra **Ertuğrul** öldü. **Osman Gazi**

---

[15] Ertuğrul'un bu oğlunun adı öteki kaynaklarda «Saru-batı» veya «Saruyatı» şeklinde de geçmektedir. Mesele kesinlikle çözülmediği için buradaki şekli aldık.

[16] Hicretin 658'i milâdî 18 Aralık 1259 — 5 Aralık 1260 arasıdır.

onun yerine geçti. Gece gündüz Hak yolunda gazâ ederdi. Yiğitlik ve kahramanlıkta yüce bir bahadır olarak ortaya çıktı. Sanki dünyada **Zâl, Sâm** ve **Neriman** idi.[17] Okadar adı çıktı. Yiğitler arasında hürmet ve itibar gören kişi oldu. Ne zaman ata binse üzerindeki sanki **Sâm** yahut **Zâl oğlu Rüstem**'di. Sonunda **Söğütçük**'te yerleşti.

Birdenbire **Kostantin Tekfürü**, oğlunu nice bin iyi silâhlı adamla Müslümanlar üzerine gönderdi. **Sultan Alâeddin**'e dahi haber oldu ki kâfir askeri üzerimize yürüdü diye, **Sultan Alâeddin** dahi her tarafa mektuplar gönderdi. Hükmettiği yerlere, tâ **Sivas** kapısına kadar çeriler toplamaya başladı. **Osman Gazi** dahi 1000 kişi mikdarı yiğitler alıp ve kendi gibi erkek arslanlar toplayıp ulu gazadır diyip o gelen kâfir askerine karşı vardı. O 1000 kişiyi üç bölük kılıp bir gece üç yerden baskın edip kâfir askerine giriştiler. Kâfir askeri gafil, sarhoş yatarken mucize **Muhammed**'indir diyip kılıç koydular. Sabah vaktine kadar kâfirleri kılıçtan geçirdiler. Tarumar eylediler. Bunca ganimet malıyla dönüp yerlerine geldiler. Malın onda birini çıkarıp **Sultan Alâeddin**'e gönderdiler.

Sultan Alâeddin bu fethi işitti, gayet ferah oldu. **Osman Gazi**'nin bu yiğitliğine aferin diyip tez buyurdu: Hazineden ok, silâh ve zırhlar çıkarttı. Elli katar deve ve elli katar katır[18] bütün savaş malzemesiyle donatıldı. Hazret-i Peygamberin **Mısır** sultanından gelmiş ak bayrağını da çıkarttı. Tuğ, bayrak, sancak, davul, nakkare, boru ve kösler dövülüp, sancak çözülüp **Veziri Abdülaziz** adındaki bilgili ve akıllı kişiyle birlikte gönderdi.

Osman Gazi'ye haber oldu ki «**Sultan Alâeddin** sana bunca ikramlar eyledi, geliyor.» diye. **Osman Gazi** dahi karşı çıktı. Getirip bir hoş yere kondurdu, **Abdülaziz**'i

---

[17] Şehname'deki İran kahramanları.

[18] Elli deve veya elli katırdan kurulu katar demektir.

konukladı. Ertesi gün olunca vezir dahi Padişah'ın verdiği ihsanları arzetti ve dedi ki: «Ey oğul! Baban **Ertuğrul**'un gördüğü düş bu idi ki **Şeyh Ede Balı** o düşü tabir etmişti.» Sonra şöyle anlattı: **Osman Gazi** dünyaya gelmeden **Ertuğrul** bir gece garip bir düş gördü. O düşten uyandı. Düşünü düşünerek, Allah'ı zikrederek kalktı, sabah namazını kıldı. Atına binip doğru **Konya**'ya vardı. **Konya**'da rüya tabir eden itibarlı bir kişi vardı. **Şeyh Ede Balı** derlerdi. Kemal sahibi idi. Rüya ilmini iyi bilirdi. Kerameti gözükmüş kişiydi. Zengindi. O ülkede meşhurdu. **Sultan Alâeddin** dahi ona inanmıştı.

Ertuğrul elbise değiştirip geldi. O düşü şeyh hazretine anlattı. Dedi ki: «Ey şeyh! Senin koynundan bir ay doğar. Gelir benim koynuma girer, kalır. Sonra göbeğimden bir ağaç biter. Gölgesi âlemi tutar. Gölgesinin altında dağlar olur. Dibinden sular ve ırmaklar çıkar. Bu sulardan kimi içer, kimi bağlar, bahçeler sular ve çeşmeler akıtır. O uykudan uyandım. Düşüm budur. Tabirini buyurun.» dedi.

Şeyh dedi ki: «Ey yiğit! Düşünün tabiri budur ki, bir oğlun ola. Adı **Osman** ola. Benim dahi bir kızım ola. Râbia adlı. Benim kızımı senin oğlun **Osman**'a vereler. O kızdan **Osman**'ın birçok oğlancıkları ola ve onun nesli babadan oğula padişah olalar. Müjdeler olsun sana ve nesline ki padişahlık verildi. Mübarek olsun.»

Sonra **Osman Gazi** dünyaya gelip savaşlarda Rum çerisini kırdığı zaman Vezir **Abdülaziz** sancak getirdikte **Şeyh Ede Balı**'nın kızını da beraber getirmişti. **Râbia Hatun**'u **Osman Gazi**'ye nikâh edip verdi. Büyük düğünler yaptı.

Gerdek gecesi olup muradı hâsıl olunca sabahleyin kalkıp abdest alarak sabah namazını kıldı. Atına bindi. Er arslanlar ve bahadır erenler meydana çıktılar. At koşturdular. Âdet üzere koşu edip av avladılar. Sonra yerlerine

dönecekleri sırada ansızın **Rum** tarafından toz belirdi. Tozun içinden bir atlı çıkageldi. Zırh ve silâhla süslü idi. Meğer kâfir beğlerinden imiş. Kostantin'in namlı adamlarındanmış. Gelip meydanda çağırıp dedi ki: «Bu aranızda **Osman** adlı adam var mıdır?» dedi. **Osman**'ı gösterdiler. Hemen atından inip **Osman**'ın ayağına düştü. «Es-selâtü ve's-selâmi aleyke yâ Resûlallâh.» dedi. Kelime-i şahadet getirip şöyle dedi: «Ey **Osman Gazi**! Düşümde sizin peygamber **Muhammed Mustafa**'yı gördüm. Bana İslâm dinini telkin edip kelime-i şahadeti ve Fatiha'yı ve İhlâs sûresini öğretti. Dedi ki: Ey **Abdullah**, sabahleyin kalk, atlan. Falan yerde bir gazi yiğit vardır. Adı **Osman**'dır. Şu şekilli yiğittir. Hak yoluna fî sebîlillâh gazaya niyet etmiştir. Benim ak sancağım onun yanındadır. Ona git. Tâbi ol.» dedi. «Benim asıl adım **Mıhal**'dır. Hazret-i Risâlet benim adımı **Abdullah** koydu. Dedi ki **Osman**'la gazaya beraber bel bağla dedi. Senin de neslin âleme dola. Babadan oğula gazalar edeler. Onların yanında namlı kimseler olalar. Tâ **Üngürüs** Eli'ne değin İslâm sancağını çekip İslâm dinini ortaya çıkaralar dedi. Düşümden uyanınca yüzümde İslâm nuru parladığını gördüm.» diyip **Osman Gazi**'nin önünde tekrar kelime-i şahadet getirip Müslüman oldu.

Şimdi zamanımızda **Mıhaloğulları** ki vardır, onun neslindendir.

Abdülaziz ve **Ede Balı** bunu görünce inançları daha sağlam oldu. Hak Taâlâ'ya çok çok şükürler ettiler. «Elhamdülillah ki son demimizde bunun gibi kahramana yetiştik.» dediler.

Vezir **Abdülaziz** birkaç gün sonra **Sultan Alâeddin**'in yanına gelip bütün ahvâli arzetti. **Sultan Alâeddin** işitip sevindi. Hakka çok şükürler eyledi. «Elhamdülillah ki asrımızda bunun gibi bir kahraman çıktı.» dedi.

Meğer **Sultan Alâeddin**'e **Mısır Sultanı** olan kimseden Emîrülmü'minîn Hazreti **Osman**'ın kılıcı gelmişti. Kendi belinde götürürdü. O kılıcı belinden çıkardı. **Osman**'a gönderdi ve: «O ülkede bağımsız padişah olsun. **Anadolu** ülkesini ona ısmarladım. Açabildiği yere kadar açsın; onun olsun.» dedi.

Sultan Alâeddin'in bu taraftan **Tatar**larla savaşı vardı. **Âbilistan** ülkesini ve **Acem** Eli'ni **Cengiz Hanlılar** tutmuşlardı. **Çağatay çerisi** gelip **Sultan Alâeddin** üzerine hücum etmişti. **Sultan Alâeddin, Tatar** ile cenge meşguldü. Sonunda **Tatarlar**'la barışıp dönünce **Sultan Alâeddin** öldü.

Hicretin 659'unda[19] oğlu **Sultan Gıyas** tahta geçip padişah oldu. Hüküm ve hükümet etti ama zulmetmeye başladı.

O zamanda bir şeyh vardı. Adına **Baba İlyas** derlerdi. **Acem** Eli'nden gelmişti. **Sultan Alâeddin** zamanında gelip **Amasya** bölgesinde Çat dedikleri bir kasabada yerleşmişti. Hazreti **Mevlâna Celâleddin** dahi o vakitte **Konya**'da idi. O zamanda çok ulular ve şeyhler vardı. Zira **Sultan Alâeddin** şeyhlere dost olduğu için hep onun memleketine gelmişlerdi.

Sultan Alâeddin ölüp oğlu **Gıyaseddin** ki tahta geçti idi, çok zulümler etmeye başladı. Sonunda bir sebepten dolayı **Baba İlyas**'tan korkup asker gönderdi. **Babaîler**'i kılıçtan geçirdi. Onun daha başka bir hikâyesi vardır ki **Âşıkpaşaoğlu Ulvan Çelebi** menâkıbında bildirmiştir.

Karaman Eli'ne eskiden **Yunan** derlerdi. **Karaman** denmesine sebep budur. Onun için bu hikâyeyi anlattık.[20] Oğlu ve kızı kalmadı. Memleket boş kaldı. **Babaîler**'den Muhlis Paşa bir sebeple padişah oldu. **Babaî-**

---

[19] Hicretin 659'u milâdî 6 Aralık 1260 — 25 Kasım 1261 arasıdır.

[20] Karaman'a niçin Karaman dendiğinin izahı birkaç satır aşağıdadır.

ler'i kıranlardan intikam alıp o askerden kim varsa hep kılıçtan geçirdi. Kırk gün beğlik etti. Bazıları altı ay beğlik etti dedi. Ondan sonra **Babaîler**'den **Halife Kör Kadı, Baba İlyas** zamanında **İç El**'e halife olmuştu. Meğer o **Kör Kadı**'nın beş yaşında bir oğlu kalmıştı. Adına **Karaman** derlerdi. **Muhlis Paşa** o oğlanı getirip tahta geçirdi. Padişah eyledi. Nefes edip: «Bu nesil bu ülkeyi tuta, padişah ola.» dedi. **Karaman Eli**'ne «**Karaman**» dediklerine sebep budur.

Biz yine **Osman Gazi** kıssasına gelelim. **Osman Gazi**'nin **Şeyh Ede Balı** kızı **Râbia Hatun**'dan bir oğlu oldu. Adını **Orhan** koydu. O, dünyaya geldikte hicretin 687'sinde[21] idi.

Osman Gazi önce gelip **Bileciğ**'i ve **İnegöl**'ü fethetti. **Osman Gazi**'nin ilk cuma namazını, **Karahisar**'ı aldıkta «**Dursun Fakih**» derlerdi bir kişi vardı, o kıldı. İlk önce **Osman** adına hutbeyi o okudu. Bayram namazını da kıldı. Hicretin 689' unda[22] idi.

Sonra, **Osman Gazi**, aldığı memleketleri bağışladı: **Karahisar Sancağı**'nı ki ona **İnönü** derler, oğlu Orhan'a verdi. Subaşılığı kardeşinin oğlu **Alp Gündüz**'e verdi. **Yarhisar**'ı **Hasan Alp**'a verdi ki **Süleymanşah** ile **Acem** ülkesinden gelmişti. **İnegöl**'ü **Turgud Alp**'a verdi.

Şimdiki zamanda dahi o gazilerin adları anılır. **Anadolu**'da köyler vardır ki onlara **Turgudlular** derler.

Kayınatası **Ede Balı**'ya **Bilecik** hâsılını verdi ve hatunu **Râbia**'yı orada **Ede Balı** ile birlikte bıraktı. Kendisi **Yenişehir**'de oturdu.

Osman'ın bir oğlu daha oldu. Adını **Ali Paşa** kodu. Yanından ayırmadı.

---

[21] Hicretin 687'si milâdî 6 Şubat 1288 — 14 Ocak 1289 arasıdır.

[22] «Hâsıl», vergilerden elde edilen gelir demektir.

Öte yandan **Orhan Gazi** ile babası buluşup dört yanda Eller açmaya başladılar. **İzniğ**'i ve **Köprühisarı**'nı yağma ile fethettiler.

Beri yandan **Bursa Tekfürü**, **Adranos Tekfürü**, **Batnos Tekfürü** ve **Kite Tekfürü** ittifak ettiler ki Türk'ün üzerine yürüyeler ve aradan kaldıralar. Çok asker toplayıp **Osman Gazi**'nin üzerine geldiler. **Osman Gazi**'ye haber oldu. O dahi gazileri toplayıp Ulu Tanrı'ya tevekkül ederek kâfir askerini karşıladı. **Koyunhisarı** önünde karşılaştılar. Büyük bir savaş ettiler. Gazilerden ve kâfirlerden çok kimse öldü. Bu savaşta **Osman Gazi**'nin kardeşi oğlu **Aydoğdu**'yu şehit ettiler. Rahmetullâh. Lomboz sınırında, **Koyunhisarı**'na giden yolda gömdüler. Ne zaman o memlekette at sancılanır olsa, getirirler, o mezarı üç defa dolaştırırlar. Hak Taâlâ inâyetiyle şifa bulur. Şimdi ona **Türk Han Mezarı** derler. O ülkede meşhurdur. Biz gelelim savaşa: İslâm ve kâfir çerisi savaşıp Hak Taâlâ'nın yardımıyla ve **Muhammed Mustafa**'nın mucizesiyle kâfir askeri yenildi. **Adranos Tekfürü** kaçtı. **Bursa Tekfürü** hisara girdi. **Kestel** ve **Kite** tekfürleri öldü.

Gaziler doyum olup[23] gelip **Ulubad**'ı fethettiler. Tekfür ile barış yaptılar.

Osman Gazi geldi. **Bursa**'nın üzerine havale yaptı.[24] Gördü ki savaşla alınmaz, bir havale de **Kaplıca**'da yaptı. Kardeşi oğlu **Aktemür**'ü baş koydu. Gayet bahadırlardandı. Yanına ona yarar yoldaşlar koştu.

---

[23] «Doyum olmak» eski bir Osmanlı tabiri olup «bol ganimet almak» manasınadır.

[24] «Havale», alınması güç. bir kalenin çevresine yapılan küçük kale veya istihkâm demektir. Havaledeki askerler, kuşatılan şehir veya kaleye dışardan yardım gelmesini önleyerek şehiri âciz bırakmaya çalışırlardı.

Balabancık derler bir yarar kulu vardı. O da dağ tarafında bir havale yaptı. Bir yılın içinde bu havaleleri yaptılar. **Bursa**'yı kuşattılar. Hisardan dışarı adam çıkartmaz oldular. Elini tamamen aldılar. Hisar şöylece yalnız kaldı.

Bunlar böyle yaptıktan sonra **Osman Gazi, Yenişehir**'e geldi; oturdu. Etrafın kâfirleri gazilerle uğraştılar. Fırsat **Osman Gazi**'nin oldu. Sonunda o ülkeyi de alıp zaptettiler. Gaziler oraları adalet ve insafla aldılar. Ganimet malı ile zengin oldular.

Osman Gazi, oğlu **Orhan**'ı, **Köse Mıhal** ki adı **Abdullah** idi ve **Turgud Alp**'i birlikte gönderdi. Geldiler, **Bursa** üzerinde büyük ceng ettiler. **Bursa Tekfürü**'ne **Barsuk** derlerdi. Âciz kalıp **Orhan**'la barış yaptı. Hisarı verdi. Andlaştılar. **Tekfür**, oğlu ve kızıyla, bütün malı ile çıktı, Istanbul'a gitti.

Orhan Gazi, Bursa'yı fethetti. Hicretin 726'sında[25] vâki oldu. **Orhan Gazi, Bursa**'yı fethettiğinde **Osman Gazi** henüz hayatta idi ama ayağı ağrırdı. Onun için **Bursa** gazasına gelmedi. Bir sebep de bu idi ki «**Orhan** benim zamanımda yücelsin; millet, memleket ona dönsün.» derdi. Onun için gitmedi.

Orhan Gazi zamanında **Âşık Paşa, Koca Ahmed**[26], **Geyikli Baba, Ahi Evren** vardı. Hicretin 730'unda[27] idi.

Osman Gazi, 19 yıl beğlik etti. Kalan zamanını oğlu **Orhan**'a ısmarlamıştı. **Osman Gazi**, Hak emrine vardı. Ömrü 69'unda idi. Rahmetler olsun. Tanrı kabrini nurlandırsın.

Oğlu **Orhan Gazi** müstakil olarak tahta geçti. Padişah oldu. Hicretin 727'sinde[28] idi. **Osman Gazi** vasiyet et-

---

[25] Hicretin 726'sı milâdî 8 Aralık 1325 — 26 Kasım 1326 arasıdır.

[26] Buradaki «Koca Ahmed» diğer kroniklerde «Karaca Ahmed» şeklinde geçmektedir.

[27] Hicretin 730'u milâdî 25 Ekim 1329 — 14 Ekim 1330 arasıdır.

mişti ki **Bursa**'da beni **Gümüş Künbed** altına koyun demişti. Bazıları da **Söğütçük**'te gömdüler derler. Ulu Tanrı rahmetini ziyade etsin.

Orhan'ın dahi iki oğlu oldu. Birinin adı **Süleyman Paşa** ve birinin adı **Murad Gazi**. **Murad Gazi**, hicretin 716'sında[29] doğmuştu.

Biz gelelim geriye: Bu taraftan **Konur Alp, Gazi Rahman** ve **Akça Koca** ittifak ettiler ki her taraftan yürüyeler. **Konur Alp, Gazi Rahman, Akça Koca, Yazı Ovası**'nı, **Konurapa**'yı, **Bolu**'yu ve **Mudurnu** Ellerini fethettiler, kendilerine bağladılar. **Akça Koca, Kocaeli**'ni fethetti. Onun için **Kocaeli** derler. Sonra **Konur Alp Gazi** ve **Akça Koca** ahrete göçtüler. Rahmetler olsun. **Orhan Gazi** dahi o elleri sancak yapıp oğlu **Süleyman Paşa**'ya verdi. **İnönü Sancağı**'nı diğer oğlu **Murad Gazi**'ye verdi ki küçük oğlu idi.

Orhan Gazi gelip **İzmit**'i fethetti. Kiliselerini yıktı. Mescit ve medreseler yaptırdı. Şimdi henüz **İzmit**'te medresesi vardır.

Kara Mürsel derler bir yiğit vardı. O kıyıyı ona verdi. Ülkesini tımar olarak üleştirdi. Tımar erleri o kıyıya geldiler, **Istanbul**'dan gemi çıkartmaz oldular. Sağlam beklediler ki gemi çıkıp o kıyıları vurmaya.

Yalak Ova'yı **Akça Koca**'ya verdiler. O da kendisiyle gelen Gazilere üleştirdi.

Ermeni Pazarı'nı **Yahşılu**'ya verdi. Ermeni vilâyeti dedikleri **Sis, Misis** ve **Tarsus**'tur.[30]

---

[28] Hicretin 727'si milâdî 27 Kasım 1326 — 16 Kasım 1327 arasıdır.

[29] Hicretin 716'sı milâdî 26 Mart 1316 — 15 Mart 1317 arasıdır.

[30] Burada, Eskişehir yöresindeki Ermeni, daha doğrusu Ermen Pazarı ile Çukurova'daki «Küçük Ermenistan» denilen Ermeni Beğliği birbirine karıştırılmıştır. Bu cümle müstensihin işgüzarlığı olup Oruç'un öteki nüshasında yoktur.

Kunduz Pazarı'nı ve vilâyetini **Akbaş** halkına verdiler. Şimdi hâlâ bunların nesli vardır. **Fazlullah Gazi** ki **Gelibolu**'da tekkesi vardır. **Akça Koca** neslindendir. **Kocaeli**'ni, **Konurapa**'yı ve **Bolu** vilâyetini bunlar açmışlardı.

Orhan Gazi bütün memlekette müstakil padişah oldu. Kardeşi **Ali Paşa** dahi beğlerbeğiliğini bırakıp **Orhan**'a verdi. Kendi meşayih yolunu tutup derviş olmuştu.

Bir gün **Ali Paşa**, kardeşi **Orhan**'a dedi ki: «Ey kardeş! Elhamdülillah askerin çoğaldı. İslâm ordusu kuvvet buldu. Muhammed dini yücelip günden güne büyüdü. İmdi, sen dahi âlemde bir türe koy ki onunla cihanda anılasın.» **Orhan** Gazi: «Ey kardeş! Sen ne dersen öyle olsun.» dedi. **Ali Paşa** dedi ki: «Ey kardeş! Bütün askerin kızıl börk giysinler. Sen ak börk giy. Sana ait kullar da ak börk giysinler. Bu da âlemde bir nişan olsun.»

Orhan Gazi bu sözü kabul edip adam gönderdi. **Amasya**'da **Horasanlı Hacı Bektaş**'tan izin alıp ak börk getirtti. Önce kendi giydi. Ondan sonra kendisine ait kullar ak börk giydiler. Ak börk giymek o zamandan kaldı.

O zamanda padişahlar ve beğler kardeşleriyle danışırlardı. Birbirlerine saygı gösterip birbirlerini öldürmezlerdi. Tâ **Yıldırım Han** zamanına gelinceye kadar böyle idi. Sonra kardeş kardeşi öldürmek **Yıldırım Han** zamanında oldu.

Anadolu'da **Yaya** yazmak **Orhan Gazi** zamanında oldu.

Bundan sonra **Orhan Gazi** gelip çevresiyle birlikte **İzniğ**'i fethetti. Bir ulu cami yaptırdı. Birlikte bir de imaret yaptırdı. İmaretin aşını kendi eliyle üleştirdi. **Anadolu** ülkesinde ilk imareti **Orhan Gazi** yaptı. Bunu, **İzniğ**'i fethettikten sonra yaptı.

İzmit'i **Süleyman Paşa**'ya verdi. **Tarakçı Borlu**'ya, **Yenice**'ye ve **Göynüğ**'e havale oldu. Sonunda onları da fethetti.

Oğlu **Murad Gazi**'ye **Bursa Sancağı**'nı verdi. **Kocaeli**'ni amcası oğlu **Gündüz**'e verdi. **Orhan Gazi** de kendi vilâyetine baktı.

Süleyman Paşa, Tarakçı Yenicesi'ni, **Bolu**'yu ve **Mudurnu**'yu fethettikten sonra o illerin ne kadar kâfirleri varsa **Süleyman Paşa**'nın adalet ve insafını gördüler. Çoğu Müslüman oldu. Herkes ona itaat etti.

Beri yandan **Orhan Gazi**, Karası ülkesini, **Balıkesir**'i, **Bergama**'yı ve **Edremit**'i çevresiyle fethetti. Tekfürünü içinde bırakmışlardı. Sonra hain oldu. Öldürdüler.

Bir gün **Süleyman Paşa** memleketi gezmeye çıktı. Gezerken **Aydıncık**'ta temaşaya varıp seyretti. Acayip ve garip yapılar gördü. Onları seyredip hayrette kaldı. Düşünceye daldı. **Ece Beğ** derlerdi bir bahadır yiğit vardı. Bir de **Fazıl Beğ** derlerdi ki bu ikisi gayet bahadır idiler. «Ey Han! Ne düşünüp hayran kaldınız? Fikriniz ne idi?» dediler. **Süleyman Paşa** dedi ki: «Fikrim budur ki bu denizi öte geçmeye çare olaydı ki kimse duymasa. Kâfirlerin haberi olmasa.»

Ece Beğ ve **Fazıl Beğ**: «Sultanım buyurursa biz ikimiz geçelim.» dediler. **Süleyman Paşa**: «Nereden geçersiniz?» dedi. Bunlar: «Burada yerler vardır ki öte geçmeye yakındır.» dediler. Sürdüler, geldiler. Bir yer gösterdiler. O yerin adına **Varınça** derler. **Güvercinlik**'ten aşağı, deniz kıyısında bir hisar vardır. **Çimnik Hisarı** derler. Onun karşısında **Ece Beğ** ve **Fazıl Beğ** bir sal yaptılar. Bindiler. Geceleyin **Çimnik Kalesi** civarına çıktılar. Bağlarının arasında bir kâfir yakaladılar. Döndüler. Yine sala bindiler. Sabahleyin **Süleyman Paşa**'ya getirdiler. **Süleyman Paşa** o kâfire iyi muamele edip hil'at giydirdi. Bu kâfire dedi ki: «Hisara girmeye bir yer var mıdır ki kâfir-

leri duyamadan hisara girelim?» Bu kâfir: «Ben sizi bir yerden ileteyim ki, kimse duymadan hisara giresiniz.» dedi.

Hemen birkaç sal yaptılar. **Süleyman Paşa** yetmiş, seksen kişiyle sallara bindi. Öte yakaya geçtiler. Bu kâfir bunları doğru **Çimnik Kalesi**'ne götürdü. Hisara karşı yığılmış terslik vardı. Hisardan yüksekti. Kalenin içinde de fazla kimse yoktu. Harman vaktiydi ve bağ vaktiydi. Hisar boştu. Geceleyin o terslikten kalenin içine girdiler. Ama kâfirlerini incitmediler. Hattâ ikramda bulundular. Oğullarına, kızlarına, mallarına el sürmediler ama içlerinden işe yarar kâfirleri karşıya, kendi askerlerine gönderdiler. Sonra o tarafta olan askerden 200 kişiyi bu tarafa geçirdiler. Geldiler. Hisara girdiler.

Ece Beğ ve **Fazıl Beğ**, hisarın atlarından bulduklarını alıp bindiler. **Bolayır** yanında **Akça Liman** derlerdi, orada hayli gemiler vardı. O gemileri gidip yaktılar. Geldiler. Yine hisara girdiler.

Bu **Çimnik Kalesi**'nin gemilerini sakladılar. Durmadan bu yakaya adam geçirdiler. 2000'den ziyade adam oldu.

Rumeli'ne geçmeye evvel buradan başlandı. Hicretin 757'sinde[31] oldu. Sonra o yörenin kâfirlerini incitmediler. Gönüllerini aldılar. Kâfirler emniyet içinde oldular. Hatunlarını, oğlanlarını, kızlarını gayet hoş tuttular. **Çimnik Kalesi**'nin kâfirleri bu gazilerle ittifak ettiler. **Işluna**[32] derlerdi, bir hisar vardı. Varıp o hisarı dahi aldılar. Ellerinde iki hisar oldu. Bunun halkı ile de barıştılar.

Hal böyle olunca **Aydıncık**'tan adamlar geldiler. Gemilerle geçtiler. **Rumeli** tekbîr sesleriyle doldu.

---

[31] Hicretin 757'si milâdî 5 Ocak — 24 Aralık 1356 arasıdır.

[32] Bir nüshada: «Yaşluna».

Bundan sonra **Gelibolu** tarafına seğirttiler.**Gelibolu Tekfürü** karşılayıp ceng etti. İki taraftan hayli adam öldü. Sonunda fırsat gazilerin oldu. Kâfirleri kırdılar. Tekfürü kaçtı. Hisara girdi. Oradan dönüp Tekirdağı'nı ve o arayı fethettiler. Oradan geri gelip **Gelibolu**'yu zorla fethettiler hicretin 758'inde.[33]

Yıldırım Bayazıd vücuda geldi 744'ünde.[34]

Gelibolu'yu fethettikten sonra **Süleyman Paşa** varıp **Hayrabolu** ve **Çorlu** vilâyetlerini yağma ederler, **Gelibolu**'ya girerlerdi.

Evrenüs Beğ derlerdi, bir bahadır yiğit vardı. **Hacı İlbeği** derlerdi, bir bahadır daha vardı. Onlar da **Dimetoka** yöresini ve **Hacı İlbeği**, **Burgus** yöresini yağma edip geri, **Gelibolu**'ya gelirlerdi.

O vakit El beğlerinden **Aydın Beğ**'in oğlunun oğlu **Gazi Umur Beğ** deniz yüzünde gemilerle gazilerle gazâ ederdi. Evliyalığı zahir olmuş er idi. **Süleyman Paşa, Bolayır**'ı aldıkta **Gazi Umur Beğ** beraberdi. **Süleyman Paşa**'ya: «**Paşa Sultan**! Şimdiden sonra artık **Anadolu**'ya geçmeye sana izin yoktur.» dedi. **Süleyman Paşa, Umur Beğ**'in sözünü dikkate aldı. Takdirde olsa gerekti. **Süleyman Paşa, Anadolu**'ya geçti. Hicretin 758'inde[35] **Biga** tarafına vardı. Bir gün ava çıktı. Av avlarken gökten kazâ erişip atının ayağı bir deliğe geçer. Atıyla birlikte tekerlenir. Orada şehit oldu. Ulu Tanrı'nın hükmü. Ölüsünü getirip **Bolayır**'da gömdüler. Şimdi mezarı oradadır.

Ölümü hicretin 759'unda[36] vâki oldu. Şimdi dahi, zamanımız gazileri, **Umur Beğ**'in ve **Süleyman Paşa** mer-

---

[33] Hicretin 758'i milâdî 25 Aralık 1356 — 13 Aralık 1357 arasıdır.

[34] Yıldırım'ın bu doğum tarihi öteki Osmanlı kayıtlarına aykırı düşmekle beraber gerçeğe daha yakın görünüyor. Milâdî karşılığı: 26 Mayıs 1343 — 14 Mayıs 1344 arasıdır.

[35] Hicretin 758'i için 33. nota bak.

[36] Hicretin 759'u milâdî 14 Aralık 1357 — 2 Aralık 1358 arasıdır.

dedi ki: «Mevlânâ! Akından elde edilen bu ganimet malını niçin beğliğe almazsın da ziyan edersin?» Kazasker: «Ya nice edelim?» dedi.

Kara Rüstem dedi ki: «İşbu esirler ki gaziler getirirler, Tanrı buyruğunda beşte biri padişahındır. Niçin alınmaz?»

Kazasker bunu **Murad Han Gazi**'ye söyledi. Padişah: «Madem ki Tanrı buyruğudur, niçin almazsınız?» dedi. «Alın» diye emir verdi.

Vardılar, **Kara Rüstem**'i **Akıncılar** üzerine koydular. «Mevlânâ! Tanrı buyruğu ne ise öyle olsun.» dediler.

Kara Rüstem, Gelibolu'da oturdu. Her esirden yirmibeşer akça aldı. Bu icad bu iki kişiden oldu. **Gazi Evrenüs Beğ**'e de ısmarladılar. Her akından gelen esirden yirmibeş akça ve beş esirden birisini almasını emrettiler. Bu tertip üzerine davrandılar.

Vardılar, oğlan devşirdiler. Getirip **Anadolu**'da **Türk** kavmına üleştirdiler. Çift sürdüler. Bunlar hizmet gördüler ve Türkçe öğrendiler. Üç yıl, dört yıl olduktan sonra getirip Devlet Kapısı'nda **Yeniçeri** yaptılar. Ak börk giydirdiler. Asılda **Yeniçeri**'nin kuruluşu budur. O vakitten beri adını **Yeniçeri** koydular.

Sonra **Gazi Murad, Bursa**'ya vardı. Yerleşti. Oturdu. **Lala Şahin**'e müstakil olarak **Rumeli Beğlerbeğiliği**'ni verdi. **Çandarlı Halil**'e dahi paşalık verdi. **Çandarlı Halil** ki vezir oldu, adını **Hayreddin Paşa** kodular.

Gazi Murad o yıl gelip **Gelibolu**'da oturdu. **Evrenüs Beğ**'e **Uç Beğliği**'ni verdi. Sonra **Gelibolu**'dan geçip **Biga** tarafına vardı. Oradan geçip geri **Bursa**'ya vardı. Bu kış orada kışladı. Oturdu.

Rumeli'nde **Lala Şahin, Rumeli** çerisiyle varıp **Zağra**'yı ve **Eski**[41]yi fethetti. **Evrenüs Beğ** dahi o tarafta **Gü-**

---

[41] Rumeli'de «Eski» adını taşıyan birkaç kasaba vardır. Babaeski, Eski

mülcine'yi fethetti. **Gazi Murad** dahi gelip **Biga**'yı fethetti hicretin 766'sında.[42] Sonra **Bursa**'da oturdu.

O sırada bir haber geldi: «Sultanım! **Sırbeli** askeri toplanıp memleketler harab ederek **Edirne**'ye gelmeye kasdettiler.» dediler. Padişah bu haberi işitip asker toplamaya başladı. Çeriler alıp **Gelibolu**'da boğaza geldi. Askeri de ardından geldi.

Beri taraftan **Sırp** askeri gelip kuvvetlerine mağrur dururken **Lala Şahin**, gazileri toplayıp askerini hazırladı. Tevekkülle Tanrı'ya sığınıp ve Peygamberi kendisine şefaatçi getirip gazaya niyet etti, çerisini üç bölüğe ayırdı. Üç taraftan yürüyüp **Sırp** askeri gafil yatarken davullar vurdurarak gece baskını yaptı. Sarhoş asker yatarken **Türk** geldi diye korkuya kapılıp atları ürktü. Boşanıp birbirini çiğnedi. Sabah oluncaya kadar birbirini kırdılar. Bozguna uğrayıp kurtulanı kaçtı. **Gaziler** yenip artlarına düşerek kovaladılar. Kırdılar. Gayet zengin olup bunca ganimet malı ile **Edirne**'ye geldiler. **Murad Gazi**'ye bir nice başlar ve esirler gönderdiler. **Sultan Murad Han Gazi** bu zaferi işitip sevindi. Allah'a çok şükretti. Sonra dönüp **Bursa**'ya geçti. Varıp **Bursa**'da oturdu hicretin 767'sinde.[43]

O yıl içinde oğlanları **Yıldırım Bayazıd**'ı ve **Yakub Çelebi**'yi düğünle sünnet etti. **Bilecik**'te bir büyük cuma camisi, **Bursa**'da dahi bir cuma camisi ve bir medrese yaptırdı.

Germiyanoğlu'nun kızını **Sultan Bayazıd**'a aldı. Ondan sonra varıp **Kütahya**'yı, **Hamideli**'ni, **Akşehir**'i, **Seydişehri**'ni, **Yalvac**'ı ve bunların Ellerini fethetti.

Zağra, Eski Cuma. Buradaki Eski'nin «Eski Zağra» olması, «Zağra» diye geçenin de bugün «Yeni Zağra» denen kasaba olması kuvvetle muhtemeldir.

[42] Hicretin 766'sı milâdî 28 Eylül 1364 — 17 Eylül 1365 arasıdır.

[43] Hicretin 767'si milâdî 18 Eylül 1365 — 6 Eylül 1366 arasıdır.

Ondan sonra **Murad Han Gazi** geri **Gelibolu**'dan geçip **Malkara**'ya geldi. **Evrenüs Beğ**'i ve **Lala Şahin**'i Rumeli çerisiyle gönderip varıp **Terkoz**'u fethettiler. Oradan gelip **Sultan Murad Gazi** ile buluştular. Oradan geçip **İnceğiz** tarafına vardılar. **Poline** derler bir hisar vardır. Türkler ona «**Tanrı Yıktığı**» derler. Sarp kaledir. O ülkenin halkı kaçıp o hisara girdiler. **Murad Gazi** gelip gazilerle hisarın üstüne düştüler. Bir nice gün kuşattılar. Alınamadı. **Sultan Murad Gazi** gördü ki savaşla alınmaz. Bir kere hisarın üzerine baktı. «Meğer bunu Tanrı yıka.» dedi. Dert ile ah etti. Bir nefes etti. Duası oku nişana yetişti.[44] Hemen hisarın üzerinden göçüp gitti. Vardı, «**Devletli Kaba Ağacı**» derlerdi bir kavak ağacı vardı, şimdi dahi eseri vardır, kökü kalmıştır, gölgesi hayli yer tutmuştu. **Sultan Murad Gazi** hisarı alamayıp gelip **Devletli Kaba Ağaca** arkasını vererek dayanıp oturmuştu.

Bu üzüntüde iken biraz sonra haber geldi ki: «Sultanım! Hisarın bir tarafı yıkıldı.» dediler. Hak Taâlâ kudretiyle yıkıldı. Altı üstüne geldi. **Sultan Murad Han Gazi** o ağaca «**Devletli Kademli Kaba Ağaç**» diye ad verdi.

Murad Han Gazi, Lala Şahin'i gönderdi. Gitti. Hisarın esirlerini alıp mallarını toplayarak getirdiler ama hisarın kalan halkının gönlünü alarak and ile serbest bıraktılar. Sonra yerli yerlerine vardılar.

O kalenin içinde altın taslar buldular. Gaziler o tasları başlarına giydiler. Başa altın üsküf[45] giymek o zamandan kaldı. Âdet oldu. Sonra **Murad Han Gazi** oradan göçüp **Edirne**'ye geldi.

---

[44] «Duası oku nişana yetişti», «duadaki dileği kabul olundu» anlamında bir deyimdir.

[45] Osmanlı ordusunda kullanılan başlıklardan biridir. Daha sonra Yeniçeriler'e mahsus bir başlık olmuştur. Uzun bir boru gibi olduğundan kıvrılıp enseye sarkardı. Sırmalı ve süslü idi. Şimdilik hakkında etraflı bir bilgi yoktur.

Veziri **Hayreddin Paşa**'yı ve **Evrenüs Beğ**'i gönderdi. «Varın, Eller fethedin.» dedi. **Evrenüs Beğ** varıp iş güç edinerek **İskete**'yi ve **Marilya**'yı fethetti. Haracını aldı.

Deli Balaban derler bir Sancak Beği vardı. **Serez** üzerine vardı, kuşattı. **Lala Şahin** dahi gitti. **Kavala, Dırama, Zahna** ve **Serez**'i fethettiler. Karaferye'ye vardılar. Onu dahi fethettiler. **Saruhan Eli**'nde göçer **Yörükler** vardı. Onları hep göçürüp **Serez** tarafına getirdiler. Ondan sonra varıp **Manastır**'ı fethettiler. **Selaniğ**'e gittiler. Şehri alamayıp çevresini hep aldılar. Oradan varıp müstakil **Karlı Eli**'ni fethettiler 787'sinde.[46]

Ondan sonra **Murad Han Gazi, Lazoğlu**[47] ile ceng etmeye başladı. **Lazoğlu** elçi gönderdi: «Onunla karşılaşıp harb ederim; gelsin.» dedi. **Lazoğlu**'ndan bu haber gelince **Murad Han Gazi** dahi her tarafa mektuplar yolladı. Asker topladı. **Anadolu** ve **Rumeli**'nden gazileri toplayıp **Anadolu**'dan 10.000 **Yaya, Rumeli**'nden 10.000 **Azap**[48], 20.000 kadar **Akıncı** olmak üzere 50-60 bin kadar adam toplayıp **Kosova**'ya çıktı. Kuvvetlerinin hepsi orada birleşti. **Lazoğlu** dahi **Sırp, Arnavut** ve **Üngürüs**[49]ten asker topladı. O dahi **Kosova**'ya çıktı. **Sultan Murad Han Gazi** iki oğlunu birlikte götürdü. Bunlar iki kolda durdular. Kendisi göğüste[50] durdu.

---

[46] Hicretin 787'si milâdî 12 Şubat 1385 ~ 1 Şubat 1386 arasıdır.

[47] Eski Osmanlı tarihlerinde «Laz», «Las», «Lazoğlu» şekillerinde geçen bu kelime «Sırp», «Sırbistan», «Sırp Kıralı» anlamlarında kullanılır. Osmanlılar «Sırp» yerine «Sırf» kelimesini de kullanmakla beraber daha çok Laz = Las şeklini tercih etmişlerdir. Bunun «Lazar»dan bozma olduğu bellidir.

[48] «Azap», savaş zamanında Türklerden toplanan, savaş bitince terhis olunan yaya askerine denir. Arapça bir kelime olup «genç», «bekâr» demektir.

[49] Osmanlılar'da «Macar» ve «Macaristan» anlamında kullanılan kelime.

[50] Savaş cephesinin merkez bölümü.

İki ordu karşılaşıp büyük bir savaş yaptılar. Tafsilâtı çoktur. Sonunda kâfirleri kırdılar. Çerisi bozguna uğrayıp gittiler. **Çeriler** her tarafa gitmişken **Murad Gazi** yalnız kalmıştı. Bir fedai mel'un ölüler arasından çıkıp Padişahın elini öpeceğim diye yürüdü. Meğer yiğit kâfir beğlerinden imiş. Bilmediler. Gaflete düştüler. Takdirde olacak ne ise olur. Ecel gelince kimse engel olamaz. Mel'unun yeni içinde keskin hançer varmış. Gelip Padişahı, at üzerinde dururken, hançerle vurdu. **Murad Han Gazi** orada şehit oldu. Tanrı'nın rahmetine kavuştu.

beyit

Bilmediler anı kim takdir ola
Del'olunmaz hîle vü tedbîr ile.
Çün mukadderdür, mukarrerdür kazâ
Çâre nedür ana? Teslim ü rızâ.

Ger selâmet, ger melâmetdür kişi
Görmeyince çâre yokdur her işi.
Kaçuban sınduğı yerde hem bulur.
Ol gelecek nesne elbetde gelür.[51]

Tanrı, kabrini nurlandırsın, **Gazi Murad**, Hak emrine varınca beğler dahi bir yere gelip ittifak ettiler. **Sultan Bayazıd Han**'ı babası yerine lâyık gördüler. **Yakub Çelebi**'ye haber gönderdiler. «Gel, seni baban ister.» diyip getirdiler. Çadır içinde kaydını gördüler.[52] **Sultan Bayazıd**

---

[51] Oruç Beğ'in «beyit» dediği dört beyitlik manzumenin bugünkü Türkçesi: Onu bilmediler ki takdir (Tanrı'nın önceden vermiş olduğu karar) olunca hiyle ve tedbir ile def olunmaz. Kaza mukadder ve kararlaştırılmış olunca ona çare nedir? Teslim olmak ve rıza göstermek. Kişi selâmette de olsa, tasada da olsa, çare olmayınca her işi yok gibidir. O başa gelecek nesne elbette gelir ve kaçıp saklandığı yerde de bulur.

[52] «Kaydını gördüler», «icabına baktılar» yani öldürdüler anlamında

Han Gazi'yi padişah kılıp sonra savaşa başladılar. Tekbîr getirip bir yerden düşmana üştüler. Büyük ceng ettiler. Orada **Lazoğlu**nu oğlu ile tutup **Sultan Bayazıd Han**'a getirdiler. **Sultan Bayazıd Han** buyurdu: İkisinin de başını kestiler. Kâfirler bozguna uğrayıp gaziler muzaffer oldular. Ganimet mallarıyla göçüp geri, **Edirne**'ye geldiler. **Sultan Bayazıd Han**, tahtına geçip oturdu.

Gazi Murad Han'ın ömrü 73 yıl olup 30 yıl beğlik eyledi.

Hicretin 788'inde[53] **Sultan Bayazıd Han** varıp **Kıratova**'yı fethetti. Oradan göçüp **Anadolu**'ya geçti. **Murad Han Gazi**'nin ölüsünü **Bursa**'da gömdüler.

İshak Beğ efendisi **Paşa Yiğit** varıp **Üsküb**'ü fethetti. **Firuz Beğ** de varıp **Vidin**'i fethetti. Sonra gelip **Edirne**'de oturdular.

Evrenüs Beğ dahi **Vodina**'yı ve **Çetroz**'u fethetti. **Firuz Beğ, Eflak Eli**'ne geçip akın eyledi. Sonsuz ganimet malıyla geldi.

Yıldırım Han, Bursa'da oturdu. Bir cami, bir medrese ve hastane yaptırdı. Ondan sonra **Bursa**'dan göçüp **Karaman Eli**'ne vardı. **Alaşehir**'i, **Beğşehri**'ni ve **Konya**'yı alıp sonra **Karamanoğlu** ile barış yaptı. Oradan gidip **Aydın Eli**'ni, **Karası Eli**'ni ve **Menteşe Eli**'ni fethetti. Oradan da **Ayasuluğ**'u, **Saruhan Eli**'ni ve **Teke Eli**'ni fethetti. Sonra tekrar **Karaman Eli**'ne vardı. **Beğşehri**'ni, **Lârende**'yi, **Konya**'yı ve **Karahisar**'ı aldı. **Karamanoğlu Mehmed Beğ**'i tutup sonra serbest bıraktı. Oradan geçip **Osmancığ**'ı, **Kastamonu**'yu ve **Amasya**'yı fethetti hicretin 791'inde.[54]

---

deyimdir.

[53] Hicretin 788'i milâdî 2 Şubat 1386 — 21 Ocak 1387 arasıdır.

[54] Hicretin 791'i milâdî 31 Aralık 1388 —19 Aralık 1389 arasıdır.

Oradan gelip **Niğebolu**'yu ve **Silistire**'yi fethedip **Eflak**'a geçti. **Eflak**'ın **Beği** o vakit **Mirçi Kâfir** idi. **Mirçi Kâfir, Sultan Bayazıd**'a asker çekip karşı geldi. Karşılaşıp büyük ceng ettiler. öyle ki Müslümanlardan da, kâfirlerden de hayli kırgın oldu. İki taraftan hayli adam öldü. Gördüler ki kâfir askeri çokluk. Gündüz iki asker birbirinden ayrılmadı. Gece olunca iki asker ayrılıp her biri bir tarafta konakladı. Vezir **Ali Paşa** o gece şöyle bir tedbir yaptı: Meşaleler yaktırdı. Ne kadar Müslüman ölüsü varsa hepsini taşıtıp suya attılar. Uğraş yerinde Müslüman ölüsü bırakmadılar. Ertesi güne kadar bu işi ettiler. Sabah olunca oradan göçüp gittiler. Müslümanlar bir tarafa gidince **Mirçi Kâfir** uğraş yerine adam gönderdi. Gördüler ki kimse yok. **Mirçi Kâfir** kendi geldi. Gördü ki uğraş yerinde kâfirden birçok kırılmış yatıyor, ama Müslüman ölüsünden bir kimse görünmez. **Mirçi Kâfir**'e dehşet düştü. Kâfirler çok kırılmış diye korktu. O dahi bir tarafa kaçtı, gitti.

Sultan **Bayazıd Han** yüz aklığı ile **Tuna**'yı geçti. **Niğebolu**'dan doğru **Edirne**'ye geldi. Sonra **Mirçi Kâfir** dahi âciz kalıp barış yaptı. Haracını gönderdi. İtaat etti. Hicretin 792'si[55] içinde.

Oradan **Bayazıd Han, Mora** tarafına vardı. Kendisi **Karaferye**'de oturdu. Çevre Ellere akın için emir verdi.

Ondan sonra **Sultan Bayazıd Han, Istanbul**'a varıp kuşattı. Bu halde iken haber geldi ki **Üngürüs Kıralı, Niğebolu** üzerine düştü dediler. **Bayazıd Han** dahi bu haberi işitince Istanbul üzerinden göçüp atı yarar, kendi yarar seçkin yiğitlerle, 10.000 kişiyle hızla gelip **Niğebolu** üzerinde buluştu. Sarhoş kâfirler gafil yatarken baskın ettiler, kılıç koydular. Kâfirler **Türk** geldi diye korkuya düşüp birbirini kırdı. Çoğu **Tuna**'ya girip bata-

---

[55] Hicretin 792'si milâdî 20 Aralık 1389 — 8 Aralık 1390 arasıdır.

rak öldü. Kıralın kendisi güçlükle kurtuldu. Gaziler fırsat bulup gayet zengin oldular. Sonra oradan dönüp **Istanbul** üstüne yürüdüler. Sonunda sulh edip şehir içine adam koydular. **Sultan Bayazıd Han** bir kadı tayin etti. **Tarakçı Yenicesi**'nin hisar erlerini getirip içine koydular. Mescit yapıp bir mahalle haline getirdiler hicretin 795'inde.[56]

Sultan Bayazıd Han oradan gelip **Edirne**'de oturdu. **Vılukoğlu**[57]nun kızını kendisi için istedi. Düğün edip aldı. **Vıluk kızı** gelmeden önce **Sultan Bayazıd Han** içki meclisinin ne olduğunu bilmezdi. O vakte kadar şarap sohbeti olmazdı. **Osman Gazi, Orhan Gazi** ve **Murad Han Gazi** zamanında yanlarında âlimler vardı ki Osmanlı Hanedanından bir günah işlense ulemâ onlardan kaçardı. Padişah yanına gitmezlerdi. Bozuk iş etmezlerdi. Tâ ki **Çandarlı Halil** ve **Türk Rüstem** gelinceye kadar.

Türk Rüstem'e **Mevlâna Rüstem** dediler. Ululadılar. O dahi âlemi hiyleyle doldurdu.

Sonra **Çandarlı Halil Paşa** öldü. İki oğlu kaldı: Biri **Ali Paşa**, biri **İbrahim Paşa**. **Ali Paşa**, babası yerine vezir oldu. Sonra **Ali Paşa** da öldü. Kardeşi **İbrahim Paşa** vezir oldu. **İbrahim Paşa** dahi öldü. Yerine **Halil Paşa** vezir oldu.

Sultan Bayazıd Han, Edirne'de, **Uzun Köprü** başında bir imaret yaptırdı. Hicretin 796'sında.[58]

Halil Paşa tek başına has vezir olunca bir sözü iki olmazdı. Onun zamanında dânişmendler[59] çok oldular.

---

[56] Hicretin 795'i milâdî 17 Kasım 1392 — 5 Kasım 1393 arasıdır.

[57] «Vılukoğlu» ve bazı Osmanlı tarihlerindeki «Vılakoğlu», Sırp Kıralı yerinde kullanılır. Bazen de «Sırbistan» anlamında kullanılmıştır.

[58] Hicretin 796"sı milâdî 6 Kasım 1393 — 26 Ekim 1394 arasıdır.

[59] "Dânişmend" Farsça bir kelime olup «bilgi sahibi», «bilgin» demektir. Osmanlı terimi olarak kadı'dan küçük, fakat kadı olmaya aday kimselere denirdi.

Osmanlı Hanedanı, sert ve sağlam bir aile idi. **Kara Rüstem**, dânişmendler ve nefislerine uyanlar geldiler. Türlü türlü fetvaya ve hiyleye başladılar. Fetvayı koydular. Takvayı[60] kaldırdılar. Ülkede eski akça ile alış veriş olmamasını onlar çıkardılar. Eski akça başka memlekete gitmesin diye türlü yasaklar koydular.

Veziri **Ali Paşa** dahi zevk ehli kişiydi. Halkın çoğu da zevke düştü. Kadıların da fesatları ziyade oldu. Rişvetle âlemi harap ettiler.

Sultan Bayazıd Han işitti ki kadılar türlü türlü fesatlar ederler, çok öfkeli kişi olduğundan buyurdu: Ne kadar kadı varsa getirdi. 20'den ziyade idi. Emir verdi. **Yenişehir**'de bir eve koydular. Hapsettiler. Sonra **Yıldırım Bayazıd Han** hükmetti: Hapiste ne kadar kadı varsa oğlu ile, kızı ile yakın dedi.

Veziri **Ali Paşa** şaşırdı. Padişaha söz söyleyecek hali kalmadı. Zira bilirdi ki öfkesi olduğu zaman kimse söz söyleyemezdi.

Padişahın bir nedimi[61] vardı. **Habeşî Arap**'tı. Gözde nedimlerdendi. **Ali Paşa** o nedimi çağırdı: «Bire Arap! Eğer kadıları kurtarırsan sana çok nesne ihsan ederim.» dedi.

Maskara kalktı. Hemen acele bir fistan giydi. Bir pabuç giydi. Hızla padişahın huzuruna geldi. **Yıldırım Han** gayet kızgın iken gelip karşısında durdu. Padişah: «Bire bugün gayet acele etmişsin. Maksadın nedir?» dedi. Arap: «Bugün sultanımdan bir nesne dilerim ama korkarım.» dedi. Padişah: «Korkma, söyle. Benden ne dilersen dile.» dedi. Arap: «Sultanım! Senden dileğim budur ki beni

---

[60] «Takva», dinin yasakladığı şeyleri asla yapmayan, yüksek ahlâklı insanların sıfatıdır.

[61] «Nedim», padişah meclislerinde bulunan, padişahın hoşlandığı, bazen de fikir sorduğu kimsedir.

Istanbul'a elçiliğe gönderesin.» dedi. Padişah: «Bire Arap! **Istanbul**'da ne eyleyeceksin?» dedi. Arap dedi ki: «Sultanım! Tekfürden birkaç keşiş isteyelim.» Padişah: «Bire Arap! Keşişleri ne yapacaksın?» dedi. Arap: «Sultanım! Buradaki kadıları hep kıralım. Bu keşişler kadılık etsinler.» dedi. Padişah dedi ki: «Bire Arap! Bu keşişler kadılık edecek yerde kendi kullarıma ettirsem olmaz mı?» Arap dedi ki: «Sultanım! Bu keşişler hep okumuşlardır. Bu kullar okumuş değildir.» **Yıldırım Han** dedi ki: «Bire Arap! Öyleyse bu kadılar dahi okumuşlar mıdır?» Arap: «Okumayan kişi kadı olur mu?» dedi. **Yıldırım Han** dedi ki: «Ya bire Arap! Nice edelim?» Arap: «O işi paşalar bilir.» dedi.

Yıldırım Han, Ali Paşa'yı çağırttı. Dedi ki: «Ey **Ali**! Bu kadılar şimdi okumuşlar mıdır?» **Ali Paşa** dedi ki: «Ya sultanım, okumadık kişi kadılık edebilir mi?» **Yıldırım Han** dedi ki: «Ya okumuşlardır da niçin okuduklarını tutmazlar, kötülük ederler?» **Ali Paşa** dedi ki: «Sultanım! Bunların parası azdır ve başka gelirleri de yoktur.» Padişah: «Öyleyse bunlara bir gelir buluver.» dedi.

Ali Paşa bunlar için miras taksiminde 1000 akçada 20 akça hisse koydu. Sonra, şer'î mektup yazılsa her mektupta 2 akça koydu. Bu vergileri **Ali Paşa** koydu. O zamandan beri kaldı. «Ali Paşa narhı[62] iki akçadır.» dedikleri budur.

Sonra **Yıldırım Han** gazâ hazırlıkları yaparken **Karamanoğlu Ali Beğ** yürüdü. Ülkeyi incitti. **Hamideli**'ni aldı, **Anadolu**'yu karıştırdı diye **Yıldırım Han**'a haber oldu. Şikâyet ettiler. Hemen **Yıldırım Han** göçtü. **Anadolu**'ya geçti. **Bursa**'ya vardı. Oradan **Teke eli**'nden **Kara-**

---

[62] «Narh» bir madde yahut bir iş için devletçe takdir edilen fiat ki fazlasını almak suç sayılır ve cezalandırılırdı. Günümüzde de, özellikle bazı yiyecek maddeleri için bu usule başvurulmaktadır.

man'a çıktı. Hemen **Konya**'nın üzerine düştü. **Karamanoğlu Ali Beğ** çıkıp **Taşeli**[63]ne girdi. Yakalanmadı.

Sultan Yıldırım Bayazıd Han, Konya üzerine düştükte harman vaktiydi. Harman çaçları[64] yığılmış, yatıyordu. **Yıldırım Han** gayet yasaklı[65] padişahtı. Kimseye bir habbe aldırmadı. Çerinin atları aç kaldı. Varıp **Konya** halkından atlarına arpa istediler. **Konya** halkı dediler ki: «Hisardan nice çıkalım? **Yıldırım Han** izin verirse çıkalım. Arpamızı satalım.» Vardılar, **Yıldırım Han**'a söylediler. **Yıldırım Han** izin verdi. Hisar halkına adam gönderdi. Hisar halkı da hisardan çıktılar. Kendi dilediklerince arpalarını, buğdaylarını sattılar. Akçasını alıp hisara girdiler. Hisar halkı **Yıldırım Han**'dan bu adaleti görünce **Konya**'yı kendileri verdiler. **Aksaray**'ı, **Niğde**'yi ve **Kayseri**'yi yöreleriyle teslim ettiler.

Karamanoğlu Ali Beğ dahi çaresiz kaldı. Elçi gönderdi. O sırada **Karamanoğlu Ali Beğ** öldü. Oğlu **Mehmet Beğ**'i esir edip **Yıldırım Han**'a getirdiler. **Yıldırım Han, Mehmed Beğ**'i serbest bıraktı. Hil'atler giydirdi. Memleketini yine ona verdi. Barış yaptılar. **Çarşamba Suyu**'ndan ötesini sınır ettiler, **Mehmed Beğ**'e verdiler. **Yıldırım Han** o alınan yerlere kendi kullarını koyup döndü. **Bursa**'da oturdu hicretin 796'sında.[66]

Oradan kalktı. **Taraklı Borlu**'ya vardı. O tarafı dahi fethetti. Oradan **Kastamonu**'ya vardı, **İsfendiyaroğlu** kaçtı. **Sinob**'a gitti. Sonra elçi gönderdi. Barış yaptı.

Kurum Beli'nden aşağısını sınır ettiler. Kalanını **Yıl-**

---

[63] «Taşeli», Karaman ülkesinin dağlık ve sarp olan güney bölgesidir ki, Osmanlılar buraya pek geç ve güç hâkim olabilmişlerdir.

[64] «Çaç» samanından ayrılmış buğday veya arpa yığını.

[65] Kanunlara, hakka, hukuka saygılı.

[66] Hicretin 796'sı milâdî 6 Kasım 1393 — 26 Ekim 1394 arasıdır.

dırım Han aldı. Oradan dönüp **Bursa**'ya geldi hicretin 797'sinde.[67]

Ondan sonra **Yıldırım Han, Amasya**'ya çıktı. **Kadı Burhaneddin**'in oğlu'ndan **Sivas**'ı aldı: Kendi oğlu **Emîr Süleyman**'a verdi. Oradan **Erzincan**'a vardı. **Erzincan Beği Tahratan**'ı tuttu. Sonra sulh edip **Erzincan**'ı verdi. Oğlunu ve kızını alıp **Bursa**'ya getirdi.

O yıl **Mısır Sultanı Barkuk** öldü. **Yıldırım Han** vardı, **Malatya** üzerine düştü. **Malatya**'yı, **Darende**'yi ve **Behisni**'yi fethetti. Sonra geldi. **Bursa**'da oturdu hicretin 798'inde.[68]

Yıldırım Han, Malatya'yı **Türkmenler**'den aldı ve **Behisni**'yi Kürtler'den aldı. Çünkü bunlar eski padişahlar değillerdi. **Artana**[69] **Beğ**'den sonra o memleketleri onlar almışlardı. Onun için **Yıldırım Han** o vilâyetleri almıştı. **Yıldırım Han** o vilâyetleri alınca Türkmen beğleri kaçıp **Arap** diyarına varmışlardı. Hep orda duruyorlardı. Ne zaman ki **Yıldırım Han, Temür Han** vartasına uğradı, Mısır Sultanı **Melik Eşref** onlara yardım verdi. Geri, yerli yerlerine vardılar. O vakitten beri bunlara Mısırlılar hükmeder.

Ondan sonra **Tahratan Beğ, Germiyanoğlu, Menteşeoğlu, Aydınoğlu** ve **Saruhanoğlu, İsfendiyar Beğ**'in elçisiyle **Temür Han**'a vardılar. Hallerini bildirdiler. Nihayet **Temür Han**'ı harekete getirdiler. **Temür Han** türlü türlü haberle **Yıldırım Han**'a elçi gönderdi. Cevaplaştılar. Sulh olmadı.

Temür Han, Afrâsiyâb gibi büyük ordu toplayıp

---

[67] Hicretin 797'si milâdî 27 Ekim 1394 — 15 Ekim 1395 arasıdır.

[68] Hicretin 798'i milâdî 16 Ekim 1395 — 4 Ekim 1396 arasıdır.

[69] Bu beğin adının «iri inci» anlamında «Ertene» ve bunun diğer bir şekli olan «Artana» olması muhtemel olduğu gibi son zamanlarda bulunan bazı Uygurca yazılara göre «Aratna» olması da mümkündür.

Anadolu ülkesini almak kasdıyla çıkarak geldi. Önce **Sivas** şehrini alıp yıktı. Halkını öldürüp hisarını yıktı. Oradan göçüp **Şam** üzerine yürüdü. **Mısır Sultanı Melik Eşref** dahi **Mısır, Şam** ve **Haleb** askerini toplayıp kuvvetli orduyla geldi. **Haleb** yanında **Merc-i Dâbık**[70] ovasında savaştılar. Gayet kırgın oldu. **Temür Han**'ın askeri çekirge gibi çokluk idi. **Mısır** askeri dayanamayıp **Sultan Melik Eşref** kaçtı. **Mısır**'a gitti. **Temür Han** geldi. Zorla **Haleb**'i aldı ve **Humus**'u aldı. **Humus**'ta büyük makbereler gördü. Süslü idiler. Sordu: «Bunlar kimlerdir?» dedi. «Peygamber Hazretlerinin eshaplarından **Hâlid bin Velid, Kâ'bü'l-Ahbâr** ve **Amr bin Ümeyye**'dir.» dediler. **Temür Han** bunların yüzü suyuna bu şehri âzad kıldı ama mallarını aldı. Kendilerini öldürmedi. Oradan geçip **Şam**'a vardı. **Şam**'ın hisarına yürüdü. Yağma ile aldılar. **Yezid**'in mezarını buldurdu. «Ben **Yezid** taraflısıyım.» diye çağırttı. Bu hiyleye kanarak ne kadar Yezidli varsa inanıp geldiler. Hepsini **Ümeyye Camisi**'ne koyup öldürttü. Bazısını da ateşte yaktırdı. **Yezid**'in kabrini açıp bulduğu kemiklerini yaktırdı ve içini askerin pisliği ile doldurdu.

Şam'ı fethettikten sonra geldi, **Acem Eli**'nde **Karabağ** dedikleri yerde oturdu hicretin 801'inde.[71] Ondan sonra ordusunu yenileyip büyük bir ordu ile **Anadolu**'ya yöneldi. **Yıldırım Han**'a elçi gönderdi. Bir elçi daha gönderdi. Sulh yapılamadı.

Temür Han her tümeni 100.000 er olan 7 tümenle[72]

---

[70] Metinde, savaşın yapıldığı yer «Mecnun Tabak Yazısı» şeklindedir. «Yazı», Türkçe ova demektir. «Mecnun Tabak» ise Merc-i Dâbık'ın yanlış bir yazılışıdır.

[71] 71 Hicretin 801'i milâdî 13 Eylül 1398 — 2 Eylül 1399 arasıdır.

[72] Tabii bu rakamlar çok mübalağalıdır. Orduların sayısı hakkında kesin bir şey söylemek mümkün değildir. En doğru ihtimalle bu savaşta 70.000 Osmanlı ile 120.000 Çağatay çarpışmıştır.

Erzincan'dan geçip doğru **Ankara** üzerine geldi. **Ankara Ovası**'na kondu. Çevresine hendek çektirip oturdu.

Bu taraftan **Sultan Yıldırım Han** dahi her tarafa mektuplar gönderdi. **Anadolu, Rumeli, Akıncı** ve **Çerehor** askerlerinden başka **Eflak** ve **Sırp** çerisini **Lazoğlu** ile birlikte getirdi. **Anadolu** ve **Rumeli**'nden 10.000 Azap dahi toplayıp bütün ordusu ile yürüdü. Oğulları **Emir Süleyman, Sultan Mehmed** ve **Mustafa Çelebi**'yi birlikte aldı. **Deşt** ülkesinden[73] çokluk **Tatar** çerisi gelmişti. Beğlerine **Aktav** derlerdi. **Edirne**'de oturmuşken orada öldü. Askeri kalmıştı. O **Tatar** askerini de beraber almıştı.

Askerini toplayıp **Sultan Yıldırım Han** dahi yürüdü. **Ankara Ovası**'na çıktı. **Temür Han**'la buluştular. Perşembe günü sabahleyin **Temür Han** kondu. **Yıldırım Han** dahi cuma günü sabahleyin geldi. Şöyle ki **Yıldırım Han, Temür Han**'ın alayına alay düzdü.[74] İki taraftan şahane bir savaş oldu. Birbiriyle büyük ceng ettiler. Bir vuruş oldu ki, dünya ona benzer kırgın asla görmemiştir, iki asker ayrılmadı.

Fakat **Yıldırım Han**'ın sertliğinden askeri incinmişti. Askerine hayli insafsızlığı vardı. Gördüler ki hal böyle oldu. Savaş cephesinde her tarafın, her memleketin beğleri yüz döndürdüler. Saflar bağlanıp alaylar düzülmüşken, karşı karşıya gelinip kösler savaş havası çalarken ansızın **Tatar** çerisi hain oldu. **Tatarların** beğinin oğlu vardı. Evvelce **Temür Han**'ın yanında imiş. Hemen **Temür Han**'ı gördü. Kaçıp **Temür Han**'ın yanına gitti. **Erzincan Beği Tahratan Beğ** dahi **Artana Beğ**'in kardeşinin oğludur, o dahi **Temür Han**'a döndü. **Germiyanoğlu**

---

[73] "Deşt Ülkesi"nden maksat Kıpçak Eli'dir ki Kırım, Güney Ukrayna ve Kuzey Kafkasya bu deyimin içindedir.

[74] Onun askerî tertibatının aynını yaptı demek istiyor.

askeri ve **Menteşe, Aydın, Saruhan, Hamideli** askerleri sancağı ile kaçıp **Temür Han** yanına gittiler. Zira hepsinin beğleri **Temür Han**'ın yanında idi. Her biri kendi beğlerine dönüp durdular.

Yıldırım Han'ın kalan askeri dahi alaylarını bozup dağıldılar. Her biri bir tarafa gitti. **Anadolu Beğleri** dahi rasgele döndüler. **Vılukoğlu** dahi önce ceng etti ise de olmadı. Gördü ki hal başka şekil aldı, **Vılukoğlu** dahi çerisini aldı. Bir tarafa yürüyüverdi. **Sultan Mehmed Çelebi** dahi **Amasya** Çerisi'yle bir tarafa gitti. **Mustafa Çelebi** dahi babasından ayrıldı. Çeri içinde belirsiz oldu.

Veziri **Ali Paşa** ve kalan beğler, paşalar ahvali görüp **Emir Süleyman**'ı aradan aldılar. Bir tarafa çıktılar, gittiler. **Yıldırım Han** kendi alayı ile yalnız kaldı. **Yeniçeri**'siyle ve **Kapı Halkı**[75] ile kaldı. Sonunda gördüler ki, hal böyle oldu, onlar dahi çaresiz olup **Temür**'e tâbi oldular. **Yıldırım Han**'ı tutup esir edip **Temür Han**'a ilettiler.[76]

Temür Han, Yıldırım Han'ı görüp istikbal edip karşı gitti. Saygı ile atından indirip kendi otağına iletti. İkisi bir haliçe üzerinde oturdular. Konuştular. Aralarında çok sözler geçti.

Sonunda **Temür Han** her memleketi evvelki beğine verdi. **Temür Han** umardı ki **Yıldırım Han**'ın oğullarından biri gelse de memleketi ona bıraksa diye. Ama oğullarından kimse gelmedi. **Temür Han** dahi Osmanlı ülkesi'ni **Tatar** Beğleri'ne bağışlamaya kasdetmişti.

---

[75] «Kapı Halkı» Osmanlılar'da bilhassa «Hassa Askeri» anlamında deyimdir.

[76] Metindeki ifadeden «Yıldırım»ı tutup Temür'e götürenlerin Çağataylılar mı, yoksa Temür'e teslim ve tâbi olan Osmanlılar mı olduğu kesin şekilde anlaşılmıyor. Bayazıd'ın kendi adamları tarafından tutulup Temür'e teslim edildiğine dair diğer Osmanlı kaynaklarında hiçbir imâ yoktur.

Bu sırada **Temür Han** ve **Yıldırım Han** ikisi de **Denizli**[77] şehrinde hamama girdiler. Bir kurnada yundular. **Temür Han**: «Hey **Yıldırım Han**! Sana bir sualim vardır. Doğrusunu söyle.» dedi. **Yıldırım Han**: «Buyurun.» dedi. **Temür Han** dedi ki: «Hüküm Allah'ındır. Kudret böyle yüz gösterdi. Eğer ben bu vartaya düşsem sen beni nice ederdin?» **Yıldırım Han**: «Eğer sen düşsen ben seni bir demir kafese koyardım.» dedi. **Temür Han**: «Hey Han! Yaman söyledin.» dedi. Buyurdu. Hemen bir demir kafes yaptırdı. **Yıldırım Han**'ı o kafese koydu. Bir deveye yükletti. Gitti. **Yıldırım Han** gayet duygulu[78] ve sert tabiatlı idi. O sert tabiat yüzünden kişinin başına çok hal gelir.

beyit

Dil nice kim dek dura, baş sağ olur.
Deprenicek dil yürük bir dağ olur[79]

Gâh gâh **Temür Han** gelip **Yıldırım Han**'ın hatırını sorardı. Bir vakit geldi, gördü ki **Yıldırım Han** gayet kederlidir. **Temür Han** dedi ki: «Hey Han! Niçin kederlendin? Bu iş Hakkın kudretidir. Kederlenmek olmaz.» **Yıldırım Han** dedi ki: «Hey Han! Hakkın işi böyle yüz gösterdi. Emir onundur. Madem ki iş böyle oldu, eğer

---

[77] Bu kelime metinde «Donuzlu» şeklinde, yani şehrin eski adı ile geçiyor.

[78] Metinde «gönüllü». Bunu «duygulu» diye çevirmeyi doğru buldum. Tabii bu kafes hikâyesinin aslı, esası yoktur.

[79] Bu beyitteki dil'i hem Türkçedeki anlamı ile. hem de Farsça «gönül» demek olan «dil» diye anlamak mümkündür. İkinci mısradaki «yürük» (= yürüyen) kelimesini de «yürek» diye okumak kaabildir. Yine ikinci mısradaki «dağ» Farsça «yara» anlamındaki «dağ» olarak da kabul edilebilir. Beytin bugünkü Türkçesini şöyle anlamak lâzım: Dil ne kadar uslu durursa baş sağ olur. Yaramazlık edince yürüyen bir dağ olur (yani ezer). Yahut: Dil deprenirse (yaramazlık ederse) yürek bir yara olur.

kabul edersen senden bir dileğim vardır.» **Temür Han**: «Kabul edeyim, söyle.» dedi. **Yıldırım Han** dedi ki: «Senden dileğim budur ki benim ocağımı söndürmeyesin. Bugün bana ise yarın sanadır. Tatar Askeri'ni bu memlekette bırakmayasın. Birlikte alıp gidesin.» dedi. **Yıldırım Han** ağladı. **Temür Han** kerem sahibi kişiydi. Kendisinin başına da çok iş gelmişti. **Yıldırım Han**'ın ağladığını görüp çok acıdı. Dedi ki: «Hey Han! Doğru söylersin. Bugün ne edersem yarın bana onu ederler. Dileğini kabul ettim.» deyip **Tatar** Askeri'ni aldı. Kendisiyle birlikte götürdü. **Temür Han** umardı ki **Yıldırım**'ın oğlanlarından biri gele, memleketi ona ısmarlaya idi. Gelmediler.

Temür Han, Kırşehri, Sivrihisar ve **Beğpazarı**'nı **Karamanoğlu**'na verdi.

Kastamonu, Çankırı, Kalecik ve **Sinob**'u **İsfendiyar**'a verdi ve o yıl **Temür Han, Anadolu**'da kışlayıp çerisini her tarafa gönderdi. Kendi gelip **Bursa** şehrini talan etti. **Yıldırım Han**'ın **Bursa**'da ne kadar hazinesi varsa bularak toplayıp aldı. **Anadolu**'yu harap etti. Çok kıtlık oldu.

Temür Han kışı kışladı. Yazın geri, kendi ülkesine gitmek diledi. **Yıldırım Han**'ı birlikte alıp gitmeyi kurmuştu. «Ben seni **Semerkand**'a iletirim. Oradan geri seni memleketine gönderirim.» dedi. **Yıldırım Han** dedi ki: «Ben oraya gitmeyi istemem. Benim burada kaydımı gör. Her nice bilirsen eyle.»[80] Bu söz üzerine kaldı.

Yıldırım Han gayretli[81] kişiydi. O zaman yüzüğünün taşında zehir vardı. Gayretinden hazırlamıştı. Orada kendi kaydını gördü. Allah rahmetine vardı. Ulu rahmet olsun. Bu iş hicretin 804'ünde oldu.[82]

---

[80] «Kaydımı gör» demek «beni öldür» anlamında deyimdir.

[81] «Gayretli» o zamanki tabirle «haysiyetli», «gururlu» demektir.

[82] Hicretin 804'ü milâdî 11 Ağustos 1401 — 31 Temmuz 1402 arasıdır.

Yıldırım Han'ın ömrü 60 yıldı. 15 yıl beğlik eyledi. **Yıldırım Han** merhumun 6 oğlu oldu idi. Birisi savaş cephesinde kaybolup 5 oğlu kaldı: Birisi **Emîr Süleyman**, birisi **Mehmed Han**, birisi **İsa**, birisi **Musa**, birisi de **Kasım**. **Kasım** küçüktü.

Orada ki beğ[83] böyle oldu, **Emîr Süleyman**'ı, Veziri **Ali Paşa** ve **Hasan Ağa** ve **İnebeği Subaşı** alıp **Rumeli**'ne gittiler. Gelip **Edirne**'de oturdular.

Sultan Mehmed, **Amasya**'da idi. Hiç hareket etmeyip oturdu.

İsa ve **Musa** Çelebiler birbirlerini kovalayarak **Karası Eli**'ne vardılar. Sonunda **Musa Çelebi**, **İsa Çelebi**'yi aradan kaldırdı. Kendi kaldı. Gelip **Bursa**'da oturdu.

Emîr Süleyman bunu işitti. **Rumeli**'nden geçip **Bursa**'ya vardı. **Musa Çelebi** kaçtı. **Karaman**'a gitti. **Karamanoğlu** yanında kaldı. **Emîr Süleyman** da bunu işitip kızkardeşi **Fatma Hatun**'u ve küçük kardeşi **Kasım Çelebi**'yi **Istanbul** Tekfürü'ne rehin bıraktı. Tekfürle barış yaptı. **Emîr Süleyman** geri **Rumeli**'ne geçip tahta oturdu hicretin 805'inde.[84]

Emîr Süleyman'ın tahta geçtiğini **Amasya**'da **Sultan Mehmed** işitti. **Emîr Süleyman**'a haber gönderdi: «Babamız gittiyse emrem[85], ulu kardeşim sağ olsun.» diye hediyeler gönderdi. **Emîr Süleyman** dahi ona köleler gönderdi. Barıştılar.[86]

Emîr Süleyman, **Karamanoğlu**'na haber gönderdi. «Kardeşim **Musa Çelebi**'yi koyuvermesin.» diye barış yaptı. **Musa Çelebi** bunu işitip **Karaman**'dan kaçtı, **İs-**

---

[83] "Beğ"den maksat Yıldırım'dır. Osmanlı Padişahlarının resmî unvanı «beğ»dir. Sultan ve padişah gibi tabirler daha sonra çıkarılmıştır.

[84] Hicretin 805'i milâdî 1 Ağustos 1402 — 20 Temmuz 1403 arasıdır.

[85] «Emre» ağabey demektir.

[86] Bu ifade ile Emîr Süleyman'ın resmen Osmanlı Padişahı olduğu anlatılmış oluyor.

fendiyar oğlu'na vardı. **Emîr Süleyman** dahi bunu bildi. **İsfendiyar oğlu** üzerine yürüdü. Göynük yanında su kenarına kondu. Bahardı. Sonra kış geldi. O konaktan göçmedi. O yerde kışladı. Bir büyük kavak ağacı vardı. Onun dibinde içkiyle vakit geçirdi. Şimdi o Elde o kavak ağacı meşhurdur. Ona «**Beğ Kavağı**» derler.

Emîr Süleyman, Ali Paşa'nın bedava şarabıyla içkiye düşmüşken **İsfendiyaroğlu, Musa Çelebi**'yi gemiye bindirdi. **Sinob** şehrinden **Eflak**'a gönderdi. O vakit **Eflak Eli**'nin beği **Mirçi Kâfir**'di. **Musa Çelebi, Mirçi Kâfir**'in yanına vardı. **Mirçi** dahi ona asker verdi. **Silistire**'den **Rumeli**'ne geçti. **Rumeli** beğleri dahi bildiler ki **Emîr Süleyman** zevkle meşguldür, memleketten yüz döndürmüştür. Beğler dahi ondan yüz çevirdi. **Musa Çelebi**'ye haber gönderdiler. **Rumeli Tovcıları**[87] **Musa Çelebi**'yi alıp doğru **Edirne**'ye getirdiler. Zira evvelden **Tovcılar** bunu işittiler ki babası **Yıldırım Han** zamanında **Akıncı** beği idi. **Tovcılar**'la alışmıştı. O sebepten bütün **Tovcılar** yanına geldiler.

Emîr Süleyman'a **Musa Çelebi, Rumeli**'ni aldı diye haber oldu. **Emîr Süleyman** dahi mahmurlukla uykudan uyanır gibi kalktı. «**Musa** benim Elimde ne yapıyor?» dedi. Oradan geçti. **Anadolu** askeriyle **Gelibolu**'dan geçip doğru **Edirne**'ye geldi. **Emîr Süleyman, Edirne** bölgesine konmuşken **Musa Çelebi** ansızın erişti. Ceng ettiler. Devlet **Emîr Süleyman**'dan yüz döndürmüştü. Sonunda **Emîr Süleyman** kaçtı. Bir köye vardı ki adı «**Döğencili**»[88]dir. O köy halkı **Emîr Süleyman**'ı bulup

---

[87] Bazı Osmanlı tarihlerinde «Tovacı», «Duvıca», «Toyca» şekillerinde de yazılan bu kelime bir asker sınıfıdır ve buradaki ifadeye göre Akıncılardan bir zümredir.

[88] Eski harflerin özelliğine göre «Döğünçlü» veya «Düğünçlü» diye de okunabilir.

öldürdüler. **Emîr Süleyman**, Allah rahmetine vardı. Rahmeti bol olsun. Yedi buçuk yıl beğlik eyledi.

Beyit

Emîr Süleyman'a gör çarh[89] neyledi;
Şöyle gitdi kim cihâna gelmedi[90]

Ondan sonra **Musa Çelebi** tahta geçip padişah oldu hicretin 813'ünde.[91] **Musa Çelebi** o köy halkını getirip «Niçin benden izinsiz kardeşimi öldürdünüz?» diye oğlu ile, kızı ile yaktı.

Rumeli'nde **Musa Çelebi**, **Kör Şahmelik**'i vezir edindi. **Mıhaloğlu Mehmed Beğ**'e **Rumeli Beğlerbeğiliği**'ni verdi. **Sımavna Kadısıoğlu**'na Kazaskerlik verdi. **Azap Beğ**'e[92] **Sancak Beğliği** verdi. Her sancağı kendi kullarına verdi.

Emîr Süleyman'ın bir oğlu ve bir kızı kaldı. Kaçıp **Istanbul**'a girmişlerdi.

Bir taraftan **Vidin** düşman olmuştu. **Musa Beğ** gidip o tarafı aldı. **Pıravadi** ve **Madar**'ı dahi aldı. Oradan geçip **Sırbistan**'a vardı. **Köprülü**'yü ve **Ohçabolu**'yu aldı. **Musa Beğ** durmadan eller, memleketler açmaya başladı. Her tarafa akın salar, kendi de birlikte giderdi. Zaman zaman da **Istanbul** önünü keserdi. Bu sebeple kapısını kapattı. Gelip **Silivri**'ye vardı. **Silivri**'de ceng ederken **Kör Şahmelik** bir gece kaçtı, **Istanbul**'a girdi. **Musa Beğ** bundan

---

[89] "Zaman" veya "dünya" anlamında Farsça kelime.

[90] Birinci mısrada vezin bozuk olduğu için herhalde tahrif olunmuştur. İkinci mısra «fâilâtün fâilûtün fâilün» veznindedir.

[91] Hicretin 813'ü milâdî 6 Mayıs 1410 — 24 Nisan 1411 arasıdır.

[92] «Azap» kelimesinin kişi adı olarak kullanıldığı görülmemiştir. Bu sebeple bu adın «Azap Beği» şeklinde unvan olması, yani Azapların kumandanı anlamına gelmesi kuvvetle muhtemeldir.

kuşkulandı. Döndü. Oradan geçti. **Edirne**'ye geldi. Göre ki bu dünya ne yüz gösterdi.

Bu taraftan **Sultan Mehmed, Amasya**'da dururken işitti ki **Musa, Rumeli**'nde müstakil beğ oldu, **Sultan Mehmed** dahi sabredemedi. Yavaş yavaş **Bursa**'ya indi. Asker topladı. **Bursa** halkı karşıladılar. **Sultan Mehmed, Bursa**'da tahta geçip oturdu. **Emîr Süleyman**'ın hükmettiği yerlere **Sultan Mehmed** hükmetti. Diledi ki **Rumeli**'ne geçe, kardeşi ile ceng ede.

Sultan Mehmed'e **Bayazıd Paşa** vezirdi. **Sultan Mehmed, Bayazıd Paşa**'ya: «**Rumeli**'ne geçmeye tedbir bulun. Nereden geçelim?» dedi. O vakitte **Kör Şahmelik, Istanbul**'dan çıkıp **Sultan Mehmed**'e geldi. **Bayazıd Paşa**: «**Kör Şahmelik**'i çağıralım. Görelim ne der?» dedi. Vardılar, **Kör Şahmelik**'i çağırdılar. Geldi. «Padişahın **Rumeli**'ne geçmesi nereden doğru olur?» dediler. **Kör Şahmelik** dedi ki: «**Istanbul** Tekfürü'ne adam salın. Onunla sulh edelim. Oradan gayrı yerden geçmeye imkân yoktur. Zira **Gelibolu** geçidi **Musa Beğ** elindedir. **Musa Beğ**'in adamları orada duruyor. Geçilmez.»

Vardılar **Gebze Kadısı Fazlullah**'ı elçiliğe gönderdiler. **Fazlullah**, tekfürle gayet dosttu. Geldi. Tekfürle anlaşma yaptı. Sultan dahi **Bursa**'dan göçtü. Tekfür gemiler hazır etti. **Sultan Mehmed**'i **Rumeli**'ne geçirdiler.

Musa Beğ işitti ki kardeşi **Sultan Mehmed** gelir. **Musa Beğ, Edirne**'den göçtü. **Sırp Eli**'ne vardı. Bu taraftan **Sultan Mehmed** dahi **İnceğiz**'e geldi. **Evrenüs Beğ** oğlu **Ali Beğ** karşıladı. Buluştular. **Mıhaloğlu Yahşi Beğ** dahi geldi. **Mıhal**'ın kendisi **Musa**'nın beğlerbeğisi idi. Oğlunu gönderdi, kendi gelmedi. Velhasıl **Sultan Mehmed, Edirne**'ye geldi. Bütün beğler **Musa**'dan yüz döndürdüler, kaçtılar. **Sultan Mehmed**'e geldiler. **Musa Beğ**'in yanında yalnız **Akıncılar** kaldı.

Sultan Mehmed, Edirne'den göçtü. Varıp **Samako**'da **Musa** ile karşılaştılar. Uğraştılar. Sonunda **Sultan Mehmed, Musa**'yı yendi. **Musa** kaçtı. Kaçarken atı bir çamura çöktü. **Musa**'nın bir terzi kulu vardı. **Saruca** derlerdi. Meğer **Musa**'nın atını sinirlemiş.[93] **Musa** attan yıkıldı. **Saruca** tutup **Musa**'yı **Sultan Mehmed**'e getirdi. O gün, akşam vakti **Musa**'nın kaydını gördüler. Hak emrine vardı.

Beyit

Gitdi **Mûsâ** cihandan, devşürdi raht.
Değdi **Sultan Mehmed**'e tâc ile taht[94]

Sonra **Musa Beğ**'in ölüsünü **Bursa**'ya, babası **Yıldırım Han** yanına getirdiler. **Musa Beğ** üç-buçuk yıl beğlik etti. **Edirne**'de **Eski Câmi**'yi yapıp yapısını yer yüzüne çıkarmıştı. Sonra gelip **Sultan Mehmed** tamamladı. Bedesten ve çevre dükkânlarını yaptırdı. **Eski Cami**'ye vakfetti. **Eski Cami**, Sultan'ın hayrıdır.

Biz gelelim geriye: Bu taraftan **Mıhal Beğ**'i tuttular. **Tokat**'ta **Bidevi Çardağ**'a[95] gönderdiler. Hapsettiler. **Sımavna Kadısıoğlu Şeyh Bedreddin**'i oğlu ile, kızı ile **İzniğ**'e gönderdiler. 1000 akça ulûfe[96] verdiler. **Şeyh Bedreddin**'in başka bir menâkıbı vardır. Burada söyle-

---

[93] «Sinirlemek», atın bacak sinirlerini keserek çökertmek.

[94] Bugünkü Türkçesi: Musa, yol levazımını devşirdi (= topladı), cihandan gitti. Taç ve taht Sultan Mehmed'e değdi (= nasîb oldu). Bu beyitte de ikinci mısra fâilâtün fâilâtün fâilün vezninde olduğu halde ilk mısrada vezin bozuktur.

[95] Öteki Osmanlı kroniklerinde bu yerin adı hem «Bidevi», hem de «Bedevi» okunabilecek şekilde yazılmıştır.

[96] «Ulûfe» Arapça bir kelime olup Osmanlılar'da önce asker maaşı yerinde kullanılmıştır. Burada doğrudan doğruya «aylık» ve «maaş» anlamında kullanılıyor.

mek olmaz. **Musa**'nın bir kulu vardı. **Azap** derlerdi. Kaçtı. **Eflak**'a gitti. **Anadolu** ve **Rumeli** bütünüyle **Sultan Mehmed**'in oldu. Tahta geçip padişah oldu hicretin 816'sında.[97]

Sonra **Sultan Mehmed** her tarafa mektuplar gönderdi. Elçileştiler. Barışlar yapıldı. Yalnız **Karamanoğlu**'ndan gelmedi. Zira **Sultan Mehmed, Musa** ile çarpışırken **Karamanoğlu** hareket edip **Sivrihisar**'a geldi. Oradan çıktı. Memleketleri yıka boza **Bursa**'ya geldi.

Hacı İvaz Paşa o vakit **Bursa** Beği idi. **Bursa** halkını getirip danıştı. **Karamanoğlu** geliyor diye muhasara hazırlığı gördüler. Zenginler mal ve eşyalarıyla hisara girdiler.

Karamanoğlu gelip **Pınarbaşı**'na kondu. Lağım kazdırdı. Böylece **Pınarbaşı Suyu**'nu akıtıp hisarı alacaktı, **İvaz Paşa** bunu duydu. Bir gece lâğım kazanları yaktı, öldürdü. Bunlar böyle vuruşurken **Musa**'nın ölüsünü **Kaplıca**'ya getirdiler. **Karamanoğlu** onu gördü. Kaçtı. Geri, kendi eline gitti.

Sultan Mehmed bu haberi işitti. Bu tarafta olan beğlerle barış yaptı. **Rumeli Çerisi**'ni ve **Anadolu** Çerisi'ni topladı. **İsfendiyaroğlu, Hamidoğlu, Germiyan, Menteşe** ve **Aydın Eli Çerisi**'ni de birlikte alarak **Karamanoğlu** üzerine yürüdü.

Akşehir'e vardılar. Halk şehiri verdi. Sonra **Konya**'ya vardı. **Karamanoğlu** karşıladı. **Konya Ovası**'nda savaştılar. Sonunda **Karamanoğlu** çerisi yenildi. **Karamanoğlu Mehmed Beğ** ve büyük oğlu **Mustafa Çelebi** tutsak edildi.

Sonunda barış yaptılar. **Sultan Mehmed, Akşehir, Sivrihisar, Niğde, Seydişehir, Okluk, Kırşehir** ve **Beğşehri**'ni geri verdi. **Karamanoğlu**'na hil'at giydirdi. Ülke-

---

[97] Hicretin 816'sı milâdî 3 Nisan 1413 — 22 Mart 1414 arasıdır.

sini verip geri gönderdi. **Osmanlı Hanedanı** bir sağlam, iyilik edici ailedir ki **Karamanoğlu, Bursa** gibi ulu şehiri yakmışken onun suçuna bakmayıp böyle cömertlik ettiğinden Hak Taâlâ dahi onların yüce himmetleri berekâtı zürriyetlerini kesmez, bu sebepten memleketleri mamur olur. Dünya durdukça inşaallah soyları eksik olmayıp memleketleri mamur ola.

Karamanoğlu, Osmanoğlu Mehmed Han'dan bu iyiliği görüp hayran kaldı. Dualar etti. **Sultan Mehmed** oradan geçip yine **Bursa**'ya geldi. Oğlu **Sultan Murad Çelebi, Amasya**'da idi. **Bursa**'da birkaç gün durup oradan **Edirne**'ye geldi. **Eflak** Eli düşman olmuştu. Ona geçmek istedi. **Karamanoğlu**'ndan ve **İsfendiyaroğlu**'ndan çeri istedi. Onlar dahi verdiler. Oğullarını da birlikte gönderdiler.

Sultan Mehmed, Tuna kıyısına geldi. Kendisi orada durdu. **Yergök Hisarı**'nı yaptı. **Akıncılar** gönderdi. Onlar **Eflak** Eli'ne seğirtip büyük doyumlukla geldiler. Sonra **Eflak** Beği ile barış yaptı. **Eflak** Beği haraç vermeyi kabul edip itaat etti. Oğlunu Devlet Kapısı'na gönderdi hicretin 817'sinde.[98]

Sultan Mehmed devletle **Rumeli**'nden geçip **Anadolu**'ya vardı. **Samsun**'u aldı. Gelip giderken yolda **İskilib**'e[99] uğradı. Kalabalık **Tatar** evlerini oradan **Rumeli**'ne göçürdü. **Filibe** yöresini, **Konuş Hisarı**'nı ve yöresini ve o tarafları doldurdu. O **Tatar** evlerinin **Minnetoğlu Mehmed Beğ** derlerdi bir beği vardı. O da o sebeple bir imaret ve bir kervansaray yaptırdı. O yerleri mamur etti. Orada kaldı.

---

[98] Hicretin 817'si milâdî 23 Mart 1414 — 12 Mart 1415 arasıdır.

[99] Esas nüshada «İnegöl». Fakat diğer nüshada ve başka Osmanlı tarihlerinde hep «İskilib»dir. Zaten Samsun'a giderken de uğradığı yer İnegöl olamaz, elbette İskilib'dir.

Biz gelelim geriye: Garip bir kıssa vardır. Gerçi burada gerekmezdi ama yeri geldi: **Sımavna Kadısıoğlu Şeyh Bedreddin** kazaskerken bir kethüdası vardı. Ona lakabı ile **Börklüce Mustafa** derlerdi. **Sımavnaoğlu** şeyh iken has müridi **Börklüce Mustafa** idi. **Karaburun**'a varıp şeyh oldu. Türlü türlü fesatlara başladı. Hayli mürailik eyledi. **Aydın** Eli'ni kendine döndürdü. Her türlü tertipler kurdu. Hâşâ, kendine peygamberim diye inandırdı.

Bu taraftan dahi **Şeyh Bedreddin**, **İznik**'te oturmuşken **Börklüce Mustafa**'yı işitti ki işi ilerlemektedir, mel'un şeytan, gönlüne kuruntu düşürdü. İçi içine sığmayıp harekete geçmek istedi. Takdirde olsa gerekti. Zevk ü safa etmek istiyordu.[100] Vardılar, **Şeyh Bedreddin**'i memleketten sürdüler. Yanına adamlar verip **Samsun**'a kadar götürdüler, kovdular.

Şeyh Bedreddin, **İsfendiyaroğlu**'na vardı. Orada dahi durmayıp **Kefe**'ye geçti. Oradan dolaşıp **Eflak Eli**'ne çıktı. Bu taraftan dahi **Börklüce Mustafa**'nın **Şeyh** ile ittifakı vardır dediler. **Sultan Mehmed** dahi veziri **Bayazıd Paşa** ile oğlu **Sultan Murad**'a **Anadolu** Askeri'ni koşup **Börklüce Mustafa** üzerine gönderdi. Varıp **Karaburun**'da karşılaştılar. Arada hayli cenk oldu. Çok adam öldü. Sonunda **Börklüce**'yi yendiler. Kendisini tutup paraladılar. O hiyleye uyan sofileri de kırdılar. O memleketi zaptettiler. Padişahın kullarına tımar olarak üleştirdiler. **Bayazıd Paşa**, **Sultan Murad**'la **Manisa**'ya geldi. O sırada **Sultan Murad**, **Manisa**'da otururdu.

Sonra bu taraftan **Dorlak Hû Kemal** derler birisi çıktı. O dahi çok mürid ve dost edindi. 2000'den ziyade oldular. Onlar dahi bir tayfa olup gürültüyle memleket-

---

[100] Metinde: "semâ'ı, safâsı olsa gerekdi." «Semâ'» der vişlerin raksı olduğuna göre müellif, bunların oynayıp eğlenmek istediklerini anlatmak istemiş olmalıdır.

lerde gezerlerdi. Onlar dahi türlü fesada başladı. Dinsizcesine hayli mürailikler eylediler. **Aydın Eli**'ni ve o tarafları azdırdılar. Onun üzerine de asker gönderdiler. Varıp onu dahi tuttular. Astılar. Ona uyanları dağıttılar.

Bu taraftan **Sultan Mehmed**, **Serez** tarafına vardı ki **Selanik** üzerine düşe. Beri yandan **Şeyh Bedreddin**, **Eflak Eli**'ne geçmişti. **Eflak Eli**'nden gelip **Silistire**'den geçerek **Ağaç Denizi**'ne[101] geldi. Oradan her tarafa birkaç sofi gönderdi. «Padişahlık benimdir. Taht bana aittir. Subaşılık ve sancak isteyen gelsin.» diye haber saldı. «**Aydın Eli**'nde **Börlükce Mustafa** benim hizmetkârımdı. Yanlış hareket etti.» dedi.

Şeyh, Ağaç Denizi'nden çıktı. Çok kişiler ona uydu. Maiyeti çoğaldı. Bedbaht sofiler, kazaskerken tımar verdiği erler ve **Tovacılar** hep yanına toplandılar. Fakat gördüler ki, bunun işinde hayır yoktur, hepsi dağıldı, gitti.

Serez'de **Sultan Mehmed**'e haber verildi. **Sultan Mehmed**, **Kapıcıbaşı** ile 200 kişi gönderdi. Gelip **Zağra**'da tuttular. **Serez**'de **Sultan Mehmed**'e ilettiler. **Mevlâna Haydar** derlerdi bir ulu bilgin vardı. **Acem Eli**'nden gelmişti. **Şeyh** ile hayli tartıştılar. Arada çok sual ve cevap geçti. Nihayet **Mevlânâ Haydar**'ın sözü üstün geldi. Fetva verdi: «Kanı helâl ama malı haram.» dedi. Sonra **Şeyh**'in kendisi de bu fetvaya uygun fetva verdi. İkisinin ittifakı ile **Serez**'de bir yerde astılar. Orada bir mezara gömdüler. Hicretin 820'si idi.[102]

Sultan Mehmed oradan döndü. **Bursa**'ya vardı. Orada bir büyük imaret yaptırdı. Ona birkaç köyü vakfetti. **Edirne**'deki **Eski Cami**'yi dahi tamamladı.

Bu arada bir nice de sefer etti. Sonunda, gelip **Edirne**'de öldü. Ulu rahmet olsun. Hicretin 824'ü idi. Ömrü

---

[101] «Ağaç Denizi», bugün «Deliorman» dediğimiz bölgedir.

[102] Hicretin 820'si milâdî 18 Şubat 1417 — 7 Şubat 1418 arasıdır.

74 idi.[103] O vakit vezirleri **İvaz Paşa, İbrahim Paşa** ve **Bayazıd Paşa** idi. **Bayazıd Paşa**'yı **Mustafa Çelebi** boğazladı. Şimdi türbesi vardır. Orada yatar.

Sultan henüz ölmeden vasiyet etmiş, «**Sultan Murad**'ı tahta geçirin.» demişti.

Çeşnigirbaşı Alvan Beğ'i[104] **Amasya**'ya gönderdiler **Sultan Murad**'ı getirmeye. **Sultan Mehmed**'in 4 oğlu ve 7 kızı vardı. Vezirleri bir yere gelip tedbirler aldılar. **Yeniçeriler**'i **Anadolu**'ya gönderdiler. Sonunda **Sultan Murad, Bursa**'ya geldi. **Sultan**'ın ölüsünü 40 gün sakladılar. Sonra ortaya çıkınca **Bursa**'ya ilettiler. **Sultan Murad** dahi tahta geçti, oturdu.

Âlem karmakarışık olmaya başladı: **İzmiroğlu, Menteşeoğlu, Aydınoğlu, Sarıhanoğlu** ve **Hamidoğlu** başkaldırdılar. İşleri kötüleşti.

Sultan Murad, Bursa'da otururken **Selanik**'ten **Düzme Mustafa** adlı birisi çıktı. «**Yıldırım Han**'ın oğluyum.» dedi.[105] **Vardar Yenicesi**'ne geldi. **Evrenüs Beğ oğulları** onun yanına gittiler. **Serez**'e vardı. Oradan geçip **Edirne**'ye geldi. Onu dahi verdiler.

---

[103] Hicretin 824'ü milâdî 6 Ocak 1421 — 26 Aralık 1421 arasıdır. Çelebi Sultan Mehmed'in 74 yaşında öldüğü doğru değildir. Doğum tarihi kesin olarak bilinmemekle beraber ihtiyarlık yaşına gelmeden öldüğü muhakkaktır. 74 yerine doğrusunun 44 olması kuvvetle muhtemeldir.

[104] Bu isim «elif» harfi ile yazıldığı için «Alvan» okuduk. Arapçada «ayn» harfiyle yazılan ve «unvan» veya «övünme» anlamına gelen ve «ulvân» okunan bir kelime vardır. Belki bu isim o Arapça kelimenin yanlış imlâlı bir şeklidir.

[105] «Düzme Mustafa» denilen adam gerçekte Yıldırım'ın oğludur. Ankara Savaşında, kardeşi Musa ile birlikte babalarının yanında sonuna kadar çarpışıp tutsak düşmüştür. Bu bakımdan bu iki şehzade Yıldırım'ın en kahraman oğullarıdır. Fakat sonra talih kendilerine yâr olmamıştır. Zaten düzmece bir şehzade olsaydı bunca Rumeli beğleri onun yanında toplanmazdı. Mustafa ve Musa Çelebiler'in sonradan beğleri tarafından terkolunması aşırı sertlikleri yüzündendir.

O sırada **Sultan Murad**'a haber verildi. **Sultan Murad, Bayazıd Paşa**'yı **Rumeli**'ne gönderdi. **Bayazıd Paşa, Edirne**'ye gelince o dahi **Düzme Mustafa** tarafına geçti. O da **Bayazıd Paşa**'yı vezir edindi. **İzmiroğlu Cüneyd Beğ** geldi. O da **Mustafa** tarafına geçti. **Rumeli**'nin Yayalar'ını Müsellem[106] ettiler. Bazılarına ellişer akça harçlık verdiler. Şimdiki zamanda askere giden kişiye ellişer akçe vermek usulü o zamandan kaldı.

Azap Beğ derlerdi, bir beğ vardı, **Azap**'ı çağırttı. **Azap**[107] topladı. Göz yumdular.

Edirne'den çıktılar. **Sazlı Dere**'de konakladılar. Orada **Bayazıd Paşa**'nın hiylesini duydu.[108] Tepeledi.

Mustafa'nın fikri bu idi ki **Bursa**'ya vara. **Gelibolu**'dan geçti. Vardı. **Ulubad Köprüsü**'nün beri tarafına kondu. **Sultan Murad Han** bunu işitip vezirleri **İbrahim Paşa** ve **İvaz Paşa** ile **Temür Beğ oğulları Umur Beğ, Oruç Beğ** ve **Ali Beğ** ile toplanıp tedbir düşündüler. **Mıhaloğlu Ali Beğ**'i Tokat'ta hapisten çıkardılar. **Sultan Murad**'a getirdiler. **Sultan Murad** ve Paşalar **Bursa**'dan kalktılar, **Ulubad Köprüsü**'ne geldiler. **Sultan Murad, Ulubad Köprüsü**'nü kesip köprü başında oturdu. **Mustafa** da köprünün öte başında oturdu.

En sonunda **Mıhaloğlu Ali Beğ** geldi. Düzme **Mustafa**'nın çerisine geceleyin bağırdı. **Rumeli** beğleri, **Mıhaloğlu**'nu sesinden tanıdılar. **Ulubad Suyu**'nu geceleyin atlarını yüzdürerek geçtiler. **Sultan Murad** yanına geldiler.

---

[106] Yaya ve Müsellem, Osmanlı Ordusunda birer sınıftır.

[107] Azap da öyle. Azap Beğ, ise yukarda da söylediğimiz gibi bir Azap kumandanının unvanı olsa gerektir.

[108] Bayazıd Paşa'nın Mustafa yanına Sultan Murad'ın casusu olarak geldiği anlaşılıyor.

Düzme Mustafa bunu görünce o gece kaçtı. **Turahan Beğ, Kümelioğlu Beğ** ve **Evrenüs Beğ oğulları**, bütün **Rumeli** beğleri **Sultan Murad** yanına geldiler.

Düzme Mustafa kaçarak **Biga Suyuna** geldi. Kadıya hayli para verdi. Kadı da onu **Gelibolu**'ya iletip öte yakaya geçirdi. **Düzme Mustafa, Gelibolu**'da oturup gemileri karaya çekti. **Sultan Murad** dahi gelip **Lapseki**'de oturdu. Nihayet **Sultan Murad**'ı **Ece Ovası**'nda bir bezirgân gemisiyle geçirdiler.

Mustafa, Sultan Murad'ın geçtiğini öğrenip **Bolayır** yolundan kaçıp **Edirne**'ye geldi. **Sultan Murad** onun ardınca geldi. Sonra **Mustafa** kaçtı. Varıp **Kızılağaç Yenicesi**'nde tuttular. **Edirne**'ye getirdiler. **Edirne**'de kale burcunda astılar.

Sultan Murad Han gelip **Edirne** tahtında oturdu hicretin 825'inde.[109]

Sultan Murad'ın **Mustafa** adlı bir kardeşi vardı. O dahi **Anadolu**'da hayli işler etti. Sonunda **Sultan Murad, Anadolu**'ya geçip **İznik**'te **Mustafa**'yı tutup kaydını gördü. Babası yanına gönderdi. Kendi **Edirne**'de oturdu.

Sonra **Eflak Eli**'ne sefer etti. **Tuna**'yı geçti. Akın verdi.[110] **Eflak Eli**'ni talan eyledi. Büyük doyumluklarla geldiler. Gelip **Edirne**'de oturdu hicretin 826'sında.[111]

Sonra **Sultan Murad Han, Anadolu**'ya geçti. **İzmiroğlu, Menteşe, Aydın, Saruhan** ve **Hamid Elleri**'ni fethedip geçerek yine **Edirne**'ye geldi hicretin 827'sinde.[112]

---

[109] Hicretin 825'i milâdî 26 Aralık 1421 — 14 Aralık 1422 arasıdır.

[110] «Akın vermek». Akıncıların kol kol ayrılarak yağmaya çıkmaları izni demektir.

[111] Hicretin 826'sı milâdî 15 Aralık 1422 — 4 Aralık 1423 arasıdır.

[112] Hicretin 827'si milâdî 5 Aralık 1423 — 22 Kasım 1424 arasıdır.

Sonra **Sultan Murad, Anadolu**'ya geçip **Kastamonu**'ya ve **Sinob** üzerine vardı. **İsfendiyaroğlu** ile ceng etti. **İsfendiyaroğlu** yenilip kaçtı. Sonra sulh edip kızını verdi. Düğünle **İsfendiyar kızı**'nı aldı. **Bursa**'ya geldi. Oradan geçip **Istanbul** üzerine düştü. Bazıları derler ki kardeşi **Mustafa** o vakit sağdı. Gelip **Rumeli Çerisi**'yle ceng ederek bozulmuş, gitmişti.

Sultan Murad, Istanbul üzerine düştükte **Mustafa Çelebi** gelip **Bursa**'yı kuşatırken **Sultan Murad**'a haber oldu. **Istanbul** üzerinden göçtü. Gelip **İznik** şehrinde **Mustafa** ile karşılaştı. **Mustafa**'yı yok edip ölüsünü babası yanına gönderdi. **İzniğ**'i fethedip o seferden gelip veziri **İvaz Paşa**'nın gözlerini çıkardı.

Lazoğlu Despot geberdi. **Üngürüs** gelip **Güvercinliğ**'i kuşattı. Alamadı. **Rumeli Beğlerbeğisi Sinan Beğ, Uç Beğleri İshak Beğ** ve **Turahan Beğ, Akıncılar**'ı toplayıp **Güvercinlik** üzerine gelen **Üngürüs** Kıralı'na baskın edip dağıttılar. Toplarını, tüfeklerini **Tuna**'ya döküp yağma ve talan ettiler hicretin 828'inde.[113]

Sultan Murad sonra **Anadolu**'ya sefer etti. **Ayasuluk Kalesi**'ni fethedip **İzmiroğlu Cüneyd Beğ**'i tutarak kaydını gördü. Sonra geldi, **Edirne**'de oturdu hicretin 829'unda.[114]

Ondan sonra sefer etmedi. **Sakar Yaylağı**'na çıktı.[115] Av avlayıp oturdu.

Laz Eli'ne akın verdi. Yakıp yıkarak sayısız ganimet malıyla geldiler hicretin 830'unda.[116]

---

[113] Hicretin 828'i milâdî 23 Kasım 1424 — 12 Kasım 1425 arasıdır.

[114] Hicretin 829'u milâdî 13 Kasım 1425 — 1 Kasım 1426 arasıdır.

[115] «Şakar» kelimesi kesin değildir. Bir nüshada «sefer'i yaylağa çıktı» yani yayla seferine çıktı, yaylaya çıktı şeklindedir.

[116] Hicretin 830'u milâdî 2 Kasım 1426 — 21 Ekim 1427 arasıdır.

Düzme Mustafa bunu görünce o gece kaçtı. **Turahan Beğ, Kümelioğlu Beğ** ve **Evrenüs Beğ oğulları**, bütün **Rumeli** beğleri **Sultan Murad** yanına geldiler.

Düzme Mustafa kaçarak **Biga Suyu**na geldi. Kadıya hayli para verdi. Kadı da onu **Gelibolu**'ya iletip öte yakaya geçirdi. **Düzme Mustafa, Gelibolu**'da oturup gemileri karaya çekti. **Sultan Murad** dahi gelip **Lapseki**'de oturdu. Nihayet **Sultan Murad**'ı **Ece Ovası**'nda bir bezirgân gemisiyle geçirdiler.

Mustafa, Sultan Murad'ın geçtiğini öğrenip **Bolayır** yolundan kaçıp **Edirne**'ye geldi. **Sultan Murad** onun ardınca geldi. Sonra **Mustafa** kaçtı. Varıp **Kızılağaç Yenicesi**'nde tuttular. **Edirne**'ye getirdiler. **Edirne**'de kale burcunda astılar.

Sultan Murad Han gelip **Edirne** tahtında oturdu hicretin 825'inde.[109]

Sultan Murad'ın **Mustafa** adlı bir kardeşi vardı. O dahi **Anadolu**'da hayli işler etti. Sonunda **Sultan Murad, Anadolu**'ya geçip **İznik**'te **Mustafa**'yı tutup kaydını gördü. Babası yanına gönderdi. Kendi **Edirne**'de oturdu.

Sonra **Eflak Eli**'ne sefer etti. **Tuna**'yı geçti. Akın verdi.[110] **Eflak Eli**'ni talan eyledi. Büyük doyumluklarla geldiler. Gelip **Edirne**'de oturdu hicretin 826'sında.[111]

Sonra **Sultan Murad Han, Anadolu**'ya geçti. **İzmiroğlu, Menteşe, Aydın, Saruhan** ve **Hamid Elleri**'ni fethedip geçerek yine **Edirne**'ye geldi hicretin 827'sinde.[112]

---

[109] Hicretin 825'i milâdî 26 Aralık 1421 — 14 Aralık 1422 arasıdır.

[110] «Akın vermek». Akıncıların kol kol ayrılarak yağmaya çıkmaları izni demektir.

[111] Hicretin 826'sı milâdî 15 Aralık 1422 — 4 Aralık 1423 arasıdır.

[112] Hicretin 827'si milâdî 5 Aralık 1423 — 22 Kasım 1424 arasıdır.

Sonra **Sultan Murad, Anadolu**'ya geçip **Kastamonu**'ya ve **Sinob** üzerine vardı. **İsfendiyaroğlu** ile ceng etti. **İsfendiyaroğlu** yenilip kaçtı. Sonra sulh edip kızını verdi. Düğünle **İsfendiyar kızı**'nı aldı. **Bursa**'ya geldi. Oradan geçip **Istanbul** üzerine düştü. Bazıları derler ki kardeşi **Mustafa** o vakit sağdı. Gelip **Rumeli Çerisi**'yle ceng ederek bozulmuş, gitmişti.

Sultan Murad, Istanbul üzerine düştükte **Mustafa Çelebi** gelip **Bursa**'yı kuşatırken **Sultan Murad**'a haber oldu. **Istanbul** üzerinden göçtü. Gelip **İznik** şehrinde **Mustafa** ile karşılaştı. **Mustafa**'yı yok edip ölüsünü babası yanına gönderdi. **İzniğ**'i fethedip o seferden gelip veziri **İvaz Paşa**'nın gözlerini çıkardı.

Lazoğlu Despot geberdi. **Üngürüs** gelip **Güvercinliğ**'i kuşattı. Alamadı. **Rumeli Beğlerbeğisi Sinan Beğ, Uç Beğleri İshak Beğ** ve **Turahan Beğ, Akıncılar**'ı toplayıp **Güvercinlik** üzerine gelen **Üngürüs** Kıralı'na baskın edip dağıttılar. Toplarını, tüfeklerini **Tuna**'ya döküp yağma ve talan ettiler hicretin 828'inde.[113]

Sultan Murad sonra **Anadolu**'ya sefer etti. **Ayasuluk Kalesi**'ni fethedip **İzmiroğlu Cüneyd Beğ**'i tutarak kaydını gördü. Sonra geldi, **Edirne**'de oturdu hicretin 829'unda.[114]

Ondan sonra sefer etmedi. **Sakar Yaylağı**'na çıktı.[115] Av avlayıp oturdu.

Laz Eli'ne akın verdi. Yakıp yıkarak sayısız ganimet malıyla geldiler hicretin 830'unda.[116]

---

[113] Hicretin 828'i milâdî 23 Kasım 1424 — 12 Kasım 1425 arasıdır.

[114] Hicretin 829'u milâdî 13 Kasım 1425 — 1 Kasım 1426 arasıdır.

[115] «Şakar» kelimesi kesin değildir. Bir nüshada «sefer'i yaylağa çıktı» yani yayla seferine çıktı, yaylaya çıktı şeklindedir.

[116] Hicretin 830'u milâdî 2 Kasım 1426 — 21 Ekim 1427 arasıdır.

Sonra **Güvercinliğ**'i **Sultan Murad Han** aldı ve **Laz Eli**'ni tamamiyle ele geçirdi. Kalelerini aldı ve **Despot Oğlu**'nu haraca kesti. **Vılukoğlu, Semendire**'yi yaptı hicretin 831'inde.[117]

Anadolu'da **Yörgüç Paşa** oğlu **Hızır Beğ** varıp **Canik Eli**'ni fethetti. O vakit vezirleri **Mehmed Ağa, Saruca Paşa** ve **İbrahim Paşa** idi. Sonra **Sultan Murad, Edirne**'de oturup **Çöke**'ye yaylağa çıktı.

Halil Paşa'nın babası **İbrahim Paşa** öldü. Oğlu **Halil Paşa** kazaskerken babası yerine vezir oldu hicretin 833'ünde.[118]

Sonra **Sultan Murad** büyük ordu toplayıp gazâ-yi ekberdir diye **Selanik Kalesi** üzerine yürüdü. Büyük savaş oldu. Toplarla çevresini, yanlarını yıktılar. Kâfirler itaat etmeyince «fî sebîlillâh Hak yoluna yağma» deyip gaziler her taraftan hücum etti. Zorla, yağma ederek aldılar. Gayet çok doyumluklar elde ettiler. Çevre ülkeyi dahi aldılar. Gaziler ganimet malıyla zengin oldular. Padişah gelip **Edirne**'de oturdu hicretin 833'ünde.[119]

Sonra **Sultan Murad** sefer etmeyip **Çöke Yaylası**'na çıkıp av avladı. **Murad Han** oğlu **Mehmed, Dimetoka**'da recep ayının 27'sinde cumartesi günü doğdu. Veziri **Halil Paşa** oğlu **İbrahim Çelebi** ve **Emin Beğ** oğlu **Mehmed Çelebi** de bu yıl doğdular hicretin 834'ünde.[120]

Sonra **Sultan Murad Han** sefer etmeyip **Sakar Yaylası**'na çıktı. O vakit akçalar kestirdi. Lodra gümüşü 260 üzerine kestirdi.[121] **Edirne**'de **Eski Saray** içinde olan köşkü yaptırdı hicretin 835' inde.[122]

---

[117] Hicretin 831'i milâdî 22 Ekim 1427 — 10 Ekim 1428 arasıdır.

[118] Hicretin 833'ü milâdî 30 Eylül 1429 — 18 Eylül 1430 arasıdır.

[119] Hicretin 833'ü milâdî 30 Eylül 1429 — 18 Eylül 1430 arasıdır.

[120] Hicretin 834'ü milâdî 19 Eylül 1430 — 8 Eylül 1431 arasıdır. Fatih'in doğumu ise 7 Nisan 1431'e raslamaktadır.

[121] «Lodra» bir ağırlık ölçüsü olup biri 100 dirhem (= 128 gram), biri de

Sonra **Sultan Murad, Edirne**'de oturdu. Şevval ayı sonunda, ikindi vaktinde güneş tutuldu. Dünya karanlık oldu. Yıldızlar görünüp bir kuyruklu yıldız doğdu. **Evrenüs Beğ oğlu Ali Beğ, Arnavut Eli**'ne varıp akın eyledi. İşler aksi gidip **Berzeşek**[123] üzerinde **Ali Beğ** bozguna uğradı. Müslümanlara bunun gibi hâdise oldu ki Hakkın emridir, ne etmek gerek. Bu bozgun hicretin 836'sında[124] oldu.

Bundan sonra **Sultan Murad, Edirne**'de oturup Beğlerbeğisi **Sinan Beğ** ve **Uç Beğleri İshak Beğ, Turahan Beğ** ve **Evrenüs Beğ oğlu Ali Beğ** öncü olarak **Arnavut Eli**'ne vardılar. **Yuvan Eli**'ni yıktılar. Erkeklerini kırıp dişilerini esir ettiler. **Yanya** ve **Katna**[125] Ellerini aldılar. Gaziler doyumluk mallarla geri, **Edirne**'ye geldiler hicretin 837'sinde.[126]

Sonra **Sultan Murad** sefer etmeyip **Keşerük**[127] Yaylağına çıktı.

Hicretin 838'inde[128] büyük veba oldu. Bu yıl içinde **Vulukaoğlu Despot, Semendire Kalesi**'ni tamamladı. Sonra **Sultan Murad, Edirne**'de oturup veziri **Saruca Paşa**'yı gönderdi. **Vulukaoğlu**'nun kızını getirip nikâh etti. **Vulukaoğlu** ile barış yaptı. **Vulukaoğlu**'nun **Semendire Kalesi**'ni yaptığını bilmiyordu. **Murad Han**'dan gizlice yapmıştı. **Saruca Paşa** da gizlerdi. O sebepten

---

120 dirhem (=153,6 gram) olan iki türlüsü vardır. İkinci Murad zamanındaki ağırlığı hakkında bir şey söylenemez.

[122] Hicretin 835'i milâdî 9 Eylül 1431 — 27 Ağustos 1432 arasıdır.

[123] Bu adın okunuşu kesin değildir.

[124] Hicretin 836'sı milâdî 28 Ağustos 1432 — 17 Ağustos 1433 arasıdır.

[125] Bu isim bir nüshada «Kana» şeklindedir.

[126] Hicretin 837'si milâdî 18 Ağustos 1433 — 6 Ağustos 1434 arasıdır.

[127] Bu kelime bir nüshada «Keşür» şeklindedir. «Kişver» diye de okunabilir.

[128] Hicretin 838'i milâdi 7 Ağustos 1434 — 26 Temmuz 1435 arasıdır.

ötürü hem vezir, hem beğlerbeği olan **Saruca Paşa**'yı azletti.[129]

Evrenüs oğlu Ali Beğ, Arnavut Eli'ne akın eyleyip doyumlukla geldi hicretin 839'unda.[130]

Bu taraftan **Karamanoğlu İbrahim Beğ**'in hareketi Müslümanları incitip **Sultan Murad**'a haber oldu. **Sultan Murad, Karaman**'a vardı. **Karamanoğlu İbrahim Beğ** ile ceng etti. **İbrahim Beğ** kaçıp **Sultan Murad, Akşehir**'i ve **Beğşehri**'ni aldı. Sonra **İbrahim Beğ** ile sulh yaptı. Oradan geldi. **Rumeli**'nde **Buruc**[131] **Hisarı** dedikleri hisarı fethetti. **Uç Beği Şahmelik, Vidin**'den **Eflak Eli**'ne geçti. Akın etti. Gayet sert kıştı. Başarı kazanamadı. Çok kişinin soğuktan eli, ayağı düştü hicretin 840'ında.[132]

Sultan Murad'ın vezirleri **Halil Paşa, Saruca Paşa** ve **Mehmed Ağa** azlolundu. Yerine **Fazlullah** Hakîm oldu.

Sonra **Sultan Murad Han, Edirne**'de **Yeni Cami**'yi yaptırmaya başladı. **Ergene Köprüsü**'nü de yaptırmaya başladı. Kendisi cuma günü **Edirne**'den çıkıp **Üngürüs Eli**'ne sefer etti. **Eflak Beği Dırakula Kâfir** önden yürüdü. **Karaman, Anadolu, Kastamonu** Askerleri, **Anadolu** ve **Rumeli Azapları** 20.000 kişi oldu. **İshak Beğ Gazi, Turahan Beğ Gazi** ve **Evrenüs Beğ oğlu Ali Beğ, Uç Beğleri** gazi beğler, kâfir kanı ile elini yüzünü yıkayanlar otuz kırk bin **Akıncı**'yla geldiler. Her birine 30.000 **Akıncı** koştu. Yetmiş seksen bin kişi oldular. **Sultan**

---

[129] Saruca Paşa'nın Semendire Kalesi'nin yapıldığını bildiği halde Padişahtan sakladığı düşünülemez. Bu kalenin yapıldığının farkında olmadığı için azledilmiştir.

[130] Hicretin 839'u milâdî 27 Temmuz 1435— 15 Temmuz 1436 arasıdır.

[131] Bir nüshada «Yuruc». Fakat her iki şeklin de doğruluğu şüpheli.

[132] Hicretin 840'ı milâdî 16 Temmuz 1436 — 4 Temmuz 1437 arasıdır.

Murad'ın kalan askerleri, **Azap** ve **Yeniçeriler** hazır oldu. **Semendire**'den[133] geçip **Üngürüs Eli**'ne girdiler. Ülkeyi yıkıp bozarak altı tane kalesini aldılar. **Anadolu** Beğlerbeğisi **Sinan Beğ, Üngürüs Eli**'ni harab edip **Zibin Hisarı** önünden geçerek geldi. **Niğebolu**'dan **Tuna**'yı geçti. **Edirne**'ye geldi. **Acem**'de **Kara Yülük** oğlu **Amanbilmez İskender** öldü hicretin 841'inde[134] Vezirleri eskisi gibiydi. Sonra, **Sultan Murad** sefer etmedi. Kımıldamadı. **Edirne**'de **Sultan Mehmed**'i ve **Sultan Alâeddin**'i sünnet ettirdi. Düğünden sonra **Karaca Paşa**'yı azletti. Vezirleri **Halil Paşa** ve **Rumeli Beğlerbeğisi Sinan Paşa** öldü. Yerine **Hadım Şahabeddin Paşa** hem beğlerbeği, hem veziri oldu. **Anadolu Beğlerbeğisi Güveyi Karaca Paşa, Kazasker Mevlâna Veliyeddin** idi. Asker toplayıp **Semendire** üzerine yürüdü. **Semendire**'yi fethetti hicretin 842'sinde.[135]

Sonra **Sultan Murad Han** asker toplayıp **Belgırad**'a yürüdü. Alamadı. **Evrenüs Beğ oğlu Ali Beğ** bu yılda **Üngürüs**'e akın etti. **Üngürüs** tahtı **Mehdiye**[136] şehrini vurup talan etti. 12.000 kâfiri kılıçtan geçirip 14 ulu **Üngürüs** beğini silâh ve sancaklarıyla **Sultan Murad**'ın devlet eşiğine getirip bir ulu gazâ etti.

Öte yandan **Şahabeddin Paşa, Novaberdi Hisarı**'nı ve Ellerini aldı. **Uç Beği İshak Beğ** de birlikte idi. Bunlar hicretin 843'ünde oldu.[137]

---

[133] Eldeki metinlerde bu kelime «Severen'den» yahut «Süren'den» şeklinde okunabilecek bir imlâ ile yazılmıştır. Diğer Osmanlı kronikleri Türk ordusunun Semendire'den geçtiğini yazdığı için biz de Semendire diye aldık.

[134] Hicretin 841'i milâdî 5 Temmuz 1437 — 23 Haziran 1438 arasıdır.

[135] Hicretin 842'si milâdî 24 Haziran 1438 — 13 Haziran 1439 arasıdır.

[136] Macaristan'da «Mehdiye» diye bir şehir yoktur. Bu, Erdel yani Transilvanya'daki «Megyes» şehri olmalıdır.

[137] Hicretin 843'ü milâdî 14 Haziran 1439 — 1 Haziran 1440 arasıdır.

Sonra **Sultan Murad, Edirne**'de oturup düğün yaptı: Kızı **Sultanzâde**'yi **İsfendiyaroğlu Kaya Beğ**'e verdi. **Uç Beğleri**'ne **Üngürüs**'e akın verip kendisi yaylakta oturdu hicretin 844'ünde.[138]

Sonra, **Sultan Murad Han, Edirne**'de oturup **Uç Beği Mezid Beğ**'e **Üngürüs**'e akın verdi. **Mezid Beğ** kendine fazla güveniyordu. **Eflak Eli**'nden geçip **Üngürüs**'e aldırmadan **Akıncılar**'ına izin verdi. **Akıncılar** her tarafa dağıldılar. **Mezid Beğ** bir yerde yalnız kaldı. Bu sırada **Üngürüs** askeri geldi. **Yanko** adlı bir kâfir vardı. **Evrenüs Beğ oğlu Ali Beğ**'in yanında idi. Türkler'in bütün savaş hiylelerini öğrenmişti. **Ali Beğ**'in yanından kaçıp **Üngürüs Kıralı**'nın beğlerbeğisi olmuştu. O **Yanko** mel'unu, **Mezid Beğ**'i yalnız bulup ansızın üzerine geldi. **Mezid Beğ** de yanında bulunan adamlarıyla ceng edip sonunda merhum **Mezid Beğ** orada şehid oldu. **Tovacı**'lardan dahi hayli adam şehid olup o akın başarısızlıkla bitip ordumuz bozuldu hicretin 845'inde.[139]

Sonra, **Sultan Murad Han, Edirne**'de oturup **Şahabeddin Paşa**'yı gönderdi. **Belgırad** önünde havale[140] yaptı. Sonra **Rumeli** çerisi'yle, Akıncılar'la ve 2000 **Yeniçeri** ile **Eflak Eli**'nden geçip **Üngürüs Eli**'ne vardı. Bu da **Mezid Beğ** gibi mağrur olup kendine güvendi. İş Allah'ındır. Elden ne gelir? **Akıncılar**'ı dağıttı. **Uç Beğleri** ile **Yeniçeriler** kaldı. Sonra **Üngürüs** askeriyle **Yanko** mel'unu, **Mezid Beğ**'i gafil avladığı gibi bunu da gafil bulup zırhlı kâfir yayasını önüne bırakıp atlısı ile arkadan büyük ordusuyla bastı. **Şahabeddin Paşa, Sancak Beğleri**'nden nice beğler, **Finiz Beğ** ve .....[141] **oğlu**

---

[138] Hicretin 844'ü milâdî 2 Haziran 1440 — 21 Mayıs 1441 arasıdır.

[139] Hicretin 845'i milâdî 22 Mayıs 1441 — 11 Mayıs 1442 arasıdır.

[140] 24 numaralı nota bak.

[141] Burada "oğlu"dan önceki kelime okunmuyor. Eski harflerle

Yakub Beğ ve 15 ulu beğ hep orada şehid oldu. **Yeniçeri**'nin çoğu yağmaya[142] gitmişti. **Şahabeddin Paşa** yalnız kaçtı. Askerimiz bozguna uğradı hicretin 846'sında.[143]

Vezirler o vakit **Halil Paşa, Fazlullah Paşa** ve **Kasım Paşa** idi.

Sultan Murad Han yine **Edirne**'de oturmuşken **Karamanoğlu İbrahim Beğ** harekete geçip **Anadolu**'yu karıştırdı. **Sultan Murad** bunu haber alınca **Rumeli** askerini burada bırakıp kendi **Kapı Kulu** ile **Anadolu**'ya geçti. **Anadolu** askeriyle oğlu **Sultan Alâeddin, Amasya**'dan gelip iki ordu birleşti. **Karamanoğlu** üzerine yürüdüler.

İbrahim Beğ bunu işitip kullarıyla kaçtı. Gelip **Taş Eli**'ne girdi. Sonra elçi gönderip yalvardı. Yine sulh ettiler. **Sultan Murad Han** gelip **Edirne**'de otururken ansızın **Sultan Alâeddin**'in ölüm haberi geldi. **Sultan Murad Han** işitip matem içinde iken yine bu taraftan **Lazoğlu Despot, Üngürüs Kıralı**'na haber gönderdi. **Kıral** dahi **Yanko** mel'ununa büyük bir ordu verdi. Top arabaları yanına verildi. **Lazoğlu** önüne düşüp ordunun heybetiyle gelerek **İzladi Derbendi**'ne vardılar.

Sultan Murad Han dahi **Rumeli Beğlerbeğisi Kasım Paşa**'yı **Rumeli Çerisi**'yle gönderdi. **Turahan Beğ** de **Rumeli Akıncıları** ile vardı **Kasım Paşa, İzladi Derbendi**'nde kâfirlerle karşılaşıp ceng etti. **Turahan Beğ** de **Akıncılar**'la konuşup: «Bir avuç kâfirdir. Bunları dağıtıp sonra varıp her biriniz çiftinizi sürün.» dedi. **Akıncılar**'ı

«dvdrmzak» şeklindedir. İki kelime de olabilir. Sondaki «k» harfi ince «k» (=kef) olduğundan bu soyadını «Düdermezek» şeklinde okumak mümkünse de tamamiyle indî olarak kalmaktadır.

[142] Metinde «tıraşa gitmişti.» Tıraş «kazımak» ve «yolmak» demek olduğundan yağma diye çevirdim.

[143] Hicretin 846'sı milâdî 12 Mayıs 1442 — 30 Nisan 1443 arasıdır. Biraz yukarda Şahabeddin Paşa'nın da şehid olduğunu söylemişti.

böyle avutunca **Akıncılar** ve **Tovacılar** bunu işitip savaşa katılmadılar. **Kasım Paşa** yalnız kaldı. Ceng etti. Nice beğler ziyan oldu. **Halil Paşa**'nın kardeşi **Mahmud Çelebi** tutsak oldu. **Kasım Paşa** bozguna uğradı.

Sultan Murad Han'a haber oldu. **Sultan Murad Han, Edirne**'den çıkıp **Rumeli Çerisi** ile **Azaplar**'ı ile, **Yeniçeri**'siyle ve **Kapı Kulu** ile karakışta **İzladi Derbendi**'nde kâfir ordusuyla karşılaştı. Ceng edip kâfirleri **Derbend**'den geri döndürüp kaçırdı. **Turahan Beğ** gizlice **Lazoğlu** ile haberleşti. **Lazoğlu, Üngürüs** askerini alıp sağ olarak çıkıp gitti. **Sultan Murad Han** gene dönüp **Edirne**'ye gelip oturmuşken bu taraftan **Karamanoğlu İbrahim Beğ** gene yürüdü dediler.

Sultan Murad bu taraftan **Vılukoğlu** ile barış yaptı. **Halil Paşa** kardeşi **Mahmud Çelebi** için nice bin para verdi. **Semendire** ile çevresini ve **Alacahisar**'ı verip barış yaptılar.

Ondan sonra **Sultan Murad** yine **Anadolu**'ya geçti. **Yeniçeri** ve **Kapı Kulu** ile **Rumeli Çerisi**'ni **Rumeli**'nde bıraktı. **Anadolu Çerisi** ile vardı. Yine **İbrahim Beğ** kaçtı. Sonunda, bilginlerin en erdemlisi, **Mevlâna Sarı Yakub** derler bir ulu bilgin vardı, onu gönderip yine sulh yaptı.

Sultan Murad Han dönüp gelip **Kapı Kulu**'na ve **Yeniçeri**'ye izin verdi. Kendi de beğliğini terkedip gelip **Manisa**'da oturdu. Tahtını **Sultan Mehmed**'e ısmarladı. O sırada **Halil Paşa** veziri idi. **MevlânaHüsrev** kazaskerdi hicretin 847'sinde.[144]

Sonra bu taraftan mel'un kıral ve **Yanko** hücum ettiler. **Üngürüs, Çek, Nemçe, Latin, Alaman, Leh, Sas, Bosna** ve **Eflak Çerisi**[145] hep birleşip kıral ve **Yanko**

---

[144] Hicretin 847'si milâdî 1 Mayıs 1443 — 19 Nisan 1444 arasıdır.

[145] Burada sayılan milletler mübalağalıdır ve oldukça yanlıştır. Gerçi bu

60.000 kişilik ordu topladılar. 400 top arabaları vardı. Toplar, tüfekler ve zemberekler[146] ile, zırhlı askerleri ile **Belgırad**'dan ve **Semendire**[147]den geçip **Matara**[148] ve **Uşamlu Elleri**'ni yıkarak **Niğebolu** üzerine geldiler. Alamadılar. Oradan geçip giderken **Niğebolu** Sancağı Beği **Firuz Beğ oğlu Mehmed Beğ**, çerisiyle ve hazır olan akıncısıyla gelip bunları arkadan bastı. Bir nicesini öldürdü. Zırhlı kâfirlerini tutup **Sultan Mehmed**'e gönderdi.

Bir yandan da **Sultan Murad**'a haber gönderdiler. **Cebe Ali** varıp türlü hüccetlerle[149] **Sultan Murad**'ı yerinden kaldırdı. Getirdi. O vakit mel'un Firenkler'in ittifakı tam olup gemiler göndermiş, **Gelibolu Boğazı**'nı tutmuştu. Kimseyi geçmeye bırakmıyordu.

Nihayet, **Galata** karşısında, **Yenihisar** tarafında bir **Firenk** gemisiyle, **Anadolu Çerisi**'yle geçti. Doğru **Edirne**'ye geldi. **Buçuktepe**'de konup otururken **Firuz Beğ oğlu Mehmed Beğ** o silâhlı kâfirleri gönderdi. **Sultan Murad** bu kâfirleri görüp uğur saydı. «İşimiz doğru gidecektir. Hakkın inayeti ve Peygamber'in mûcizâtı bizimledir.» dedi. Hak Taâlâ'ya çok şükürler etti. Fî sebîlillâh diyip gazaya bel bağladı. **Edirne**'den çıktı. **Sultan Mehmed**'le **Halil Paşa**'yı **Edirne**'de bıraktı. **Kapıkulu** ile

---

bir Haçlı Savaşı olduğu için türlü Avrupa milletlerinden bazı gönüllüler gelmişse de sayıları azdır. Asıl ordu Macarlar'dan, ondan sonra da Rumen ve Sırplar'dan mürekkeptir. «Latin» dediği, Papa'nın gönderdiği İtalyanlar olmalıdır. Nemçe ve Alaman aynı şeydir. «Sas»lar ise belki Saksonlar'dır.

[146] "Zenberek", pirinçten yapılmış büyük oklar olup arka arkaya Mi adamı ve kale taşlarını delecek kadar kuvvetli idi.

[147] Metinde «Svrn» şeklindedir. Semendire olacağını tahmin ediyorum.

[148] Bugünkü «Dimitrov» kasabası olabilir.

[149] Müellifin bahsettiği hüccetler devletin uğradığı büyük tehlikenin izahı olabileceği gibi Fatih'in, padişah olarak gönderdiği yazılı emri de olabilir.

birlikte **Yeniçeri**, **Anadolu** askeri, **Rumeli** askeri, 10.000 **Azap** ve 10.000 **Cerehor** kâfir[150] ile **Edirne Kadısı Mevlâna Hüsrev**'i alıp **Varna**'ya yöneldi. Herkes askere gelecektir, büyük cihaddır diye ilân etti.

Rumeli Beğlerbeğisi Şahabeddin Paşa, Anadolu Beğlerbeğisi Güveyi Karaca ve **Sultan Murad** bu heybetle ve bu büyük ordu ile **Üngürüs Kıralı** mel'unun üzerine yürüdü. Gitti, **Varna** üzerinde durdu. Kırala dahi haber oldu: Türkler bunca bin askerle geldi, yetişti dediler. **Kıral** dahi askerini ve alaylarını düzene koyup top arabalarını aldı. Yayasını önde tuttu. **Kıral** dahi bu gösterişle **Varna**'ya geldi. Deniz gibi büyük iki ordu birbirine karşı alay bağlayıp her taraftan yürüdü. Alaylar alaya, merkez merkeze dokunup toplar, tüfekler atıldı. Ecel kazası yağmur gibi yağdı.

Yanko mel'unun sağ yanında **Kara Mıhal** derler bir ulu kâfir vardı. Sol ve orta cephelerde kendisi duruyordu.

Sultan Murad Han dahi **Anadolu** askeri sağ kolda, **Rumeli** askeri sol kolda ve kendisi merkezde olmak üzere durdu, önünde de **Yeniçeriler**'le **Azaplar** olduğu halde iki taraftan yürüdüler.

Sarhoş kâfirler aman bilmezler, öldüklerini dahi bilmezlerdi. Bu heybetle yürüyüp **Sultan Murad Han**'ın sağ kolunu ve sol kolunu dağıtıp **Anadolu Beğlerbeğisi Güveyi Karaca** şehid oldu.[151] **Sultan Murad** kendi alayı ile kaldı. **Kapı Kulu** dahi dağıldı. Az **Yeniçeri** kaldı. 500 kadar bile kalmadı. **Sultan Murad** gördü ki hal böyle

---

[150] «Cerehor» Osmanlı ordusuna Hıristiyanlar'dan alınan ücretli askerdir. Osmanlı tebaası olan bu askerler lüzum görülünce alınır, buna karşı kendilerine ücret verilir, savaştan sonra terhis olunurlardı.

[151] Oruç Beğ de diğer Osmanlı tarihçileri gibi Osmanlı taktiğinin gereği olan ilk sahte ricatları bozgun sanarak yanılmaktadır. Bu, Orta Asya'dan beri Türkler'in başarıyla uyguladıkları bir usuldür. Böyle bir bozgunun Padişah duasıyla zafere dönmeyeceği aşikârdır.

oldu, el kaldırıp yüzünü Tanrı'ya çevirerek yalvardı. «Allahım! İslâm dinine sen kuvvet ve zafer ver. **Muhammed Mustafa**'nın yüzü suyuna bağışla.» diyip ağladı. Duası oku nişana erip Hak Taâlâ duasını kabul etti. **Muhammed Mustafa**'nın mûcizatı bereketiyle Hak Taâlâ zafer verdi. Mel'un kıral kendisi mağrur olup kuvvetine güvenerek **Sultan Murad Han** alayına yalnız başına at tepti. Ansızın atı sürçtü. Orada bir **Azap** ve bir **Yeniçeri** bulunup kıralın atını sinirlediler. Kıralı atından düşürdüler. Alp erenlerden **Koca Hızır** derler biri vardı. Derhal kıralın başını kesip **Sultan Murad Han Gazi**'ye getirdi. «Sultanım, düşmanının başı daima atının ayağı altında yuvarlansın.» dedi. **Sultan Murad** o başı gördü. Kıral ordusundan bir kâfir tutup getirdiler. O başı ona gösterdiler. O kâfir o başı görüp ağladı. «Kıralın kendisidir.» dedi. Ondan başkaları da bildiler. O başı gördüler. **Sultan Murad Gazi** yüzünü göğe çevirip Hak Taâlâ'ya çok çok şükürler etti. Atından inip yüzünü toprağa sürerek şükür secdesi eyledi. İki rek'at namaz kılıp Hakka yalvardı. Başını secdeden kaldırıp yine atına bindi. Kıralın başını bir kargıya sançıp münâdîlerle «Bu kıralın başıdır.» diye bağırtıp askerin içinde gezdirdiler. Bütün askerin içinde gezdirdiler. Bütün askere gösterdiler. Dört yana dağılan askerler yine **Sultan Murad**'ın yanına toplandılar. Kâfir askeri bu ahvali görüp **Yanko** mel'ununa haber gönderdiler. **Yanko** bu haberi işitince kaçtı.

Askerle arabalar yerinde kaldı. Kâfir askeri bozulup dağılınca İslâm askeri onu görüp her taraftan kırmaya başladılar. Yendiler. **Anadolu** ve **Rumeli Askeri**'ne, **Akıncılar**'a kâfirler kaçtı diye haber oldu. Geri geldiler. Kâfirin ardınca hücum edip arı bala üşer gibi kâfir askerine üştüler. Orada bulunan askerlerini kırıp arabalarını, toplarını, tüfeklerini ve hazinesini yağma ve talan ettiler. O arada **Yanko**, murdar başını aldı, kaçtı, kurtuldu.

Yanko'nun maksadı o idi ki kıralı öldüre, onun yerine kendi kıral ola. Öyle de oldu.

Kâfir çerisi bozulunca kurtulanı gitti. Kurtulmayanın kimi kılıçtan geçti, kimi esir oldu. **Azaplar** ve **Yeniçeriler** kâfirlerin kale gibi arabalarına üştüler. Sıkı savaş oldu. Arabaları ele geçirince gaziler zengin olup ganimet malıyla muratlarına erdiler. **Sultan Murad Han Gazi**'ye geldiler. «Bayram kutlu olsun.» diye mübarek elini öptüler. Üç gün orada durdular. Bayram ettiler. Dördüncü günü sevinçle, gönül hoşluğu ile **Varna**'dan geçip **Edirne**'ye geldiler. **Varna** savaşı hicretin 848'inde Recep ayının 29. salı gününde[152] oldu.

Sonra **Sultan Murad Han, Edirne**'de birkaç gün durup beğliğini bıraktı. Oğlu **Sultan Mehmed**'i tahta geçirip müstakil padişah etti. Tahtı ona ısmarlayıp kendisi yine **Manisa**'ya varıp eğlence ve içkiyle vakit geçirir oldu.

Sultan Mehmed padişah olup tahtında oturdu. Akça kestirip hükümet ederken **Edirne** şehri yandı. Bedesten ve **Tahtelkale**'nin hepsi yanıp kül oldu hicretin 849'unda.[153]

Vezirleri **Halil Paşa** ve **Saruca Kasım Paşa** idi. **Şahabeddin Paşa** yine **Rumeli**'ne beğlerbeği oldu.

Yeniçeriler başkaldırıp **Buçuktepe**'ye çıktılar. Şehir halkına korku salıp **Şahabeddin Paşa**'nın evini talan ettiler. Öldürmeye kasdettiler. Gizli kapıdan kaçıp **Sultan Mehmed**'in yanına gelerek kurtuldu. Memleket karıştı.

Vezirler birbirleriyle fikir danıştılar. Tedbir onu ettiler ki **Sultan Murad**'ı **Anadolu**'dan getirip tahta geçireler ve **Sultan Mehmed**'i **Manisa**'ya göndereler.

---

[152] 29 Recep 848 salı günü milâdî olarak 10 Kasım 1444 gününe raslar.

[153] Hicretin 849'u milâdî 9 Nisan 1445 — 28 Mart 1446 arasıdır.

Gizlice haber gönderip bu suretle **Sultan Murad**'ı **Edirne**'ye getirdiler. **Sultan Mehmed** de bu haberi duydu. Bir şey diyemedi. Çaresiz olup **Sultan Murad** gösteriş avına çıktı. O avda iken **Sultan Mehmed**'i tahtından indirdiler. **Manisa**'ya gönderdiler.[154] **Sultan Murad** gelip tahta geçti, oturdu.

O yıl kış geldi. Sefer edip **Mora Eli**'ne vardı. **Akkerme**'yi yaktı. **Ballıbadra**'yı ve daha nice kaleleri alıp **Mora**'yı da harab etti. Sonra **Edirne**'ye geldi hicretin 850'sinde.[155] Sonra **Sultan Murad** sefer etmeyip **Edirne**'de oturdu. Sonra **Arnavut Eli**'ne akın verdi. **Mehmed** oğlu **Sultan Bayazıd, Manisa**'da o yıl, hicretin 851'inde[156] doğdu.

Sonra **Sultan Murad, Arnavut Eli**'ne gidip **Kocacık Hisarı**'nı fethetti. Eli'ni de yağma ve talan etti. **Arnavut Beği İskender** denize kaçtı. Kiliselerini yıkıp o ellerde İslâmlar kuvvet sahibi olmuşken haber geldi ki **Yanko** mel'unu yine harekete geçip **Belgırad**'dan **Kosova**'ya gelerek **Sultan**la ceng etmek diler. **Sultan Murad Han** bu haberi işitince **Kocacık Hisarı**'ndan kalkıp gelip **Sofya**'da oturdu. Ülkesine mektuplar gönderdi. **Anadolu**'dan yine taze kuvvet topladı. 10.000 **Azap**, 8000 **Yeniçeri** ve **Cerehorlar** çıkardı. Herkes asker olacaktır, büyük cihaddır diye nice bin kişi geldi. 30.000 **Akıncı** dahi hazır olup 100.000 kişilik bir ordu topladı.

Anadolu Beğlerbeğisi Uzguroğlu İsa, Rumeli Beğlerbeğisi Karaca Beğ, vezirleri **İshak Paşa, Saraca Paşa** ve **Halil Paşa** idi.

---

[154] Buradaki metin, ifadesi şöyledir: «Nâçâr olup Sultan Murad av adına ava çıkdı.» Bu ifadede bir yanlışlık olması muhtemeldir. «Av» kelimesinin fazla olması ve ava çıkanın bile bile Sultan Mehmed olması da mümkündür.

[155] Hicretin 850'i milâdî 29 Mart 1446 — 18 Mart 1447 arasıdır.

[156] Hicretin 851'i milâdî 19 Mart 1447 — 6 Mart 1448 arasıdır.

Halil Paşa'yı **Sofya**'da oğlu **Sultan Mehmed** ve hazine ile bıraktı. Kendisi arabaları, topları, tüfekleri, zenberekleri, şişli, demirli kalkanlarıyla savaş aletlerini hazır etti.

Beri yandan, **Yanko** daha önce **Üngürüs**'te **Şahabeddin Paşa**'yı yendiği zaman, **Eflak Beği Danoğlu, Eflak Beği Dırakula**'yı öldürmüş ve **Yanko** da **Eflak** beğliğini **Danoğlu** kâfirine vermişti. Böylece **Eflak Eli** dahi **Yanko**'dan yana olmuştu. **Eflak Çerisi** dahi **Niğebolu**'dan geçip yıkmakta idi. Bunlara karşı **Uç Beğleri**'nden **Firuz Beğoğlu İsa Beğ** ve **Rumeli Beğlerbeğisi Karaca Beğoğlu Mehmed Beğ, Anadolu Beğlerbeğisi Uzguroğlu** - birlikte hareket ederek **Eflaklılar**'a baskın yaptılar. Yendiler. Nice zırhlı kâfiri tutup **Sultan Murad**'a gönderdiler. Bu gazanın iyi başladığını **Sultan Murad** işitip sevindi. Allah'a sığınıp askerini hazırlayarak **Sofya**'dan göçtü. **Kosova**'ya gelip kâfirlerin arkasından yetişti. Karşılaştılar.

Yanko mel'unu top arabalarını önüne dizdirip atlısını ve yayasını sağlama almıştı. Top, tüfek ve zenbereklerini kaza yağmuru gibi yağdırıyordu. İki taraftan alaylar birbirine dokuştu. Zırhlı kâfirler arabaların ardından çıkıp **Sultan Murad**'ın sağ kolunu ve sol kolunu yerinden kaldırdı. **Anadolu** ve **Rumeli** askeri karmakarışık olup zırhlı kâfirler demire bürünmüş olup önünde kimse duramadığı için kâfirlerin önünden savuldular, ortaya aldılar.[157] Ardından, yanından gaziler kılıç vurup kırdılar. Kâfirden

---

[157] Osmanlı savaş taktiği icabı ön saftaki askerlerin düşman karşısında gerileyerek sağa, sola çekilmesini müellif, zırhlı düşmanın saldırısına dayanamamak şeklinde anlayarak burada da yanlışlığa düşüyor. Böyle olsa yine müellifin dediği gibi sağa sola savulan Türkler'in düşmanı ortaya alarak imha etmesi imkânı olmazdı. Birçok Osmanlı meydan savaşları bu şekilde kazanılmıştır.

İslâmlar'a saldıran hiçbir alay başka yere varamadan kırıldı.

Bir acâyib[158] ceng kıldılar i[159] can,
Ancalayın[160] görmedi devri[161] zaman.
Baş başa verüp erenler[162] turdılar[163]
Sağı sola, solı sağa urdılar.
Yüz yüze tutup kılıç çalışdılar[164]
Yer yüzinden baş u[165] can alışdılar.[166]
Şöyle kırgun oldı yine ey ata,
Kim ki geçdi, varmaz arkırı öte.[167]
Her yana kılsan nazar Ceyhûn[168] idi.

---

[158] Bu şiir «fâilâtün fâilâtün fâilün» veznindedir. «Acâyib» kelimesi Arapça "acîbe"nin çoğulu olup Türkçede tekil olarak kullanılmaktadır. «Acibe», tuhaf ve şaşılacak nesne demektir. Burada «olağanüstü» anlamında kullanılmıştır.

[159] «İ», «ey» hitabının vezin zaruretiyle kısaltılmışıdır.

[160] «Ancalayın» eski Türkçe kelimedir. «Onun gibi = onun gibisi» demektir. Kelime daha sonra «ancılayın» şeklini almıştır.

[161] «Devr ü zaman» da olabilir. Fakat bu imlâ ile «Onun gibi bir dönüşü [= savaş kargaşalığını) zaman görmedi» mânâsı çıkar.

[162] «Eren» bugünkü mânâsı ile evliya demek değildir. Doğrudan doğruya er — erkek demektir.

[163] «Turmak» (bugünkü söyleyişle durmak) «kalkmak» mânâsına da gelir ki, buradaki anlamı budur.

[164] Buradaki «çalışmak», «yukardan aşağıya vurmak» anlamındaki, «çalmak» fiilinin ortaklaşa şeklidir. «Birbirlerine kılıç çaldılar» demektir.

[165] «U», «ve» mânâsındadır. Eski harflerle ikisi de aynı imlâ ile yazılır.

[166] Buradaki «alışmak», «karşılıklı olarak birbirinden almak» anlamındadır. «Birbirlerinin başını ve canını aldılar» demektir.

[167] «Arkırı», aykırı'nın eski söylenişi olup, şair burada galiba «öteye geçenlerin» (ölenlerin) aykırı = eğri geçmediklerini, doğru iş yaptıklarını anlatmak istiyor.

[168] «Ceyhun» Türkistan'daki Amuderya'nın İslâm müelliflerindeki adıdır. Büyük ırmak olduğu için eski şiirde çok akan kan yahut âşıkların gözyaşı için benzetme yoluyla kullanılır.

Nicesi[169] Ceyhun ki mevci hûn[170] idi.
Ancalar[171] bezdi özinden, oldı mat.[172]
Kameti[173] ancasının oldı iki kat.[174]
Tâkatınca[175] her biri şöyle ki var
Âr-ı gayret çengin etdiler i yar.[176]
Key[177] acâyib nesnedür bu ceng i yâr.
Cana bakmaz cengi kılan ihtiyar.[178]
Cân u başdan korkan anı edemez.
Rüstemî destan[179] yolına gidemez.
Rüstem izin izleyen key er gerek;
Tâ ki cenge rûberû varıla berk.[180]
Müşkil işdür ceng işi, şöyle ki var,
Ger yenesin, ger yenilesin i yâr.
Rüstemî destan gerek ya İsfendiyâr.[181]
Bu simâ'ı oynaya[182] şöyle ki var.

---

[169] Buradaki «nicesi», «nasıl bir» anlamındadır. Sonundaki «si» muzaf takısı değildir.

[170] «Mevc», Arapça «dalga»; «hûn» Farsça «kan» demektir.

[171] «Ancalar» Türkçe bir kelime olup «birçokları» demektir.

[172] «Mat oldu», «yenik düştü» demekse de özünden mat oldu, herhalde «öldü» yerinde kullanılmıştır.

[173] «Kamet» Arapça kelime olup «boybos» anlamındadır.

[174] Bu mısrada vezin bozuk gibi gözüküyorsa da eski Türkçe şiirlerde çok raslandığı gibi «oldı iki» kelimeleri «old'iki» diye okunacaktır.

[175] «Takat» Arapça bir kelime olup «güç, kuvvet» anlamındadır.

[176] «Âr» Arapça «utanma» demektir. Fakat «âr-ı gayret» tamlaması burada namus ve şeref yerinde kullanılmıştır.

[177] «Keyt» eski Türkçe bir kelimedir. «İyi» ve «çok» anlamındadır. Burada «çok» mânâsı ile kullanılmıştır.

[178] «İhtiyar» Arapça bir kelime olup «seçme, kabul etme» demektir.

[179] «Rüstem». Şehname kahramanlarındandır. Rüstemî destan «kahramanlık» karşılığı olarak kullanılmıştır.

[180] «Rûberû» Farsça «yüzyüze», «berk» Türkçe «sağlam» demektir.

[181] «İsfendiyar» da Şehname kahramanlarındandır. Bu mısradaki vezin bozukluğu son iki kelimenin «ya'sfendiyar» okunmasıyla giderilecektir.

İki ordu birbirine girip bir büyük savaş oldu. Ecel yağmuru yağıp kudret musikisi çalındı. Ecel terzisi elbiseler biçti. Kargılar ve süngülerin keskin uçları kolları, belleri söktü. Elmas demrenli[183] oklar atılıp ciğerlere geçti. Hindî, Mısrî ve Rûmî kılıçlar[184] başlar kesip kanlar döktü. İki taraftan kaza yağmuru gibi toplar, tüfekler atıldı. Bu bir kudret âyini idi ki yer yüzünde padişah olanlar bu âyinden kurtulmamıştır. Bu da öyle bir âyin oldu. İki ordu birbirine girdi. At ayağı altında yerler pamuk gibi atıldı. İnce ince olup havaya yükseldi. Güneşin ışığını bastırdı.

Gaziler kaza yağmuru gibi yağan toplara ve tüfeklere göğüs gerip karşı durdular.

Sultan Murad Han dahi oğlu **Sultan Mehmed**'i kendi alayına getirdi. Arabaları, **Yeniçeriler**'i, topları, tüfekleri ve şişli kalkanları önüne dizdirip önünü ve arkasını kale gibi berkitti. Ordudan yorulan yiğitler gelip **Sultan Murad Han** alayına sığınıp biraz bekledikten sonra yine kâfirin ardına girip ceng ederlerdi. Böylece Hüda'ya sığınıp «Mûcizât Muhammed'indir.» diye gazi **Alp Erenler** kudret âyini meydanında alaylar söküp başlar keserek kanlar dökerlerdi.

Bu heybetle bir büyük ceng oldu ki **Rüstem-i Zâl** ve başkaları dahi âciz kalırlardı. Eğer **Cengiz Han** ve **Temür Han** ki ordularının azametiyle bu memlekete gelmişlerdir, bu cengi görseler heybet alırlardı. Zira onlarda top, tüfek ve zenberek yoktu ve ne olduğunu bilmezlerdi.

---

[182] «Simâ» Mevlevîlerin âyinidir. Savaşın hızlı hareketlerini âyin dönüşüne benzetiyor.

[183] «Demren», okun ucundaki sivri demir veya kemik. Elmas çok sert olduğu için müellif okları elmas demrenli olarak gösteriyor.

[184] Çok sağlam kılıçların adları. İlk önce bu ülkelerde yapılmış olduğu için bu adları almış olabilirler.

Nihayet fırsat gazilerin oldu. Kâfir ordusunun üstüne hücum edip arı bala üşer gibi kâfirlerin üzerine artlarından, önlerinden kılıç vurup alaylarını darmadağın ettiler. Kâfir ordusu bozguna uğradı. Gaziler, kâfirleri kovalayıp her tarafa gittiler.

Yanko mel'unu bunu görünce askerini kandırıp «Ben Türklerin arkasını sarmaya gidiyorum.» diye aldattı. Bir tarafa kaçıp gitti. Gaziler, **Yanko**'nun kaçtığını duyunca gelip düşmanın arabalarına saldırdılar. Savaştılar. Arabalar içinden atılan top, tüfek ve zenbereklerle nice kişi öldü. Sonunda aldılar. Yağma ve talan kıldılar. Gaziler ganimet malıyla doyum oldular. Bu gösteriş ve sevinçle **Sultan Murad Han**'ın yanına gelip elini öptüler. «Bayram kutlu olsun.» diyip bayramlaştılar. Üç gün orada bayram ettiler. Dördüncü günü oğlu **Sultan Mehmed** ile ve askerle sevinç içinde dönüp **Edirne**'ye geldi.

Kosova uğraşı[185] 24 Şaban 852 cuma günü[186] yapıldı.

Sonra **Sultan Murad Han Gazi** sefer etmeyip **Edirne**'de oturdu. Beğlerbeğisi **Karaca Beğ, Rumeli askeri** ile varıp **Yergök Hisarı**'nı tamir etti.

Sultan Murad Han, Edirne'de oğlu **Sultan Mehmed**'i everdi. **Dulgadıroğlu Süleyman Beğ** kızı **Sultanzâde**[187]yi düğün eyleyip alıverdi. Sonra yaylağa çıktı 853'te.[188]

Sonra **Sultan Murad Han, Yuvan Eli**'ne sefer edip

---

[185] Eski Osmanlı metinlerinde «uğraş» kelimesi «muharebe»nin tam karşılığı olarak kullanılmaktadır. Bilhassa «göğüs göğüse yapılan muharebe» kasdolunmaktadır.

[186] Milâdî karşılığı: 25 Ekim 1448.

[187] Metinde «Sultanzâde» yerine «Sultan Zelve». Fakat Cambridge nüshasında bu şekildedir. Eski yazı ile «zâde»ye benzeyen «zelve»nin kopya yanlışı olduğu muhakkak gibidir.

[188] Hicrî 853 yılı milâdî 24 Şubat 1449 — 13 Şubat 1450 arasıdır.

Arnavut Eli'ni yağma etti. **Akçahisar** üzerine düştüyse de alamayıp yine gelip **Edirne**'de oturdu 854'te.[189]

Sonra, **Sultan Murad Han Gazi, Edirne**'de dururken yokluk evinden ebedîlik evine sefer edip Allah'ın rahmetine vardı. 1 Muharrem 855 Çarşamba gününde Hak emrine yetişti.[190]

31 yıl[191] beğlik etti. **Murad Han Gazi** oğlu **Sultan Mehmed**, 16 Muharrem 855'te[192] **Edirne**'de tahta geçti.

Vezirleri **Halil Paşa, Saruca Paşa, Şahabeddin Paşa, İshak Paşa** idi. Sonra **İshak Paşa** ve **Anadolu Beğlerbeğisi Uzguroğlu İsa Beğ** azledildi. **Rumeli Beğlerbeğisi Karaca Beğ** idi.

Bu sırada **Karamanoğlu İbrahim Beğ** harekete geçip ortalığı karıştırdı. **Sultan Mehmed** işitip asker topladı. **Karamanoğlu** karşı koyamadı. Sonunda sulh yaptı. **Sultan Mehmed, Edirne**'de **Yeni Saray**'ı yaptı 855'te.[193]

Sonra **Sultan Mehmed, Istanbul** şehri yanında **Boğazkesen Hisarı**'nı yapmak istedi. İlerigelenleri toplayıp yapmaya başladı. Her taraftan **Sancak Beğleri**'ne iş verdiler.[194] Dört kulenin her birini bir vezire verdiler. Temelini kazmaya başladılar. 20 kulaç kadar kazınca birden bir büyük hamam kubbesi çıktı. Deniz kenarında idi. Onun tarihini bilmediler ki ne zamanda yapılmıştır. Şeytan işi bir kubbedir. Baktılar. Âdem'den önce mi, sonra mı yapılmış bilemediler. Hakkın hikmetine hayran kaldılar. O kubbeyi dahi temeline varıncaya kadar kazdılar. Hisarın temelini vurdular. 4 ay içinde hisarı sapasağlam yaptılar.

---

[189] Hicrî 854 yılı milâdî 14 Şubat 1450 — 2 Şubat 1451 arasıdır.

[190] Milâdî karşılığı: 3 Şubat 1451.

[191] 31 yıl, hicrî hesaba göredir. İkinci Murad milâdî hesapla 30 yıl kadar padişahlık etmiştir.

[192] Milâdî karşılığı: 18 Şubat 1451.

[193] Hicrî 855 yılı, milâdî 3 Şubat 1451 — 22 Ocak 1452 arasıdır.

[194] Her beğ, hisarın bir bölümünün yapımını üzerine aldı.

Çevresine hendek kazdılar, önüne toplar kurdular. Karadeniz'den, Akdeniz'den gelen gemileri geçirmesin diye.

Istanbul Boğazı'nı kesti. Kımıldayacak hali kalmadı.

Sonra, **Sultan Mehmed Han**, Istanbul'u almayı kurdu. Sağlam inançla etrafa mektuplar gönderip **Anadolu**'dan ve **Rumeli**'den asker topladı. **Anadolu Beğleri**, **Rumeli Beğleri** ve Subaşıları, **Anadolu**'dan 10.000 **Azap**, **Rumeli**'nden 10.000 **Azap** ve 10.000 **Yeniçeri** silâhlandı. Ulu gazadır diyip bütün Müslümanlara haber oldu. Şeyhlerden, tekkede oturanlardan ve dervişlerden, **Abdallar**'dan[195] hazır olanlarla **Istanbul** üzerine yürüdüler.

Edirne'de ejderha gibi toplar döktürüp tüfekler hazır olunca **Sultan Mehmed**, **Edirne**'den çıkıp o topları çektirerek **Istanbul** üzerine iletti. Topları kurdurup her bir taraftan atılmaya başlayarak **Istanbul Hisarı**'nın burçlarını, bedenlerini yıktırdı. Kâfirler içerden ceng ettikleri için zafer bulamadı, **Istanbul Tekfürü** de gayret edip aman dilemedi. Keşişler, İncil'de yazıldığına göre alınmaz dediler. Onların sözlerine inanıp her taraftan o dahi hisarın çevresine toplar, tüfekler kurdu. Adamları kale bedenlerine çıkıp türlü türlü herzeler söylediler. Hâşâ, **Peygamber Hazretleri**'ne dil uzatıp saçma sapan sözler söylediler. Mağrurlukları sebebinden Hak Taâlâ dahi onlara bu belâyı verdi. **Murad Han oğlu Sultan Mehmed** dahi gayrete düşüp Hak yoluna fî sebîlillâh diyip yağma buyurdu. Gaziler her taraftan zorla üşüp hisarın topla yıkılmış yerinden yol bulup içine girdiler. Hisar üzerinde olan kâfirleri kılıçtan geçirdiler. Kalan askere

---

[195] «Abdal» kelimesi çok defa «Sünnî olmayan derviş» yerinde, bazen de doğrudan doğruya «derviş» anlamında kullanılmıştır. Osmanlı tarihinde Abdal Musa, Abdal Murad, Kumral Abdal, Kaygusuz Abdal gibi bir takım şahsiyetler meşhurdur.

dahi yol açıldı. Meterizden çıkıp merdivenler kurdular. Kendilerini hisarın bedenlerine atıp tırmandılar. Hisarın üzerine çıkıp bedende olan kâfirleri kırdılar. Şehirin içine girdiler. Yağma ve talan ettiler. Oğlanlarını, kızlarını ve mallarını alıp esir ettiler.

Sultan Mehmed dahi evleri için yağma buyurdu. O sırada tutabilen tuttu. Müslümanlar şöyle mala garkoldu ki **Istanbul**'un yapıldığı 2400 yıldan beri toplanan mal hep gazilere nasib oldu. Üç gün yağma ettiler. Üç günden sonra yağmayı yasakladılar.

Istanbul, 21 Rebiülevvel 857 salı[196] günü alındı.

Sultan Mehmed Han, **Istanbul**'u fethettikten sonra veziri **Halil Paşa**'yı hapsedip **Edirne**'de **Kule Burguzu**'nda bıraktı. Kendi vardı, Enez'i fethetti. Oradan gelip aradan 40 gün geçtikten sonra **Edirne**'de merhum **Halil Paşa**'yı Hakkına kodu.[197]

Sultan Mehmed, **Istanbul**'u fethettikten sonra Ayasofya'yı görüp hayret içinde kaldı. Diledi ki: Rum ve Firenk halkından, rahiplerden, patriklerden, Rumların ve Firenkler'in tarih bilenlerinden, **Istanbul**'u kimler yapmışlardır, kimler hükmetmiştir, kimler padişah olmuşlardır, onu bilmek istedi. Rumlar'ın, Firenkler'in ve rahiplerin tarih bilenlerini toplayıp sordu ki bu **Istanbul**'u kimler yaptılar ve kimler hükmettiler? Onlar dahi bildikleri kadar kitaplarından ve tarihlerinde ittifakla söylenen haberlerden **Sultan Mehmed**'e bilgi verdiler.

Istanbul'un tarihi haberlerde şöyle gelmiştir ve rivayet edenler şöyle söylemişlerdir ki: Hak Taâlâ, **Süleyman Peygamber**'e peygamberlik verdi. **Süleyman Peygamber**

---

[196] Asıl metinde gün olarak «şenbih= cumartesi» yazılı ise de Cambridge nüshasında «seşenbih= salı» diye gösterildiğinden ve doğrusu da bu olduğundan biz de böylece aldık.

[197] «İdam ettirdi» yerine, saygı olarak bu tabiri kullanıyor.

bütün insanlara ve cinlere hükmetti. Dünya içinde ne kadar padişah varsa **Süleyman Peygamber**'e baş eğdi. Hiçbir yer kalmadı ki **Süleyman** ona hükmetmeye.

Ancak, **Mağrib Eli**'nde bir ada vardı. Padişahına **Ankûr** derlerdi. Ulu padişahtı. **Mağrib Eli**'nde ondan ulu padişah yoktu. 100.000 ere kuvveti yeterdi. Fakat cebbarlığından ve kendisini büyük görmesi yüzünden hiç kimseye baş indirmezdi.

Süleyman Peygamberin peygamberliğini işitip yüceliğini bilmişti ama itaat etmezdi.

Süleyman'a «Falan adanın padişahı itaat etmez.» dediler. **Süleyman** devleri, perileri, insanları ve cinleri toplayıp o adaya vardı. **Ankûr** bildi ki **Süleyman Peygamber** gelir, o dahi askerini topladı. 100.000'den ziyade askerle **Süleyman Peygamber**'e karşı gitti. Karşılaşıp ceng ettiler. İnsan, cin askerine nasıl karşı dursa gerek? Sonunda **Ankûr** bozguna uğrayıp askeri darmadağın oldu. **Ankûr** savaşta tutuldu. **Süleyman Peygamber**'e getirdiler. **Süleyman Peygamber** iman teklif etti. **Ankûr** mel'unu kabul etmedi. **Süleyman Peygamber** buyurdu: **Ankûr**'un başını kestiler. O adayı tamamen elegeçirdiler. **Ankûr**'un malını ve hazinesini aldılar. **Süleyman Peygamber**'e getirdiler. **Süleyman, Ankûr**'un malını askerine bağışladı.

Ankûr'un güzel bir kızı vardı. Pek güzeldi. Servi boylu, ay yüzlü, nergis gözlü, akik dudaklı, inci dişli, macun ağızlı, elma çeneli, yasemin kokulu, gül endamlı, nar memeli, edası cilveli, kaşları Taşkent yayı gibi, yüzünün rengi gökteki ay gibi al, hülâsa âlemde benzeri yok bir güzeldi. **Şemsiyye** diye ad koymuşlardı. **Süleyman** o kızı gördü. Bin canla âşık oldu. Hayran kaldı. Hemen kendine nikâh ettirdi.

Süleyman, Şemsiyye'ye öyle âşık oldu ki o kıza olan sevgisinden **Şemsiyye**'nin her ne isteği olsa makbuldü. Bir sözü iki olmazdı.

Şemsiyye bir gün **Süleyman Peygamber**'e:

«Benim için bir büyük saray ve köşk yaptır ki onun gibi büyük saray kâinatta hiç olmasın.» dedi.

Süleyman dahi devlere buyurdu: «Bir havası güzel, cennet gibi yer bulun. Orada bir büyük köşk yapın.» dedi. Devler, periler vardılar, âlemi gezdiler. **Arap, Acem, Hind, Sind, Hatay, Hotan, Çin, Maçin, Türkistan** bütün doğu tarafını gezdiler. Hiç iyi bir yer bulamadılar. Nihayet **Rum Ülkesi** ki **Yunanlılar** diye meşhurdur, Akdeniz kıyısında havası güzel, cennet misali yer buldular. **Aydıncık Dağı** derler. Şimdiki zamanda dahi vardır. «**Temâşâlık**» dedikleri yer odur.

Devler varıp o yerleri beğendiler. Oraya yapmaya başladılar. Devler, periler, insanlar ve cinler âlemi dolaştılar. Adalardan, **Elbürz Dağı**'ndan, **Kaf Dağı**'ndan, bildikleri, buldukları yerlerden türlü türlü renkli mermerler bulup, direkler kesip getirdiler. Bir yere topladılar. Ama **Ayasofya**'da olan altı tane somaki mermer direklerin madeni **Kaf Dağı**'nda olur derler. Ancak bir râvî dedi ki **Mağrib** ile **Habeş Eli** arasında bir yer vardır. Vaktiyle oradan **Mısır**'a gemiler getirirlermiş. Ancak bunlar kadar iyi cevherli değildir derler.

Devlerle periler buldukları yerden mermerler getirdiler. Bir büyük köşk yaptılar ki, dünyada hiç eşi olmamıştır ve kimse de yapamamıştır. Köşkü tamamladılar. **Şemsiyye** Hatun gelip köşkü beğendi. İçinde bir nice zaman oturdu. Nihayet o yerden usandı. Delirdi. **Süleyman** onu Beytü'l-mukaddes'e iletti. Orada oturdu.

Süleyman Peygamber öldükten sonra bunca padişahlar geldiler, gittiler. Nihayet Rum kayserleri tahtına bir padişah geldi. Adına **Madyan oğlu Yanko** derlerdi. **İsa**

Peygamber dünyaya gelmezden 1000 yıl önceydi. **Âd**[198] aslındandı. **Âd**'ın oğlu **Amlâk** oğlunun oğlanlarından di. **Karaman**'a **Kayseri**'ye, **Rum Ülkesi**'ne, **Firenk** ve **Üngürüs** kapısına kadar hükmederdi. **Arap Ülkesi**'nden, **Mısır**'dan, **Şam**'dan ve **Haleb**'den haraç alırdı. **Fireng**'in tamam 1400 hisarı vardı derler. **Mağrib Eli**'nden berisi **Süryânî** tayfasıdır, **Habeş**'tir ve **Zengibar**'dır. **Hindistan Denizi**'nden ötesi **Hind, Sind, Çin, Maçin, Hıta, Hotan, Acem Eli, Semerkand tahtı, Buhara, Fars** ve **İrak, Belh**'tir, **Şiraz**'dır. **Türkistan**'a vardıktan sonra **Deşt-i Kıpçak**'tır, **Uygur, Moğol** ve **Kıta**. Bu memleketler **Türkistan**'dır. **Deşt**'ten berisi **Çerkeş, Kırım, Kefe, Leh, Karabuğdan, Rus, Hazar** ve **Eflak**'tır. Ta **Üngürüs** sınırına varıncaya kadar bu memleketlerin padişahları, beğleri hep **Yanko**'ya itaat edip dostluk ederlerdi.

Madyan oğlu Yanko şu tarihte geldi ki **Âdem Peygamber** yere ineliden **Yanko** zamanına değin 4600 yıldı. **İskender-i Rûmî** dünyaya gelmezden önce 519 yıldı. **İsa Peygamber**'den Hazreti Muhammed'in arası 545 yıldı. Istanbul yapılalıdan tâ bu deme kadar hendese ilmini bilenler, dünyayı inceden inceye hesap edenler 2391 yıldır dediler. Bütün tarihçiler bunda ittifak etmiştir.

Yanko daima bu fikirde idi ki bir şehir yapaydı. Gece, gündüz düşüncesi bu idi. Bir gece ona rüyasında gösterdiler ki falan yerde yap dediler. Bir yer gösterdiler. Karadeniz'den Akdeniz'e akıp giden boğazın üçgen şeklinde olan yerinin kuzeyinde ada gibi bir yer vardır, şehiri orada yap dediler.

(Oxford nüshasının burasında 9 satır açıktır)

---

[198] Yemen'de yaşamış eski bir Arap kavmi.

Katnun neslinden olan **Rum** tayfasının **Istanbul**'a hükmeden beğlerinin ataları şunlardır: **Katnun**, babası **Elyan**, babası **Harkil**, babası **İstepan**, babası **Mıhal**, babası **Kostantin**, babası **Harkîl**, babası **İstepan**, babası **Elyan**, babası **Kostantin**, babası **Kir Mıhal**, babası **Tirendefile**, babası **Elyan**, babası **İstepan**, babası **Mıhal**, babası **Katnun**, babası **Buzantin**, babası **Amlâk**, babası **Klorin**, babası **Kir Mıhal**, babası **Buzantin**, babası **Yanko**, babası **Madyan**, babası **Amlâk İrem**, babası **İvaz**, babası **Sâm**, babası **Nuh**.

Bunlar sırasıyla **Istanbul**'a beğ oldular. **Zeynü'l-Arab Termizî, Kurtubî**[199] bunların râvîleridir. Tanrı hepsinden razı olsun. Gelmiş olan bu ulu râviler **Istanbul**'un tarihini bildikleri ve buldukları gibi rivayeti de böylece kıldılar. Yine rivayet kılındığına göre ***Masâbîh***[200] *Şerhi*'nde denilmiştir ki mel'un **Deccâl** çıkmadan önce bir daha kılınçla alınacaktır. Kıyamet yakın olunca **Ebû İshak** oğlanlarından **Mehdi** adlı biri gelecek. Yürüyüş edip tekbîr ile alacak derler.

İlkönce kılıçla alan **Süleymanşah oğlu Ertuğrul oğlu Osman oğlu Orhan oğlu Murad oğlu Bayazıd oğlu Murad oğlu**, İslâmın ve Müslümanların padişahı, kâfirlerin ve müşriklerin öldürücüsü **Sultan Mehmed**'dir.

Harun Reşid'in tarihinin 257'nci hicretinde[201] viran kalmıştı. Sonra **Firenk** hükmetti 600 yıl. Gayet mamur iken **Sultan Mehmed Han** Gazi gelip fethetti.

---

[199] Bu şahısların kimler olduğu belli değildir. Hicrî üçüncü asırda ölmüş birkaç Termizî varsa da bunların hepsi hadisçidir. Kurtubî diyerek kimi kasdettiği de belli değildir.

[200] Masâbîh adlı birkaç kitap Keşfü'z-Zünûn'da kayıtlı ise de bunlar fıkıh kitaplarıdır.

[201] Burası da karışık ve yanlıştır. Harun Reşid hicrî 170-193 (M. 786-809) arasında hüküm sürmüştür.

Sultan Mehmed bu anlatılan tarihleri işitip **Istanbul**'un kendi elinde fetholunduğuna çok çok şükürler eyledi.

Biz geldik yine **Sultan Mehmed**'in vukuatına:

Sultan Mehmed, Istanbul'u fethettikten sonra **Laz Eli**'ne vardı. **Sivrice Hisar**'ı fethetti hicretin 858'inde.[202]

Yine **Laz Eli**'ne vardı. **Novaberdi Hisarı**'nı bütün çevresiyle fethetti hicretin 859'unda.[203]

Bu defa **Belgırad**'a vardı. Ulu toplar döktürdü. İletti. Kurdu. Hisarın bir duvarını yıkıp alacakları vakit Beğlerbeği **Karaca Beğ** şehid oldu. Sonra hisara yürüyüş[204] olunca **Yanko** mel'unu kıraldı, **Üngüres**'ten taze asker getirdi. Hisara koydu. Onlar dahi hisar içinden hücum ettiler. Kâfirler kazandılar. **Sultan Mehmed Han Gazi**'nin kendisi bile savaşa girdi. İki ordu birbirini kıra kıra vuruşurken **Yanko** mel'unu çıkıp gelerek bizim büyük topu bastı. Okadar savaş oldu ki Müslümanlardan, kâfirlerden hayli adam öldü. Nihayet alınamadı. **Sultan Mehmed** o hali görüp "Emir Allah'ındır." dedi. Hisar üstünden kalktı, gitti.

O savaşta **Yanko** mel'ununa ok değdi. Yaralandı. Aldırmadı. Düşmanlar da farkına varmayıp hisarın üstünden gittiler. **Yanko** mel'unu o yaradan öldü.

Sultan Mehmed, Rumeli Beğlerbeğiliğini kulu **Mahmud Paşa**'ya verdi. Bir veziri **Zağanos Paşa** ve **Veliyeddin Oğlu Ahmed Paşa** idi. **Anadolu Beğlerbeğisi İshak Paşa** idi.

Bu yıl içinde iki kuyruklu yıldız doğdu. Biri batıdan, biri doğudan, Hicretin 860'ında.[205]

---

[202] Hicretin 858'i milâdî 1 Ocak — 21 Aralık 1454 arasıdır.

[203] Hicretin 859'u milâdî 22 Aralık 1454 — 10 Aralık 1455 arasıdır.

[204] «Yürüyüş» eski Osmanlılar'da hücum, taarruz etmektir.

[205] Hicretin 860'ı milâdî 11 Aralık 1455 — 28 Kasım 1457 arasıdır.

Sonra, **Sultan Mehmed** sefer etmeyip **Edirne**'de oturdu. Düğün yapıp **Sultan Bayazıd**'ı sünnet etti. **Üngürüs**'e akın verdi ve **İsa Beğ**'i **Arnavut Eli**'ne akın verdi hicretin 861'inde.[206]

Sultan Mehmed, Mora Eli'ne vardı. **Körfüz Hisarı**'nı ve **Eli**'ni fethetti. Beğlerbeği **Mahmud Paşa**'yı **Rumeli Askeri** ile **Laz Eli**'ne gönderdi. **Güvercinlik, Pırancıva** ve daha hayli kaleler aldı. Anadolu Beğlerbeğisi, **Şarabdar Hamza Beğ** oldu. Vezirleri ile .....[207] hicretin 862'sinde.[208]

Sonra **Sultan Mehmed** asker toplayıp **Semendire** üzerine vardı. **Koca Despot**[209] kavmından bir kâfir dizdar[210] mış. Kendi isteğiyle **Semendire**'yi verdi. O vakit **Laz Eli Sancağı**'nı **Minnetoğlu Mehmed Beğ**'e verdi. **Hasan Beğ oğlu İsa Beğ**'i **Üngürüs**'e akın verdi ve **Evrenüs Beğ oğlu İsa Beğ**'e dahi **Arnavud**'a akın verdi. **Rumeli Beğlerbeğisi Mahmud Paşa, Anadolu Beğlerbeğisi Şarabdar Hamza Beğ** vezirleri idi mezkûr hicretin 863' ünde.[211]

Sultan Mehmed yine asker toplayıp **Mora**'ya vardı. **İnebahtı Hisarı**'nı alamayıp elini, çevresini aldı, geldi. Oğlu **Sultan Cem** bu yıl doğdu ve sonra bu yıl 29 Ramazan cuma günü[212] sabahleyin güneş tutuldu. Beğleri .....[213] mezkûr hicretin 864'ünde.[214]

Sultan Mehmed, Rumeli Çerisi ve **Anadolu Çerisi** ile **Anadolu**'ya geçti. **Anadolu Beğlerbeğisi Gedik**

---

[206] Hicretin 861'i milâdî 29 Kasım 1456 — 18 Kasım 1457 arasıdır.

[207] Burada bir eksiklik var.

[208] Hicretin 862'si milâdî 19 Kasım 1457 — 7 Kasım 1458 arasıdır.

[209] «Koca Despot» diyerek Sırp Kıralı anlatılmıştır.

[210] «Dizdar», kale kumandanı.

[211] Hicretin 863'ü milâdî 8 Kasım 1458 — 27 Ekim 1459 arasıdır.

[212] Milâdî karşılığı: 18 Temmuz 1460.

[213] Beğler ve vezirlerin adları sayılmamıştır.

[214] Hicretin 864'ü milâdî 28 Ekim 1459 — 16 Ekim 1460 arasıdır.

Ahmed Paşa idi. **Kastamonu** ve **Sinob** alındı. **Candaroğlu İsmail Beğ, Sinob**'u kendi isteğiyle verdi. Padişah, bu hâdise Müslümanlığı incitmesin diyip getirerek yakınlarıyla **Rumeli**'ndeki **Filibe**'yi verdi. **İsmail Beğ** orada öldü. Oradan geçip **Trabzon**'u fethetti. Eli'ni de aldı. Tekfürü tutup birkaç gün sonra kaydını gördü. Gelip **Edirne**'de oturdu hicretin 865'inde.[215]

Sultan Mehmed yine **Eflak Eli**'ne sefer edip **Tuna Suyu**'nu geçti. **Dırakula** oğlu **Kazıklı Voyvoda** mel'unu ile savaşamadı. Yüzyüze gelmedi. Gece baskını etti. Raslamadı. Kaçtı, **Üngürüs**'e gitti. **Üngürüs Kıralı** hapsetti. Aradan birkaç yıl geçti. Sonra hapisten çıkarıp yine arada asker tahribatı olmasın diye **Eflak Eli**'ne gönderdi Gelip **Eflak Eli**'ne girdi. O vakit **Eflak Voyvodası Çepelşek**'ti. **Kazıklı** mel'unu **Çepelşek** ile meydana girdiler. Savaştılar. Sonunda, devlet **Çepelşek**'in imiş. Fırsat bulup başını kesti. Müstakil beğ oldu. Ondan sonra **Basarapa** geldi. **Üngürüs**'ten baskın yaptı. **Çepelşek**'in başını kesti. **Eflak Eli**'ne beğ oldu.

Devlet eşiğine geldi. Padişah'ın elini öptü. Hil'at giydi. Gitti, **Eflak Eli**'ne beğ oldu. Birkaç yıl geçtikten sonra yine devlet eşiğine geldi. Padişahın elini öptü. Hil'at giydi. Giderken **Tuna** kenarında gaziler belirsiz ettiler.[216] Onun yerine **Keşiş** beğ oldu.

Sultan Mehmed Gazi, Eflak Eli'ni fethedip **Kazıklı**'yı memleketten çıkararak **Çepelşek**'i beğ ettikten sonra dönüp **Istanbul**'dan gemiler gönderip **Anadolu**'ya geçti. **İzmir** önüne varıp **Midilli Kalesi**'ni ve Adası'nı fethetti. Gelip **Edirne**'de oturdu hicretin 866'sında.[217]

---

[215] Hicretin 865'i milâdî 17 Ekim 1460 — 5 Ekim 1461 arasıdır.

[216] «Belirsiz ettiler», «öldürdüler» yerinde kullanılmıştır.

[217] (216) Hicretin 866'sı milâdî 6 Ekim 1461 — 25 Eylül 1462 arasıdır.

Sonra **Sultan Mehmed**, **Istanbul**'da oturup **Kadırga Limanı**'nı yaptırdı.

Yine **Sultan Mehmed**, veziri **Mahmud Paşa**'yı **Mora Eli**'ne gönderdi. Beğler ve paşalar bir nice kaleler aldı ve eller fethetti hicretin 867'sinde.[218]

Yine **Sultan Mehmed Gazi**, **Bosna Eli**'ne vardı. **Yayça Hisarı**'nı ve Eli'ni fethetti. Kıralını tutup hapsetti. Sonra öldürdü hicretin 868'inde.[219]

Gelip **Hersek Eli**'ni ve **Kuvac Eli**'ni fethedip geldi. O kış **Üngürüs Çerisi** geldi. **Yayça Hisarı**'nı aldı. İçinde olan hisar erleri padişaha hain oldular, verdiler. **Sultan Mehmed** onları bilip getirerek **Edirne**'de öldürdü. Sonra **Üngürüs askeri**, **Yayça Hisarı**'nı aldıktan sonra **İzvornik Hisarı**'na düştü. Bir gece kâfirlerin içine korku geldi. Türk geldi diye kaçıp gittiler.

Karamanoğlu İbrahim Beğ öldü. Yerine oğlu **İshak Beğ**'i **Uzun Hasan** gelip beğ yaptı. **Karaman Oğlanları**'nın nesilleri kesildi. Sonra **Karaman Eli**'ne **Sultan Mustafa** beğ oldu. **Karaman** tahtına padişah oldu.

Sonra **Sultan Mehmed**, Bosna'ya vardı. **Yayça Hisarı**'nı alamadı. **Bosna**, **Hersek** ve **Kuvac Elleri**'ni tamamen elegeçirip gelip Istanbul'da oturdu, hicretin 869'unda.[220]

Sonra, **Sultan Mehmed**, **Istanbul**'da oturdu. Sefer etmedi hicretin 870'inde.[221]

Sonra, **Sultan Mehmed**, **Arnavud**'a sefer etti. **Yuvan Eli**'ni yıkıp bozarak 7500 kâfiri kılıçtan geçirdi. **Arnavut Eli**'ni tamamen elegeçirip geldi, **Filibe**'de kışladı. Büyük

---

[218] (217) Hicretin 867'si milâdî 28 Eylül 1462 - 14 Eylül 1463 arasıdır.

[219] Hicretin 868'i milâdî 15 Eylül 1463 — 2 Eylül 1464 arasıdır. Bu ölüm tarihi eserin Oxford nüshasında yoktur. Cambridge nüshasında olduğu için biz de oradan aldık.

[220] Hicretin 869'u milâdî 3 Eylül 1484 — 23 Ağustos 1465 arasıdır.

[221] Hicretin 870'i milâdî 24 Ağustos 1465 — 12 Ağustos 1466 arasıdır.

bir veba oldu. **Filibe**'de durdu. Oradan gelip **Edirne**'de durdu. Oradan da **Istanbul**'a gelip oturdu hicretin 871'inde.[222]

Sonra **Sultan Mehmed, Arnavud**'a sefer etti. İhanet ettikleri için **Arnavut Eli**'ni allak bullak etti. Yıkıp yakıp 8000 kâfiri kılıçtan geçirdi hicretin 872'sinde.[223]

Oradan yine **Sultan Mehmed, Karaman**'a sefer etti. **Kevele**[224] **Hisarı**'nı fethedip geldi. Orada **İshak Paşa Kulu** ile ve **Anadolu Beğlerbeğisi Gedik Ahmed, Anadolu Çerisi** ile varıp **Ereğli** ve **Aksaray**'ı fethettiler. **Rum Mehmed Paşa** vezir olup **Mahmud Paşa** azlolundu hicretin 873'ünde.[225]

Ondan sonra **Sultan Mehmed** sefer etmeyip **Istanbul**'da oturdu. **Rum Mehmed Paşa**'yı **Karaman**'a gönderdi. Varıp **Mut Hisarı**'nı yaptı. **Rumeli Beğlerbeğisi Has Murad** oldu hicretin 874'ünde.[226]

Ondan sonra **Sultan Mehmed, Ağrıboz**'a sefer etti. Kendisi karadan ve **Mahmud Paşa**[227] **Gelibolu Denizi**'nden gemiyle 12.000 **Azap** ile **Ağrıboz Kalesi**'ne vardılar. Üzerine düştüler. **Rumeli Çerisi** de **Gedik Ahmed** ile geldi. Büyük bir savaş oldu. Toplar kurup hisarın bir tarafını yıktılar. Kale zebun oldu. Denizden **Firengistan**'dan yardım geldi.[228] **Sultan Mehmed** gemilere karşı denizin iki tarafından toplar kurdurup **Firenk** gemilerini yaklaştırmadı. **Ağrıboz Kalesi** teslim olmayınca **Sultan Mehmed** fî sebîlillâh yağma emrini verdi. Kaleyi zorla

---

[222] Hicretin 871'i milâdî 13 Ağustos 1466 — 1 Ağustos 1467 arasıdır.

[223] Hicretin 872'si milâdî 2 Ağustos 1467 — 21 Temmuz 1468 arasıdır.

[224] Bazı kroniklerde: «Küvele».

[225] Hicretin 873'ü milâdî 22 Temmuz 1468 - 10 Temmuz 1469 arasıdır.

[226] Hicretin 874'ü milâdî 11 Temmuz 1469 - 29 Haziran 1470 arasıdır.

[227] Daha önce Büyükvezir olan Derya Kapdanı Mahmud Paşa.

[228] Burada Firengistan'dan maksat Venedik'tir. Çünkü Ağrıboz o sırada Venedikliler'in elinde bulunuyordu.

alıp o elleri tamamen elegeçirdi. Fethetti hicretin 875'inde.[229]

Oradan yine **Istanbul**'a gelip akça kestirdi. **Gedik Ahmed Paşa** vezir oldu. Vardı, **Alâiye Hisarı**'nı fethetti. Yerine **Has Murad** Anadolu Beğlerbeğisi oldu hicretin 876'sında.[230] Oradan gelip **Istanbul**'da oturdu. Veziri **Gedik Ahmed Paşa**'yı **Karaman**'a gönderdi. **Kevele**'ye[231] ait hisarları fethetti.

O yıl **Uzun Hasan** çerisi geldi. **Yusuf Han** ve beğlerbeğisi **Emir Beğ** kumandasında 40.000 kadar erle **Tokat** şehrini yağmaladılar. **Yusuf Han**, Karakoyunlu çerisi ile **Karaman Eli**'ne vardı. **Sultan Mustafa**[232], **Karaman** askeri ile **Yusuf Han**'a baskın yaptı. Çerisini yendi. Kırıp kovalayarak sonunda **Yusuf Han**'ı tutsak edip **Istanbul**'a gönderdi. Sonra ağırlığınca altına sattılar. Tokat'ın öcünü aldılar hicretin 877'sinde.[233]

Ondan sonra **Sultan Mehmed** ordu topladı. **Rumeli**'nden ve **Anadolu**'dan 10.000 **Azap**, 10.000 **Yeniçeri**, **Sırp**, **Bosna**, **Mora**, **Karaman**, **Amasya**[234], **Kastamonu**, **Sinob** ve **Trabzon** askerini getirdi. **Cerehor** da çıkardı. 120.000 er toplandı. Top arabaları çekildi. Tüfekler, zenberekler ve bunca silâhla hazır olup **Uzun Hasan** ülkesine yürüdü.

---

229 Hicretin 875'i milâdî 30 Haziran 1470 -19 Haziran 1471 arasıdır.

230 Hicretin 876'sı milâdî 20 Haziran 1471 -7 Haziran 1472 arasıdır.

231 Metinde bu kelime eski harflerle «Kemevleye» veya «Kemûleye» okunabilecek bir imlâ ile yazılmıştır.

232 Fatih Sultan Mehmed'in oğlu.

233 Hicretin 877'si milâdî 8 Haziran 1472 — 28 Mayıs 1473 arasıdır.

234 Metinde «Karaman»dan sonra «Rûm» kelimesi vardır. Bunun «Rumeli» olması ihtimali bulunduğu gibi eski Osmanlı tarihlerinde Amasya ve bazen Sivas bölgesine de «Rûm» dendiği için biz «Amasya» olarak aldık.

Uzun Hasan dahi **Akkoyunlu** ve **Karakoyunlu** askerini toplayıp 60.000 kadar erle geldi. İlerisine asker gönderdi. Bunlar, **Rumeli Beğlerbeğisi Has Murad**'ın **Rumeli çerisiyle** karşılaştılar. Savaşıp hiyle ile **Uzun Hasan çerisi** kaçar gibi yapıp **Has Murad'ı** ortaya alıp şehid ettiler. Rumeli çerisi darmadağın olup **Sultan Mehmed**'e haber geldi. **Sultan Mehmed** dahi alaylarını düzenleyip **Uzun Hasan**'ın nerde olduğunu bilerek ardına düşüp yetişti. O dahi ister istemez dönüp savaşa başladı. Alay alaya karşı durup asker deniz gibi gürleyip toplar ve tüfekler kaza yağmuru gibi yağdı. Kılıçlar kınından çıkıp, oklar yaydan atıldı. **Sultan Mehmed** merkezde durdu. **Yeniçeriler** ve **Azaplar** demirden kale gibi bağlandılar. Sağ kolda **Bayazıd Çelebi, Rûm**[235] çerisi ile, sol kolda **Mustafa Çelebi, Karaman** çerisi ile yürüyüp **Uzun Hasan** üzerine hücum ettiler. Bir büyük savaş edip **Tatar**[236] üzerine heybet düştü. **Uzun Hasan** bu tedbiri ve tertibi görünce âlem başına dar oldu. Çünkü top ve tüfek savaşı görmemişti. Dayanamayıp kaçtı. Oğlu **Kör Zeynel**'in başını kestiler. Askeri bozguna uğradı. Bunca **Tatar** kılıçtan geçti. Ardınca kovalayarak gittilerse de **Uzun Hasan**'a yetişemediler. Karargâhını vurup yağma ettiler. **Turahan Beğ oğlu Ömer Beğ, Uzun Hasan** ordusunda esirdi. Hak Taâlâ rast getirip kurtuldu. **Uzun Hasan** bozguna uğrayıp kaçtı hicretin 878'inde.[237]

Oradan **Sultan Mehmed** gelip **Istanbul**'da oturdu. Beri yandan **Mıhaloğlu Ali Beğ** 7000 **Akıncı** toplayıp

---

[235] Burada da aynı sebepler ileri sürülebilir. Fakat tarihlerin çoğunda Bayazıd, Rumeli askerlerinin kumandanı olarak gösterilir.

[236] Oruç Beğ, Akkoyunlular'a iki defa «Tatar» demektedir. «Tatar», Doğu Türkü anlamına geldiğinden bir Osmanlı'nın, kendine göre doğuda olan Türkmenler'i Tatar sayması normaldir.

[237] Hicretin 878'i milâdî 29 Mayıs 1473 — 17 Mayıs 1474 arasıdır.

Üngürüs Eli'ne girdi. **Kireş Su**[238] derler iki su vardır. O suları Türkler geçmiş değildi. Geçip **Üngürüs**'ün **Varat** adlı ulu şehrini ki tahtıdır, gayet büyük şehirdir, ardından gelip haberleri yokken sekizinci günü hücumla yağma edip harab eyledi. Okadar ganimet aldılar ki hesabını Allah bilir. Oradan gelip geçti. 32.000 tutsağın pençiğini[239] alıp **Sultan Mehmed**'e gönderdi.

Bu taraftan Padişah dahi Beğlerbeği **Süleyman Paşa**'yı **İskenderiye**[240] üzerine gönderdi. **Yeniçeri, Azap** ve **Rumeli Çerisi** ile varıp bir tarafını yıktı. Alamayıp üzerinden geçip gitti.

Sultan Mehmed, Istanbul'da **Mahmud Paşa**'yı katleyledi. Oradan **Süleyman Paşa** o çeri ile **Karabuğdan**'a vardı. **Buğdan** askeriyle karşılaştı. Sert bir savaş yaptı. Zemheri günleri idi. Şiddetli bir kıştı. Çeri dahi yorgundu. İskenderiye seferinin zahmetini çekmişti. **Karabuğdan** askerine dayanamayıp İslâm askerine bozgun yüz gösterdi.

Gedik Ahmed Paşa, Karaman'a varıp **Silifke** ve **Ermenek**'i fethetti hicretin 879'unda.[241]

Yine **Sultan Mehmed, Istanbul**'da oturup veziri **Gedik Ahmed** gemilerle deniz yüzünden asker çıkarıp **Kefe**'yi ve kulelerini ve elini fethedip **Kırım** çerisi ve **Deşt** askeri itaat ettiler hicretin 880 inde.[242]

Sultan Mehmed, Çöke'ye çıkıp **Malkoçoğlu Balı Beğ**'e akın verdi. **Sereme Ovası**'na geçip hazır olan düşmanla karşılaştı. Büyük savaş olup iki taraftan çok adam öldü. Sonunda Hak Taâlâ İslâm askerine fırsat verdi.

---

[238] Bunlar Transilvanya'daki Kreitsch Irmakları olacaktır.

[239] «Pençik», alınan tutsak ve ganimetin beşte birini devlete vermek kanunudur.

[240] «İskenderiye» eski metinlerde bugünkü «İşkodra»nın adıdır.

[241] Hicretin 879'u milâdî 18 Mayıs 1474 — 6 Mayıs 1475 arasıdır.

[242] Hicretin 880'i milâdî 7 Mayıs 1475 — 25 Nisan 1476 arasıdır.

Kâfirler yenilip çok kâfir kılıçtan geçti. Gayet doyum olup geldiler. Bu yıl içinde **Mıhaloğlu Ali Beğ** 10.000'den çok askerle varıp **Rebengi Tuzlası**'nı alıp geri geldi. Ondan sonra **Sultan Mehmed, Karabuğdan Eli**'ne askerle gidip elini, ülkesini yıkıp yakarak **Karabuğdan çerisi** ile bir derbend içinde karşılaştı. Çevresini berkitip top ve tüfek getirip her taraftan siperlerini yıktı. **Karabuğdan Beği** onu görüp siperin bir tarafından çıkıp gitti. **Sultan Mehmed**, yerinde kalan kâfirleri kılıçtan geçirdi. Kırdı.

Oradan sefer edip **İshak Beğ oğlu İsa Beğ, Morava** üzerindeki hisarları **Üngürüs** kâfiri alıp sağlamlaştırmıştı, varıp o hisarları yıkıp harab etti. Fethetti hicretin 881'inde.[243]

Oradan yine **Sultan Mehmed, Istanbul**'da oturdu. **Yeni Saray**'a germe çektirdi.[244] Beğlerbeği **Hadım Süleyman Paşa**'yı **Mora**'ya gönderdi. **Süleyman Paşa** düşmana raslamadı. **Mıhaloğlu Ali Beğ, Eflak Eli**'nden geçip akın etti. O da düşmana raslamayıp yine geldi hicretin 882'sinde.[245]

Sonra **Sultan Mehmed** asker toplayıp **İskenderiye** üzerine varıp toplar ve tüfekler kurdu. Bir nice gün hücum edip hisarın bir tarafını yıktı. Kâfirler gayret edip hisarı vermediler. **Sultan Mehmed** havaleler koydu. O havalelerden zebun olup sulh ile kendileri verdiler.

Bu yıl içinde **Amasya** bölgesinde **Sunısa** adlı bir kasaba zelzeleden harab oldu. **Erzincan** da yerle bir oldu[246] hicretin 883'ünde.[247]

---

[243] Hicretin 881'i milâdî 26 Nisan 1476 — 14 Nisan 1477 arasıdır.

[244] «Germe» yüksek duvar demektir.

[245] Hicretin 882'si milâdî 15 Nisan 1477 — 3 Nisan 1478 arasıdır.

[246] Metinde: «Erzincan aşağa geçdi.»

[247] Hicretin 883'ü milâdî 4 Nisan 1478 — 24 Mart 1479 arasıdır.

Ondan sonra **Sultan Mehmed, Istanbul**'da oturup yaylağa çıktı. **Mıhaloğlu Ali Beğ, Hasan Beğ oğlu İsa Beğ** ve **Malkoç Beğ oğlu Balı Beğ** 15.000 **Akıncı** ile **Eflak Eli**'nden geçip **Üngürüs Eli**'ne akın etti. Bunlar çevreye dalıp dağılmışken **Üngürüs** askeri ağır silâhlı olarak hafif silâhlı **Akıncılar** üzerine geldi. İki ordu birbirine girip büyük savaş oldu. Çok kimse öldü. **Hasan Beğ oğlu İsa Beğ** orada şehid oldu. Ordu bu hali görüp bozuldu. **Mıhaloğlu Ali Beğ** ile **Malkoçoğlu Balı Beğ** geri çekildiler. Hicretin 3 Cemaziyelevvel 884'ünde[248] **Edirne**'de zelzele oldu.

Sonra **Sultan Mehmed, Istanbul**'da oturup veziri **Mesih Paşa**'yı ağır bir ordu ile **Rodos Kalesi**'ne gönderdi. Ordu 20.000 kişiden ziyade idi. Deniz üzerinden çok savaş edildiyse de alınamadı. Geri döndü.

Gedik Ahmed gemilerle denizden varıp **Pulya Adası**'nı ve kalesini fethetti hicretin 885'inde.[249]

Ondan sonra yine **Sultan Mehmed, Anadolu**'ya geçti. 3 Rebiülevvel 886 Perşembe günü[250] **Tekvür Çayırı**'nda öldü.

Sultan Mehmed ölünce **Yeniçeriler** gelip **Istanbul**'da **Mevlânâoğlu Mehmed Paşa**'nın başını kesip onun ve Yahudiler'in evlerini yağma eylediler.

Ondan sonra 19 Rebiülevvel 886 Cumartesi günü[251] **Sultan Bayazıd** tahta geçip oturdu. Birkaç gün durup **Rumeli Beğlerbeğisi Yahya Paşa**'yı **Sofya**'ya gönderdi.

Beri taraftan **Sultan Cem, Karaman** tahtında oturmuşken birkaç müfsidin sözüne uyup askerle ayaklandı. **Bursa**'ya gelip **Bursa**'da bulduğu hazineyi alıp oturdu.

---

[248] 3 Cemaziyelevvel 884 = 23 Temmuz 1479

[249] Hicretin 885'i milâdî 13 Mart 1480 — 1 Mart 1481 arasıdır.

[250] 3 Rebiülevvel 886 Perşembe = 3 Mayıs 1481 Perşembe.

[251] 19 Rebiülevvel 886 Cumartesi - 19 Mayıs 1481 Cumartesi.

Sultan Bayazıd bunu işitip Veziri **Gedik Ahmed**'i **Pulya** Adası'ndan getirip çeri topladı. **Yeniçeri** ve Kapıkulu ile **Istanbul**'dan geçip **Yenişehir**'de karşılaştılar. Savaş olup çok adam öldü. Sonunda **Sultan Cem** çerisi **Bursa**'ya kaçıp **Cem Sultan** da yine **Karaman**'a gitti. **Sultan Bayazıd** ardınca vardı. **Cem Sultan, Karaman Eli**'nden çıkıp **Mısır**'a kaçtı. Oradan **Hicaz**'a vardı.

Sultan Bayazıd, Veziri **Gedik Ahmed**'e çeri koşup **Karaman**'a gönderdi. Beri taraftan **Firenk** askeri, **Pulya Hisarı**'nı aldı. **Gedik Ahmed** dahi **Karaman Eli**'nden **Dış Varsak** bölgesini fethetti.

Cem Sultan, Hicaz'dan gelip yine **Karaman**'a vardı. **Varsak** ve **Turgud Oğlanları** ve boy beğleri hep ittifak edip **Sultan Bayazıd** ile savaştılar. **Sultan Cem** sonunda dayanamayıp bozguna uğradı. Kaçıp denize girdi. Firengistan'a vardı. Nerde olduğu bilinmedi.

Sultan Bayazıd, Ramazan ayının başında **Edirne**'ye geldi. 6 Şevval 887 Pazar gecesi[252] **Gedik Ahmed Paşa**'yı öldürttü.

Ondan sonra **Sultan Bayazıd, Sofya** tarafına çıktı. **Rumeli Beğlerbeğisi Davud Paşa** ve **Anadolu Beğlerbeğisi Arnavut Sinan Beğ**'i askerle göndererek **Morava** üzerinde olan iki hisarın çevresini yaptırdı. **Karamanoğlu Kasım Beğ** hicretin 888 Muharrem ayında[253] öldü.

20 Rebiülevvel 888 salı günü[254] **Edirne**'de yangın olup bütün **Bitpazarı, Tahtelkale, Bedesten** ve tekmil **Çarşı** yandı.

26 Rebiülâhır 888 pazartesi günü[255] **Sultan Bayazıd,**

---

[252] 6 Şevval 887 Pazar = 17 Kasım 1482 Pazar.

[253] Hicrî 888 Muharremi milâdî 9 Şubat - 10 Mart 1483 arasıdır.

[254] 20 Rebiülevvel 888 salı - 30 Nisan 1483.

[255] 26 Rebiülâhır 888 pazartesi = 2 Haziran 1483.

Edirne'deki imaretin ve hastahanenin temelini kendi eliyle attı. **Edirne**'den çıkıp büyük ordu ile **Karabuğdan**'a varıp **Kili Hisarı**'nı ve **Eli**'ni fethetti. Oradan varıp **Akkerman Hisarı**'nı fethetti. **Deşt Ülkesi**'nden, **Murtaza Han** derler bir **Tatar Beği** kalabalık **Tatar**lar ile geldi **Akkerman**[256] ile **Kili** arasında oturdu. Hicretin 889'unda[257] tekrar kendi ülkesine gitti.

29 Safer 889 çarşamba günü[258] ikindi ile akşam arasında güneş tutuldu. Üçte bir parçası kaldı.

Sultan Bayazıd, Edirne'den çıkıp **Çöke Yaylasında** iken **Mısır Elçisi** ve **Hindistan Elçisi** geldiler. Konuşmak istediklerini konuştular. Ondan sonra **Sultan Bayazıd** kendisi oturup Beğlerbeği **Hadım Ali Beğ**'i **Rumeli Çerisi, Kapıkulu** ve **Eflak çerisi** ile **Karabuğdan** üzerine gönderdi. **Kâfir Beği** kaçtı. Asker de onun elini yağma edip geri döndü hicretin 890'ında.[259]

Ondan sonra **Sultan Bayazıd** devlet ve saadetle **Istanbul**'da oturdu. **Mıhaloğlu Ali Beğ** ve kardeşi **İskender Beğ, Malkoçoğlu Ali Beğ, Eflak çerisi**ni de alarak **Karabuğdan**'a akın ettiler. İşleri yolunda gidip sayısız esir ve ganimet malıyla geldiler.

Ondan sonra, **Arap Eli**'nde **Mısır Sultanı Kayıtbay** asker topladı. **Özbek** ve **Temür Beğ**[260] gelip **Adana** ve **Tarsus** bölgesinde oturdular.

Beri yandan **Sultan Bayazıd** da **Anadolu Çerisi**'ni, **Sancak Beği Ferhad Beğ** ve **Karagöz Beğ**'i[261] hazır edip **Arap Ülkesi**'ne gönderdi. **Adana** ve **Tarsus** bölgesinde **Araplar**[262] gelip bunlarla karşılaştı. **Özbek** ve **Arap çerisi**[263], **Ferhad Beğ**'e adam gönderip barış teklifinde bu-

---

[256] Metinde: «Akkerme».

[257] Hicretin 889'u milâdî 30 Ocak 1484 — 17 Ocak 1485 arasıdır.

[258] 29 Safer 889 Çarşamba = 26 Mart 1484.

[259] Hicrî 890 yılı milâdî 18 Ocak 1485 — 6 Ocak 1486 arasıdır.

lundular. **Ferhad Beğ** bununla gurura kapılıp gaflete düştü. Bunun üzerine **Mısır, Şam** ve **Haleb çerisi** bunların üzerine yürüdü. Büyük bir savaş oldu. İki taraftan çok adam öldü. Cenk arasında **Ferhad Beğ** belirsiz oldu.[264]

Sultan Bayazıd, güveyisi **Hersekoğlu**'nu **Anadolu çerisi**[265] ve **Hızır Beğ oğlu Mehmed Beğ** olduğu halde **Adana** ve **Tarsus** bölgesine gönderdi. Oradaki askerle birleşti. Yine baskına uğradılar. Savaşta **Beğlerbeği Hersekoğlu Ahmed Paşa** attan tekerlendi. Tutup diri olarak Özbek'e ilettiler. Ordu bozguna uğradı.

Sultan Bayazıd bu haberi işitince veziri **Davud Paşa**'yı 4000 **Yeniçeri**, 10.000 **Azap, Rumeli** ve **Anadolu** askeri ile büyük bir ordu kurup gönderdi. Top arabaları ve tüfekler hazırlanıp **Gelibolu**'dan geçilerek **Arap Ülkesi**'ne gidildi. **Arap çerisi** karşılarına çıkmadı. **Davud Paşa** dahi ileri varmayıp asker o diyarın havasına dayanmaz diyip sonra, mevsiminde geliriz dedi.

Dulkadıroğlu Alâüddevle gelip **Davud Paşa** ile buluştu. **Davud Paşa** da ona saygı gösterdi.

Oradan **Davud Paşa, Varsak Eli**'ne girdi. Beğlerini tuttu. Kimini esir tutup kimini barışla koyuverdi. **Turgud Beğleri** kaçıp her biri bir tarafa gitti. Sonra kalanı gelip **Davud Paşa** ile andlaşarak barış yapıldı. Orada

---

[260] Özbek ve Temür. Mısır Kölemen Devleti'nin yüksek kumandanlarıdır.

[261] Karagöz Beğ, Karaman Eyaleti Beğlerbeği'dir.

[262] Buradaki Araplar'dan maksat Arap soyundan olan kişiler demek değildir. Arap Ülkesi'ndekiler anlamındadır. Mısır ordusu, yani Kölemenler, Türkler'le Türkleşmiş Çerkesler'den kurulu idi.

[263] Arap çerisi de Mısır Devleti Çerisi demektir. Yani Türkler ve Türkleşmiş Çerkesler.

[264] «Öldü» demek istiyor.

[265] Metinde: «Rûm Leşkeri». Biz «Anadolu» diye aldık. Çünkü Hersekoğlu Ahmed Paşa, Anadolu Beğlerbeğisi olduğu gibi maiyetinde Karaman Beğlerbeğisi de bulunuyordu.

askere izin verip gelerek **Vize** bölgesinde **Sultan Bayazıd** ile buluşup oturdu.

Ondan sonra **Üngürüs Eli**'nden **Nihsoğlu**[266] adlı meşhur bir kâfir elçiliğe geldi. Padişah âdet üzere hil'atleyip cevap vererek yine memleketine gönderdi.

Elçi, **Semendire** sınırına konduğu sırada **Mustafa Gazi** adlı bir bahadır gazâ niyeti diyip elçinin üzerine hücum etti. At salıp kılıçla yüzüne, gözüne, başına vurup tepeledi. Çünkü o elçi bu gazinin kardeşini şişe sarıp çevirmiş, bunun da otuz-iki dişini çekmişti. Orada o gaziyi dahi şehid ettiler hicretin 891'inde.[267]

Ondan sonra **Sultan Bayazıd, Istanbul**'a vardı. Her tarafa mektuplar gönderdi. **Rumeli**'nden ve **Anadolu**'dan asker topladı. **Hadım Ali Beğ**[268] başkumandanlığında bu ordu **Arap Eli**'ne gönderildi. O da varıp **Adana Hisarı**'nı yeniden yaptı. Birkaç kaleyi ve çevrelerini fethetti hicretin 893' ünde.[269]

Asker, hisarları yapıp döneceği vakit **Arap Ordusu** gelip **Anadolu çerisi** üzerine saldırdı. Büyük savaş olurken **Rumeli çerisi** de **Arap çerisi** üzerine hücum etti. Büyük bir kırışma oldu. **Arap** askeri dayanamadı. İki ordu birbirinden ayrıldı.

Hadım Paşa bu hali görüp eşya fazlasını hisar içine koydu. Askerin yorgunluğunu düşünüp «Yüz aklığı ile gitmek yeğdir.» diyerek gitti. Sonra **Arap** askeri bunların gittiğini bilip **Adana** ve **Tarsus** üzerine düştü. Savaştıysa da alamayıp **Arap çerisi** bozuldu. Fakat sonra hazırlanıp gelerek zorla Adana Hisarı'nı aldılar. Yıkıp gittiler.

---

[266] Bu adın okunuşu şüphelidir. Metinde «Nhs» şeklinde yazılmıştır. Meşhur Macar kumandanı Kont Kiniş olabilir.

[267] Hicretin 891'i milâdî 7 Ocak — 27 Aralık 1486 arasıdır.

[268] Sonradan sadırazam olan Hadım Ali Paşa.

[269] Hicretin 893'ü milâdî 17 Aralık 1487 — 4 Aralık 1488 arasıdır.

13 Safer 894 perşembe günü[270], kuşluk vaktinde Istanbul'da büyük bir zelzele oldu. Nice minareler yıkıldı.

Rebiülevvel ayının başında[271] **Bursa**'da yangın olup 25 mahalle yandı.

Sultan Bayazıd asker toplayıp **Mıhaloğlu İskender Beğ** ile **Akıncı** ve **Anadolu çerisi**'ni birlikte **Dulkadıroğlu Alâüddevle** üzerine gönderdi. Bizim çeri gafil iken **Alâüddevle** gelip savaştı. İki taraftan hayli adam öldü. **İskender Beğ**'in bir oğlu düşüp[272] kendisi de bir oğluyla tutsak olup **Mısır Sultanı**'na gönderildi.

Ondan sonra **Sultan Bayazıd** düğün yapıp üç kızını üç beğe verdi. Birini **Uzun Hasan oğlu Uğurlu Beğ**'e, birini **Nasuh Beğ**'e, birini de **Davud Paşa oğlu Mustafa Beğ**'e verdi.

Ondan sonra **Yeniçeriler**'i çoğalttı.[273] **Arap Ülkesi**'nden **Arap**[274] ve **Alâüddevle**'nin elçileri geldi. Padişah, **Alâüddevle**'nin elçisine hürmet göstermedi.

22 Şaban 894'te[275] sabahın erken vaktinde yağmur yağıp yıldırımlar şakıdı. **Güngörmez Kilisesi**'nde güverçele hazinesi varmış. Üstüne bir yıldırım inince güverçele tutuşup o kiliseyi pamuk gibi havaya dağıttı. Erkek, kadın beş, altı bin kişi öldü.

Beri taraftan da **Arap**[276] hücum edip gelip **Lârende**'yi

---

[270] 18 Aralık 1488. Osmanlı tarihleri «küçük kıyamet» dedikleri bu zelzeleyi hicrî 915 yılında gösterirler. Oruç Beğ'in yanılıp yanılmadığı veya bunun da başka bir deprem olup olmadığı düşünülmeye değer.

[271] 2 Şubat 1489.

[272] «Ölüp» anlamında.

[273] Metinde: «Yeniçerileri cem'edüp...». Bu sözün arkasından bir sefere gidiş anlatılmadığı için bu tabiri «sayıca çoğalmak» şeklinde anladık.

[274] Arap Ülkesi, «Mısır»; Arap da Mısır Kölemeni anlamında.

[275] 8 Kasım 1479.

[276] Mısır Kölemenleri.

yıktı ve bir nice şehiri talan edip döndü, gitti ve **Uzun Hasan oğlu Yakub Beğ** öldü hicretin 895'inde.[277]

Sonra **Sultan Bayazıd, Gümülcine** tarafına geyik avına çıktı. Oradan **İpsala** tarafından **Edirne**'ye geldi. Birkaç gün durup sonra **Istanbul**'a vardı. Orada oturdu.

O sırada **Mısır** elçisi gelip saygı ile elçiyi ağırladı. **Sultan Bayazıd**'ın kendisi de **Mısır**'a elçi gönderdi hicretin 896'sında.[278] **Mısır Sultanı** ile barışıp **Adana, Tarsus** ve başka ona ait olan hisarların hepsini verdi. Güçlükten kurtuldu.[279]

Beri taraftan **Üngürüs Beği Yanko oğlu Kıral** ölüp yerine oğlu hücum etti. **Yanko** oğlunun oğlunu tutup hapsederek kendisi yerine kıral olup tahta geçti.[280] **Sultan Bayazıd**'a elçi gönderip barıştı.

Şevval ayının başında[281], kuşluk vaktinde **Bursa**'da yine yangın olup nice çarşı ve mahalle yanıp harab oldu.

Mısır Sultanı bir ağır elçi[282] gönderdi hicretin 897'sinde.[283]

Sonra **Sultan Bayazıd** devlet ve saadetle **Istanbul**'dan çıktı. Gelip **Edirne** yanında ovaya kondu. Nice gün durdu. Sonra ulu gazam vardır diyip **Rumeli** ve **Anadolu**

---

[277] Hicretin 895'i milâdî 25 Kasım 1489 — 13 Kasım 1490 arasıdır. Metinde Akkoyunlu Yakub Beğ'in vakıaya uğrayarak öldüğünü yazıyor. Vakıaya uğramak deyimi Osmanlı tarihlerinde idam olunmak anlamındadır. Yakub Beğ eceliyle ölmüştür.

[278] Hicretin 896'sı milâdî 14 Kasım 1490 — 3 Kasım 1491 arasıdır.

[279] Metinde «refâhiyet bulup...» deniliyor. Refâhiyet, Arapça bir kelime olup «kolaylık» anlamına da geldiğinden «güçlükten kurtuldu» diye çevirdik.

[280] Bu karışıkça ifade metinde şöyledir: «Bu tarafdan Üngürüs Begi Yanko oglı kıral mürd olup yerine oglı hücum edüp Yanko oglınun oglını dutup habsedüp kendi yerine kıral olup tahta geçdi.»

[281] 7 Ağustos 1491.

[282] Gösterişli, kalabalık, çok hediye getiren anlamında.

[283] Hicretin 897'si milâdî 4 Kasım 1491 — 22 Ekim 1492 arasıdır.

çerisi, **Kapıkulu** ve **Akıncı**'dan büyük bir ordu topladı. **Üngürüs Eli**'ne «büyük gazadır» diyip **Sofya**'ya vardı. Fakat **Üngürüs** seferi başarılı olmadı. **Anadolu çerisi** ile **Hersekoğlu Ahmed Paşa**'yı **Sofya**'da bırakıp **Davud Paşa**'yı **Üsküb** tarafına gönderdi. Kendisi **Rumeli çerisi** ile, **Yahya Paşa** öncü olarak **Manastır**'da askerini topladı. Doğru **Yuvan Eli**'ne vardı. Deniz yüzünden dahi gemiler gelip kâfirlerin kaçacak yollarını kestiler. Asker o ülkeyi yakıp yıktı. Kâfirler dahi Padişahın geldiğini bilip sarp yerlerde, dağlar başında pusular kurup durdular. Oraları öyle yüksek dağlar ve tepelerdir ki karga sekmez, İblis'in bile giydiği çarıklarının yaralandığı ve değnek ile çıktığı yerlerdir. Bazı râvîlere göre **Eshâb-ı Uhdûd**[284] ve **Buhtunasr**[285] ortaya çıktığı zamanlarda buranın halkından bir takımı kaçıp buraya gelmiştir. Bunların mezhepleri birdir ve bir türlü dil konuşurlar. Kimseye haraç vermezler. Bunlar kadınlarını ve çocuklarını dağ tepesinde saklayıp savaştılar. **Hak Taâlâ**'nın yardımıyla o gaziler ve o alp erenler, gazâ kanı ile elini yüzünü yıkayanlar, din yolunda cana, başa kıyanlar o karga sekmez yerlerden yapışıp tırmanarak çıktılar. Göğün belâsı gibi attıkları taşlara, yılan dilli süngülere, ağaç yayla atılan zehirlenmiş demirli ok temrenlerine karşı göğüs gerip üzerlerine hücum eylediler. O din düşmanlarını kılıçtan geçirdiler. Kadınlarını ve çocuklarını esir edip o ülkenin dere-

---

[284] Yemen hükümdarlarından Kâ'b adlı birisi Musa dinini kabul edip tebaasından bu dini kabul etmeyenleri çukurlar içinde yaktığından kaçanlar Arnavutluğun bu sarp bölgesine sığınmışlardır diye söylenen hurafe. «Uhdûd», Arapçada çukur demek olduğundan bunlara «Eshâb-ı Uhdûd» denmiş.

[285] Meşhur Asur kıralının islâmî adı. Kudüs'ü yıkmak, Yahudileri Babil esaretine götürmek ve Tanrılık iddia etmekle tarihe ve İslâm esâtirine girmiştir. Bundan kaçanların da Arnavutluğa gelerek dağlara sığındığı yukarıki ifadede zikrolunmaktadır. Tabii, aslı yoktur.

sini, tepesini geyik avı sürer gibi sürüp erkekten, dişiden bir kişi bırakmayarak, köylerini, ekinlerini yakıp yerle bir ettiler. Oradan gelip bunca ganimetle **Manastır**'da birkaç gün oturdular.

Oradan göçtükleri gün kebeli[286], kulağı küpeli, boynu gerdanlıklı, **Haydarî**[287] şeklinde bir fedai mel'un, Padişaha suikast yapmak istedi. Hemen «**Mehdi**[288] benim» diye kebesini sırtından çıkarıp attı. Yılan bıçağını elinde hazır edip Padişahın üzerine yürüdü. Birkaç gayretsiz çavuş vardı. Önünden kaçtılar.[289] Padişaha yaklaşınca **İskender Paşa** gürzünü karşıdan atıp vurmuş. Tepesi üzerine yıkılan dervişi orada bulunan yiğitler kılıçla parçalayıp Padişahı o vartadan kurtarmışlar. Oradan Padişah doğru **Edirne**'ye vardı hicretin 898'inde.[290]

Oradan da **Sultan Bayazıd, Istanbul**'a varıp oturdu.

Bosna'da **Hadım Yakub Ağa** derlerdi, bir sancak beği vardı, **Üngürüs Eli**'ne akın çağırtıp üç dört bin **Akıncı** ile yürüyüp kâfir ellerini dolaştı. **Kırbova**[291] adlı yerde

---

[286] Çobanların ve dervişlerin giydiği kaba bir kumaş.

[287] Haydarîlik tarikatına mensup derviş. Hemen bütün tarikatlar gibi bunun da başlangıcı karanlık ise de On Üçüncü Yüzyılda ortaya çıktığı bilinmektedir. Türkiye'de 17. Yüzyıla kadar yaşamış, sonra öteki tarikatlara karışıp kaybolmuşlardır.

[288] «Mehdi», Şiîler'in 12 İmam'ının sonuncusu olup küçük yaşta ölmüştür. Şiîler onun ölmeyip gizlendiğini, bir gün yine ortaya çıkacağını söylerler. Bu inanç Sünnîler'e de geçmiş ve tarih boyunca birkaç defa Mehdî'ler çıkmıştır.

[289] Çavuşlar'ın meczup dervişten kaçmaları bu inançtan dolayıdır. Netekim Cumhuriyet çağındaki Menemen olayında da Şehid Kubilay'ın askerleri meczup dervişten aynı şekilde korkarak kaçmışlardır. Bu korku ile kaçışı, olaya tanık olan Menemenli bir talebemden bizzat dinledim.

[290] Hicretin 898'i milâdî 23 Ekim 1492 — 11 Ekim 1493 arasıdır.

[291] Metinde «Kıryova».

Üngürüs Beğlerbeğisi Derencil[292] adlı kâfir 40.000 kâfir ile **İslâm çerisini** karşıladı. Hak Taâlâ fırsat verip İslâm askeri galip geldi. Kâfir ordusu bozguna uğrayıp yüz döndürdü. O **Derencil** dedikleri kâfiri tutup birkaç yüz kâfir ile **Sultan Bayazıd**'a gönderdi. **Sultan Bayazıd** bu zaferi işitip sevindi. Bu zafer hicretin 899'unda idi.[293]

Ondan sonra **Sultan Bayazıd** devlet ve saadetle **Istanbul**'da oturup her gün devlet ve saadeti artmakta idi.

3 Şaban 1022'de yazıldı.[294]

---ooOoo---

[292] Türkler'in Derencil dedikleri Macar Beği'nin Macarca adlı «Derencseny»dir.

[293] Hicretin 899'u milâdî 12 Ekim 1493 — 1 Ekim 1494 arasıdır.

[294] 18 Eylül 1613.

İSİMLER CETVELİ

Abbas Ailesi = Abbâsîler 22
Abdallar 86
Abdullah = Köse Mıhal 26, 30, 59, 60, 76, 91
Abdülaziz (Selçuklu Alâeddin'in veziri) 24, 25, 26
Âbilistan 22, 27
Acem = Acem Eli 21, 22, 23, 27, 28, 50, 63, 71, 89, 90
Âd (Kavim ve efsanevî şahıs) 90
Adana 103, 104, 105, 107
Adana Hisarı 105
Âdem = Âdem Peygamber 85, 90
Âdilül-Kazzâz (bu tarihin müellifinin babası) 19
Adranos Tekfürü, 29
Afrâsiyâb = Efrâsiyâb (Efsanevî Türk Hakanı; Alp Er Tunga) 49
Ağaç Denizi, 63
Ağrıboz 96
Ağrıboz Kalesi 96
Ahi Evren, 30
Ahmed Paşa (Hersekoğlu, Beğlerbeği) 102, 104
Ahmed Paşa (Veliyeddin Oğlu, Fatih'in veziri) 92
Akbaş 32
Akçahisar 85
Akça Koca 31, 32
Akça Liman 34
Akdeniz 86, 89, 90
Akıncı =Akıncılar = Rumeli Akıncıları 38, 41, 51, 56, 58, 61, 67, 70, 72, 73, 77, 79, 98, 101, 106, 108, 109
Akkerman 103
Akkerman Hisarı 103
Akkerme, 79, 103
Akkoyunlu Askeri, 98
Aksaray, 48, 96
Akşehir, 39, 60, 70
Aktav (Tatar Beği) 51
Aktemür (Osman Gazi'nin yiğeni) 29
Alacahisar, 74
Alâeddin (Selçuklu Sultanı) 22, 23, 24, 26, 27
Alâeddin (II. Murad'ın oğlu) 71, 73
Alâiye Hisarı, 97
Alaman Çerisi 74, 75

Alaşehir 43
Alâüddevle (Dulkadıroğlu) 105, 104, 106
Ali Beğ (Evrenüs Beğ oğlu) 58, 69, 70, 71, 72
Ali Beğ (Karamanoğlu) 47, 48
Ali Beğ (Mıhaloğlu) 65, 98, 100, 101, 103
Ali Beğ (Temür Beğ oğlu) 65
Ali Paşa = Ali (Çandarlı, Yıldırım'ın veziri) 46, 52, 55
Alp Gündüz (Osman Gazi'nin yeğeni) 28
Alvan Beğ (Çeşnigirbaşı) 64
Amasya 22, 27, 32, 43, 49, 52, 55, 58, 61, 64, 73, 97, 100
Amasya Çerisi = Amasya Askeri (Osmanlı) 52
Amlâk İrem (efsanevî Bizans hükümdarı) 90, 91
Amr bin Ümeyye, 50
Anadolu 12, 22, 23, 27, 28, 32, 35, 38, 41, 43, 47, 50, 51, 52, 54, 56, 60, 61, 62, 64, 66, 67, 68, 70, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 86, 92, 93, 94, 96, 97, 101, 103, 104, 105, 106, 107
Anadolu Azapları 70
Anadolu Askeri = Anadolu Çerisi (Osmanlı) 61, 74, 76, 94, 96, 104
Anadolu Beğlerbeğisi Gedik Ahmed Paşa, 94, 96, 97, 99, 101
Anadolu Beğlerbeğisi Güveyi Karaca Paşa, 71, 76, 77
Anadolu Beğlerbeğisi İshak Paşa, 93
Anadolu Beğlerbeğisi Sinan Beğ = Anadolu Beğlerbesi Arnavut Sinan Beğ 71, 102
Anadolu Beğlerbeğisi Şarabdar Hamza Beğ, 93
Anadolu Beğlerbeğisi Uzguroğlu İsa Beğ, 80, 85
Anadolu Beğleri, 52, 86
Ankara, 23, 51, 64
Ankara Ovası, 51
Ankûr (Mağrib'in efsanevî hükümdarı) 88, 89
Arap = Habeşî Arap (Yıldırım'ın nedîmi ve maskarası) 46, 47
Arap = Arap Ülkesi 22, 89, 90, 103, 104, 106
Arap Çerisi = Arap Ordusu (= Mısır Kölemen Çerisi) 104, 104, 105
Arap Eli (= Mısır Kölemen Devleti Ülkesi), 103, 105
Araplar (= Mısır Kölemenleri), 20, 104
Arnavut Sinan Beğ (Anadolu Beğlerbeğisi) 71, 102
Artana Beğ, 51
Âşık Paşa, 30
Âşıkpaşaoğlu Ulvan Çelebi, 27
Ayasofya, 87
Ayasuluk, 43
Ayasuluk Kalesi, 67
Aydın Beğ, 35
Aydın Eli = Aydın 43, 62, 63
Aydın Eli Çerisi = Aydın Askeri 60
Aydıncık, 33, 34
Aydıncık Dağı =Temâşâlık 89
Aydınoğlu 49, 64
Aydınoğlu Gazi Umur Beğ 35
Aydoğdu (Osman Gazi'nin yiğeni) 29

Aykulug Ağa (Osmanlılar'ın efsanevî atası) 21
Azap = Azaplar 41, 51, 57, 60, 65, 71, 74, 76, 77, 78, 79, 86, 96, 97, 98, 99, 104
Azap Beğ = Azap (Musa Çelebi'nin kulu) 57, 65

Baba İlyas, 27, 28
Babaîler, 27, 28
Bağdad, 21, 22
Bahâeddin (Mevlânâ'nın babası) 21
Bakı Ağa (Osmanlılar'ın efsanevî atası) 21
Balabancık, 30
Balı Beğ (Malkoçoğlu) 99, 101
Balıkesir, 33
Ballıbadra, 79
Barkuk (Mısır Kölemen Sultanı) 49
Barsuk (Bursa Tekfürü) 30
Basak (Osmanlılar'ın efsanevî atası) 21
Basarapa (Eflâk Beği) 94
Batnos Tekfürü, 29
Batnoz Kalesi, 36
Bayazıd = Yıldırım Bayazıd = Yıldırım Han = Sultan Bayazıd Han = Sultan Bayazıd = Sultan Yıldırım Han = Sultan Bayazıd Han Gazi 14, 15, 32, 35, 39, 43, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 59, 64, 79, 93, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 109, 110
Bayazıd Çelebi = Sultan Bayazıd (II. Bayazıd) 98
Bayazıd Paşa (I. Mehmed'in veziri) 58, 62, 64, 65
Baysunkur (Osmanlılar'ın efsanevî atası) 21
Baytur (Osmanlılar'ın efsanevî atası) 21
Beğ Kavağı, 56
Beğlerbeği Karaca Beğ, 92
Beğlerbeği Mahmud Paşa, 93
Beğlerbeği Süleyman Paşa = Beğlerbeği Hadım Süleyman Paşa 99, 100
Beğpazarı, 54
Beğşehri, 43, 60, 70
Behisni, 49
Belgırad, 71, 72, 75, 79, 92
Belh, 21, 22, 90
Bergama, 33
Berzeşek, 69
Beytü'l-mukaddes, 90
Bidevi Çardak, 59
Biga, 35, 38, 39, 66
Biga Suyu, 66
Bilecik, 23, 28, 36, 39
Bilecik Tekfürü, 23
Boğazkesen Hisarı, 85
Bolayır, 34, 35, 36, 66
Bolu, 31, 32, 33
Bosna = Bosna Eli 95, 96, 98
Bosna Askeri (Osmanlı) 98
Bosna Çerisi 75
Bosna Sancak Beği Hadım Yakub Ağa 110
Börklüce Mustafa, 62, 63
Buçuktepe, 75, 78
Buğdan Askeri = Karabuğdan Askeri 99
Buhara, 90
Buhtunasr, 108
Burgus = Burguz 35, 36
Bursa, 29, 30, 31, 33, 36, 38, 39, 43, 47, 48, 49, 54, 55, 58, 59,

60, 61, 63, 64, 65, 67, 101, 106, 107
Bursa Beği, 60
Bursa Halkı, 58
Bursa Sancağı, 33
Bursa Tekfürü, 29, 30
Buruc Hisarı, 70
I. Buzantin (efsanevi Bizans hükümdarı) 91
II. Buzantin (efsanevi Bizans hükümdarı) 91

Ca'ber Kalesi, 22
Candaroğlu İsmail Beğ (Sinob Beği) 94
Canik Eli, 68
Cebe Ali, 75
Cem = Cem Sultan = Sultan Cem 93, 101, 102
Cengiz Han, 21, 22, 27, 83
Cengiz Hanlılar, 22, 27
Cerehor = Çerehor 76, 97
Cüneyd Beğ (İzmiroğlu) 65, 67
Çağatay Çerisi, 27
Çandarlı Ali Paşa = Vezir Ali Paşa = Ali (Çandarlı Kara Halil'in oğlu. Babasından sonra vezir oldu) 28, 32, 44, 45, 46, 47, 56, 105
Çandarlı Halil Paşa = Çandarlı Halil = Çandarlı Kara Halil = Hayreddin Paşa (Çandarlı Hanedanı'nın ilki. Ali ve İbrahim Paşalar'ın babası) 14, 36, 37
Çandarlı Halil Paşa (İbrahim Paşa'dan sonra vezir oldu. Fatih idam ettirdi) 36, 38, 45
Çandarlı İbrahim Paşa (Çandarlı Kara Halil'in küçük oğlu ve Fatih'in idam ettirdiği Halil Paşa'nın babası) 45, 64, 66, 68
Çankırı, 54
Çarşamba Suyu, 48
Çat (kasaba) 27
Çek Çerisi 74
Çepelşek (Eflak Voyvodası) 94, 95
Çerehor = Cerehor 51
Çerkesler 104
Çeşnigirbaşı Alvan Beğ, 64
Çetroz, 43
Çimnik Hisarı = Çimnik Kalesi 33
Çin 21, 89, 90
Çorlu 35
Çorlu Hisarı 36
Çöke = Çöke Yaylası 68, 99, 103

Danoğlu (Eflak Beği) 80
Darende 49
Davud Paşa (Rumeli Beylerbeğisi, sonra sadrıazam) 102, 104, 106, 108
Davud Paşa oğlu Mustafa Beğ (II. Bayazıd'ın damadı) 106
Deccâl 91
Deli Balaban (Sancak Beği) 41
Denizli 53
Derencil (Üngürüs Beylerbeği), 110
Despot = Despot Lazoğlu = Despotoğlu = Koca Despot = Lazoğlu (= Sırp Kıralı) 67, 68, 69, 73, 93
Deşt Askeri 99
Deşt Ülkesi = Deşt-i Kıpçak, 51, 90, 103
Devlet Kapısı 38, 61

Devletli Kaba Ağacı = Devletli Kaba Ağacı = Devletli Kademli Kaba Ağaç 40
Dırakula (Eflak Beği) 80
Dırakula oğlu Kazıklı Voyvoda = Kazıklı 94
Dırama, 41
Dış Varsak, 102
Dimetoka, 35, 36, 68
Dimetoka Tekfürü, 36
Domalıç Dağı, 23
Dorlak Hû Kemal, 62
Döğencili, 56
Dulgadıroğlu Süleyman Beğ, 84
Dulkadıroğlu Alâüddevle, 104, 106
Dursun Fakih, 28
Düzme Mustafa = Mustafa 64, 65, 66

Ebû İshak, 91
Ebû Müslim, 21
Ebûbekir (halife) 21
Ece Beğ, 33, 34
Ece Ovası, 66
Ede Balı, 25, 26, 28
Edirne 12, 37, 39, 40, 43, 44, 45, 51, 55, 56, 58, 59, 61, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 72, 73, 74, 75, 78, 79, 84, 85, 86, 87, 93, 94, 95, 96, 101, 102, 103, 107, 109
Edirne Kadısı Mevlâna Hüsrev, 76
Edirneli Kâtib Oruc (bu tarihin müellifi) 11
Edirne Tekfürü, 37
Edremit, 33
Eflak Beği Danoğlu, 80
Eflak Beği Dırakula, 80
Eflak Beği Dırakula Kâfir 70
Eflak Çerisi 74, 80
Eflak Eli, 43, 56, 61, 62, 63, 66, 70, 72, 80, 94, 100, 101
Eflaklılar 80
Efrâsiyab = Afrâsiyâb (efsanevî Türk Hakanı: Alp Er Tunga) 19, 49
Elbürz Dağı, 89
I. Elyan (efsanevi Bizans hükümdarı) 91
II. Elyan (efsanevi Bizans hükümdarı) 91
III. Elyan (efsanevi Bizans hükümdarı) 91
Emin Beğ oğlu Mehmed Çelebi, 68
Emir Beğ (Uzun Hasan'ın Beğlerbeğisi) 97
Emîr Süleyman (Yıldırım'ın oğlu) 49, 51, 52, 55, 56, 57, 58
Enez 37, 87
Ereğli (Konya Ereğlisi) 96
Ergene Köprüsü, 70
Ermenek 99
Ermeni Beğliği 31
Ermeni Dağı 23
Ermeni Pazarı 31
Ertuğrul (Osmanlı Hanedanı'nın atası) 21, 23, 25, 91
Erzincan, 22, 49, 51, 101
Erzincan Beği Tahratan Beğ 49, 51
Erzurum, 22
Eshâb-ı Uhdûd, 108
Eski 38
Eski Cami (Edirne'de) 59, 63
Eski Saray (Edirne'de) 68

Evrenüs Beğ = Evrenüs Gazi =

Gazi Evrenüs Beğ 35, 37, 38, 40, 41, 43
Evrenüs Beğ Oğlu Ali Beğ 58, 69, 70, 71, 72
Evrenüs Beğ Oğlu İsa Beğ 93
Evrenüs Beğ Oğulları 64, 66

Fars 90
Fatma Hatun (Yıldırım'ın Kızı) 55
Fazıl Beğ 33, 34
Fazlullah (Gebze Kadısı) 32, 58
Fazlullah Hakîm = Fazlullah Paşa (II. Murad veziri) 70, 73
Fere, 37
Ferhad Beğ (Sancak Beği) 103
Fırat Irmağı 22, 23
Filibe 37, 61, 94, 95
Firengistan 96, 102
Firenk = Firenkler 75, 87, 90, 91, 96, 102
Firenk Askeri 102
Firuz Beğ, 43, 75, 80
Firuz Beğ oğlu Mehmed Beğ (Niğebolu Sancağı Beği, Uç Beği) 75

Galata 75
Gazi Evrenüs Beğ = Evrenüs Beğ = Evrenüs Gazi 36, 38
Gazi Murad = Murad Han Gazi = Murad Gazi = Sultan Murad Gazi = Sultan Murad Han Gazi (I. Murad) 38, 39, 42, 43
Gazi Rahman, 31
Gazi Umur Beğ (Aydınoğlu) 35
Gedik Ahmed Paşa (Anadolu Beğlerbeğisi, vezir) 94, 97, 99, 102
Gelibolu 32, 35, 36, 38, 39, 40, 56, 58, 65, 66, 75, 96, 104
Gelibolu Denizi, 96
Gelibolu Tekfürü, 35
Germiyanoğlu 39, 49, 51
Germiyanoğlu Çerisi = Germiyan Çerisi = Germiyanoğlu Askeri 52
Geyikli Baba 30
Gıyaseddin = Gıyas (Selçuklu Sultanı) 27
Gök Alp (Osmanlıların efsanevî atası) 21
Göynük 56
Gümülcine 39, 107
Gümüş Künbed, 31
Gündoğdu (Osmanlılar'ın atası Ertuğrul Beğ'in Kardeşi) 23
Gündüz (Orhan'ın amcası oğlu) 23, 28, 33, 44
Güngörmez Kilisesi, 106
Güvercinlik 33, 67, 93
Güveyi Karaca Paşa (Anadolu Beğlerbeği) 71

Habeş = Habeş Eli 89, 90
Hacı Bektaş = Horasanlı Hacı Bektaş 32
Hacı İlbeği 35, 36, 37
Hacı İvaz Paşa = Ivaz Paşa 60
Hadım Ali Beğ = Paşa (Beğlerbeği) 103, 105
Hadım Süleyman Paşa (Beğlerbeği) 100
Hadım Şahabeddin Paşa = Şahabeddin Paşa (Rumeli Beğlerbeği) 71
Hadım Yakub Ağa (Bosna Sancak Beği) 109
Haleb, 22, 50, 90, 104

Haleb Çerisi (Kölemen) 104
Hâlid bin Velid, 50
Halife Kör Kadı, 28
Halil Paşa = Vezir Halil Paşa (Çandarlı, II. Murad'ın ve Fatih'in veziri, Fatih idam ettirdi) 39, 49, 51
Halil Paşa oğlu İbrahim Çelebi 68
Hamid Elleri, 66
Hamidoğlu, 60, 64
Hamidoğlu Çerisi = Hamideli Askeri 52
Hamza Beğ (Şarabdar, Anadolu Beğlerbeği) 93
I. Harkîl (efsanevi Bizans hükümdarı) 91
II. Harkîl (efsanevi Bizans hükümdarı) 91
Harun Reşid, 91
Has Murad (Rumeli, sonra Anadolu Beğlerbeği) 96, 97, 98
Hasan Ağa (Yıldırım'ın Yeniçeri Ağası) 55
Hasan Alp, 28
Hasan Beğ Oğlu İsa Beğ, 93, 101
Hatay = Hıta = Kıta 21, 89, 90
Haydar (Mevlânâ) 63
Haydarî (tarikat) 109
Hayrabolu, 35
Hayreddin Paşa = Çandarlı Halil = Çandarlı Kara Halil 38, 41
Hazar 90
Hersek Eli 95
Hersekoğlu Ahmed Paşa (Beğlerbeği) 104, 108
Hıta = Kıta = Hatay 90
Hızır Beğ (Yörgüç Paşa Oğlu) 68
Hızır Beğ Oğlu Mehmed Beğ 104
Hicaz 102
Hind 89, 90
Hindistan Denizi 90
Hindistan Elçisi 103
Horasan 21
Horasanlı Hacı Bektaş = Hacı Bektaş 32
Horzumşah 21
Hotan 89, 90
Humus 50
Hülegü Han 22
Hüsrev (Mevlânâ. II. Murad'ın Kazaskeri, Edirne Kadısı) 75, 76

Istanbul, 11, 13, 30, 31, 44, 47, 55, 57, 58, 67, 85, 86, 87, 90, 91, 92, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 105, 106, 107, 109, 110
Istanbul Boğazı 86
Istanbul Hisarı 86
Istanbul Tekfürü = Tekfür 55, 58, 86
Işluna (hisar) 34
Ivaz Paşa = Hacı Ivaz Paşa (I. Mehmed'in veziri) 60

İbrahim Beğ (Karamanoğlu) 70, 73, 74, 85, 95
İbrahim Çelebi (Halil Paşa Oğlu) 68
İbrahim Paşa (Çandarlı vezir) 45, 64, 65, 68
İç El 28
İlbeğioğlu Burguzu (Meriç kıyısındaki Burguz) 36
İnceğiz 40, 58
İncil 86

İnebahtı Eli 93
İnebahtı Hisarı 93
İnebeği Subaşı (Yıldırım'ın kumandanlarından) 55
İnegöl 28, 61
İnönü (Karahisar Sancağı) 28, 31
İnönü Sancağı, 31
İpsala 37, 107
İrak 21, 90
İran 19, 24
İsa = İsa Çelebi (Yıldırım'ın oğlu) 55
İsa Beğ (Evrenüs Beğ oğlu) 93
İsa Beğ (Hasan Beğ oğlu) 93, 101
İsa (Uzguroğlu, Anadolu Beğlerbeği) 79, 85
İsa Peygamber, 90
İsfendiyar = İsfendiyaroğlu 48, 56, 60, 61, 62, 67, 72
İsfendiyar Beğ 49
İsfendiyar Kızı 67
İsfendiyaroğlu Kaya Beğ (II. Murad'ın damadı) 72
İshak Beğ (Uç Beği) 71
İshak Beğ (Karamanoğlu) 95
İshak Beğ oğlu İsa Beğ, 100
İshak Paşa (II. Murad'ın veziri, Fatih'in Anadolu Beğlerbeği) 80, 85, 93, 96
İskender Beğ (Mıhaloğlu) 103, 106
İskender Paşa 109
İskender-i Rûmî 90
İskenderiye (=İşkodra) 99, 100
İskete 41
İskilib 61
İslâm Çerisi = İslâm Askeri (Osmanlı Askeri) 110
İsmail Beğ (Candaroğlu, Sinob Beği) 94
I. İstepan (efsanevî Bizans hükümdarı) 91
II. İstepan (efsanevî Bizans hükümdarı) 91
III. İstepan (efsanevî Bizans hükümdarı) 91
İvaz (efsanevî Bizans hükümdarı) 91
İzladi Derbendi 73, 74
İzmir 94
İzmiroğlu (ülke) 64, 67
İzmiroğlu Cüneyd Beğ 65, 68
İzmit 31, 33
İznik 62, 66, 67
İzvornik Hisarı 95

Kâ'bü'l-Ahbâr 50
Kadı Burhaneddin'in Oğlu 49
Kadırga Limanı 95
Kaf Dağı 89
Kâfir Elleri 109
Kalecik 54
Kapı Halkı 52
Kapı Kulu 73, 74, 76
Kapıcıbaşı 63
Kaplıca 29, 60
Karabağ 50
Karabuğdan Beği 100
Karabuğdan Çerisi = Buğdan Askeri 99, 100
Karabuğdan Eli = Karabuğdan, 90, 99, 100, 103, 104
Karaburun 62, 63
Karaca Beğ = Karaca Paşa (Rumeli Beğlerbeği) 80, 84, 85, 92
Karadeniz 86, 90
Karaferye 41, 44

Karagöz Beğ (Karaman Beğlerbeği) 103, 104
Kara Han (Osmanlılar'ın efsanevî atası) 21
Karahisar, 23, 28, 43
Karahisar Sancağı = İnönü 28
Karahisar Tekfürü 23
Karakoyunlu Çerisi 97
Karaman (Karaman Beğliği'nin kurucusu) 28
Karaman = Karaman Eli 22, 27, 28, 28, 37, 43, 95, 97, 99, 102
Karaman Askeri = Karaman Çerisi (Osmanlılar'ın Karaman Eyaleti askeri) 98
Karaman Oğlanları 95
Karamanoğlu 54, 55, 61
Karamanoğlu Ali Beğ 47, 48
Karamanoğlu İbrahim Beğ 70, 73, 74, 85, 95
Karamanoğlu Kasım Beğ 102
Karamanoğlu Mehmed Beğ 43, 60
Karamanoğlu Mustafa Çelebi 60
Kara Mıhal (Macar Beği) 76
Kara Mürsel 31
Kara Rüstem = Türk Rüstem = Mevlânâ Rüstem 37, 38, 46
Karası = Karası Eli 36, 43, 55
Kara Yülük Oğlu Amanvermez İskender 71
Karlı Eli 41
Kasım = Kasım Çelebi, 55
Kasım Beğ (Karamanoğlu) 102
Kasım Paşa (II. Murad'ın veziri ve Rumeli Beğlerbeği) 73, 78
Kastamonu 43, 48, 54, 67, 70, 94, 97
Kastamonu Askerleri (Osmanlı) 70
Katna 69
I. Katnun (efsanevî Bizans hükümdarı) 91
II. Katnun (efsanevî Bizans hükümdarı) 91
Kavala 41
Kaya Alp (Osmanlılar'ın efsanevî atası) 21
Kaya Beğ (İsfendiyaroğlu, II. Murad'ın damadı) 72
Kayıtbay (Mısır Kölemen Sultanı) 103
Kayıtnun (Osmanlılar'ın efsanevî atası) 21
Kayseri 48, 90
Kazasker Mevlâna Veliyeddin, 71
Kazıklı = Kazıklı Voyvoda (Dırakula oğlu) 94
Kefe 62, 90, 99
Kestel Tekfürü 29
Keşan Eli 37
Keşerük Yaylağı 69
Keşiş (Eflak Beği) 94
Kevele Hisarı 96, 97
Kıral (= Macar Kıralı Ladislas) 73, 76, 77, 107
Kıratova 43
Kırbova 109
Kırım 51, 90
Kırım Çerisi 99
Kırşehir = Kırşehri 60
Kıta = Hıta= Hatay 90
Kızıl Buğa (Osmanlılar'ın efsanevî atası) 21
Kızılağaç Yenicesi, 66
Kili 103
Kili Hisarı, 103

I. Kir Mıhal (efsanevî Bizans hükümdarı) 91
II. Kir Mıhal (efsanevî Bizans hükümdarı) 91
Kireş Su 99
Kite Tekfürü, 29
Klorin (efsanevî Bizans hükümdarı) 91
Koca Ahmed 30
Koca Hızır 77
Kocacık Hisarı 79
Kocaeli 31, 32, 33
Konur Alp = Konur Alp Gazi 31
Konurapa 31, 32
Konuş Hisarı 61
Konya 22, 25, 27, 43, 48, 60
Konya Ovası 60
Kosova 41, 79, 80
Kosova Uğraşı 84
Kostantin 26
I. Konstantin (efsanevî Bizans hükümdarı) 91
II. Konstantin (efsanevî Bizans hükümdarı) 91
Kostantin Tekfürü 24
Koyunhisarı 29
Köprühisarı 29
Köprülü 57
Kör Kadı (Babaîler'den) 28
Kör Şahmelik (Musa Çelebi'nin veziri) 57, 58
Kör Zeynel (Uzun Hasan'ın oğlu) 98
Körfüz Hisarı 93
Köse Mıhal = Mıhal = Abdullah 30
Kule Burguzu (Edirne'de) 87
Kunduz Pazarı 32
Kurtubî 91
Kurum Beli 48
Kutluca Ağa (Osmanlılar'ın efsanevî atası) 21
Kuvac Eli 95
Kümelioğlu Beğ 66
Kürtler 49
Kütahya 39

Lala Şahin, 36, 37, 38, 39, 40, 41
Lapseki, 66
Lârende, 43, 106
Latin Çerisi (=İtalyan?) 74, 75
Laz Eli (Sırbistan) 67, 68, 92, 93
Laz Eli Sancağı 93
Lazoğlu Despot = Lazoğlu = Despot = Despotoğlu = Koca Despot (Sırp Kıralı) 41, 51, 67, 73, 74
Leh Çerisi 74, 90

Maçin, 89, 90
Madar 57
Madyan oğlu Yanko (efsanevî Bizans hükümdarı) 89, 90
Mağrib Eli = Mağrib 88, 90
Mâhân, 21, 22
Mahmud Çelebi (Vezir Çandarlı Halil Paşa'nın kardeşi) 74
Mahmud Paşa (Rumeli Beğlerbeği, veziri) 92, 93, 95, 96, 99
Malatya, 49
Malkara, 40
Malkoçoğlu Ali Beğ, 103
Malkoçoğlu Balı Beğ = Malkoç Beğ Oğlu Balı Beğ 99, 101
Manastır, 41, 108
Manisa 13, 62, 74, 78, 79
Marilya, 41
Matara, 75
Mehdi, 91, 109

Mehdiye (Macar şehri) 71
Mehmed Ağa (II. Murad'ın veziri) 68, 70
Mehmed Beğ (Hızır Bey oğlu) 48
Mehmed Beğ (Niğebolu Sancağı Beği, Firuz Beğ oğlu) 75
Mehmed Beğ (Hızır Bey) 104
Mehmed Beğ (Karamanoğlu) 43, 61
Mehmed Beğ (Mıhaloğlu) 57
Mehmed Beğ (Minnetoğlu) 61, 93
Mehmed Çelebi = Mehmed Han = Sultan Mehmed = Sultan Mehmed Çelebi = Osmanoğlu Mehmed Han (I. Mehmed) 51, 52, 55, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 71, 74, 75, 78, 79, 80, 83, 84, 85, 86, 87, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101
Mehmed Çelebi (Emin Beğ oğlu) 52, 68
Melik Eşref (Mısır Kölemen Sultanı) 50
Menteşe = Menteşe Eli 43, 52, 60, 66
Menteşeoğlu, 49, 64
Merc-i Dâbık, 50
Meriç = Meriç Suyu 36, 37
Mervli Ebû Müslim, 21
Mesih Paşa (vezir) 101
Mevlâna Celâleddin, 21, 27
Mevlânâ Haydar 63
Mevlânâ Hüseyin (Mevlânâ'nın dedesi) 21
Mevlâna Hüsrev (II. Murad'ın Kazaskeri) 76
Mevlâna Rüstem = Türk Rüstem = Kara Rüstem 45
Mevlâna Sarı Yakub (Karamanoğlu'nun elçisi) 74
Mevlâna Veliyeddin (Kazasker) 71
Mevlânâoğlu Mehmed Paşa (sadrıazam) 101
Mezâr-ı Türk, 23
Mezid Beğ (Uç Beği) 72
I. Mıhal (efsanevî Bizans hükümdarı) 91
II. Mıhal (efsanevî Bizans hükümdarı) 91
Mıhal = Köse Mıhal = Abdullah 30
Mıhal Beğ (Musa Çelebi'nin Beğlerbeği) 59
Mıhaloğlu Ali Beğ, 65, 98, 100, 101, 103
Mıhaloğlu İskender Beğ, 106
Mıhaloğlu Yahşi Beğ, 58
Mıhaloğulları, 26
Mısır Elçisi (Kölemen Devleti elçisi) 103
Mısır Sultanı 27, 106, 107
Mısır Sultanı Barkuk, 49
Mısır Sultanı Kayıtbay = Mısır Sultanı 103
Mısır Sultanı Melik Eşref, 49, 50
Midilli Adası 94
Midilli Kalesi 94
Minnetoğlu Mehmed Beğ 61, 93
Mirçi Kâfir = Mirçi (Eflak Beği) 44, 56
Misin Kalesi 36
Misis, 31
Moğol, 90

Mora = Mora Eli 44, 79, 93, 95, 100
Mora Askeri (Osmanlı) 97
Morava, 100, 102
Mudurnu, 31, 33
Muhammed = Muhammed Mustafa = Peygamber Hazretleri 19, 20, 24, 26, 29, 32, 77, 83, 90
Muhlis Paşa 27
Muntasır Billâh (halife) 22
Murad Gazi = Gazi Murad = Murad Han Gazi = Sultan Murad Gazi = Sultan Murad Han Gazi (I. Murad) 31, 33, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 45, 77, 78, 84, 85
Murad Han Oğlu Mehmed = Sultan Mehmed Han = Sultan Mehmed = Sultan Mehmed Han Gazi = Murad Han Oğlu Sultan Mehmed (Fatih) 51, 52, 55, 56, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 71, 75, 76, 78, 79, 80, 83, 84, 85, 86, 87, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102
Murtaza Han (Tatar Beği) 103
Musa = Musa Beğ = Musa Çelebi (Yıldırım'ın oğlu) 55, 56, 57, 64
Mustafa (II. Murad'ın kardeşi) 66
Mustafa = Mustafa Çelebi = Sultan Mustafa (Fatih'in oğlu, Karaman Beği) 51, 52, 60, 64, 67, 98
Mustafa Beğ (Davud Paşa oğlu, II. Bayazıd'ın damadı) 64
Mustafa Çelebi (Yıldırım'ın oğlu) 67, 98
Mustafa Çelebi (Karamanoğlu Mehmed Beğ'in büyük oğlu) 61
Mustafa Gazi (Akıncı eri) 105
Mut Hisarı 96
Müsellem 65

Nasuh Beğ (II. Bayazıd'ın damadı) 106
Nemçe Çerisi 74, 75
Neriman (efsanevî İran kahramanı) 24
Niğde 48, 60
Niğebolu 44, 71, 75, 80
Niğebolu Sancağı Beği Firuz Beğ oğlu Mehmed Beğ 75, 76
Nihsoğlu (Macar Beği, belki Kont Kinis) 105
Novaberdi Hisarı, 71, 92
Nuh= Nuh Peygamber 20, 21, 91

Oğuz (Osmanlıların efsanevî atası) 20, 21, 22
Ohçabolu, 57
Okluk, 60
Orhan = Orhan Gazi 28, 29, 30, 31, 32, 33, 36, 45
Oruc (Edirneli Kâtib. Bu tarihin müellifi) 11
Oruç Beğ (Temürtaş Beğ oğlu) 66
Osman = Osman Gazi 14, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 28, 29, 30, 45
Osman (halife), 27
Osmancık 43

Osmanlı Hanedanı 11, 19, 20, 45, 46, 61
Osmanlı Ülkesi 52
Osmanoğlu Mehmed Han = Mehmed Çelebi = Mehmed Han = Sultan Mehmed = Sultan Mehmed Çelebi (I. Mehmed) 61

Ömer Beğ (Turahan Beğ oğlu) 98
Özbek (Mısır Kölemen Devleti Kumandanı) 103, 104

Pasın Ovası, 23
Paşa Sultan = Süleyman Paşa (Orhan Gazi'nin oğlu) 35
Paşa Yiğit, 43
Pınarbaşı, 60
Pınarbaşı Suyu, 60
Pırancıva, 93
Pıravadi 57
Poline = Tanrı Yıktığı (hisar) 40
Pulya Adası, 101, 102
Pulya Hisarı, 102

Râbia = Râbia Hatun 25, 28
Rahman Gazi 31
Rebengi Tuzlası, 100
Rodos Kalesi, 101
Rum = Rum Ülkesi 26, 36, 89, 90
Rum = Rumlar (millet) 19, 23, 87, 88, 91
Rum Çerisi (Amasya veya Rumeli Çerisi) 25
Rumeli, 34, 36, 38, 40, 41, 51, 55, 56, 57, 58, 60, 61, 64, 65, 66, 67, 70, 72, 73, 74, 76, 77, 78, 79, 80, 84, 85, 86, 92, 93, 96, 97, 98, 99, 101, 102, 103, 104, 105, 107
Rumeli Askeri, 77, 93
Rumeli Azapları, 70
Rumeli Beğlerbeğiliği, 38, 57, 92
Rumeli Beğlerbeğisi Davud Paşa, 102
Rumeli Beğlerbeğisi Has Murad, 96, 98
Rumeli Beğlerbeğisi Karaca Paşa = Beğ, 79, 80, 85
Rumeli Beğlerbeğisi Kasım Paşa = Kasım Paşa 73, 74, 79
Rumeli Beğlerbeğisi Mahmud Paşa, 93
Rumeli Beğlerbeğisi Sinan Paşa = Beğ, 67, 71
Rumeli Beğlerbeğisi Şahabeddin Paşa, 71, 72, 73, 76, 78, 80, 85
Rumeli Beğlerbeğisi Yahya Paşa, 101
Rumeli Beğleri, 56, 64, 65, 66
Rumeli Çerisi = Rumeli Askeri 38, 40, 60, 67, 72, 73, 74, 93, 96, 98, 99, 103, 105, 108
Rumeli Yayaları 65
Rum Mehmed Paşa, 96
Rum Ülkesi = Yunanlılar 89, 90
Rus 90
Rûstem-i Zâl (efsanevî İran kahramanı) 24, 83

Sakar Yaylağı = Sakar Yaylası 67
Sâm (Nuh'un oğlu ve efsanevî Bizans hükümdarı) 20, 91

Sânı (efsanevî İran kahramanı) 24
Samako, 59
Samsun, 61, 62
Sancak Beği Ferhad Beğ, 103
Sancak Beğleri, 72, 85
Sancak Beğliği, 57
Sarı Yakub (Mevlânâ) 74
Saruca (Musa Çelebi'nin Kulu) 59
Saruca Paşa = Saruca Kasım Paşa 68, 69, 70, 78, 85
Saruhan Askeri 52
Saruhan = Saruhan Eli 41, 43, 52, 66
Saruhanoğlu 49
Sarunatı (Ertuğrul'un oğlu) 23
Sas Çerisi (=Saks, Sakson?) 74, 75
Savcı (Ertuğrul'un oğlu Sarunatı'nın öteki adı) 23
Sazlı Dere, 65
Selanik, 63, 64
Selanik Kalesi, 68
Selçuk Hanedanı, 22
Semendire 68, 69, 70, 71, 74, 75, 93, 105
Semendire Kalesi 69, 70
Semerkand, 54, 90
Semerkand Tahtı, 90
Sereme Ovası, 99
Serez, 41, 63, 64
Seydişehri =Seydişehir 39, 60
Sımavna Kadısıoğlu 57, 59, 62
Sımavna Kadısıoğlu = Sımavnaoğlu = Sımavna Kadısıoğlu Şeyh Bedreddin = Şeyh = Şeyh Bedreddin 59, 62
Sırbebi = Sırp Eli = Sırbistan, 41, 45, 57, 59
Sırp = Lazoğlu 41
Sırp Askeri (Osmanlı Ordusu'nda) 39
Sırp Çerisi, 51
Silifke, 99
Silistire, 44, 56, 63
Sinan Beğ = Paşa (Rumeli, sonra Anadolu Beğlerbeği) 67, 69, 71, 102
Sind (ülke) 89, 90
Sinob, 48, 54, 56, 67, 94
Sinob Askeri (Osmanlı) 97
Sis 31
Sivas 22, 24, 49, 50, 97
Sivrihisar 54, 60, 61
Sofya 79, 80, 101, 102, 108
Söğütçük 23, 24, 31
Subaşılar 86
Sugançaf (Osmanlılar'ın efsanevî atası) 21
Sultan Alâeddin (Selçuklu) 22, 23, 24, 26, 27
Sultan Alâeddin (Osmanlı, II. Murad'ın oğlu ve Amasya Beği) 71, 73
Sultan Bayazıd =Sultan Bayazıd Han = Sultan Bayazıd Han Gazi = Bayazıd = Yıldırım Bayazıd = Sultan Yıldırım Bayazıd Han = Sultan Yıldırım Han 32, 39, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 57, 60, 65
Sultan Bayazıd (Mehmed Oğlu, II. Bayazıd) 79, 93, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 109, 110
Sultan Cem = Cem = Cem Sultan 93, 101, 102

Sultan Gıyas = Gıyaseddin (Selçuklu) 27
Sultan Mehmed = Sultan Mehmed Çelebi = Mehmed Han = Mehmed Çelebi = Osmanoğlu Mehmed Han (I. Mehmed) 51, 52, 55, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 71, 74, 75, 78, 79, 80, 83, 84, 85, 86, 87, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101
Sultan Murad = Sultan Murad Çelebi = Sultan Murad Gazi = Sultan Murad Han Gazi = Murad Gazi = Murad Han Gazi = Sultan Murad Han (II. Murad) 39, 40, 41, 77, 78, 84, 85
Sultan Mustafa (Fatih'in oğlu, Karaman Beği) 95, 97
Sultanzâde (II. Murad'ın kızının unvanı) 72, 84
Sunısa, 100
Sunkur Tegin (Osmanlılar'ın atası Ertuğrul'un kardeşi) 23
Süleyman Beğ Kızı (Dulgadıroğlu) 85
Süleyman Paşa = Paşa Sultan (Orhan'ın oğlu) 31, 33, 34, 35, 36, 99, 100
Süleyman Paşa (Hadım, Beğlerbeği) 99, 100
Süleyman Peygamber = Süleyman 87, 88, 89
Süleymanşah (Osmanlılar'ın efsanevî atası) 15, 21, 22, 23, 28, 91
Sürmeli Çukuru, 23
Süryânî, 90
Şahabeddin Paşa = Hadım Şahabeddin Paşa (II. Murad'ın veziri, Rumeli Beğlerbeği) 71, 72, 73, 76, 78, 80, 85
Şahmelik (Uç Beği) 57, 58, 70
Şam 50, 90
Şam Çerisi (Kölemen) 104
Şarabdar Hamza Beğ (Anadolu Beğlerbeği, vezir) 93
Şemsiyye = Şemsiye Hatun (Süleyman Peygamber'in evdeşi) 88, 89
Şey = Şeyh Bedreddin = Sımavna Kadısıoğlu = Sımavnaoğlu = Sımavna Kadısıoğlu Şeyh Bedreddin 59, 62, 63
Şeyh Ede Balı, 25, 28
Şiraz, 90

Tahratan = Tahratan Beğ (Erzincan Beği) 49, 51
Tanrı Yıktığı = Poline (hisar) 40
Tarakçı Borlu = Taraklı Borlu 33, 48
Tarakçı Yenicesi, 33, 45
Tarsus, 31, 103, 104, 105, 107
Taş Eli, 48, 73
Tatar = Tatarlar (=Çengizliler, Temirliler) 27, 51, 52, 54, 61, 98, 103
Tatar Beğleri 52
Tatar Çerisi = Tatar Askeri 51, 54
Teke Eli 43
Tekirdağı 35
Tekvür Çayırı, 101
Temâşâlık = Aydıncık Dağı 89
Temür (Osmanlılar'ın efsanevî atası) 21

Temür Beğ (Mısır Kölemen Kumandanı) 65, 103
Temür Han (Aksak Temür) 49, 50, 51, 52, 53, 54, 83
Terkoz 40
Termizî 91
Tirendefile (efsanevî Bizans hükümdarı) 91
Tokat 59, 65, 97
Tovacı = Tovacılar = Tovcılar = Rumeli Tovcıları (Akıncıların bir bölümü) 56, 63, 72, 74
Tozak (Osmanlıların efsanevî atası) 21
Trabzon, 94
Trabzon Çerisi (Osmanlı) 97
Tugar (Osmanlıların efsanevî atası) 21
Tuna = Tuna Suyu 44, 61, 66, 67, 71, 94
Turahan Beğ = Turahan Beğ Gazi (Uç Beği) 66, 67, 69, 70, 73, 74, 98
Turgud Oğlanları, 102
Türk = Türkler 11, 12, 14, 15, 23, 29, 38, 39, 44, 45, 71, 95
Türk Han Mezarı, 29
Türkistan, 81, 89, 90
Türkmen = Türkmenler 49, 98
Türk Rüstem = Kara Rüstem = Mevlânâ Rüstem 45

Uç Beğleri 37, 67, 69, 70, 72, 80
Uç Beği Evrenüs Beğ oğlu Ali Beğ 58, 69, 70, 71, 72
Uç Beği Firuz Beğ oğlu Mehmed Beğ 75, 80
Uç Beği İshak Beğ = Uç Beği İshak Beğ Gazi 67, 71
Uç Beği Mezid Beğ, 72
Uç Beği Şahmelik, 70
Uç Beğleri'nden Firuz Beğ oğlu İsa Beğ, 80
Ulubad, 29
Ulubad Köprüsü, 65
Ulubad Suyu, 65
Ulvan Çelebi, 27
Umur Beğ = Gazi Umur Beğ (Aydınoğlu) 35, 65
Uşamlu Elleri, 75
Uygur, 90
Uzguroğlu İsa Beğ (Anadolu Beğlerbeği) 79, 85
Uzun Hasan 95
Uzun Hasan Ülkesi 98
Uzun Hasan Çerisi, 97, 98
Uzun Hasan oğlu Uğurlu Beğ (II. Bayazıd'ın damadı) 106
Uzun Hasan oğlu Yakub Beğ, 107
Uzun Köprü, 45

Ümeyye Camisi, 50
Üngürüs = Üngürüs Eli 26, 70, 72, 99, 101, 105, 108, 109
Üngürüs Askeri = Üngürüs Çerisi 72, 74, 95, 101
Üngürüs Beği Yanko oğlu Kıral, 107
Üngürüs Beğlerbeğisi Derencil, 110
Üngürüs Kıralı, 44, 67, 72, 73, 76, 94
Üsküb 43, 108

Varat 99
Vardar Yenicesi, 64
Varınça 33
Varna 76, 78

Varna Savaşı 78
Varsak = Varsak Eli 102, 104
Veliyeddin Oğlu Ahmed Paşa (Fatih'in veziri) 92
Vezir Ali Paşa (Çandarlı, Yıldırım'ın veziri) 44, 45, 46, 52, 55
Vezir Halil Paşa (Çandarlı, Fatih'in sadrazamı) 14, 36
Vıluk = Vılukoğlu = Vulukaoğlu = Vulukaoğlu Despot (Sırp Kralı) 45, 52, 68, 74
Vıluk Kızı 45
Vidin 43, 57, 70
Vize 105
Vodina 43

Yâfes, 20, 21
Yahşılu, 31
Yahşi Beğ (Mıhaloğlu) 58
Yahudiler 101
Yahya Paşa (Rumeli Beğlerbeği) 102, 108
Yakub Ağa (Hadım, Bosna Sancak Beği) 109
Yakub Beğ 73
Yakub Beğ (Uzun Hasan'ın oğlu) 107
Yakub Çelebi, 39, 42
Yalak Ova, 31
Yalvaç 39
Yanko (Macar Kumandanı) 72, 73, 74, 76, 77, 79, 80, 84, 89, 91, 92, 107
Yanko (Madyan'ın oğlu, efsanevî cihangir) 90
Yanya, 69
Yarhisar, 28
Yaya = Yayalar 41, 65
Yayça Hisarı, 95
Yazı Ovası, 31
Yeni Cami (Edirne'de) 70
Yeni Saray (Edirne'de) 85
Yeni Saray (Istanbul'da) 100
Yenice, 33
Yeniçeri 38, 52, 72, 74, 76, 79, 86, 97, 99, 102, 104
Yenihisar, 75
Yenişehir 28, 30, 46, 102
Yergök Hisarı, 61, 84
Yezid 50
Yezidli 50
Yıldırım Bayazıd = Yıldırım Han = Bayazıd = Sultan Bayazıd Han = Sultan Bayazıd = Sultan Yıldırım Han = Sultan Bayazıd Han Gazi 32, 43, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 59, 64
Yörgüç Paşa oğlu Hızır Beğ 68
Yörük = Yörükler 22, 41
Yunan (Karaman'ın eski adı) 22, 27
Yunanlılar (=Rum ülkesi) 89
Yusuf Han (Akkoyunlu) 97
Yuvan Eli 69, 84, 95, 108

Zağanos Paşa (Fatih'in veziri) 92
Zağra, 37, 38, 39, 63
Zahna, 41
Zâl, 24, 83
Zâloğlu Rüstem, 19
Zengibar, 90
Zibin Hisarı, 71

Ahmedî

Dâstân ve Tevârîh-i Mülûk-i Âl-i Osman

AHMEDÎ
(1334-1413)

Asıl adı İbrahim, babasının adı Hızır'dır. Eskiden âdet olduğu üzere alınmış islâmî lâkabı "Tâceddin"dir. "Ahmedî" şiirde kullandığı mahlestir.

Nereli olduğu kesin olarak belli değildir. Germiyanlı veya Sivaslı olduğu söylenmektedir. Bir ihtimale göre de Uşak köylerinden "Sivaslı"da doğmuştur.

Ahmedî ilk tahsilini Anadolu'da gördü. Zamanının büyük bilginlerinden ders almak üzere Mısır'a gitti. Orada Şeyh Ekmeleddin'den ders gördü. Meşhur Türk doktoru Hacı Paşa ile meşhur bilgin Molla Fenârî Mısır'da arkadaşları idiler.

Mısır'dan döndükten sonra Kütahya'da yerleşti. Germiyan beğlerinden Süleymanşah'a (1368'den önce 1386) şiirler takdim ederek ona intisap etti. Süleymanşah, şairleri çok koruyan beğlerden biriydi. Ahmedî bu sırada yine Süleymanşah tarafından himaye gören Türk şairi Şeyhoğlu'nun, belki de kıskançlık dolayısıyla, aleyhinde bulunmuştur.

Bundan sonra, ihtimal, Karamanlıların hücumuna uğrayıp Osmanlılara sığınan Germiyanlıların sarayındaki rahatın kaçmasıyla Osmanlılar ülkesine gelerek Yıldırım Bayazıd'ın oğullarından Süleyman Çelebi'ye intisap etti ve onun sarayında büyük mevki ve nüfuz kazandı. Ahmedî'nin şiirlerinde Süleyman Çelebi'ye karşı olan minnettarlığının izleri görülür. Ankara savaşından sonra, ilk zamanlarda Ahmedî'nin ne yaptığı belli değildir. Bazı söylentilere

göre Temür'le konuşmuş ve onun yanında bulunmuşsa da bu söylentiyi şimdilik ihtiyatla karşılamak lâzımdır. Fakat bir müddet sonra tekrar Süleyman Çelebi'nin yanına geldi. Her halde, Süleyman Çelebi'nin yanına dönünceye kadar epey sıkıntılar çekti.

Bu sefer Bursa'da oturdu. Bursalılarla arasında büyük geçimsizlikler olduğundan Bursalılar aleyhinde ağır yazılar yazdı.

Süleyman Çelebi ölünce ona güzel bir mersiye yazdı. Mehmed Çelebi'ye sığınmak için ona da medhiyeler takdim etti. 1413'te divan kâtibi iken Amasya'da öldü. Kütahya'daki yerli söylentilere göre ise Kütahya'da ölmüştür.

Ahmedî zarif, nükteci adamdı. Gençliği aşk ve şarap içinde geçmiştir. Şiirlerinin çokluğu ve değeri bakımından 14'üncü asır Türk şairlerinin en başında gelenlerden biridir. Eserlerinin şöhreti Türkiye sınırlarını aşmış, Türkistan'a kadar ulaşmıştır. Eserleri şunlardır:

1- Divan: Ahmedî'nin şairlik bakımından değerini gösteren en mühim eseridir.

2- İskendernâme: Meşhur Makedonyalı İskender'in hayat ve savaşlarının destânî bir tasviridir. 1390 yılının martında tamamlanmıştır. Eser ilk önce Germiyan beği Süleymanşah'a takdim için hazırlanmış, onun ölümünden sonra da Osmanlı padişahı Süleyman Çelebi'ye sunulmuştur. Fâilâtün fâilâtün fâilün vezninde, 8250 beyitlik büyük bir eser olan *İskendernâme* hem ideal bir hükümdarın hayatı, hem de bir öğüt ve ahlâk kitabı mahiyetindedir. Eserin sonuna İslâm tarihi hakkında, tarih bakımından değersiz bir bölüm eklendiği gibi, Süleyman Çelebi'ye takdim edilirken Osmanlı tarihi hakkında da bir bölüm konmuştur ki bugün elde bulunan en eski Osmanlı tarihi olmak bakımından fevkalâde mühimdir.

3 - Cemşîd ve Hurşîd: Mefâîlün mefâîlün feûlün vezninde 5000 beyitlik bir mesnevî olan bu aşk hikâyesini Ahmedî 1403 eylülünde yazmağa başlamış ve kasım başında bitirmiştir. Bu da Ahmedî'nin nazım yazmaktaki alışkanlığını gösterir.

4 - *Tervîhü'l-Ervâh:* Mefâîlün mefâîlün feûlün vezninde, aşağı yukarı 4000 beyitlik bir mesnevîdir. Osmanlı hükümdarı Süleyman Çelebi adına yazılmıştır. Eser bir nevi hıfzıssıhha kitabıdır. Zevke, cinsî münasebetlere ait meseleleri konu olarak almıştır. Bu bakımdan hem şairin, hem de Süleyman Çelebi'nin mizacına uygundur.

5 - *Dâstân ve Tevârîh-i Mülûk-i Âl-i Osman:* İskendernâme'nin sonuna eklenmişse de bunu ayrı bir eser saymak da mümkündür. Süleyman Çelebi'nin ölüm tarihi olan 1410'dan önce bitirilmiştir.

Bunlardan başka "Hayretü'l-'Ukalâ" adlı Türkçe bir kasidesi, *Kasîde-i Sarsarî şerhi, Mirkatü'l-Edeb* adlı lûgata ait farsça manzum bir eseri daha varsa da bunlar bugün ortada yoktur.

Türkiyat Mecmuası'nın 1939'da çıkan altıncı cildinde "Dâsitân-ı Tevârîh-î Mülûk-i Âl-i Osman ve Cemşîd ve Hurşîd Mesnevisi" adıyla bir etüd yayınlayan Nihad Sami Banarlı, gördüğü 22 *İskendernâme*'nin, Osmanlı tarihi bölümünü de ihtiva eden 13 tanesine dayanarak Osmanlılar kısmının mukayeseli bir neşrini hazırlamıştır. Bu 13 nüsha şunlardır:

1) İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe yazmalar, Nu. 921 (İstinsah tarihi: 847)

2) İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe yazmalar, Nu. 166.

3) İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe yazmalar, Nu. 848 (İstinsah tarihi: 880)

4) İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Yıldız kitapları, tarih kısmı, Nu. 106.

5) Süleymaniye Kütüphanesi, Çelebi Abdullah Efendi Yazmaları, Nu. 240.

6) Süleymaniye Kütüphanesi, Lâleli Yazmaları, Nu. 1995.

7) Topkapı Sarayı, Revan Köşkü Kütüphanesi, Nu. 812.

8) Murad Molla Kütüphanesi, Sultan Abdülhamid Han kitapları, Lala İsmail Efendi vakıfları, Nu. 294 (İstinsah tarihi: 971).

9) Üsküdar Selim Ağa Kütüphanesi, Kemankeş fihristi, Nu. 385.

10) Bursa, Umumî Kütüphane, Baba Efendi Kitapları, tarih kısmı, Nu. 9 (İstinsah tarihi: 860).

11) Konya, Âsâr-ı Atîka Müzesi Kütüphanesi yazmaları, Nu. 141 (İstinsah tarihi: 864).

12) Berlin, Devlet Kütüphanesi, Şark yazmaları, Nu. 40, 1271 (İstinsah tarihi: 880).

13) Berlin, Devlet Kütüphanesi, Şark yazmaları, Nu. 8°, 965 (İstinsah tarihi: 904).

Bu nüshaların son dört tanesi bende olup Nihad Sami Banarlı o zaman bu nüshalardan faydalanmıştı. Neşrettiği mukayeseli metin başarılı olmakla beraber gerek bazı okunuşlarda kendisine iştirak etmemem ve gerekse Nihad Sami Banarlı neşrinin tükenmiş olması dolayısıyla bunu yeniden yayınlamak lüzumunu duyduk. Bu neşirdeki usulümüz şöyledir: Nüshalar arasında fark olduğu zaman umumiyetle istinsah tarihi eski olan nushaların metnini aldık. Eski nüsha metninin yanlış olduğu muhakkak olduğu zaman, tabii, daha yeni nushaların metnini tercih ettik. Nüsha farkları tarih bakımından hiçbir ehemmiyeti haiz olmadığı için farkları göstermedik. Çünkü okuyucuya bütün nüshaları birden vermeği değil, en doğru metni vermeği düşündük. Nüshalar arasındaki fark, aynı kelimenin Türkçe ve gayrıtürkçe (yani arapça veya farsça) olmasından ibaret olduğu zaman metne Türkçesini aldık.

Osmanlı tarihlerini külliyat halinde yayınlamağa başlarken, esasen, Ahmedî gibi en eski bir tarihçiyi ihmal edemezdik. Bizim neşrimizin tam ilmî bir neşir olduğunu iddia etmek aklımızdan geçmez. Fakat merhum Necib Asım'ın ve Nihad Sami Banarlı'ın neşirlerinden sonraki bu üçüncü neşrin, ötekilerden daha doğru olduğunu söyliyebiliriz.

Mısralar numaralanmıştır. İki kelime arasındaki uzunca çizgiler vezin icabı olarak sesli harflerden birinin okunmıyacağmı gösterir. Meselâ "*Ki—anda*", "*K'anda*" gibi okunacaktır. Siyah "**n**" harfleri eski sağır **nun** harfinin karşılığıdır.* Türkçeye ait olan bu hususiyeti göstermeden geçemezdik.

Aslında farsça olan ve muhtelif nüshalarda birbirini tutmıyan başlıklar, tarafımızdan Türkçeye çevrilmiştir. "Memleket" anlamına gelen "El" kelimesi, şaşırılmamak için büyük harfle yazılmıştır.

Çiftçioğlu Nihâl Atsız

---

* Biz bu yayında bahsi geçen harfleri üstü çizgili n (ñ) ile dizdik. (Ötüken'in Notu)

Osman Ocağı Padişahlarının Destanı ve Tarihi ve Kâfirlerle Savaşları

Bu tevârîhi çün eyledüm beyân
Gönlüme bir nesne düşdi nâgehân.
Dahı sözler vesvese—ol ilhâmdur.
Çâresi nedür anuñ? İtmâmdur[1]
5 Ol melikler ki— anları zikr eyledüm,
Hâletin ü sîretini söyledüm.
Kimi kâfirdi, kimi ehl-i sitem;
Kahr idi anlarda bîş ü mihr kem.
Ol Moğol sultanlarınuñ hâlini,
10 Niceyidi diñle, gel ahvâlini.
Etmediler anı kim Cengîz Han
Zulmdan eder idi halka 'ayân.
Zulm etdiler, velî kanûn ile.
Ellerin boyamadılar[2] hûn ile.
15 Zulm kim kanûn u zabt ile olur,
'Adl bigi halka ol âsân gelür.
Vardur ol sözlerde bize çok zelel;
Eydelüm şimdi—anı ki—anda yok halel.
Çün añıldı ol kamu ehl-i sitem
20 Zikre getürelüm ehl-i 'adli hem.
Añalum ol begleri kim serteser
Hem müsülmân idiler hem dâdger.
Kamusınuñ işi kâfirle cidâl,
Geydügi vü yedügi malı helâl.

---

[1] Ahmedî'nin bu beyitle anlatmak istediği şudur: "Başka sözler kuruntudur. Fakat o (yani gönlüne düşen nesne) ilhamdır. Gönle düşen bu nesneden kurtulmanın yolu da işi bitirmek yani kitabı tamamlamaktır."

[2] İstanbul Üniversitesi, Türkçe Yazmalar 166 numaralı nushada: "Ellerini yumadılar."

25 Bu kitâba edelüm anı, hitâm
Kim anuñla ola bu nâme tamâm.
Bir gazâvetnâme düzeyüm saña,
İşid, illâ i'tirâz etme baña.
Gaziler soñra nişe—añıldı deme,
30 Anlar aşağa niçün geldi deme.

Gaziler Tarihinin Sona Bırakılması Sebebi

Soñra gelen öñ gelenden yeg olur.
Fikri olan bunı ki derem, bilür.
Verdi Hak inşâna feyz etdükde cûd
Kudret ü 'akl ü hayât ü hem vücûd.
35 'Akl ol üçden yegreg idi bîgümân;
Lâcerem soñra—oldı anlardan 'ayan.
Soñra geldi enbiyâdan ol resul,
Hâtem oldı vü kamudan eşref ol.
Dört kitabuñ soñı Kur'andur gelen,
40 Fazl ile—oldur anlara nâsih olan.
Kamudan çün soñra geldi ademî,
Fazl ile oldı kamunuñ hâtemi.
Pâdişâh aşağa, yukaru 'alem.
Ol 'alemden pâdişâh olur mı kem?
45 Dürr-i meknûn bahr ka'rında olur.
Üş has ü hâşâk yukaru gelür.
Tebbet ile Kul huvallâhü ahad
Bu söze höccet ki yokdur aña red.

Destanın Başlangıcı

Bir gün ol Sultan 'Alâaddin sa'îd
50 Sordı: "Nolur hâl-i gazî vü şehîd?"
Bildi anı kim gazâ-key iş olur.

Gazi—olanuñ haşrı bîteşvîş olur.
Gazî olan hak dinüñdür âleti.
Lâcerem hoş olasıdur hâleti.
55 Gazi olan Tañrınuñ ferrâşıdur.
Şirk çirkinden bu yeri arıdur.
Gazi olan Hak kılıcıdur yakîn,
Gazidür püşt ü penâh-ı ehl-i dîn.
Ola kim ol Tañrı yolına şehîd,
60 Öldi sanma kim diridür ol sa'îd.
Hak katında rızk içindedür olar.
Ölmediler, belki zindedür olar.
Pes heves etdi ki—ede ol bir cihâd.
Ola kim gâzî uralar aña ad.
65 Leşkerini cem'edüb girdi yola
Gündüz Alp, Er Duğrıl anuñla bile.
Dahı Gök Alp u Oğuzdan çok kişi
Olmış idi—ol yolda anuñ yoldaşı.
Konyadan çün geldi Sultan Yükine,
70 Katına geldi halâyik, yükine.
Baylara i'zâz u ikrâm eyledi.
Yohsula ihsân u in'am eyledi.
Dâr-ı küfre saldı oradan çeri
Ki—Eller urub öldüreler kâfiri.
75 Anda Er Duğrıl çoğ etdi kârzâr,
Lâcerem oldı cihânda nâmdâr.
Urdı bîhad El ü aldı genc ü mâl,
Etdi leşker dâr-ı küfri pâymâl.
Ol yörede durdı bir kaç vakt şâh;
80 Tâ ki ola kâfirüñ işi tebâh.
Sulh idi anunla Tatar ol zamân,
İşidicek kâfire—olduğın revân,
Bulıban fırsat gerü El urdılar;
'Ahdı bozub gerü kîne durdılar.

85 Bu haberden erdi çok teşvîş aña.
Lâbüd oldı gerü dönmek iş aña.
Verdi ol etrafı Er Duğrıla şâh
Ki—ede def'in ehl-i küfrüñ sâl ü mâh.
Bu kadar feth olıban rûzî aña,
90 Döndi, gitdi gerü, Konyadan yaña.
Uydı anda çok kişi Er Duğrıla;
Oldur iş kim danış ile doğrıla.
Ol gelenlerle göñül berkitdi ol.
Hak yolına canını terk etdi ol.
95 Yüridi, Sögüd Eline geldi ol.
Kılıç ile ol yöreyi aldı ol.
Bunuñ üstine çü geçdi az zaman
Yüzini döndürdi andan bu cihân.
Gitdi Er Duğrıl cihandan, yerine[3]
100 Oğlı Osman kaldı anuñ yerine.

Osman'ın Beğliği ve Durumu

Oldı Osman bir ulu gâzî kim ol,
Nereye kim vardıyise buldı yol.
Her yaña berbidi bir bölük çeri
Ki—El uralar, katl edeler kâfiri.
105 Bilecügi feth etdi—ol nâmdâr,
İnegöl ile dahı Köprihisar.
Durmadı, her yana leşker saldı ol.
Az zamanda çok vilâyet aldı ol.
Kâfir yıkub yakub ol nâmdâr
110 Bursa vü İznigi eyledi hisâr.
Eyle takdir etdi Hak 'azze ve cel,
Ki—almadan ol ikiyi erdi ecel.

---

[3] *Yerinmek* = Üzülmek, eseflenmek. Yerine, eski şiveye göre "yerinerek" demektir.

Osman Oğlu Orhan'ın Padişahlığı

Ol ölicek aldı yerin Orhan.
Aña dedi—ehl-i kerâmet:Ur, han!
115 Her yañadan yüridiben bir çeri,
Rûz u şeb târâc etdi kâfiri.
Avrat, oğlan bulduğın etdi esîr;
Kırdılar bâkî ne var yigid ü pîr.
Kâfir üzre akdılar a'vân-ı dîn;
120 Andan etdiler gazâ adın akın.
Kâfiri karşu yerinden sürdiler,
Küfri yere sokıban yitürdiler.
Her yañadan 'ilm ehli yetdiler.
Dîn nedürür, şer'i takrîr etdiler.
125 Nerede kim var idi âsâr-ı şirk
Yudı tevhîd anı, hiç kalmadı çirk.
Ol zamandan kim farîza—oldı gazâ,
Bâri anlar bigi kim kıldı gazâ?
Key ulu beg oldı, beş altı hisâr
130 Bunlar aldı; bunca El, şehr ü diyâr.
Çünki Hak, Orhanı etdi pâdişâh
Oldı ol dîn ehline püşt ü penâh.
Oldı 'âlî, câvidân râyât-ı dîn,
Oldı zâhir tâ ebed âyât-ı dîn.
135 Munsif idi Orhan ü dâdger,
Unudıldı—anuñ ile 'adl-i 'Ömer.[4]
Kanda kim 'Osmâniler 'adli ola
Orada 'adl-i 'Ömer nişe—añıla?
Mescid ü mihrâb bünyâd eyledi.
140 Bunca dâr-ı hayr âbâd eyledi.
Her yaña kim berbidi ol bir çeri,
Yıkıban yakdılar oda kâfiri.

---

[4] Adaletle ün salmış olan ikinci halife Ömer'i kasdediyor.

Doğru geldi her ne ki—işlediyse ol,
Yerine yetdi ne başladıysa ol.
145 Geldi her yerden aña çok sîm ü zer;
Kul, karavaş hoş, latîf ü sîmber
Râyet-i küfr oldı anda sernigûn,
Kâfirüññ beglerin etdiler zebûn.
Az zamânuñ arasında ol bölük
150 Yoksul iken oldılar cümle mülûk.
Çünki nusrat buldı Hakdan nâmdâr,
Bursayı aldı ediben hisâr.
Yıkıban anda kilîsâyile deyr
Mescid eyledi binâ vü dâr-ı hayr.
155 Vardurur şimdi hayır ol dârda,
Doludur ni'met der ü dîvarda.
İznigi dahi çeküb renc ü ta'ab
Aldı, çün fethini eyledi taleb.
Aldı anı, kâfirin kıldı helâk.
160 Şimdi mü'min yeridür ol âb u hâk.
Gör ki nice dâr-ı islâm oldı ol;
Gör nice 'ilm ehliyile doldı ol.
Pâk-dîn idi—Orhan, pâk-i'tikâd;
'İlm ehli buldılar andan murâd.
165 Geldi katına Sinan kim ol fakîr
Olmış idi fakr elinde esîr.
Der iken ki—el-fakrü kâde en yekûn[5]
Baht oldı—aña ganâda rehnümûn.
'İlm adına etdi—anı Paşa Sinan,
170 Buldı andan mâl ü cân ü nâm ü nân.
Bir bahadur server idi Orhan
Ki—aña derlerdi Nerîmân-ı zaman.

---

[5] "Yoksulluk az kalsın küfür sayılacaktı." demek olan "el-fakrü kâde en yekûnü küfr"den alınmadır. Fakat Ahmedî vezin zaruretiyle sondaki "küfr"ü almamıştır.

Atduğı okdan uşanurdı kader.
Ejdehâ rumhından ederdi hazer.
175 Kılıcı— anuñ bir musavver merg idi.
Sanasın ol bâd u canlar berk idi.
Gürzin aldukda ele ol nâmdâr
Düşer idi korkuya Sâm-ı suvâr.
Bahşişi var idi, lîkin hâtemî.
180 Cûşişi var idi, lâkin rüstemî.
Mü'mine rahmetdi, âfet kâfire.
Salmış idi biñ mahâfet kâfire.
Mihriyidi mü'mine anuñ şifâ.
Kahrıyidi kâfire anuñ cefâ.
185 Laza düşmiş idi andan velvele,
Üngürüs'ün Ellerine zelzele.

Orhan'ın Savaş ve Uğraş İçin Süleyman Paşayı Esre Yakaya Göndermesi

Ulu oğlıydı Süleyman Paşa nâm,
Andayidi şart-ı serverlik tamâm.
Hem şecâ'at; hem sahâvet ehlidi.
190 Hem siyâset, hem riyâset ehlidi.[6]
Hûb evsâf ile ol mevsûf idi;
Şöyle kim eltâf ile ma'rûf idi.
Dâyimâ ederdi cehd ü ictihâd
Kim ölince dîn yolında—ede cihâd.
195 Fikre düşdükde ol Asaf-rây idi
Cenge girdüginde saff-ârâyidi.
Ne fâzîletdür gazâ bilür idi.
Hak yolında terk-i cân kılur idi.

---

[6] "Ehli idi" veya "ehliydi" yerine "ehlidi" denilmesi vezin zarureti dolayısıyladır.

Şîr-gîr idi vü -hem şimşîr-zen.
200 Hasm-bend idi vü hem düşmen-şiken.
Berbidi—Esre Geçeye—anı Orhan
Kim gazâ ede orada bir zamân,
Kim yüriye leşker ile—ol nâmdâr.
Memleket feth ede vü şehr ü diyâr.
205 Ne ki kâfirde bulur ise yıka,
Hânumanların kamu oda yaka.
Da'vet ile gelmeyeni öldüre.
Leşker-i islâmı galib oldura.
Tanrı emri vü atası rey'ile[7]
210 Vardı kâfir Eline çeri bile.
Dîn içün etdi orada çok gazâ;
Oldı gâzî olmağa adı sezâ.
Nereye kim vardı, galib oldı ol.
Çok diyâr u şehr ü kal'a aldı ol.
215 Ol arada şol kadar eyledi ceng.
Ki—andan uşanurdı mağribde Firenk.
Kanda kim erdi ise ol nâmdâr
Feth edüb Elleri aldı vü diyâr.
Her murad ki istediyse buldı ol,
220 Lâcerem bir ulu sultân oldı ol.
Kal'alar verdiler aña mâl ü bâc;
Aldı kâfir beglerinden çok harâc.
Kanda kim buldı kilîsâ yıkdı ol,
Nâkus u zünnârı oda yakdı ol.
225 Ol kadar ceng eyledi ki—anda sipihr
Âferîn eyledi aña mâh u mihr.
Yere sokub eyledi küfri nihân.
La ilâh illallahı[8] kıldı 'ayân.

---

[7] "Atası rey'i ile" demek lâzımken vezin zarureti dolayısıyla "rey'ile" demiştir...

[8] "Lâ ilahe illallah" yerine vezin zarureti dolayısıyla "lâ ilâh illallah"

Çok kilîsâ yıkdı, mescid yapdı ol.
230 İkilik yoğ -idi, bire dapdı ol.
Niçe kez eyledi anda ol kıtâl,
Niçe küfr ehlini etdi pâymâl.
Vize vü Mığalgara vü İpsile
Feth oldı aña bu üçi bile.
235 Anda kâfir leşkeri oldı zebûn,
Râyet-i küfr oldı anda sernigûn.
Az zamanda çünki geçdi ay ve yıl,
Doldı Allah Ekber[9] ile şehr ü El.
İsa dapulduğı yerde ol zamân
240 Şimdi añılan Muhammeddür hemân.
Bir zamandan soñra—aña erdi ecel,
Çâre ne Hak emrine 'azze ve cel.
Filmesel nedür cihân? Bir rehgüzer.
Bunda uğrayan kişi gerü gider.
245 Çünki adı yerdürür, ne bulsa yer.
Ögmegil anı, nice gerekse yer.[10]
Dünyenüñ mihrini göñlüñden gider.
Üş bu menzilden ki El durur, gider:
Çok emel dutup saña kim dedi az?[11]
250 Çün bilürsin 'ömrüni kim olur az.
Fikr et, kimleri kahr etdi cihân!
Kimler olmuşdur yer altında nihân?
Doprağuññ her zerresin etseñ taleb
Bulına biñ zülf ü hâl ü hadd ü leb.
255 Hûb yazar, hûb nakş urur, düzer.
Çün tamâm eder anı, gerü bozar.

---

denmiştir. Türkçesi: "Birdir Allah, andan artık Tanrı yok" yahut "Yoktur tapacak, Çalaptır ancak" diye söylenebilir.

[9] "Allâhu Ekber" demek gerekirken vezin zarureti dolayısıyla "Allah Ekber" denmiştir.

[10] "Yermek"= Zemmetmek'ten emir...

[11] "Azmak" = Yolunu şaşırmaktan emir

Lutf u kahrı Hakkuñ olmakçün 'ayân
Emr ile geldi vücûda bu cihân.
Besler ü arturur erdükde kemâl,
260 Ol kemâle ergürür naks u zevâl.
Oğlı içun etdi nâle Orhan;
Ölüye nef' eylemez âh u figân.
Bir zaman çünkim bu çarh-ı âbgûn
Geh serefrâz eyler ü geh sernigûn.
265 Gündüz ü gece yüridi mihr ü mâh.
Geldi, gitdi rûz u hefte, sâl ü mâh.
Geh hazân erdi vü geh tâze bahâr,
Gâh tîre şeb, gehî rûşen nehâr.
Tañrıdan va'de eriben Orhan
270 Oldı bundan huld bâgına revân.
Dutıban otuz dokuz yıl tâc u taht
Cennetün gülzârına iletdi raht.

Murad Beğ Gazinin Padişahlığı

Aldı anuñ yerini Gâzî Murad
Kim cihâd u gazv idi aña murad.
275 Pâdişâh-ı kâmil ü dânâyidi.
Sâhib-i tedbîr ü ehl-i râyidi.
Göñli pest ü himmetiyidi bülend.
Nef'i çok u yoğ idi anda gezend.
Kaygusı dahi—olsa ol şâdân idi.
280 Hâr içinde gül gibi handân idi.
Her ki—ana erse fakîr ü yâ garîb
Ni'metinden bulur idi çok nasîb.
Niçe düşmişlere oldı destgîr.
Niceleri etdi yoksulken emîr.
285 Niçelerüñ başını götürdi ol
Yerden ü pes göklere yetürdi ol.
Bînevâlıkdan koyuban Çenderi

Katına geldi Halîl-i Çenderî.
Bu kamusıyle ki 'ilmi az idi.
290 Her hünerde 'âri vü nâsâz idi.
Gurbet ü hâlin ü fakrin bildi ol.
Lutf ile—anı ehl-i mansıb kıldı ol.
'Âkıbet mülke anı etdi vezîr,
Ne vezâret ki—oldı bir ulu emîr.
295 Şâh olanuñ işi böyle gerek,
Ki— olmaya levh-i keremden adı hak.
Pâdişâha şöyle gerekdür nazar
Kim katında—ola berâber hâk ü zer.
Şâhda gerek ki—ola yümn-i hümây,
300 Bay ola ererse aña bir gedây.
Çünki ol Gâzi Murada erdi baht
Buldı ârâyiş anuñla tâc ü taht.
Nezr etdi kim kıla dâyim gazâ,
Anı ede, kâfire ki—oldur sezâ.
305 Vardı anda kuvvet ü tâb ü tüvân;
Nevcüvân idi vü hem nev pehlüvân.
Ol bahadurlıkda key ma'rûf idi.
Hem gazâya himmeti masrûf idi.
Oldılar yağı aña kardaşları.
310 Kamunuñ bitdi elinde işleri.[12]
Kılıcından oldılar cümle tebâh.
Olmış idi aña Hak lutfı penâh.
Evvel ol idi ki Rûma sundı el.
Kaysere erürdi çok dürlü zelel.
315 Aldı Engûriyye'yi ol harb ile.
Dutdı Sultan Öñini hem darb ile.

---

[12] Murad Molla Kütüphanesi, Sultan Abdülhamid Han kitapları, Lala İsmail Efendi vakıfları, 294 numaralı nüshada: "Kamunun yatdı öninde başları."

Karamanlıların Murad Beğle Savaşı ve Karaman Çerisinin Bozgunu

Etdi anuñla Karaman şâhı ceng,
Lîkin oldı yer yüzi gözine teng.
Her yañadan istedi 'avn ü meded.
320 Bu penâh etdi ana ki— oldur samed.
Her bahadur kim Tatarda var idi.
Kamu ana leşker ü hem yâr idi.
Varsak u Durgut u Türk ü Rûm u Şam
Anuñ ile bileyidi—anda tamâm.
325 Çün işitdi bu işi Gâzî Murad,
Germ yüridi edem deyü bir ad.
İstemedi kimseneden ol meded,
Feth verdi—ana tevekkül, çün Samed.
Berk[13] bigi erişiben urdı darb,
330 Düşmen ile eyledi şîrâne harb.
Cıdalar sındı, uşandı tîg-i tîz.
Sanayıduñ kopdı rûz-ı rütahîz.
Hem Tatar, hem Türk olıban telef
Kılıcına anuñ oldılar 'alef.
335 Kaçdı öñinden Karaman şâhı—anuñ;
Oldı mihr ile sipihr ü mâh anuñ.
Raht u büngâhı kamu terk etdiler.
Can 'aziz olur, kaçuban gitdiler.
Çünki Karamanda bilürsin ne var.
340 Vardı, dahi anda oldı târmâr.
Niçe begler anda oldılar helâk.
Niçe yigidler düşiben oldı hâk.
Çün müyesser oldı işbu feth aña,
Kıldı yine 'azmi kâfirden yaña.

---

[13] Berk = Kalın "k" ile olan ve yıldırım demek olan "berk".

Murad Beğ Gazinin Savaşmak ve El Almak İçin Esre Yakaya Gitmesi

345 Çün Karaman leşkeri—oldı târmâr,
Gerü ol kâfirleri kıldı şikâr.
Nereye yüz dutdısa[14] buldı zafer;
Kılıcı sindâna oldı kârger.
Oldı peykânı—okınun peyk-i kazâ,
350 Erdügi yere erişdürdi fenâ.
Mülk sayd etdi bu Kâf-ı nâmdâr,
Şöyle kim Kafa—eyledi Sâm-ı suvâr.
Çün gazâdan yoğ idi anda garaz,
Cüz rızâ-yı Hak ki—ola aña 'ivaz.
355 Lâcerem kim kâfire buldı zafer,
Kıldı dar ül-küfri ol zîrüzeber,
Tâ'ata ihlâsdur şart-ı kabûl;
Tâ'atuñ fazlı olur ansuz fuzûl.
Tâ'atından kişi anda bula hayr,
360 Hak ola göñlinde, pes olmaya gayr.
Gayrdan göñlüñde var ise eser
Hayr deme tâ'ata kim oldı şer.
Bulmamışdur hayr her kim dedi gayr.
Gayrı candan mahv et ki—iş ola hayr.
365 Hakdan ayruğı göñülden sür, düriş
Diler iseñ kim yavuz olmaya iş.
Bu söz üzre bir hikâyet edeyüm.
Sana Kur'andan rivâyet edeyüm.

---

[14] "Dutdı ise" veya "dutdıysa" demek gerekirken vezin zarureti dolayısıyla böyle söylenmiştir.

Doğru Yürekli Olmayış Hakkında Hikâye

Çün Benî İsrâile gazv oldı farz,
370 Ki—ödenecek nesnedür, şöyle ki karz.
Hasmı—olarıñ leşker-i 'Amlîk idi;
Kâfir idi cümle vü zındîk idi.
Lîk mecmû'ı bahadur, tîgzen.
Tîrendâz idi vü leşker-şiken.
375 Ol gazâya korkudan varmadılar.
Hakkuñ emrine boyun vermediler.
Düşmene kıldı Hak anları zebûn;
Oldılar cümle zelîl ü sernigûn.
Kırdılar anları edüb dârügîr,
380 Avrat, oğlan, kamu etdiler esîr.
Komadılar nesne, kamu urdılar;
Ellerinden dahı cümle sürdiler.
Çün Benî İsrâile erdi—ol belâ,
Oldılar mihnet elinde mübtelâ.
385 Bildiler kim terk-i emr idi sebeb,
Kim bulara erdi Tañrıdan gazeb.
Avrat, oğlan cümle oldılar esîr.
Kalmadı—anlara kişi ki—ola emîr.
Oldılar bîserver ü bîser kamu.
390 Kaldılar bîkuvvet ü bîfer kamu.
İçlerinde bir peyember var idi
Ki—adla aña Rûmiyâ derler idi.
Dediler aña ki bize destgîr
Olıban bir kişiyi etgil emîr
395 Kim biz anuñ katına cem' olavuz.
Hasmdan ola ki bir kîn alavuz.
Rûmiyâ dedi ki—emîr olursa siz
Gerü şâyed ki gazâ etmeyesiz.
Dediler nice—etmeyevüz kârzâr?
400 Gitdi oğul u kız, alındı diyâr.

Çün diyar u oğul u kız oldı yâd,
Gazvden olam deyen olmaya şâd.
Hakdan ayruk çün garaz düşe—araya
Şirk olur; ol Hakka nice yaraya?
405 Dediler kim biz ediben kârzâr
Can verelüm çün buyurdı Girdgâr.
Can onundur, yolına terk edelüm,
Göñlümüze 'ışkını berkidelüm.
Zî sa'âdetlü zî devletlü can!
410 Ki—edeler Hak yolına anı revân.
Oldurur ihlâs kim Hakka kıla,
Dahı ne varsa göñülden mahv ola.
Hor görine gözine kâinat,
Hakkı deyen gayra etmez iltifat.
415 Etdi Tâlûtı olara Hak emîr,
Kim edeler düşmen ile dârügîr.
Yürüdiler hasm üzre varmağa,
Düşmene kendülerini urmağa.
Issı gündi, bir suya uğradılar.
420 Kamusı dil-sûhte ü teşne-ciger.
Hakdan erişdi olara ibtilâ,
Oldılar su içmemeğe mübtelâ
Vahy oldı ki—ol suyı—içmeye kişi
Uğrayub geçmek ola andan işi.
425 Her kim içe, bir avuç içe hemîn,
Eyle eden kişi ola pâk-dîn.
Bu gazâya oldurur kim yaraya.
Girmeye dahı kişi ol araya.
Ol ki ihlâs ehli degüldi kamu,
430 İçdiler, süst oldılar kici, ulu.
Orada mecmû'ı bîmâr oldılar.
Hasta vü bîçâre vü zâr oldılar.
Çok içenlerüñ olıban cânı süst,
Az içenler kaldı cümle tendürüst.

435 Yoğ idi—ihlâsında anlaruñ safâ,
Lâbüd oldılar belâya mübtelâ.
Üç yüz on üç kişi kalmışdı hemîn,
Lîk cümle muhlis ü pâkîze-dîn.
Yüridiler Tañrıdan feth isteyü,
440 Lâcerem kim oldı işleri eyü.
Anda Dâvud etdi Câlûtı helâk.
Oldı 'Amlîkîler ucdan uca hâk.
Çok içenüñ çünki ihlâsıydı kem,
Kayguları bîş oldı lâcerem.
445 Az içenüñ çün degüldi—ihlâsı süst,
Lâbüd oldı, işleri cümle dürüst.
İşbu sözden kim sana etdüm beyân,
Bilinür Osmâniler hâli 'ayân,
Âl-i Osmanuñ çün ihlâsı—oldı hâs,
450 Buldılar Hak hazretinde ihtisas.
Kanda vardılar ise yol buldılar.
Eller-alıb[15] halka galib oldılar.
Olsa ihlâsında anlaruñ zelel,
Düşeyidi—işlerine bir kez halel.
455 Ey tevârîhi bilen kişi 'ayân
Bilür iseñ eylegil baña beyân.
Kim kopalıdan Muhammed ümmeti
Kim olardurur Halîlüñ milleti.
Farz olalı bu halk üzre cihâd
460 Bunlaruñ gibi kim etdi ictihâd?
Kâfir elinden bu mikdâr El ve şehr
Alıban kıldı mülûkin cümle kahr.
Ümmetî ta'lû ve lâ tû lâ[16] deyen
Bunlaruñ-çün[17] dedi, pes fikr eyle sen.

---

[15] Burada harekeli olarak "alıb" şeklindedir.

[16] "Ümmetim yükselir ve hiçbir şey onun üzerine yükselemez." demektir.

465 Söz öküşdür, çünki ol Gazî Murad
Pâk-ihlâs idi vü pâk-i'tikad.
Yapdı dârülhayr ü câmi', türbe hem;
Bâri ölmekden aña dahı ne gam?
'Ükbayiçün dünyede yapdı makam,
470 Ki—anda âsûde olurlar hâs u 'âm.
Diriyiken halka erdi râhati,
Öldi hem gerü erişür nimeti.
Rûm Elini çün müsehhar eyledi,
Beglerin kendüye çâker eyledi.
475 Laza dahi—etdi tama'encâm-i kâr,
Ara yerde düşdi lâbüd gîrüdâr.
Gebr ü Tersâ garba degin her ne var
Laza leşker berbidiler bîşümâr.
Ki—edeler Gâzî Murad ile neberd,
480 Kılalar onuñ vücûdın hâk-i gerd.

Kutlu Sultan Murad Beğin Puta Tapan Sırpla Savaşı, Şehid Olması ve Kâfirlerin Bozguna Uğraması

Etdi Gâzî Han olaruñ ile[18] ceng.
Şöyle ki—oldı yer yüzi anlara teng.
Kopdı bir ceng arada kim rûzigâr
Etdi târîhini anuñ yâdigâr.
485 Baş idi her yaña kim etseñ nazar,
Gövdeyidi nereye kılsañ güzer.
Kana gark olmışdı doprağ ile daş,
La'l-reng olmış idi her kurı, yaş.

---

[17] "Bunlarun-çün"= Bunlar için. "Bunlar için" yerine "Bunlarun içün" demek eski bir şive hususiyetidir.

[18] "Olarun ile"= olar ile, onlar ile. Eski bir şive hususiyeti.

Yer dolu baş u ten idi kat kat,
490 Küşteler üstinde yürür idi at.
Darbdan ol harbda olub zebûn
Kaçdı kâfirler oradan sernigûn.
Kova gitdi düşmeni hayl ü sipâh
Kaldı bir kaç kul ile bir yerde şâh.
495 Durdı—orada kim dönecegez çeri
Ol arada bulalar ol serveri.
Kanlara bulaşıban tâ pâ vü ser
Bir Gebir yatur imiş anda meger.
Gövdeler içinde olmışdı nihân,
500 Lîk Gâzî Hanı görürdi 'ayân.
Çün kazâ erdi, yaturken durdı ol;
Sıçrayub hancerle şâhı urdı ol.
Ol arada—ol demde sultân-ı sa'îd
Gâziyidi mutlaka oldı şehîd.
505 Çâre ne? Çün böyledür çarhuñ işi.
Bâki olmaz dâyimâ zinde kişi.
Gâziyidi vü gazâda ber Hak ol,
Çün şehîd oldı, şehîd-i mutlak ol.
İsti'ânet dile rûhından anuñ.
510 Ki—eresin fethe fütuhından anuñ.

Gazi Murad Oğlu Muzaffer Sultan Bayazıdın Padişahlığı

Çün şehâdet buldı gâzî-i şehîd
Yerine oturdı Sultan Bâyezîd.
Ata, dede bigi 'âdil oldı ol.
Dükeli işlerde kâmil oldı ol.
515 'İlm ehlini severdi—ol nîknâm,
Verür idi—in'âm, ederdi ihtirâm.
Hoş görürdi anı kim 'âbid ola.

Hoş dutardı anı kim zâhid ola.
Şeyh Efendi geldi aña bînevâ,
520 Etdi—anı mecmû'-ı halka pîşvâ.
Çok manâsıb verdi—aña ol şehriyâr,
El ü gün ü kal'a vü şehr ü diyâr.
Rûmdan Sivas u Tokadı—aldı ol,
Caniki—alub Samsuna geldi ol.
525 Çünki oldı feth ol dahi aña,
Döndi gerü dâr-ı mülkinden yaña.
Tâ behadd-i—Antâliye şehr ü diyâr
Kamusını feth etdi—ol şehriyâr.
Ne Alaşar kodı vü ne Saruhan,
530 Ne—Aydın u ne Menteşe ne Germiyan[19]
Kastomoniyye dahi feth oldı—aña;
Böyle olur devlet işi çün aña.
Çün Karaman Ellerine geldi ol,
Konya vü Lârendeyi dahi—aldı ol.
535 Komadı ol yörede şehr ü diyâr,
Kamusını feth etdi—ol nâmdâr.
Geldi dârülmülkine oturdı şâd,
Memleketde kıldı gayet 'adl ü dâd.
Halk ol 'adli çü andan buldılar;
540 Ulu, kici işe meşgul oldılar.
Bu kamu Rûm içre bir yer kalmadı
Kim anuñ 'adliyle ma'mûr olmadı.
Kalmadı kişverde ne sahrâ, ne dağ
Ki—olmadı ol kişt yâ bustan ya bağ.
545 Bir zamandan zühd etdi—ol âşikâr,
İşi tâ'at oldı—anuñ leyl ü nehâr.
Almadı hergiz eline câm u mey,
Diñlemedi dahi hergiz çeng ü ney.

---

[19] Bu mısra Bursa ve Berlin nushalarında şu şekildedir: "Ne Ayasuluk kodı ne Germiyan."

Şâh-ı Osmânî ki 'adl ile Ömer,
550 Bildi ki—olur kadılar bîdâdger.
İşleri riş'vetdürür tagyîr-i şer',
Hîç añmazlar nedürür asl u fer'.
Dünyesiyçün, ki—aña gerekmez nazar,
Hakkı bâtıl, bâtılı hak der olar.
555 Cem'etdi kamusın, sordurdı ol;
Ne ki aldılar gerü verdürdi ol.
Geregince etdi anlara ceza,
Yavuz işlüye yavuzlukdur sezâ.
Cehd ile bir zerre getürdi yola,
560 Râstrûlık hod olardan nice—ola?
Bunuñ üstine çü bir -kaç rûzigâr
Gitdi vü geldi gerü leyl ü nehâr.
Emriyile Hâlikuñ 'azze ve cel,
Mısr sultânına erişdi ecel.

Bayazıd Beğe Mısır Sultanı Barkukun Ölüm Haberinin Gelmesi

565 Bunı—işidüb Şâma ol kasd eyledi,
Mısr benüm oldı deyü söyledi.
Demedi ol öldi ben dahi—ölürem,
Şöyle kim ol oldı ben dahı—oluram.
Öldüğüñden saña gerekse haber
570 Konşılar öldügine eyle nazar.
Nuşrevâna dediler müjde i şâh!
Kim falan düşmen ölüb oldı tebâh.
Dedi oldur müjde kim ben ölmeyem,
Şöyle kim ol oldı ben dahi—olmayam.
575 Müjde neyçün? Ben dahı öliserem,
Şöyle kim ol oldı, hâk olısaram.
Düşmen öldügi habercidür saña;

Kim varursın sen dahı hem ol yaña.
Fırsatıdur deyübenüñ dutdı yol,
580 Leşker ile Maldına'ya vardı ol.
Feth etdi—anı egirdüb bir zamân,
Gerü, dârü'l-mülke dönderdi 'inân.
Geldi kim kış olura yarağ ede,
Gerü yazın Şâm fethine gide.
585 Bu kamu etdügi—anun tedbîr idi.
Bilemedi anı kim takdîr idi.
Ademî tedbîri gelmez hîç işe
Orada kim Tañrı takdîri—erişe.
Her ne kim takdîr ise nâçâr olur.
590 Pes bu tedbîri eyit nişe gelür.
Bu arada Rûma yüridi Temür.
Mülk doldı fitne vü havf u fütûr.
Çün Temürüñ hîç 'adli yoğ idi.
Lâcerem kim zulm ü cevri çoğ idi.
595 Zikri vahşet, çünki vahşetdür yakîn;
Anı añmamakdurur hîle hemîn.
Ol fütûr içinde gitdi şehriyâr,
Yıkılub yakıldı çok şehr ü diyâr.

Yattığı Yer Nur Olsun, Kutlu Şehid Sultan Emir Süleymanın Padişahlığı

Mîr Süleyman oldu—anuñ yerine şâh,
600 Kim nefis mihrinden urur mihr ü mâh.
'Adline edüb nazar görgil 'ayân,
Gün bigi rûşen, ne hâcetdür beyân?
Ol arada kim ola ol dâdger
Kim olur Nûşinrevân u yâ Ömer.

605 Himmeti katında—anuñ bilgil 'ayân
Bir cevedür. Cevne-i Hindûstân.
Mühr urduğında muma hâtemi
Bir gedâya kul eder yüz' Hâtemi.
Hulkınuñ hüsnine gayet yokdurur,
610 Lutfına hergiz nihâyet yokdurur.
Hüsninüñ vasfın eşidüb Müşterî
'Işkına—oldı can veriben müşterî.
Atınuñ na'lin görüb der Âftâb
İmrenüb: Yâ leytenî küntü türâb.[20]
615 Gerçe leşker var u genc ü dest-res,
Lîkin etmez mülk almağa heves.
Himmeti katında—anuñ mülk-i zemîn
Bir uyazuñ kanadıncadur hemîn.
Mülk istese—olmadın arada harb
620 Feth olayıdı aña şark u garb.
Ol mürüvvetlüdür ü ehl-i 'atâ,
Ol fütüvvet ıssıdur, ni'me'l-fetâ[21]
Kibrden nefsi olubdurur berî,
Hem yavuz ahlâkdandur ol arı.
625 Hûb evsâfına—anuñ yokdur kerân.
Pes anı ben nice edeyüm beyân?
Bîkerân nesneyi kimdür, kim bile?
Yâ anuñ şerhin ol eyidebile.
Ger ecelden verilür ise âmân
630 Tañrınun fazlıyile, bir kaç zaman
Bir kitaba dahi bünyâd edevüz,
Mîr Süleyman netdi, anda eydevüz.
Ol meliklerden ki zikr etdüm sana
Adların evsâf ile öñden soña.

---

[20] "Ne olurdu? Keşke toprak olsaydım."
[21] "Ni'me'l-fetâ" = cömertlerin en iyisi.

635 Bu melik adı nola geldiyse soñ.
Çün kamudan rütbet ile oldur öñ.
Geldiler evvel hezârân enbiyâ,
Pes Muhammed geldi tâc-ı evliyâ.
Lâbüd oldı kamusınuñ hâtemi.
640 Kim Hak añunçün yaratdı âlemi.
Gerçe âhırdur semer, evvel şecer,
Lîk rütbetde secerden yeg semer.
Kim semer getürmeg içün feyz-i cûd
Hakdan erişdi bu eşcâra vücûd.
645 Evvel İncîl indi, Tevrît ü Zebûr,
Soñra Kur'an ki—oldurur yekpâre nûr.
Gül, benefşeden yeg olur bîgümân;
Lâbüd andan soñra gelür ol 'ayân.
Tebbet öñden sûre-i İhlâsdan.
650 Nişe yazıldı deyeyüm diñle sen.
Anuñ içün kim bile halk-ı cihân
Kim soñ öñden yeğrek olur bîgümân.
Çün bu şâh idi—âferînişden murâd.
Kamudan soñra geliben buldı ad.
655 Ben dahi—anuñ adına edüb hitâm
Eyledüm bu nazmı vasfıyla tamâm.
Âhmedî hem devrine erdi anuñ.
Yolına cân u cihan verdi anuñ.
Erdi bu ikbâl ü 'izze lâcerem,
660 Zî hüdâvendî vü sultân-ı kerem.
Nesneye nakdin veren ebleh olur,
Fikrsüz iş işleyen gümreh olur.
Niçe kim âlemde sâyedâr u nûr,
Devletine ermesün anuñ fütûr.
665 Eksük olmasun -cihanda sayesi,
Çarh olsun rif'atınun pâyesi.
'Ömr bâgına erişmesün hazân,
Yerine kimse getürmesün cihân.

Bu cihâna ol gereklüdür yakîn
670 Kim cihânuñ cânı oldurur hemîn.
Çün tevârîhi bu resme—etdük beyân
Kim işiden kişi—anı anlar 'ayân.

Ahmedî'nin Osmanlı Tarihindeki Vukuatın Hülâsası

Şairâne sözleri ve teşbihleri, Osmanlı tarihini ilgilendirmiyen bölümleri ve öğütleri çıkardıktan sonra Ahmedî'deki tarihî vekayi onun ağzından şu şekilde hülâsa edilebilir:

Bir gün Sultan Alâaddin gazi ve şehitlerin halini sorup gazanın büyük ve iyi bir iş olduğunu öğrenince kendisi de bir savaş etmeğe istek duydu. Çerisini toplayıp savaşa yürüdü. Gündüz Alp, Ertuğrul, Gök Alp ve Oğuzdan çok kişi kendine katılarak savaş yoldaşı oldular. Konya'dan Sultan Önü'ne gelince huzuruna birçok kimseler çıkıp baş eğdiler. Zenginlere ihsan etti. Yoksulları nimetlendirdi. Oradan kâfir ülkesine girdi. Ertuğrul, orada yaptığı gazalarla ün kazandı; para ve mal edindi. O sırada Sultan Alâaddin'le barış üzere bulunan Tatarlar onun savaşta olduğunu işitince fırsat bilip andı bozarak düşmanlığa kalkıştılar. Bu haberden çok yüksünen sultan geri dönmek mecburiyeti karşısında oraları kâfirlerden temizlemesi için Ertuğrul'a verdi. Konya'ya döndü. Ertuğrul orada kendisine uyan çok kişilerle iş ve gönül birliği yaparak Söğüt Elini aldı. Bir müddet sonra öldü.

Oğlu Osman ulu bir gazi oldu. Her yere çeri göndererek başarılar kazandı. Bilecik, İnegöl ve Köprühisarı aldı. Bursa ile İzniği de kuşattıysa da alamadan öldü.

Yerine oğlu Orhan geçti. Keramet ehli azizler onu destekledilerler. Her yandan çeri yürüterek kâfirleri yağma etti. Kadın, çocuk tutsak ettiler. Din yardımcıları kâfirler üzerine aktıkları için gazanın adına akın dediler. Her yandan bilginler gelip dini iyice yerleştirdiler. Orhan büyük bir beğ olarak beş, altı hisar aldı. Din ehline dayanak ve sığınak oldu. Zamanında din bayrakları yükseldi. İnsaflı ve âdildi. Osmanlıların adaleti karşısında Ömer'in adaleti unutuldu. Mescitler ve hayratlar yaptı. Her yana çeriler gönderip kâfirleri darmadağın etti. Her başladığı işi bitirdi. Çok altın, gümüş, kul, karavaş ele geçirdi. Kâfir beğlerini âciz ve zebun kıldılar. Orhan'ın adamları yoksulken az zamanda beğler gibi oldular. Kuşatıp Bursa'yı aldı. Kilise ve manastırları yıkıp mescit ve hayrat yaptı. Birçok emek ve sıkıntıyla İzniği de aldı. Şimdi orasının suyu, toprağı mümin yeridir ve bilim adamlarıyla doludur. Arı dinli ve arı inançlı olan Orhan zamanında bilim erleri muratlarına erdiler. Yoksulluktan bunalmış bir halde onun yanına gelen Sinan, rütbesi yükselerek Sinan Paşa oldu. Bahadır bir başbuğ olan Orhan âdeta zamanının Nerîman'ıydı. Okundan kader parçalanır, kargısından ejderha çekinirdi. Kılıcı şekillenmiş ölümdü. Sanki o bir rüzgâr, canlar da yapraktı. Gürzünü ele aldıkta Sam bile korkuya düşerdi. Verirken Hâtem, coşunca Rüstem gibiydi. Müslümanlara rahmet, kâfirlere âfetti. Ününden Sırbistan'a velvele, Macar Ellerine sarsıntı düşmüştü.

Kendisinde başbuğluk şartları tamam olan Süleyman Paşa onun büyük oğluydu. Yiğitlik, cömertlik, siyaset, başbuğluk hep onda idi. Bütün iyi vasıflara malikti. Daima savaş ve uğraş ederdi. Düşüncesi isabetli, savaşı yırtı-

cıydı. Orhan onu savaş için Esre Geçe'ye gönderdi. Orada din için çok gazalar edip gazi oldu. Çok şehir ve kale aldı. Batıdaki Firenkler bile ondan yılmıştı. Kâfir beğlerinden haraç aldı. Kiliseleri yıktı. Çan sesleri yerine "Birdir Allah andan artık Tanrı yok" sesi duyulur oldu. Vize, Malkara ve İpsala'yı aldı. Fakat ne çare ki ecel erişip öldü. Orhan, oğlu için çok yanıp yakıldı. Orhan da 39 yıl padişahlıktan sonra öldü.

Yerini Gazi Murad aldı. O da ergin ve bilgin padişahtı. Alçak gönüllü, yüksek himmetliydi. Kaygısı olsa da sevinçliydi. Nice düşmüşlerin elinden tutup yükseltti. Çandarlı Halil yoksulluktan dolayı Çandarı bırakıp onun yanına gelmıştı. Onu yüceltip sonra devlete vezir yaptı. Hatta ulu bir beğ haline getirdi. Murad da daima gaza etmek için adak etti. Güçlü, kahraman ve yiğitti. Kardeşleri kendisine düşman oldu. Fakat onun elinde hepsinin işi bitti. Hepsi kılıçla mahvoldular. İlk önce "Rûm"a el uzatan o oldu. Kayseri sarstı, Ankara'yı savaşla aldı. Sultan Önü'nü de şiddetle tuttu.

Karaman padişahı onunla savaştı. Fakat yeryüzü gözüne karanlık oldu. Her yandan yardım istedi. Murad'a ise Tanrı sığınak oldu. Tatar'daki bütün bahadırlar Karaman padişahına dost ve ordusuna çeri idiler. Varsak, Turgut, Rûm, Türk, Şam hep onunla beraberdi. Murad Gazi bunu işitince ad kazanmak için ateş gibi yürüdü. Kendisine bel bağladığı için Tanrı ona fetih verdi. Düşmanla arslanca çarpıştı. Cıdalar kırıldı. Keskin kılıçlar parçalandı. Sanki kıyamet koptu. Hem Tatarlar, hem Türkler ölerek onun kılıcına yem oldu. Karaman padişahı onun önünden kaçtı. Bütün ağırlıklarını bırakıp canlarını kurtarmak için gittiler. Nice beğler orada öldü. Nice yiğitler düşüp toprak oldu.

Bu zaferi kazanınca kâfire yöneldi. Kâfir Ellerini allak bullak ederek zafer buldu. Arı inançlı olan Murad Gazi

hayrat, cami ve türbe yaptı. Rumelini alıp beğlerini kendisine tâbi edince Sırplara yöneldi. Önü alınmaz bir savaş oldu. Batıya kadar kâfir, dinsiz kim varsa hepsi Murad'la çarpışmak için Sırb'a yardım ettiler. Gazi Han onlarla bir cenk etti ki yeryüzünü onlara karanlık kıldı. Yerler kandan kıpkızıl olmuştu. Nereye baksan başlar ve gövdeler vardı. Atlar, ölüler üzerinde yürüyordu. Kâfirler kaçmış, ordu ardlarına düşmüştü. Padişah dönen çeri kendisini bulsun diye birkaç kulla bir yerde bekliyordu. Meğer bir kâfir, kana bulanmış olduğu halde orada yatıyormuş: Gövdeler arasında kaybolmuştu ama Gazi Hanı görüyordu. Birdenbire sıçrayıp hançerle padişahı vurdu. Gazi olan Murad orada şehit de oldu.

O şehit olunca yerine Sultan Bâyazıd oturdu. O da atası, dedesi gibi âdil oldu. Her işte olgundu. Bilginleri sever, onlara saygı gösterirdi. Zâhidleri, Tanrıya tapıcıları hoş tutardı. Şeyh Efendi ona yoksul bir halde geldi. Onu bütün halka önder yaptı, çok mansıblar verdi.

Birçok fütuhat yaptı. Anadolu'da Sıvas'ı, Tokad'ı aldı. Caniğ'i alıp Samsun'a geldi. Samsun'u aldıktan sonra başkentine döndü. Sonra Antalya sınırına kadar olan her yeri aldı. Ne Alaşehir, ne Saruhan, ne Aydın, ne Menteşe, ne Germiyan bırakmadı. Kastamonu'yu da aldı. Sonra Karaman Ellerine gelip Konya ve Lârende'yi fethetti. Karaman Elinde de her yeri alıp başkentine dönerek memleketi adaletle idare etti. Anadolu'da onun adaletiyle şenlenmemiş yer kalmadı. Bir zaman ibadetle meşgul olup içkiyi ve sazı terketti. Kadıların şeriata aykırı olarak rişvet aldıklarını işitince hepsini toplatıp sordurdu. Aldıklarını geri verdirdi.

Bu sırada Mısır Sultanı Barkuk öldü. Bunu işitip Şam'ı almak istedi ve Mısır benim oldu diye söyledi. O öldü, ben de ölürüm diye düşünmedi. Fırsattır diye yürüyerek ordusuyla Malatya'ya vardı. Bir müddet kuşatıp

zaptetti. Kışın oturup hazırlık yapmak ve yazın Şam'ı fethetmek üzere başkentine döndü. Fakat bütün bu yaptıkları tedbirdi. Halbuki takdir erişmişti ve takdire karşı tedbir sökmezdi. Bu arada Temür, Anadolu'ya yürüdü. Her taraf kargaşalık içinde kaldı. Adaleti hiç olmıyan Temür'ün kıyıcılığı çoktu. Bu öyle berbat bir iş ki en doğrusu bunu anmamaktır. Bu kargaşalık arasında ulu padişah gitti. Çok şehirler yakılıp yıkıldı.

Onun yerine Mîr Süleyman padişah oldu. Onun adaleti okadar açık ki söylemeğe bile lüzum yok. Nûşirevân ve Ömer kadar âdildi. Güzel ahlâkına ve iyiliğine son yoktur. Müşterî yıldızı onun güzelliğini işitip âşık oldu. Güneş, atının nalını görüp imrenerek: "Keşke toprak olaydım." der. Ordusu, hazinesi ve iktidarı varsa da memleket almağa isteği yoktur. Onun himmeti yanında bütün yeryüzü bir sinek kanadı gibidir. Ülke almak istese savaş olmaksızın doğu ve batı kendisine açılırdı. Mürüvvetli ve ihsan edicidir. Cömertlerin en iyisi olan cömertlik sahibidir. Kibirsiz, kötü ahlâktan uzak, güzel vasıfları derecesizdir. Ben, onu nasıl anlatayım? Ecel, aman verirse onun için de bir kitap yazıp Mîr Süleyman'ın yaptıklarını orada söyleriz.

Ahmedî'ye Göre Osmanlı Hanedanı Soykütüğü

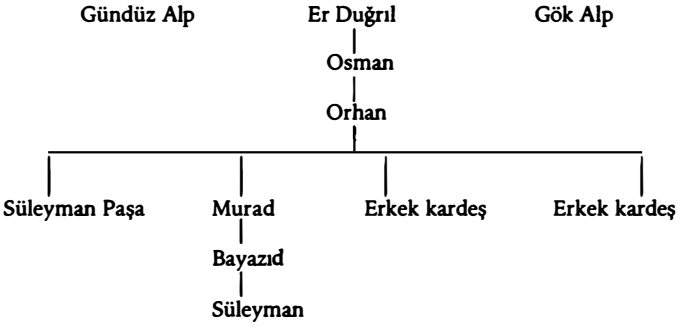

İSİMLER CETVELİ

(İsimlerin yanındaki rakamlar mısra numaralarıdır.)

'Alâaddin (Sultan): 49
Alaşar : 529
Âl-i Osman: 449
'Amlîk: 371
'Amlîkî: 442
Antâliye: 527
Âsaf: 195
Ayasuluk: 530 (not)
Aydın: 530
Bâyezîd: 512
Benî İsrail: 369,383
Bilecük: 105
Bursa: 110, 152
Câlût: 441
Canik: 524
Cengiz Han: 11
Cevne: 606
Çender: 287
Davud: 441
Durgut: 323
Engûriyye (= Ankara): 315
Er Duğrıl: 66, 75, 87, 91, 99
Esre Geçe (=Aşağı Geçe, Aşağı Yaka, Karşı Yaka yani Rumeli): 201
Esre Yaka (= Aşağı Yaka, Karşı Yaka yani Rumeli): 6'ncı ve 9'uncu başlıklar.
Gebr, Gebir (=Gâvur): 477, 498
Germiyan: 530
Gök Alp: 67
Gündüz Alp: 66
Halîl (= Muhammed): 458
Halîl-i Çenderî: 288
Hâtem: 608
Hindûstân: 606
İnegöl: 106
İpsile (=İpsala): 233
İsa (peygamber): 239
İznik: 110, 157
Karaman: 339, 345, 533
Karaman Şâhı: 317, 335
Kastamoniyye (= Kastamonu): 531
Konya: 69, 90, 534
Köprihisar: 106
Lârende: 534
Laz (= Sırp): 185, 475, 478
Maldına (= Malatya): 580
Menteşe: 530
Mığalgara (= Malkara): 233
Mısr (= Mısır): 564, 566
Mîr Süleyman: 599, 632
Moğol: 9
Muhammed: 240, 457, 638
Murad: 273, 301, 325, 479
Müşterî (yıldızı): 611
Nerîman: 172
Nûşinrevân: 604
Nuşrevân: 571
Oğuz (kavım): 67

Orhan: 113, 131, 135, 163, 171, 201, 261, 269
Osman: 100, 101
Osmâni(ler) (=Osmanlılar): 137, 448, 549
'Ömer (halife): 136, 138, 549, 604
Rûm (= Anadolu): 523, 541, 591
Rûm (Kavım veya boy): 323
Rûm Eli: 473
Rûmiyâ: 392, 397
Sâm: 178, 352
Samsun: 524
Saruhan: 529
Sinan Paşa: 165, 169
Sivas: 523
Sögüd Eli: 95
Sultan Öni: 316
Sultan Yüki: 69
Süleyman Paşa: 187
Şam (boy): 323
Şâm (şehir veya ülke): 565, 584
Şeyh Efendi: 519
Tâlût: 415
Tatar: 81, 321, 333
Temür: 591, 593
Tersâ (= Hıristiyan): 477
Tokad: 523
Türk: 323, 333
Üngürüs (= Macar): 186
Varsak: 323
Vize: 233

Ahmedî'nin Osmanlı Tarihinde Açıklanması Gereken Sözler

(Kelimelere eserdeki kullanılışa göre karşılık verilmiştir.)

Türkçe Sözler:

ad urmak: ad vermek
alavuz: alalım, alırız.
ana: ona.
anda: orada, onda.
anda: oradan, ondan.
anlar: onlar.
arı: temiz.
arıdur: arıtır, temizler.
arturur: artırır.
avrat: kadın.
ayruk: ayrı.
başka: diğer.
bay: zengin
beg: beğ, hükümdar.
berbidi: gönderdi.
berkidelüm: berkitelim, sağlamlaştıralım.
berkitdi: berkitti, sağlamlaştırdı.
bigi: gibi (Bu kelimenin söylenişinin "beñi" olması da kabildir).
bile: birlikte ile, beraber.
bilgil: bil.
bulıban: bulup, bularak.
bulına: bulunur.
bunda: burada, buraya.
bundan: buradan.
cıda: kargı.
çeri: asker.
dahı: dahi, daha, bundan başka.
danış: arkadaş, tanış, meşveret.
dapdı: taptı.
daş: taş.
degin: değin, kadar.
degül: değil.
derem: derim.
deyü: diye.
deyübenün: diyip, diyerek.
doprak: toprak.
dönicegez: dönünce.
durmak: kalkmak.

dutıban: tutup, tutarak.
dükeli: bütün, hep, hepsi.
dünye: dünya.
düriş: çabala, çalış, uğraş.
düşeyidi: düşerdi.
düşiben: düşüp, düşerek.
düzeyüm: tanzim edeyim.
edem: edeyim.
edevüz: ederiz, edelim.
ediben: edip, ederek.
egirdüb: kuşatıp, muhasara edip.
eksük: eksik.
ergürür: erdirir, eriştirir.
eriben: erip, ererek.
erürdi: erdirdi, eriştirdi.
eşre: aşağı.
etgil: et.
etmeyevüz: etmeyiz, etmiyelim.
eydelüm: söyliyelim.
eydevüz: söyleriz, söyliyelim.
eyidebile: söyliyebile.
eyit: söyle.
eyle: öyle.
eylegil: söyle, et, yap.
eyü: iyi.
geçe: taraf, yaka, kıyı.
geliben: gelip, gelerek.
gerü: sonra, tekrar.
görgil: gör.
götürdi: kaldırdı, yükseltti, yüceltti.
gün: halk, ahali ("elgün" şeklinde "el" ile birlikte kullanılır).
ıs: sahip.
ıssı: sıcak.
i: ey.
içün: için.
iletdi: iletti, ulaştırdı, götürdü.
isteyü: istiyerek.
işbu: bu, işte bu.
işidicek: işitince.
kaçuban: kaçıp, kaçarak.
kamu: bütün, hep.
kanadıncadur: kanadıncadır, kanadı gibidir, kanadı kadardır.
kanda: nerde.
karavaş: cariye.
kat: yan, nezd, huzur.
kendü: kendi.
key: iyi.
kez: kere, defa.
kici: küçük.
kimsene: kimse ("kimse+ne"den mürekkep).
konşı: komşu.
kopalıdan: zuhur edeliden.
kova gitdi: kovalıyarak gitti.
koyuban: bırakıp, bırakarak.
kul: köle, kul.
kurı: kuru.
mürüvvetlü: mürüvvetli, insaniyetli.
nakş urmak: resim yapmak, çizmek.
nesne: şey.
nice: ne kadar, ne çok, bunca.
niçe: ne kadar, ne çok, bunca.
nişe: niçin, neden.
od: ateş.
oda yakmak: yakmak, ateşe vermek.
ol: o.
olar: onlar.
olası: olacak, olmağa lâyık.

olavuz: oluruz, olalım.
olıban: olup, olarak, olunca.
olısaram: olacağım, olurum, olacaksam.
ögmegil: övme.
öküş: çok.
ölicek: ölünce.
ölince: ölünceye kadar.
öliserem: öleceğim, ölürüm, öleceksem.
sındı: kırıldı.
sokıban: sokup, sokarak.
sundı: uzattı.
uralar: vuralar, yağma edeler, vursunlar, yağma etsinler.
uşandı: kırıldı, parçalandı.
uşanurdı: kırılırdı, parçalanırdı.
uyaz: sinek
üş: işte, işte o.
veriben: verip.
yağı: düşman.
yañadan: yandan.
yarak: hazırlık.
yatur imiş: yatıyormuş.
yavuz: kötü.
yavuzluk: kötülük.
yeg: iyi.
yegrek: daha iyi.
yerine: yerinerek, eseflenerek.
yetürdi: eriştirdi.
yıkıban: yıkıp, yıkarak.
yigit: genç.
yitürdiler: kaybettiler.
yoksul: yoksul, fakir.
yöre: civar.
yudı: yıkadı.
yumadılar: yıkamadılar (yumak = yıkamak).
yükine: yükünerek, baş eğerek.
yüridiben: yürütüp, yürüterek.

Arapça Sözler:

'abid: Tanrıya tapıcı.
ademî: adam, insanoğlu.
'adl: adalet.
'ahd: and, sözleşme.
âhır: son, sondaki.
'alef: yem.
'alem: bayrak.
âl-i Osman: Osman ocağı, Osman ailesi.
'âlî: yüksek.
'ârî: kusurdan uzak.
asâr-i şirk: dinsizlik eserleri.
asl: kök, din, asıl.
a'vân-ı din: dine yardım edenler.
'avn: yardım.
'ayân: açık, âşikâr, belli.
âyât-ı din: din âyetleri.
'azîz: sevgili, değerli.
'azm: gitme.
'azze ve cel: yüce ve ulu olsun.
bahr: deniz.
bâtıl: boş, doğru olmıyan.
beri: kurtulmuş, bir suçtan uzak.
berk: şimşek (kalın "k" ile)
binâ (eylemek): yapmak.
câh: mansıb, rütbe, mevki.

cehd: çalışma, uğraşma.
cevr: eza, kıyıcılık.
cidâl: kavga, uğraş.
cihâd: savaş.
cûd: cömertlik.
dâr: ev, bina.
darb (urmak): darbe vurmak.
dâr-ı hayr: hayrat, hayır evi (mektep, hastane gibi).
dâr-ı islâm: müslüman ülkesi.
dâr-ı küfr: kâfir ülkesi.
dârü'l-küfr: kâfir ülkesi
deyr: manastır.
dürr-i meknûn: inci dizisi, gizli inci.
ebleh: aptal.
ehl-i 'adl: doğrular, âdil insanlar.
ehl-i 'atâ: ihsan ediciler, hediye verenler.
ehl-i dîn: dindarlar.
ehl-i kerâmet: azizler, dervişler, iyiler.
ehl-i mansıb: rütbeliler, mevki sahipleri.
ehl-i sitem: kıyıcı, zâlim.
eltâf: iyilikler ("lutf"un çoğulu).
enbiyâ: peygamberler ("nebi" nin çoğulu).
eşcâr: ağaçlar ("şecer"in çoğulu).
eşref: en şerefli.
evliyâ: veliler.
evsâf: vasıflar.
fakr: yoksulluk.
farîza: gerekli, lâzım.
fenâ: yok olma, ölme.
fer': bir kökten ayrılan kol, dal.
ferrâş: kelebekler ("ferâşe"nin çoğulu).
feth (olmak): açılmak.
feyz: coşup kabarma.
filmesel: bunun gibi.
fitne: kargaşalık.
fuzûl: fazla, lüzumsuz.
fütûh: açmak, zafer.
fütûr: gevşeklik, zayıflık.
fütüvvet: iyilik, cömertlik, yiğitlik.
garaz: maksat, istek.
garîb: yabancı.
gayet: son, son derece.
gayr: başka, gayrı.
gazâ: savaş, dinî savaş.
gazv: savaş.
gınâ: zenginlik.
hadd: yanak.
Hak: Tanrı.
hak: doğru.
hak: kazımak (ince "k„ ile).
hâl: yüzde olan benek, ben.
halâyik: insanlar.
halel: bozukluk, eksiklik.
halet: hal, durum.
Hâlik: Tanrı.
harâc: düşmandan alınan vergi.
hâs: **seçme** kişiler, aristokrasi, hususî.
hasım: düşman.
haşr: ölünün kıyamette dirilmesi.
hâtem: en son.
hâtemî: Hâtem gibi cömertçe ("Hâtem" cömertlikle ün salmış bir Arap).
hayf: korku.

hazer (etmek): çekinmek.
helâk (kılmak): mahvetmek, öldürmek.
hisar (eylemek): kuşatmak, muhasara etmek.
huld: cennet.
hüsn: güzellik.
'ışk: aşk, sevgi.
ibtilâ: sıkıntı, derd.
ictihâd: gücü yettiği kadar uğraşmak.
ihlâs: doğruluk, yürek saflığı, riyasızlık.
ihsân: hediye olarak bol bol vermek.
ihtisas: mensupluk, mensup olma.
ikbâl: talih, talih uygunluğu.
illâ: ancak.
in'âm: nimet vermek.
'inân: dizgin.
istî'ânet: yardım dileme.
'ivaz: bedel, karşılık.
i'zâz: saygılamak.
kader: talih, mukadderat.
kahr: yoketme, kötülük ederek yenme.
kal'a: kale.
kâmil: olgun, ergin.
ka'r: dip.
karz: borç.
kasd (eyledi): niyetini yapmak istedi, aleyhine yürüdü.
kazâ: Tanrı takdirinin meydana gelmesi, Tanrı takdiri.
kemâl: olgunluk, erginlik.
kıtal: öldürüşme.
kul huvallâhü ahad: "De ki: Tanrı birdir."
küfr: kâfirlik.
lâbüd: lâzım, şüphesiz, elbette.
lâcerem: şüphesiz.
lâtif: güzel, iyi
levh-i kerem: iyilik levhası.
leyl: gece.
mağrib: batı elleri.
mahâfet: korku.
mâl: mal.
manâsıb: memuriyetler, rütbeler ("mansıb"ın çoğulu)
ma'rûf: tanınmış, bilinen, ünlü.
mecmu': hep, topu.
meded: yardım.
melik: padişah, kıral.
menzil: konak yeri.
mevsûf: vasıflı.
muhlis: doğru, riyasız.
munsif: insaflı.
murâd (bulmak): murada ermek.
musavver: şekillenmiş.
mutlak: salıverilmiş, tam mânâsı ile.
mutlaka: herhalde.
mübtelâ: derde uğramış.
mülk: memleket.
mülûk: beğler, kırallar ("melik" in çoğulu).
mü'min: müslüman, inanmış.
müsehhar: elde edilmiş, itaate alınmış.
müyesser: nasip.
nakd: para, akça.
naks: eksiklik.
nâkus: çan.

nâsih: kendisinden öncekinin hükmünü ibtâl eden.
nef: fayda.
nehâr: gündüz.
nezr (etmek): adamak.
nusrat: yardım.
'Osmânî: Osmanlı.
râyât-ı dîn: din bayrakları
râyet-i küfr: kâfirlik bayrağı.
resm: merasim, âdet, tören.
resûl: peygamber.
rey: düşünce, fikir.
rızâ: razılık.
rızk: yiyecek, azık.
rif'at: yükseklik.
riyâset: başbuğluk, başkanlık.
rumh: kargı, süngü.
rütbet: rütbe, derece.
sahâvet: cömertlik.
sa'îd: kutlu, mübarek.
Samed: Tanrı.
sayd: av.
semer: yemiş.
sîret: gidiş (manevî anlamda).
sûre-i ihlâs: Kur'an'da ihlâs sûresi.
şart-ı serverlik: başkanlık şartı.
şecâ'at: yiğitlik, kahramanlık.
şecer: ağaç.
şer: kötülük.
şer': şeriat, dinî kanun.
şirk: Tanrıya ortak koşma, dinsizlik.
ta'ab: sıkıntı.
tâ'at: ibadet.
tağyir: değiştirme.
takdir: Tanrının çizdiği kader.
takrîr (etmek): yerleştirmek.
tama': hırslı istek.
tebbet: Kur'an surelerinden biri.
teşvîş: karışıklık, kargaşalık.
tevekkül: kendini Tanrıya bırakarak bel bağlama.
tevhîd: Tanrının birliği.
'ukbâ: ahret.
u: ve (kalın sesli harfle biten kelimeden sonraki ve).
ü: ve (ince sesli harfle biten kelimeden sonraki ve).
va'de: beklenen zaman.
velvele: gürültü, feryat.
vilâyet: memleket.
yakîn: hiç şüphesiz.
zabt: iyi tedbirle elde etmek, iyi tedbirle korumak.
zâhid: dünyaya rağbet etmiyen.
zâhir: açık, belli, meydanda.
zebûn: mağlûp, kuvvetsiz.
zelel: sözde yanlış yapmak, söz yanlışı.
zelîl: haysiyetsiz, şerefsiz.
zelzele: sarsıntı.
zevâl: yok olma, ölüm.
zındîk: dinsiz.
zühd: dünyaya rağbet etmeme.
zülf: saç (bilhassa güzellerin yanaklarına sarkan saçları).
zünnâr: papas kuşağı.

Farsça Sözler:

âb: su
âbâd (eylemek): mâmur etmek.
âferîn: yaşa, varol (beğenme edatı).
âferîniş: yaratılış.
âftâb: güneş
ârâyiş: süs.
âsaf-rây: düşüncesi isabetli (Âsaf gibi düşünen. Âsaf, ananeye göre Süleyman peygamberin iyi düşünceli veziridir).
âsân: kolay.
âsûde: rahat.
bâc: vergi, düşmandan alınan vergi.
bâd: rüzgâr.
bâg: bahçe.
bahşiş: hediye.
benefşe: menekşe.
ber: üzerinde.
ber Hak: Tanrı uğrunda.
berk: yaprak.
bîdâdger: adaletsiz, kıyıcı, zâlim.
bîfer: ışıksız, süssüz, talihsiz.
bîgümân: şüphesiz.
bîhad: sınırsız.
bîkerân: sonsuz, uçsuz.
bîkuvvet: kuvvetsiz.
bîmâr: hasta.
bînevâ: yoksul, çaresiz.
bîser: başsız.
bîserver: başkansız.
bîş: çok.
bîşümâr: sayısız.
bîteşviş: karışmadan, kolay.
bûstân: bahçe.
büngâh: ağırlık (askerî ağırlık).
bünyâd (eylemek): temel vermek, yapmak.
câm: kadeh.
câvidân: daimî, ölümsüz.
ceve: arpa (Arpanın farsçası "cev" dır. Fakat Ahmedî "ceve" şeklinde kullanmıştır. Belki "küçük arpa" demektir).
cûşiş: coşkunluk.
cüz: - den başka.
çâker: kul.
çarh: gök (Mecâzen "zaman" ve "dünya").
çarh-ı âbgûn: mavi gök.
çeng: saz.
çirk: pislik.
çü: (benzetmek edatı, sebep edatı) - den dolayı.
çün: (benzetme edatı, sebep edatı) - den dolayı.
dâd: adalet, doğruluk.
dâdger: âdil, doğru.
dânâ: bilgin, bilgili.
dârügîr: kavga, savaş.
der: kapı.
destgîr: el tutucu, yardımcı.
dest-res: iktidar.
dil-sûhte: içi yanık, susuz kalmış.

nâsih: kendisinden öncekinin hükmünü ibtâl eden.
nef: fayda.
nehâr: gündüz.
nezr (etmek): adamak.
nusrat: yardım.
'Osmânî: Osmanlı.
râyât-ı dîn: din bayrakları
râyet-i küfr: kâfirlik bayrağı.
resm: merasim, âdet, tören.
resûl: peygamber.
rey: düşünce, fikir.
rızâ: razılık.
rızk: yiyecek, azık.
rif'at: yükseklik.
riyâset: başbuğluk, başkanlık.
rumh: kargı, süngü.
rütbet: rütbe, derece.
sahâvet: cömertlik.
sa'îd: kutlu, mübarek.
Samed: Tanrı.
sayd: av.
semer: yemiş.
sîret: gidiş (manevî anlamda).
sûre-i ihlâs: Kur'an'da ihlâs sûresi.
şart-ı serverlik: başkanlık şartı.
şecâ'at: yiğitlik, kahramanlık.
şecer: ağaç.
şer: kötülük.
şer': şeriat, dinî kanun.
şirk: Tanrıya ortak koşma, dinsizlik.
ta'ab: sıkıntı.
tâ'at: ibadet.
tağyir: değiştirme.
takdir: Tanrının çizdiği kader.
takrîr (etmek): yerleştirmek.
tama': hırslı istek.
tebbet: Kur'an surelerinden biri.
teşvîş: karışıklık, kargaşalık.
tevekkül: kendini Tanrıya bırakarak bel bağlama.
tevhîd: Tanrının birliği.
'ukbâ: ahret.
u: ve (kalın sesli harfle biten kelimeden sonraki ve).
ü: ve (ince sesli harfle biten kelimeden sonraki ve).
va'de: beklenen zaman.
velvele: gürültü, feryat.
vilâyet: memleket.
yakîn: hiç şüphesiz.
zabt: iyi tedbirle elde etmek, iyi tedbirle korumak.
zâhid: dünyaya rağbet etmiyen.
zâhir: açık, belli, meydanda.
zebûn: mağlûp, kuvvetsiz.
zelel: sözde yanlış yapmak, söz yanlışı.
zelîl: haysiyetsiz, şerefsiz.
zelzele: sarsıntı.
zevâl: yok olma, ölüm.
zındîk: dinsiz.
zühd: dünyaya rağbet etmeme.
zülf: saç (bilhassa güzellerin yanaklarına sarkan saçları).
zünnâr: papas kuşağı.

Farsça Sözler:

âb: su
âbâd (eylemek): mâmur etmek.
âferîn: yaşa, varol (beğenme edatı).
âferîniş: yaratılış.
âftâb: güneş
ârâyiş: süs.
âsaf-rây: düşüncesi isabetli (Âsaf gibi düşünen. Âsaf, ananeye göre Süleyman peygamberin iyi düşünceli veziridir).
âsân: kolay.
âsûde: rahat.
bâc: vergi, düşmandan alınan vergi.
bâd: rüzgâr.
bâg: bahçe.
bahşiş: hediye.
benefşe: menekşe.
ber: üzerinde.
ber Hak: Tanrı uğrunda.
berk: yaprak.
bîdâdger: adaletsiz, kıyıcı, zâlim.
bîfer: ışıksız, süssüz, talihsiz.
bîgümân: şüphesiz.
bîhad: sınırsız.
bîkerân: sonsuz, uçsuz.
bîkuvvet: kuvvetsiz.
bîmâr: hasta.
bînevâ: yoksul, çaresiz.
bîser: başsız.
bîserver: başkansız.
bîş: çok.
bîşümâr: sayısız.
bîteşviş: karışmadan, kolay.
bûstân: bahçe.
büngâh: ağırlık (askerî ağırlık).
bünyâd (eylemek): temel vermek, yapmak.
câm: kadeh.
câvidân: daimî, ölümsüz.
ceve: arpa (Arpanın farsçası "cev" dır. Fakat Ahmedî "ceve" şeklinde kullanmıştır. Belki "küçük arpa" demektir).
cûşiş: coşkunluk.
cüz: - den başka.
çâker: kul.
çarh: gök (Mecâzen "zaman" ve "dünya").
çarh-ı âbgûn: mavi gök.
çeng: saz.
çirk: pislik.
çü: (benzetmek edatı, sebep edatı) - den dolayı.
çün: (benzetme edatı, sebep edatı) - den dolayı.
dâd: adalet, doğruluk.
dâdger: âdil, doğru.
dânâ: bilgin, bilgili.
dârügîr: kavga, savaş.
der: kapı.
destgîr: el tutucu, yardımcı.
dest-res: iktidar.
dil-sûhte: içi yanık, susuz kalmış.

divâr: duvar.
dürüst: doğru.
düşmen: düşman, yağı.
düşmen-şiken: düşman kıran.
ejdehâ: ejderha.
encâm-ı kâr: işin sonu.
figan: feryat, ağlayıp sızlama.
gâh: bir zaman, bazen.
gebir: gâvur (aslında ateşe tapan demektir).
gebr: gâvur (aslında ateşe tapan demektir).
gedây: yoksul, fakir.
geh: bir zaman, bazen.
genc: hazine.
gerd: toz, toprak.
germ: sıcak.
gezend: zarar, ziyan, kötülük.
girân: ağır.
girdgâr: Tanrı.
gülzâr: güllük, gül bahçesi.
gümreh: yolunu sapıtmış.
güzer (kılmak): geçmek, uğramak.
hâk: toprak.
hânumân: ocak, yuva.
hâr: diken.
has: çöp, faydasız ot.
hasm-bend: düşman bağlıyan.
hâşâk: çerçöp, süprüntü.
hayl: atlı asker ("at sürüsü" anlamına da gelir).
hazân: sonbahar, güz.
hefte: hafta.
hemîn: hemencik.
hergiz: asla.
hezârân: binlerce.
hod: kendi, de, dahi.
hor: hor, hakir.
hûb: güzel.
hûn: kan.
hüdâvendî: padişah.
kârger: müessir.
kârzâr: savaş.
kem: eksik, az, kötü.
kerân: uç, nihayet, kıyı, son.
kilîsâ: kilise.
kîne (durmak): düşmanlığa kalkmak.
kist: ekin.
kişver: ülke, memleket.
küşte: ölü.
la'l-reng: kırmızı renkli.
leb: dudak.
leşker: asker, çeri, ordu.
lîk: lâkin.
lîkin: lâkin.
mâh: ay.
merg: ölüm.
mey: şarap, rakı.
mihr: sevgi, acıma, şefkat.
nâçâr: çaresiz.
nâgehân: ansızın, birdenbire.
nâle: inleyiş.
nâm: ad, ün.
nâmdâr: ünlü, ün salmış.
nâme: kitap.
nân: ekmek.
nâsâz: düzensiz, uygun olmıyan.
neberd: kavga, savaş.
Nerîmân: kahraman ("Nerîman" İran destanındaki bir kahramanın adıdır).
nevcüvân: pek genç, yiğit.

nihân: gizli.
pâ: ayak.
pâk-din: arı dinli, dini temiz.
pâk-i'tikad: temiz inançlı.
pâkîze-dîn: arı dinli, dini temiz.
pâymâl (etmek): çiğnemek.
pehlüvân: kahraman.
penâh: sığınak
pes: sonra.
pest: aşağı, alçak.
peyember: peygamber, yalavaç.
peyk: ulak, haber götürüp getiren.
peykân: ok temreni.
pîr: ihtiyar, kocalmış.
pîşvâ: önder, ulu.
puşt: arka, dayanak.
raht: at takımı, yol takımı.
râstrû(lık): doğru yüzlülük, özü doğru olmaklık.
rehgüzer: geçit, geçecek yol.
rehnümûn: kılavuz, yol gösterici.
renc: emek, sıkıntı.
Revân (olmak): gitmek, koyulmak.
rûşen: aydınlık, açık.
rûz: gün.
rûzigâr: zaman.
rûzî: nasip.
rûz-ı rüstahîz: kıyamet günü.
rüstemî: Rüstem gibi, kahramancasına.
saff-ârâ: saf süsliyen, askere ziynet veren.
sâl: yıl.
Sâm-ı suvar: atlı Sâm (İran, destanındaki bir kahraman).
sâye: gölge.
sâyedâr: gölgeli, gölge veren.
ser: baş.
serefrâz: yüce.
sernigûn: baş aşağı.
serteser: baştanbaşa, tamamiyle.
server: başbuğ, başkan.
seza: lâyık.
sîm: gümüş.
sîmber: gümüş göğüslü.
sindân: kalkan.
sipâh: asker.
sipihr: gök (mecazen "zaman" ve "dünya").
süst: gevşek.
şâd: sevinçli.
şâdân: sevinçli.
şeb: gece.
şehriyâr: ulu padişah.
şikâr: av.
şimşir-zen: kılıç vuran.
şîrâne: arslanca.
şîr-gîr: arslan yakalıyan.
tâb: takat, güç, dayanma gücü.
tâ ber hadd: sınıra kadar.
tâ ebed: sonuna kadar, ebediyete kadar.
tâ pâ vü ser: baştan ayağa.
târâc: yağma.
târmâr: darmadağın, paramparça.
tebâh: bozuk, berbat.
tendürüst: sağlam vücutlu.
teng: dar, karanlık.
tersâ: hırıstiyan.
teşne-ciger: susuzluktan içi yanmış.
tîgzen: kılıççı, kılıç vurucu.

tîg-i tîz: keskin kılıç.
tire: bulanık.
tirendâz: okçu, ok atıcı.
tüvân: güç, kuvvet, takat.
velî: lâkin, velâkin.
yekpâre: tek parçalı.
yümn-i hümây: uğur, kut (asıl anlamı "hümâ kuşunun uğuru" demektir. Hümâ, gölgesi kimin başına düşerse ona uğur getiren efsânevî bir kuştur).
zâr: zayıf, inleyip ağlıyan.
zer: altın.
zî: ne güzel, ne hoş.
zinde: diri.
zîrüzeber: alt üst, allak bullak.

---oo0oo---

(Metinde olduğu gibi sözlükte de, arapça kelimelerin bazılarındaki *ayın* harfini, bütün türkiyatçıların kabul ettiği usule uyarak " ' " işaretiyle gösterdik).

Şükrullah

Behcetü't-Tevârîh

Şükrullah'ın Hayatı ve Eserleri

Hayatı

Şükrullah 1388'de doğdu. Babası Şehâbeddin Ahmed, dedesi Zeyneddin Zeki'dir. Bunu kendisi söylüyor. *Amasya Tarihi* müverrihi merhum Hüsameddin Efendi ise ilk atasının Salur boyundan Toğan, bunun oğlunun da Divrikli Evren olduğunu söylemişse de kaynak gösterememiştir. Divrikli Evren, Zeyneddin Zeki'nin babası imiş.

Şükrullah, *Behcetü't-Tevârîh*'in sonunda 22 yaşında (milâdî yıla göre 21 yaşında) Osman oğullarının hizmetine girdiğini söylüyor. Bu tarih 812(= 1409)'ye raslar ki Osmanlı tahtı için Yıldırım Bayazıd oğullarının çarpıştığı zamandır ve ortada Süleyman, Musa ve Mehmed Çelebiler kalmıştır. Halbuki Rauf Yekta Beğ, *Millî Tetebbüler Mecmuası*'ndaki "Türk Sazları" adlı bir makalesinde (cilt. 11, sayı 4, sayfa 136—137) Şükrullah'ın, İsa Çelebi'ye yazdığı bir musiki kitabından bahsediyor ve bir yazmasının kendi elinde bulunduğunu bildiriyor.

İsa Çelebi, muhtelif rivayetlere göre 1402 ile 1405 arasında ortadan kalktığı için Şükrullah'ın, Osmanoğulları hizmetine girdiği tarihi 1409'dan 4 veya 7 yıl daha öncesine almak icap eder. Sonradan Mehmed Çelebi'nin nesli tahta hâkim olduğu için, belki İsa Çelebi'ye intisabını Şükrullah saklamak istemiş olabilir diye bir fikir

ileri sürmek kabildir. Fakat aynı Şükrullah, tahtını kaybetmiş olan Süleyman Çelebi'den büyük bir saygıyla bahsettiğine göre bu ihtimal vârid değildir. Bundan başka İsa Çelebi'ye yazdığı musiki kitabının 1402-1405 arasında yani kendisinin 14-17 yaşlarında bulunduğu sırada yazılmış olması icap eder ki bu da imkânsızdır. Bu takdirde ya şimdiye kadarki umumî telâkkinin zıddına olarak İsa Çelebi'nin Anadolu'daki hâkimiyeti 1405'ten epey sonralara kadar devam etmiş, yahut da bu musiki kitabı İsa Çelebi'ye değil, Musa veya Süleyman Çelebi'ye ithaf olunmuştur.

Şükrullah'ın parlaması İkinci Murad zamanında (1421-1451) dır. İkinci Murad, Şükrullah'a çok güvendiğinden mühim siyasî işlerinde onu kullanırdı.

Şükrullah'ın ilk siyasî vazifesi Karamanoğlu İbrahim Beğ'e (1423-1463) elçi gitmek oldu. İbrahim Beğ, İkinci Murad'la çarpışıp yenildikten sonra barış yapmak üzere Mevlâna Hamza'yı yollamıştı. Murad da karşılık olarak Şükrullah'ı gönderdi.

İkinci olarak 1449'da Karakoyunlular beği Cihanşah'a (1437-1467) gönderdi. Burada Osmanlıların ataları hakkında bir kitap, belki bir Oğuznâme gördü.

Şiiri ve musikiyi çok seven İkinci Murad, ona yalnız siyasî vazifeler vermekle kalmıyarak musikiye ait eserler de yazdırdı. Şükrullah'ın ilk eserleri, galiba, musikiye ait olanlarıdır.

861 muharreminde (=aralık 1456) *Behcetü't-Tevârîh*'i yazmağa başladı. O sırada kendisine bağlanmış olan maaşla Bursa'da oturuyordu. 861 yılı yazında (1457) Fatih'in oğulları Bayazıd'la Mustafa'nın Edirne'de yapılan sünnet düğünlerinde bulunarak tören ve ziyafette İstanbul'un ilk kadısı Hızır Beğ Çelebi ile birlikte padişahın karşısında oturdu. Bu düğün sırasında her halde *Behcetü't-Tevârîh*'in bir kısmını yazmış bulunuyordu. Çünkü ziyafette bulunan bilginlerden Hızır Beğ'le Mevlâna Tûsî'nin *Behcetü't-Tevârîh*'e yazdıkları takrizler, kitabın E-dirne'de Şükrullah tarafından kendilerine gösterildiğine delil olsa gerektir.

Behcetü't-Tevârîh 863(=1459)'te bitti. Sadırazam Mahmud Paşa'ya ithaf olundu.

864(=1460)'te *Menhecü'r-Reşâd* (=Olgunluk Yolu) adlı din bilgisi kitabını yazdı. Bu kitabın başlangıcında daha önce yazmış olduğu eserler olarak *Enîsü'l-'Ârifîn* ile kelâma ait *Kasîde-i İmâlî Şerhi* ve *Behcetü't-Tevârîh*'ten bahsolunuyor. Musiki kitaplarının adı geçmiyor. İhtimal ki din bilgini olan Şükrullah, musikiye ait eserlerine değer vermiyordu veya böyle bir din kitabında onlardan bahsetmeği lüzumsuz bulmuştu.

868 muharreminde (= 15 eylül-14 ekim 1463) Bursa'da *Câmi'ü'd-Da'avât* (=Dualar Dergisi) adlı eserini yazmağa başladı. Bazı arkadaşları 10 muharrem 868 (= 24 eylül 1463)'de kendisini hatırlıyarak bir dua kitabı yazmasını rica ettiler. O da bunu kabul ederek 868 cemâziyelevveli ortasında (1464 başlangıcı) kitabı Bursa'da bitirdi.

Şükrullah'ın ölüm tarihini bilmiyoruz. Son eserini yazdığı zaman 76 yaşında olduğuna ve daha *Behcetü't-Tevârîh*'i yazdığı sıralarda, yani 71 yaşlarında iken ihtiyarlıktan pek fazla şikâyet ettiğine göre 1464'ten sonra pek fazla yaşamadığını tahmin edebiliriz. Bursa'da ölmüş olması muhtemeldir.

Şükrullah'ın Ahmed Çelebi adında bir oğlu olduğunu biliyoruz. Sultan Cem, 1482'de Bursa'yı zaptettikten sonra İkinci Bayazıd'a bir elçi heyeti göndermişti ki Çelebi Sultan Mehmed'in kızı Selçuk Sultan ile Mevlâna Ayas ve Şükrullah'ın oğlu Ahmed Çelebi'den mürekkepti.

Eserleri:

1) Musiki risaleleri: Şükrullah'ın ilk eseri, herhalde Rauf Yekta Beğin elinde bulunan ve İsa Çelebi adına yazdığı söylenen mûsiki kitabıdır. *Millî Tetebbüler Mecmuası*'nda Yekta Beğin verdiği örneklerden anlaşıldığına göre açık bir Türkçe ile yazılmıştır. Fakat biz bu eserin İsa Çelebi adına yazıldığını kabulde müteredddidiz. Çünkü 861 muharreminde (=1456 sonu) yazmağa başladığı *Behcetü't-Tevârîh*'in başlangıcında yaşının 70'i geçtiğini söyliyen Şükrullah, *Behcetü't-Tevârîh*'in sonunda 22 yaşından beri Osman-

oğulları'na dua ile meşgul olduğunu yani onların hizmetinde bulunduğunu ve 22 yaşından bu kitabı yazdığı tarihe kadar 51 yıl geçtiğini söylüyor. Demek ki *Behcetü't-Tevârîh*'i hicrî hesapla 73 yaşında bitirmiştir. *Behcetü't-Tevârîh* ise 863'te (=1458 -1459) bitmiştir. Bunu da 864'te (=1460) yazdığı *Menhecü'r-Reşâd* adlı eserinde, daha önce yazdığı eserlerin adlarını sayarken *Behcetü't-Tevârîh*'i de zikretmesinden anlıyoruz. Şu halde 861'de yaşı 70'i geçen yani 71 yaşında bulunan Şükrullah'ın 863' te 73 yaşında bulunması ve bu hesaba göre de 790'da (=1388) doğmuş olması gerektir. İsa Çelebi'nin ölümü veya kaybolması en geç 1405'te olduğuna göre Şükrullah'ın bu tarihte 17 yaşında olması lâzım gelir. 17 yaşında bir çocuğun bir musiki risalesi yazması biraz güçtür.

Şükrullah'ın İkinci Murad adına da bir veya iki musiki risalesi yazdığını biliyorsak da mahiyeti hakkında bilgimiz yoktur. Şükrullah diğer eserlerinde musiki risalesi yazdığından bahsetmemiştir.

2) Enîsü'l-'Ârifîn: 1451-1456 arasında yazılmıştır sanıyorum. Nasıl bir kitap olduğunu bilmiyoruz. Kâtib Çelebi de kitap hakkında izahat vermiyerek Fatih devleti bilginlerinden Şükrullah'ın eseridir demekle iktifa ediyor. Hangi dille yazılmış olduğunu da söylemiyor. Bunun musiki kitabı olması ihtimali de vardır.

3) Kasîde-i İmâlî Şerhi: Bir kelâm kitabı olan bu eser de 1451 - 1456 arasında yazılmıştır. Bunu ve bundan önceki eserini yazmış olduğunu *Menhecü'r-Reşâd* adlı eserinde bildiriyor.

4) Behcetü't-Tevârîh: Farsça yazılmış bir umumî tarihtir. 1456-1459 arasında yazılmıştır.

5) Menhecü'r-Reşâd: 1460'ta yazılmış farsça bir din kitabıdır.

6) Câmi'ü'd-Da'avât: Muhtelif yerlerde ve durumlarda okunacak duaları bir araya toplıyan bir eserdir. 1463 ekim ayı ile 1464 ocak ayı arasında Bursa'da yazılmıştır.

Behcetü't-Tevârîh:

Bir umumî tarih olan, fakat tabiî tarih, coğrafya, kozmoğrafya, etnografya ve dinden de bahseden *Behcetü't-Tevârîh*'in Osmanlılar bölümü gayet mühimdir. Emevî, Abbasî, Alevî halifeleriyle Selçuklular hakkında verdiği malûmatın pek üstünkörü olmasına rağmen, uzun zaman Osmanlı padişahları hizmetinde bulunması ve resmî sıfat taşıması dolayısıyla Osmanlılar için değerli bir kaynaktır. Çelebi Mehmed, İkinci Murad, Fatih zamanlarını idrak eden müellifin 810(=1407)'dan bağlıyarak verdiği malûmat pek mühim olup bu hususta bir ana-kaynaktır. Yaşayıp görmediği zamanlar için yani Osman, Orhan, Murad, Yıldırım çağları için verdiği malûmatı nereden aldığını bilmiyoruz. Çünkü kitabın başlarında kendisine kaynak olduğunu söyliyerek sıraladığı eserlerden hiçbirisi Osmanlı tarihi kaynağı değildir. Zikrettiği kaynaklar arasında nasıl bir eser olduğu ve kimin tarafından yazıldığı belli olmıyan bir *Sahîhü't-Tevârîh* vardır ki zayıf bir ihtimalle Osmanlı tarihinin eski kaynaklarından olabilir.

Gerçi Şükrullah'ın, Ahmedî'yi kendisine kaynak yaptığı muhakkaktır. Fakat Ahmedî'de vukuatın yılları gösterilmediği ve Niğebolu savaşı gibi mühim bir savaştan bahsolunmadığı halde Şükrullah'ta vukuatın çoğunda yıl ve hattâ ay ve gün tarihleri vardır. Niğebolu savaşından da bahsedilmiştir. Bu bakımdan Şükrullah'ın yalnız medî'ye dayanmadığı, başka kaynakları da gözden geçirdiği muhakkaktır. Fakat bunları zikretmemiştir. Eserini Bursa'da yazdığına göre de belki o zaman bulunup bugün yok olan bazı arşiv vesikalarına başvurmuştur.

Şükrullah eserini, ilk defa yazıp Sadırazam Mahmud Paşa'ya takdim etmiştir. Fakat Mahmud Paşa 1467'de sadrazamlıktan düşünce galiba kitabını yeniden tertip etmek lüzumunu duymuş ve Mahmud Paşa'ya olan ithafı kaldırarak kitabını yeniden tanzim etmiştir. Kitabın ilk tertibinde Şükrullah, Karakoyunlular beği Cihanşah'a olan elçiliğini ve bu sırada Osmanlılarla Karakoyunluların akrabalığını öğrendiğini yazıyor. Kitabın ikinci tertibinde ise bu

parça yoktur. Belki de Fatih, Karakoyunlularla akrabalığı hoş görmediği için Şükrullah bu parçayı çıkarmıştır. Nuruosmaniye nüshası kitabın ilk tertip şeklini, diğer bütün nüshalar ise ikinci tertip şeklini gösterir. Nuruosmaniye nüshası 12 bölüm olup diğerleri 13 bölümdür. İkinci tertip nüshaların onuncu bölümü meşhur hakîmlere ait olup bu bölüm Nuruosmaniye nüshasında yoktur. Nuruosmaniye nüshasının 12'nci, diğerlerinin 13'üncü bölümleri Osmanlılara aittir.

Behcetü't-Tevârîh'in nüshaları şunlardır:

1 - Nuruosmaniye Kütüphanesi, Nu. 3059.

2- Bayazıd, Umumî Kütüphane, Nu. 4902.

3 - Revan Köşkü Kütüphanesi, Nu. 1538.

4 - Revan Köşkü Kütüphanesi, Nu. 1539.

5- Ayasofya Kütüphanesi, Nü. 2990.

6 - Üniversite Kütüphanesi, acemce yazmalar, Nu. 801 (eski numarası: Halis Efendi 2212).

7- Fatih Kütüphanesi, Nu. 4203.

8 - Viyana Millî Kütüphanesi, Nu. 828.

9- Londra, British Museum, Nu. 1627.

10 - Paris, Millî Kütüphane, Nu. 90.

11 - Paris, Millî Kütüphane, Nu. 91.

12 - Petersburg, Nu. 269.

13 - Münih Kıral Kütüphanesi nüshası.

Behcetü't-Tevârîh'in 16'ncı Asırdaki Tercümesi:

Behcetü't-Tevârîh, Kanunî Sultan Süleyman çağında Türkçeye çevrilmiştir. Çeviren, hayatı hakkında birşey bilmediğimiz "Mustafa Fârsî" adlı bir şairdir. Tezkereci Sehî, bu şairin acemceyi sevdiğini ve güzel şiirleri olduğunu söylemekle iktifa ediyor. Mustafa Fârsî, *Behcetü't-Tevârîh*'in başlangıcını zamana göre değiştirerek tercüme etmiştir. Fakat bazı yerlerde kısaltmalar yapmıştır. Tercümeye

başladığı tarih 20 muharrem 937 çarşamba (= 14 eylül 1530)'dır. Mustafa Fârsî'nin yazdığına göre tarihe çok meraklı olan Yeniçeriler Kâtibi Şehâbeddin Beğ, ozamanın ileri gelenlerince okadar tanınmıyan bu kitabı bulup Yeniçeri Ağası Mehmed Ağa'ya iletmiş, Mehmed Ağa da Mustafa Fârsî'ye vererek Türkçeye çevirmesini emretmiştir. Tarihî bilgisi epey kıt olan Mustafa Fârsî, tercümeye *"Mahbûbu Qulûbü'l-'Ârifîn"* adını vermiştir. Bizce bilinen nüshalar şunlardır:

1 - Hafid Efendi, Nu. 222 (tercümeler içinde en iyi nüsha).

2 - Fatih, Nu. 4202 (1599'da istinsah olunmuştur).

3 - Revan, Nu. 1096.

4 - Esad Efendi, Nu. 2213 (1667'de istinsah olunmuştur).

5 - Veliyeddin Efendi, Nu. 2342.

6 - Veliyeddin Efendi, Nu. 2343 (bu nüshada Osmanlılar bölümü yok).

7 - Üniversite, Türkçe yazmalar, Nu. 670 (karışık ve eksik bir nüsha).

8 - Üniversite, Türkçe yazmalar, Nu. 2381 (Osmanlılar bölümü yok).

9 - Berlin, Devlet Kütüphanesi, Nu. 3349.

10 - Paris, Millî Kütüphane, Nu. 1031.

11- Kahire, Kıral Kütüphanesi, 233.

Behcetü't-Tevârîh'in Bundan Önceki Seif ve Atsız Neşirleri:

Osmanlı tarihinin mühim bir kaynağı olduğu halde *Behcetü't-Tevârîh*'ten şimdiye kadar gereğince faydalanılmamıştı. 985 (=1577) yılında *Câmi'ü't-Tevârîh* adında bir umumî tarih yazan Zaîm Mîr Mehmed Kâtib'in, *Behcetü't-Tevârîh*'i kaynak olarak kullanmasından sonra bu eser uzun zaman âdeta unutulmuş, yalnız son zamanlarda bazı müellifler, küçük ölçüde olmakla beraber, onu kaynak gibi kullanmışlardır.

Yirminci asırda eserin değeri gözden kaçmamış ve Osmanlılara ait bölümü iki defa yayınlanmıştır.

İlk defa Theodor Seif, 1925 yılında, *Mitteilungen zur Osmanische Geschichte*'nin ikinci cildinde (s. 63-128), Münih ve Viyana nüshalarına dayanarak, *Behcetü't-Tevârîh*'in Osmanlılara ait bölümünü acemce metin ve almanca tercümesiyle birlikte yayınlamıştı.

İkinci defa ise ben, 1939 yılında, eserin başlangıcını, eski Türklere ve Osmanlılara ait bölümlerini Türkçeye çevirerek ve notlar ekliyerek *Dokuz Boy Türkler ve Osmanlı Sultanları Tarihi* adıyla yayınlamıştım. Bu tercüme, Seif neşrinden daha iyi olmuştu. Çünkü ben İstanbul kütüphanelerinde görebildiğim 6 tana acemce nüshayı Seif'in bastığı metinle karşılaştırarak mukayeseli bir nüsha elde etmiş, sonra, zevcem Bedriye Atsız'ın İstanbul kütüphanelerindeki sekiz Türkçe nüshayı (ki ikisinde Osmanlılar bölümü yoktur) karşılaştırarak hazırladığı Türkçe metinle kelime kelime karşılaştırıp kontrol etmek suretiyle bir tercüme meydana getirmiştim. 6 mart 1939'da basımı biten bu eserden, maddî imkânsızlık dolayısıyla ancak 186 tane bastırabilmiştim.

Eseri ilk önce, Uzunçarşılıoğlu İsmail Hakkı Beğ şifahen, biraz sonra genç tarihçi Adnan Erzi, *Yeni Türk* dergisinin 1939 yılı aralık ayında çıkan 84'üncü sayısında bir yazı ile tenkid etmiş, daha sonra da Fuad Köprülü, "Osmanlı İmparatorluğunun Etnik Menşei Meseleleri" adıyla *Belleten*'in 1943 yılı ekim ayında çıkan 28'inci özel sayısındaki bir etüdünde (s. 296) bir tercüme yanlışını belirtmişti.

Bu seferki basımda, her üçü de haklı olan bu tenkidi de göz önünde tutarak, bahsedilen eksik ve yanlışlardan kaçındım. Ayrıca kendim de hicrî tarihlerin milâdîye çevrilişinde ve tercümede bazı yanlışlarımı görerek düzelttim. Böylelikle öncekinden daha doğru bir metin elde edilmiş oldu.

Maksadımız Osmanlı tarihine ait bir külliyat vücuda getirmek olduğu için, bu seferki basıma, eserin yalnız başlangıcıyla Osmanlılara ait bölümlerini aldık ve eski Türklere ait kısa parçayı çıkardık.

Bu Seferki *Behcetü't-Tevârîh* Basımında Okuyucuların Dikkat Etmesi Gereken Noktalar:

1- Bundan önceki basımda da olduğu gibi, basıma esas olarak Nuruosmaniye nüshası alınmıştır.

2- Revan Köşkünde bulunan nüshalardan biri (1539 numaralısı), bundan önceki basımda tarafımdan görülmemişti. Adnan Erzi'nin tenkidiyle öğrendiğim bu nüshadan bu sefer de faydalanamadığım için bu nüshaya ait farklar, tabii gösterilmemiştir.

3- Nuruosmaniye nüshasından gayrı bütün nüshalar ikinci tertip nüshalar sayılmıştır. İkinci tertip nüshalarda olup da Nuruosmaniye nüshasında bulunmıyan bazı kelimeler ve cümleler bu basımda eğri* harflerle gösterilmiştir.

4- Yalnız Nuruosmaniye nüshasında bulunup ikinci tertip nüshalarda bulunmıyan ve Şükrullah'ın, Karakoyunlular beği Cihanşah'a elçiliğini anlatan parça (yani 53'üncü sayfanın 11-27'nci satırları) daha büyük puntoluk ince** harflerle gösterilmiştir.

5- Asıl metinde olmadığı halde, mânânın daha kolay anlaşılması için benim tarafımdan eklenen kelimeler (ki pek azdır) parantez içine alınmıştır.

6- Nüsha farklarında bilhassa rakama ve has isimlere ait olanlar, her sayfanın altında gösterilmiştir. Hiçbir ehemmiyeti olmayanlar gösterilmemiştir.

7- Metinde açıklanması gereken bazı noktalar, küçük rakamlarla işaretlenerek kitabın sonunda*** izah edilmiştir.

8- Metin, tarafımdan Türkçeye çevrilirken mümkün olduğu kadar 15'inci asır Türkçesine yaklaşmış olmak için bazı eski Türkçe kelimeler kullanılmıştır. Bu kelimelerin çoğu bugün geniş okuyucu yığınınca biliniyorsa da, bilmiyenlere kolaylık olmak üzere onları da aşağıda gösteriyorum. Bu kelimeleri kullanmaktan maksadım,

---

* Bu yayında siyah harflerle.

** Bu yayında 11 punto Souvenir harflerle.

*** Bu yayında sayfanın altında numaralı notlarla.

arapça-farsça kelimeleri anlamak için emek verecek olan okuyuculara, aynı emekle Türkçe öğretmeği sağlamaktır.

9- Eserin asıl metninde manzum olan parçalar manzum olarak çevrilmiştir.

Tercümede Kullanılan Eski Türkçe Kelimeler

acun: dünya, âlem.
ak kemik: havas.
al: hiyle.
albız: şeytan.
aldayıcı: hiylekâr.
alkış: hayırdua.
arı: pâk.
arıtmak: pâk kılmak.
asığ: fayda.
ata: baba.
batır: cesur.
bay: zengin
bilge: hakîm.
bile: beraber.
bitik: kitap.
budun: halk, millet.
bun: keder.
çakın: şimşek.
danışman: danişmend.
deyiş: şiir.
erdem: fazilet.
erk: kudret.
esenlik: sağlık, selâmet.
esirgenlik: rahmet.
ıs: sahip.
ışıtmak: nurlandırmak.
idi: sahip, efendi.
inanç: iman.
kaçan: ne zaman.
kamu: tekmil, cümle, bütün.
kara kemik: avam.
karganmış: mel'un.
kırnak: cariye.
kıyıcı: zalim.
mengü: ebedî.
muştu: müjde.
nesne: şey.
od: ateş.
özge: diğer, başka.
pusat: silâh, savaş levazımı.
sayrı: hasta.
sü: asker, ordu.
sücü: şarap.
tapu: huzur.
tutsak: esir.
uçmak: cennet.
ulca: ganimet.
yağı: düşman.
yalavaç: peygamber.
yalaz: alev.
yarak: silâh, yarıcı silâh.
yarlıgamak: lütfetmek, bağışlamak, irade etmek.
yendek: daima.
yitmek: kaybolmak.
yılkı: at sürüsü.

yoksun: mahrum.

yoymak: kahretmek, kökünü kazımak.

yön: taraf, cihet.

yönelmek: teveccüh etmek.

yöre: civar.

yumrucak: taun, veba.

yumuş: vazife, iş, hâcet.

*[Behcetü't-Tevârîh]**

Bu kitap Tanrı kullarının en güçsüz ve yoksullarından Şükrullah'ın yazdığı kitaplardandır ki beğlik direklerinin desteği, vezirlik göğünün yalazı, kişi oğullarının işlerinin onarıcısı, acunda vezirlerin sultanı, beğlerle sultanların öğütçüsü, suyun ve balçığın özü, ada sana ihtiyacı olmıyanın kutlu adına sunulmuştur.

Yakarış

Yer yüzünde dâima mesûd ola
Nâmı gibi âkıbet mahmûd ola

Ey Tanrı! Seçilmiş yalavacın arı soyunun, iyi arkadaşlarının yüzü suyuna onun çağını mengülüğe ulaştır, ululuk ağacını göz değmesi fırtınasından koru.

Bağışlıyan, Esirgiyen Tanrı Adı ile.
Güvencim Onadır.

Övmeler, kamu nesneyi yaratıp güden, bütün dirileri yarattıktan sonra yok eden Tanrıyadır. O Tanrıya ki eller onun yönüne açılır, alınlar onun önünde yere kapanır. Biz onu sonsuz, tükenme bilmez övme ile övüp sınırsız

---

* Kitap buradan başlatıldığı için bu başlığı biz koyduk. (Ötüken)

şükür ile ona şükrederiz. Tanıklık getiririz ki tek başına, ortaksız olarak bir Tanrı vardır. Başka hiçbir tapacak yoktur. Bu tanıklığımızın temeli ulu, dalları budakları yücedir.

Yine tanıklık getiririz ki Muhammet bütün kişilere gönderilmiştir. Kur'an'dan önce inmiş olan bütün kitaplarda yüksek sıfatlarla sıfatlandırılıp övülmüştür. Yalavaçlık göğsü onunla kabarmış, yiğitlik tanı onunla ağarmıştır.

deyiş

Kur'an bize erdemlerinin hepsini övmüş,
Tevrat ile İncil onu hem muştulamıştır.

O Muhammet Tanrının kulu ve elçisidir. Karanlıklar aydınlıklara, aydınlıklar karanlıklara girip çıktıkça Tanrı onu ve çoluk çocuğunu esirgesin. Bulutların çevresinde çakınlar çaktıkça Tanrı, Muhammed'in çoluk çocuğuna intisap ile yücelttiği hayırlı arkadaşlarını yarlıgasın.

deyiş

Yoldaşları Yalavacın
Ak yüzlü, soy yoldaştılar;
Muhammetle bir ağacın
Gölgesinde andlaştılar.[1]

Gündüz gün doğdukça, gecelerin karanlığında yolculuk edenlere gökte ay doğdukça Tanrının selâmı onlara

---

[1] Hicretin altıncı yılında, Muhammet'le Kureyşliler arasında Hudeybiye barışı yapılırken sahabelerin Muhammed'e bir ağaç altında biat etmelerine telmihtir. Muhammet tarafından karşıya elçi gönderilen Osman'ın geriye dönmesi gecikince öldürüldüğü haberi çıkmış, bunun üzerine de Muhammet "Artık çarpışmadan geri dönemeyiz." diyerek bir ağaç altına oturmuş, sahabeler birer birer gelerek ölünceyedek kaçmamak üzere sadık kalacaklarına dair biat etmişlerdir. Biat küçükten büyüğe yapılan sadakat andı demektir.

olsun. Mekkeli ve Medineli, doğru özlü Muhammed'in yolunca giden imamlardan da Tanrı razı olsun.

Bundan sonra, Tanrı topraklarını ısıtsın, asrının biricik imamı Zeyneddin Zeki'nin oğlu olan yüce ve değerli imam Şehâbeddin Ahmed'in oğlu olup büyük küçük suçlarını gizlemiyen güçsüz ve yoksul kul, Şükrullah arzeder ki: Tanrı ülkelerini yaşatıp hanlıklarını mengü kılsın, yüceliklerini berkitip yakınlarına yardım edip yağılarını yok etsin, islâmlığın ve müslümanların sultanı, din yoluna savaşıp uğraşanların yardımcısı, kâfirlerin ve kötülükte ayak diriyenlerin öldürücüsü, Tanrıya yakınların yardımcısı, Tanrı yağılarının yoyucusu, Osman ocağından, Tanrının yarlıgayıp esirgenliğine ulaştırdığı Sultan Murad'ın oğlu yüce Sultan Mehmed'in kutlu gününde islâm bilginleri söz götürmez saygı bulup gönül rahatına erip bolluğa kavuştular. Her biri gönül rahatı ile bir bucağa çekilip adı yüce ulu Tanrıya tapınır oldular. Dahi yüce sultanlık ulusunun hanlığının uzaması, günlerinin artması için Tanrıya yalvarmaktadırlar.

Bu değersiz, her ne denlü yüce hatırlarına gelecek kadar değerli değildi ama "İyilerin bardağından toprağın da payı vardır."[2] sözünce, ülkeler açıp dini koruyan hazret, bu gönülden duacının halinden bildi ki yaş yetmişi geçip kocamışlığın güçsüzlüğünden duygular tatsızlaşmış ve muhtaç kişilerin kıblesi olan ulu eşiğinden ayrı kalmıştı, iyiliğinden ötürü, yetecek kadar bir akçayı yüce eşiğinden tayin buyurdu ki her gün eriştirmektedirler. Bu yalansız kul da Uçmağa benziyen Bursa başkentinde, işten el çekerek bir bucağa çekilmişti.

---

[2] Arapça bir beyitin ikinci mısraıdır. Beyit şudur:

شربنا واصبنا على الارض فضلها وللارض من كاس الكرام نصيب

"İçtik ve fazlasını toprağa döktük. İyilerin bardağından toprağın da payı vardır." demektir.

deyiş

Şu Bursanın her şeyi, suyu, taşı, toprağı
Mis gibi bir sücüdür ve bulunmaz bir cevher.
İyilerin durağı; bilgi, altın kaynağı;
Yalnızlar sığınağı; Tanrının baktığı yer!

Bu bucakta gücü yettiğince, onun için Tanrıya yakarıp onu övmekten geri kalmıyordu. Bütün gece gündüz, kamuya azık veren ulu Tanrıya, yüce sultanın ülkesindeki işler düzeninde gitsin diye yalvarıyordu. Ya yüce Tanrı bitiğini okuyarak, ya yalavacın sözlerine göz gezdirerek uğraşıp sevabını, Tanrı yardımcılarını yüce etsin, ulu padişahın ata dedeleri ruhuna gönderiyordu. Çağların en kutlusu olan bir çağda, saatlerin en mutlusu olan bir saatte bu yoksul, başını düşünceye, gönlünü dalgınlık denizine salmıştı. İki acun ağasının[3] sözleri, haberleri gönlünden geçerken usuna iki hadis geldi.

Biri Ebû Hüreyre'den alınmış olarak Ebû 'Abdullah Muhammed İbn-i İsma'îl-i Buhârî'nin kitabındaki şu hadisti: "Bulunduğum çağa erişinceye kadar hep kişi oğullarının en iyisinden gönderildim."

Öteki Vâsilet ibnü'l-Esqa'dan alınmış olarak Ebu'l-Hüseyin İbn-i Haccâc İbn-i Müslim ül-Quşeyrî'nin kitabındaki şu hadisti: "Tanrı İbrahim'in çocuklarından İsmail'i seçti. İsmail'in çocuklarından Kenâne'yi seçti. Kenâne oğullarından Kureyş'i seçti. Kureyş oğullarından Hâşim'i seçti. Hâşim oğullarından da beni seçti."

Cevher saçan mânâları ile bu inci gibi sözler bu yoksulun usundan geçince içine şu korku düştü: Değerli ömür, gücün ve sevincin kesilip güçsüzlüğün ve sıkıntının başlangıcı olan yedinci onu geçti. Bundan dolayıdır ki:

---

[3] "İki acun ağası" Muhammed'in unvanıdır. Arapçası: "Seyyidü'l-Kevneyn".

deyiş

Yaş altmış, ömür kış;
Yaş yetmiş, iş bitmiş.

Öteki acun ve hakikî durak olan öz ve mengü acun için hiçbir azık yok.

deyiş

Dirliğini asığsız harcayıp geçirenler
Ne bir iyilik görür, ne de iyilik eder.

Kendi halini dünya ve ahret hüsranlıları arasında gördü. Düşündükten sonra kurra çekti. Ona hediye olarak bu kitabı yazmak düştü.

Amma kendi kendime dedim ki: "Ey ömrünü havaya vermiş olan! Senin hiçbir hünerin yok. Hangi erdem ve ululuk ile, hangi söz ve belâgatle mânâya güvenerek bu işi üzerine alabilirsin?" Uzak düşünen usum bana şöyle cevap verdi: "Tanrı hakkı için ey şaşkın! Kendini küçük görüp güvenemiyorsan hiç olmazsa 71 yıl acun bilginlerinin yüzünü görüp asrın erdemlilerine yakın da mı olmadın? Her harmandan bir başak, her bucaktan bir azık bulduysan iş olup bitmiştir."

mısra

Her neyin varsa hüner gösterecek, durma getir!

Bu esirgeyici öğüdü duyunca donmuş düşüncemde ve sönmüş anlayışımda bir istek doğdu:-

Soyunu supunu, doğumunu, durumunu yazmakla Tanrının, elçisine bağışladığı iyilikleri uzun uzadıya anlatır, erdemlerini açığa vurmak için seçkinliğini arayıp ortaya koyarsın. Sırası ile zevcelerini ve soy soplarını açıkça söylersin. Çocuklarını, amcalarını, olabildiği kadar

doğru olarak, söylenmesi gerekenleri, on muştulularını[4] Tanrı elçisi Muhammed'in atalarına değin olan bağlılıklarını kâğıda geçirirsin. Böylelikle kamusunun soyu arı Âdem'e ulaştırılmış olur. Tanrı hepsinden razı olsun, on muştuluların öz menkabeleri, erdemleri, ömürlerinin niteliği, durumları belli olur. Tanrı onları esirgesin, islâmlık yolunu ışıklandıran, din yolunu arıyanlara kılavuzluk eden mezhep imamları ile fakihlerin; tarih, hadis, tefsir bilginlerinin halleri, sözleri, yaptıkları, nice yaşadıkları ve hünerleri bilinir. Her ne denlü tarihçiler doğru ve düzgün sözlerle tarih toplayıp mânâ cevherleriyle inci delmişlerse de uzun olmaları yüzünden usanç getirirler.

Bu bilgisi az değersize gelince: Kolum erdemlere erişemiyecek kadar kısa, bilgim olgunluk yönünden azdır. Sevdiği şeyleri elde etmek benim gibilere güçtür. Ben bu eseri ancak dilediğine yardım eden, kamuyu işitip gören Tanrıdan yardım dileyip meded umarak yazdım. Onun yarlıgayıcı rızasına has olmak ve doğru yola çağıran sevgilisinin şefaatini celbeylemek üzere yanlışlık ve eksiklikten korunarak, bozuk ve sürçük söz söylemekten çekinerek Mevlânâ Hasan İbn-i 'Alî İbn-i Hammâd'ın *Qûtü'l-Ervah* adlı tarihinden, Şeyh Ca'fer Muhammed-i Taberî'nin, Kadı Beyzâvî'nin, İbn-i Cevzî'nin, Mevlânâ Şemseddîn-i Hirevî'nin, **Ebû 'Abdullah Muhammed İbn-i İsma'îl-i Cu'lî**'nin, **İbn-i Hallikân**'ın tarihlerinden ve **Mevlânâ Mecdeddîn Mehmed Adnan**'ın **Hatay'da Sultan İbrahim Tamgaç Han** için yazdığı tarihten, *Kitâbu Usûli'l-Eqâlîm*'den, *Kitâbü'l-Memâlik*'ten, *Kitâbü'l-*

---

[4] Arapların "aşere-i mübeşşere" dediği "on muştulular" ölünce Uçmağa gidecekleri Muhammet tarafından kendilerine muştulanan şu on kişidir: Ebûbekir, Ömer, Osman, Ali, Talha, Zübeyr, Abdurrahman ibn-i 'Avf, Sa'd ibn-i Vakkas, Sa'îd ibn-i Zeyd, Ebu 'Ubeydet ibnü'l-Cerrâh.

*Mesâlik'*ten, Mansûrî'nin *'Uyûnü't-Tefâsîr'*i, Şeyh Şehâbeddîn'in *'Uyunü't-Tefâsîr'*i, Kevaşî'nin tefsiri, *Tefsîru Qurreti'l-'Uyûn*, Sa'lebî'nin *Tefsîr-i Keşf-i Beyân'*ı gibi tefsir kitaplarından; hikmet, heyet, nücum, hendese, riyaziye, tabiiye, tıp ilimlerinden, *Siyerü'l-Mülûk'*ten ve *Zübdetü'l-Usûl'*den çoğu az etmek, bini bir kısaltmak suretiyle topladım. Fakat öylesine ki: Onların araya soktukları inceliklerden, şakalardan, öğütlerden bir teki yitmedi.

Tanrı, iyiliğini üzerlerine bol etsin, ulu bilginler, yüce beğler ve ak kemik olsun, kara kemik olsun başkaları bu tarihi, hele Tanrının esirgenliği üzerine olsun iki acun ağası, Tanrı elçisi Muhammet ile onun sahâbelerinin[5], zevcelerinin, çocuklarının ve mezhep imamları ile fakihlerin, hadisçilerin ve hafızların tarihini okumağa istek duyup içten gelme bir sebeple gönüllerine bir istek düşerse bu kısaltılmış küçük kitabı alıp hoşnudluk gözü ile bakalar ve eskilerin tarihe geçirdikleri ne ki varsa onda bulalar. **Tarihle ilişiği olmıyan birçok faydaları da elde edeler.** Tâ ki: Gönüllerinin pâk gelini sevinç koltuğunda kendini göstersin. Çünkü bu bilginin iki faydası vardır:

Birincisi şudur: İki acunda bahtiyarlık mayası olan din bilgisi ve acunlar idisinin sözlerinin tefsiri bu bilgi ile bilinir. Zira adı yüce olsun, Yaradan acun işleri için acun ağasına kesin sözlü Kur'an'ını göndermiştir. İkincisi şudur: Geçmiş olaylar üzerinde iyi düşünen bilir ki öncekiler acunun ve acundakilerin işini doğrultuncaya kadar, bir ülkenin düşmesine sebep olan hareketlerden sakınıp çekinmeği bilinceye kadar ve devletin sürüp gitmesine yarıyacak biçimde çalışmağı kavrayıncaya kadar ne güçlüklere katlanmışlardır.

---

[5] Sahabe = Muhammedin arkadaşları.

Velhâsıl söz götürmez ki acun ve din faydaları bu bilgi ile elde edilir. Geçmiş bilginler ve eski bilgeler "Kesin bilgileri anlamak, yaşamağı bilmek, ülke işlerini yerine getirmek için tarih bilgisinden yahşırak nesne yoktur." demişler ve farzları ödedikten sonraki çağlarını esenlik üzerlerine olsun, yalavaçlarla eski bilginlerin ve hanların tarihini okumağa vermişlerdir.

Bundan dolayı Tanrıdan yardım dileyip uğur ve kut sayarak acunun yaratılmasından ve yaratılmasının sebebinden ve bâzı ünlü yalavaçların tarihinden başlayıp beğlerle sultanların tarihinde bitirmek ve 12* bölüme ayrılmak üzere bu tarihi yazıp adını *Behcetü't-Tevârîh* (=Tarihler Bezeği) koydum. Başarıp bitirmek için Tanrıya bel bağladım.

Bu nazlı gelin, bu güzel turfanda yemiş 861 göçüm yılının muharreminde (= 1456 sonu), Alp Arslan oğlu Melikşah'ın koyduğu Celâli tarihîne göre 385'te, Sultan Mahmud Gazan Han'ın koyduğu han tarihine göre 160'ta ve müslümanlığın ve Müslümanların padişahı; gaziler ve din uğruna savaşanların sultanı; Tanrının gölgesi; korkusuzluk ve rahatlığın mayası; durağı zuhal, ululuğu müşteri, atılışı merih, tahtı güneş, bahtı zühre, değeri utârid, çadırı ay gibi

beyit

Bilgisi çok, yaşı az, himmeti yüksek kişi
Ülke alıp acunu elinde tutmak işi

olanın devlet gününde yazıldı. O umutla ki saltanat direklerinin desteği; vezirlik göğünün yalazı; ülke işlerine çeki düzen veren; Müslümanların işlerini düzelten; bütün yaratıkların yardımcısı; Tanrının gücü ile güçlendi-

---

* Öteki nüshalarda: 13

rilmiş; devletin, dünyanın, dinin dolunayı Mahmud Paşa Hazretlerinin, yüce sanı ve kutlu adı ile ün bulsun.

deyiş

Onun ululuğunda acun bir nokta kalır,
Onun yüceliğinden insanlık ışık alır.

Tanrım! Onun yüksekliğini mengü kıl. Gölgesini kamu Müslümanlarının üzerine uzat.

deyiş

Yüce lâkaplar ile onu övmek boş emek,
Tecellî gecesinde ay ışığı ne gerek?

Sahbân[6] bu çağda sağ olup bin yıl yaşasaydı da bütün ömrünü onun ünlü hayatını yazmağa verseydi, bin harmandan başak, türlü nimetlerden azık toplasaydı yine yazıp söyliyemez ve onun düşünceleriyle iyi işlerinin güzelliğini, usu ile adaletinin olgunluğunu, doğruluğu ile acımasının çokluğunu anlatmakta beceriksizlik gösterirdi. Her şahın işi bir piyade ile, ülkelerin işi de rık'a[7] ile biter.

Her yönde ulu olanlarla belagat bilgisinde ileri gidenlerin iyiliğinden umud ki: Bir hatırı kırık ve gönlü sınık

---

[6] "Sahbân" ünlü bir Arap hatibidir. Belâgatte adı darbımesel olmuştur. Hârun Reşid zamanında (786-809) yaşamıştır.

[7] Asıl metinde şöyledir:

زیرا که کارهاء هرشاهی به بیادهء ومصالح اقالیم را برفعهء باتمام می رساند

Ruq'a, arapça, "yama" "bez parçası" demektir (Ş. Sami, *Kamus-ı Türkî*, 668). Fakat burada mânâ uymuyor. Arapçada bir de aynı imlâ ile "raq'a", vardır ki "okun nişana değdiği zaman çıkardığı ses" ve "firenk inciri ağacı" demektir (*Büyük Kamus tercümesi*, II, 587). "Raqâ'a" رقاعه ise "ahmaklık" anlamındadır (*aynı eser*, II, 588). Belki de Şükrullah'ın anlatmak istediği budur. Yani, "ahmaklık, ülkeleri mahveden şeydir" demek istemiştir. Bununla beraber izah şekli biraz zoraki oluyor.

kişinin emeği sonucu olan bu kırık dökük derlemeyi görüp bilince yanlışlarına göz yumup bağışlasınlar. Düzeltmeğe çalışsınlar. Eksiklerini alay ile açığa vurup din karındaşlığı perdesini yırtmasınlar. Çünkü suçları örtücü olan Tanrı, suçları örten kullarını sever.

617 (=1221) tarihinde Çingiz Han ortaya çıkarak Türkistan'ı çapul etmiş, Semerkand'ı oda yakmış, Belh'i yıkmıştı.* Onlar bütün Müslümanları birbirine katmışlardı. Öyle ki: Yalnız bir Rey şehrinden kâfir kılıcına yem olan 500.000 kişi saymışlardır. Selçuk soyu bu yüzden yurtlarını bıraktılar.

Er Tuğrul, Oğuz oğullarından biridir. Kızıl Buğa oğlu Kaya Alp oğlu Süleymanşah'ın oğludur. Kırk beşinci** göbekte Nuh oğlu Yâfes oğlu Kavı Han oğlu Kara Han oğlu Oğuz oğlu Gök Alp ile Nuh'a ulaşan Er Tuğrul, Süleymanşah'ın oğlu, Osman Beğ'in de atasıdır.

Şöyle ki: 852 (=1449) tarihinde merhum Sultan Murad bu güçsüzü elçilikle Mirza Cihanşah'a gönderdi. Varıp yumuşu yerine getirdik. Bir gün şagavul[1] geldi:

---

* Öteki nüshalarda buraya kadar olan parça yerine şu cümle var: Çinğiz Handan sonra otuz dördüncü yılda Çinğiz oğlu Tulı'nın oğlu Hüleğü Bağdad'a gelmişti."

** Seif neşrinde ve ikinci tertip nüshaların çoğunda: Yirmi birinci.

[1] Şagavul, elçilere mihmandarlık eden ve onların istirahatını temin edebilmek için başkalarına emir vermek hakkına malik olan adamdır. Aksak Temür'e giden İspanya elçisi Clavijo da şagavuldan bahsetmektedir ("Clavijo Sefaretnâmesi", tefrika sayısı 78, *Fikir Hareketleri*, sayı 247, s. 207, 16 temmuz 1938; "Timur Devrinde Kadis'ten

"Mirza sizinle yalnız konuşacağından tek olarak gitmelisiniz." dedi. "İşittik ve baş eğdik." diyip gittik. Konuşma sırasında buyurdu ki: "Sultan Murad benim ahret kardeşimdir. Bu kardeşlikten başka da akrabamdır." Akrabalığın sebebi soruldu. Buyurdu ki: "Tarihi okuyucu Mevlânâ İsmail'i çağırsınlar ve Oğuz tarihini getirsinler." Mevlânâ İsmail geldi ve Moğol yazısı[2] ile yazılmış bir kitap getirdi. O kitaptan anlaşıldı ki Oğuz'un altı oğlu olmuştur. Adları Gök Alp, Yer Alp, Deniz Alp, Gün Alp, Ay Alp, Yıldız Alp. Mirza buyurdu ki: "Kardeşim Sultan Murad'ın nesebi Oğuz oğlu Gök Alp'a ulaşıyor. Gök Alp oğulları, Kızıl Buğa oğlu Kaya Alp oğlu Süleymanşah oğlu Er Tuğrul'a kırk beşinci göbekte erişmiştir. Kara Yusuf'un nesebi ise kırk birinci göbekte Deniz Alp'a erişmektedir." Bu iki padişahın nesebi bilinince Mirza buyurdu: "Kardeşim Sultan Murad'ın nesebi bizim nesebimizden ağadır. Gökle denizin arasında fark olduğu gibi."

Er Tuğrul, Selçuk soyu ile birlikte, kimi çoluk çocuğu ile, kimi yalnız olan 340 kişi ile Selçüklülerin ardından Anadolu'ya gelmişti. Karaca Dağı beğenmişti. Orada yaylayıp kışlıyorlardı. O ülkenin kâfirleriyle iyi geçinip yaşıyorlardı. Er Tuğrul, Sultan Alâaddin'in savaş niyeti ile Konya'da sü yığdığını işitince kendi erlerini sultanın eşiğine göçürüp kulluk gösterdi; saygı buldu. Nice günler oradan ayrılmadı. Sultan Alâaddin karganmış kâfirlerin ülkesine geldi. Gerektiğinde, Er Tuğrul yiğitlik ve iş bi-

---

Semerkand'a Seyahat", Ömer Rıza Doğrul tercümesi, II, 98. Ömer Rıza tercümesinde Cagaul yazılıdır).

[2] Şükrullah'ın Moğol yazısı dediği bu yazının Uygur yazısı olduğu muhakkaktır. Moğol hâkimiyeti sırasında ve ondan sonra Uygur diline ve yazısına Moğol dili ve yazısı demek âdet olmuştu.

lirlik gösterdi. Çok ulca ve tutsak ele geçirdi. O zaman Kütahya ve yöresi kâfir elinde idi. Müslüman çerisi Karaca Hisar kalesine erişip savaşa başladılar. Kalenin güney yanı Er Tuğrul'un payına düşmüştü. O yanın kâfirleri şaşırıp ne yapacaklarını bilmediler. Barış dilediler. Sultan razı olmuyordu. Fakat birden Tatar yine yağı olup and bozdu ve İslâm ülkesini yağma edip *Müslümanların çoluk çocuğunu tutsak etti ve Müslümanlara yakışmıyacak nice nesneleri kötü işli, aldayıcı ve kurnaz Tatarlar yaptı* diye haber erişti.

Sultan bunu işitince Müslümanları, kıyıcıların kötülüğünden kurtarmağı vacib gördü. Er Tuğrul'u getirip kaftan giydirdi. Kale üzerine başbuğ dikip kendisi Tatar'a gitti. Derler ki Sultan Alâaddin o yürüyüşte Tatar taşağı* derisinden bir gölgelik yapılmasını buyurdu; yaptılar.

Sultan, kıyıcının kötülüğünü gidermekle uğraştı. Er Tuğrul, kâfiri bitirip yoyup öldürmeğe savaştı. Adı yüce olsun ulu Tanrı İslâm çerisini kazandırdı. Kaleyi ve ülkeyi gereğince yıkıp sonsuz ulcalar elde ettiler. Er Tuğrul oradan Söğüt'e doğru gitti. O ülkeyi de aldı. İki** yıl, üç ay, dört gün Er Tuğrul kılıç vurup kâfiri sindirdi.

Ansızın Tanrının buyruğu erişip öldü. Doksan üç yaşında idi. Er Tuğrul'un ölümü haberi Sultan Alâaddin'e erişince buyurdu: Er Tuğrul oğlu Osman'a yarlık yazdılar. Tuğ, davul, kılıç, kaftan gönderdi. Osman'ı savaşa memur kıldı.***

Sancak, kaftan ve davul gelince Osman Beğ ayağa kalktı. Padişahlık türesince davul çaldılar. Kutlu olsun dediler. Ozaman oturdu. O çağdan beri Osman'ın türesi-

---

* Revan: hanının.

** Türkçe nüshalarda: Üç.

*** *Behcetü't-Tevârîh*'te Osmanlılara ait bölüm buradan sonra başlamaktadır. Buraya kadar olan kısım Selçüklüler bölümünün sonudur.

dir: Ne zaman seferde davul çalınsa Osmanoğulları ayakta dururlar. Ondan sonra Osman Beğ İslâm çerisini topladı. Bir takımı kendisiyle Bilecik üzerinde durdu. Bir takım çeriyi öteki kâfir ülkelerine gönderdi. Çok öldürüp çapul ettiler. Kâfir sındı. Bileciğ'i aldılar.

Osman Beğ Bileciğ'i 699(=1299)da aldı. Bundan daha önce Halife Harun Reşid'in çerisi 190(=807)da** Bileciği almıştı[3], ama Rum çerisi yeniden ele geçirmişti. O çağdanberi bu 699 tarihine kadar*** Rumların elinde kalmıştı. Osman'ın eliyle alındı.*

Ondan sonra İne Göl, Köprü Hisar ve Yeni Şehiri aldı. İkinci yılda İznik yöresinde çadır kurdu. Bu arada beş yıl geçti. Sultan Alâaddin'e Tanrının buyruğu erip Uçmağa vardı. 20**** yıl, 9 ay, 13 gün (milâdî hesapla 20 yıl, 2 ay, 12 gün) padişahlık kıldıktan sonra Tanrının esirgenliğine ulaştı. Müslüman çerisinin çoğu Osman Gazi'nin yanına geldi. Bir takım çeriyi Bursa üzerine gönderdi. Her ikisi de kuşatmada idiler ki Osman Gazi'ye Tanrının yarlığı erişip yüce Uçmağa çağırdı. Pazartesi günü, 710 (= 1310-1311) yılı idi. On dört*****yıl beğlik etmişti. Ondan sonra Orhan Beğ, atası yerine gaza, tahtına geçti.

---

* Ayasofya, Bayazıd: *664;* Fatih: *669;* Revan, Üniversite: *699;* Seif neşri: *699* (Münih: *669);* Türkçe nüshalar: *699.* Bileciğin alınması hakkındaki en doğru tarih 699 olduğu için metne bu tarihi aldım.

** Fatih, Revan, Üniversite: *190;* Ayasofya, Bayazıd (büyük bir yanlış olarak): *656;* Seif neşri: *190;* Türkçe nüshalar: *190.*

[3] Harun Reşid'in ordusu Bileciğ'i almış değildir. Bu ordu Tarsus'un şimalindeki Safsâf kalesini almıştır. Safsâf, "Söğüt" demek olduğundan Türkçeye "söğüt" diye tercüme olunmuş ve Türklerin aldığı Söğüt'le karıştırılmıştır. Bilecik de Söğüt'e pek yakın olduğu için Harun Reşid ordusunun buraları zaptetmiş olduğu rivayeti çıkmıştır.

*** Bu *"699 tarihine kadar"* ibaresi, yalnız Seif neşrindedir.

**** Revan: 23.

***** Ayasofya, Bayazıd, Fatih, Üniversite: 11; Revan: *10;* Seif neşri: *15;* Türkçe nüshalar: *10.*

Orhan Beğin, Atası Yerine Gaza Tahtına Oturuşu

Orhan Beğ padişah olunca din bayrakları daha çok açıldı. Kâfirlerin tedbirleri aşağılanıp kâfirliğin gösterişi, kalmadı, hatta yok oldu. İslamların ünü arttı. Her yana sü gidiyor, sayısız ulca ve tutsak getiriyordu. Öylesine ki: Müslüman ordusunda kişi bulamıyorlardı ki zekât veya sadaka vereler.

Pek az gün geçmişti ki. Ulubad'ı, Bursa'yı aldı. Ondan sonra birçok uğraşıp İzniğ'i de aldı. Kiliseleri mescit ve medrese yaptı. Onlardan başka İznik ve Bursa'da yoksullar evi yaptırıp yoksulları doyurmak için mallar vakfetti. O yoksullar evinde bilginlere ve hafizlara akça bağladı. Buyurdu ki: Bursa imareti evkafının tevliyeti gelirini kadı kendi dirliği için harcıya ve öteki kadılar gibi kimseden nesne almayıp şeriatın buyruklarını yerine getire.

Bilgi erleri Orhan Beğin gününde bolluğa kavuştu. Mevlânâ Sinan derler bir danışman vardı. Yoksulluk onu bunaltmış, yokluğun elinde tutsak olmuştu. Orhan'ın eşiğine erişti. Az bir çağda, gazinin kutlu gününde yalansız dolansız aşırı mal, sonsuz saygı kazandı. Sinan Paşa ad koydular.

Orhan Beğ güzel yüzlü, beğenilir özlü ve herkese karşı pek eli açıktı. Savaş gününde ise sanki Sâm veya Nerîman'dı. Okundan kaza, kılıcından ölüm ders alırdı. Mümine rahmet, kâfire zahmetti. Savaştaki yalansız ünü Bursa'dan Laz[4] ve Üngürüs'e[5] erişmişti. Onun korkusundan yürekleri titrer olmuştu. Yendek tetkikte idiler.

---

[4] Laz = Eski Osmanlılarca Sırplara verilen ad. "Las" dahi denir. Sırp kıralı "Lazari"nin adından alınmadır.

[5] Üngürüs = Eski Osmanlılarda Macarlara verilen ad.

Bir gün kendi kendine tasasızca oturmuştu. Kâfiri yok edip kökünü kazımak yollarını düşünüyordu. Gönlüne bu düştü ki: Denizi geçmeli, o ülkenin kâfirlerini de imana çağırmalı. Razı olmazlarsa Tanrı uğruna savaşıp yok etmeli. Bunu düşünürken adı Süleyman Paşa olan ulu oğlu, atasının eşiğini öpmeğe geldi. İzin dileyip girdi. Atası, gönlünde olanı oğluna anlatınca Süleyman Paşa yer öpüp dedi: "Padişah bu kuluna buyurur, bu savaşın ululuğunu bana yakıştırırsa buyruk verir; Yaradanın yarlıgaması, Muhammet dininin gücü*, atam kağanın himmetiyle, yüce Tanrı dilerse, isteğince ülke almak işi kolaylaşıp yerine gelir."

Orhan Beğ Gazinin, Oğlu Süleyman Paşayı Savaş için Rumeliye Göndermesi

Süleyman Paşa; yiğitlik, düzen kurma, cömertlik, tez anlayışlılık ve binicilikle ün salmış olduğundan atası izin buyurdu ve ısmarladı ki: Tanrı yarlıgar da karşıya geçersen önce islâma çağır. Kabul etmezlerse savaşa başla. Süleyman Paşa yeniden yer öptü. Sevinç ve kıvançla otağa gelip yoldaşlarını topladı. Olup biteni anlattı. Kamusu sevinip sahabelerin andı[6] gibi and içtiler. Atlanıp denizden geçecekleri yere yöneldiler. Râvî der ki: Deniz kıyısında Kemer[7] adında ormanlık bir yer vardı. Oraya vardılar. O yöre

---

* Üniversite: Mucizesi; *Seif neşri*: Aydın şeriatının gücü.

[6] 1 numaralı izaha bak.

[7] Kemer, Çanakkale vilâyetinin Biga kazasında bir nahiye merkezidir (*Köylerimiz*, s. 446, Dahiliye Vekâleti neşriyatından, İstanbul 1933). Seif, Ali Cevad Beyin *Memâlik-i Osmaniyenin Tarih ve Coğrafya Lügati* adlı eserine dayanarak bu "Kemer"in Edremit'in iki saat doğusundaki Kemer olduğunu söylemekle (*Mitteilungen zur Osmanischen Geschichte*,

kâfirlerinin öküzlerinden birini yakalayıp öldürdüler. Derisini sırım gibi kestiler. Ormandan birkaç ağaç parçası getirip o sırımla birbirine bağladılar. Üzerine bindiler. Kırk er sığdı. Kalanı kaldı. Ol kırk er Tanrıya bel bağlayıp denizi aştılar. Önce Od Gönlek[8] kalesini alarak içindeki kâfirleri öldürdüler. Ondan sonra İksamilye[9] kalesini ele geçirdiler.

Bu haber, Laza ulaştı. Karganmış kâfir tetikte imiş. Sü toplayıp Mığalkarya[10] ovasına erişip çadır dikmiş. Süley-

---

11, 124) pek büyük bir yanlışlığa düşmüştür. Haritaya dikkatle baksaydı, Rumeli'ye geçmek için Edremit körfezine kadar gitmeğe hiç de lüzum olmadığını görecekti.

[8] Bu kalenin adını Seif "Ödkünlek" diye okuyor. Nuruosmaniye nüshasında bu kelime اوُدكوُكلك şeklinde yazılmıştır. Her halde harekeleri yanlış konmuş olacak.Öteki nüshalarda harekesiz olarak اودكوكلك eklindedir. Seif'in dayandığı nüshalardan birinde ise اونكوكلك eklindedir. Ben bu ismi "Od Gönlek" okumağı daha doğru buluyorum. Çünkü "gönlek" gömlek demektir ki bugün bile Türkiye'nin birçok yerlerinde böyle söylenir. "Od gönlek" (= ateş gömlek) Türkçede bir tâbirdir. Başarılması çok büyük ızdıraba bağlı olan iş, büyük keder demektir. Hiç şüphesiz kalenin asıl rumca adını Türkler benzetme yolu ile Od Gönlek yapmışlardır.

[9] Bu kalenin adı nüshaların çoğunda harekeli olarak İksamilye veya İksamiliye şeklindedir. Dahiliye Vekâletinin neşrettiği *Köylerimiz* adlı kitapta bu isme rastlanmıyor. Bakabildiğim haritalarda da görmedim. Yalnız, 1311yılında İngilizceden tercüme olunarak Bahriye Matbaasında basılan *Çanakkale Ve Bahr-i Siyah Boğazları ile Marmara Denizi Rehberi* adlı kitapta "Aksamil" adlı bir köyden bahsolunmaktadır(s. 143). Kitabın tarifine göre Aksemil, Bulayır'ın doğusundadır. Denizden yalnız birkaç yeldeğirmeni görülür.
Şükrullah'ın söylediği İksamilye her halde bu olacaktır. Anadolu kıyısındaki "Kemer"den hareket olunduğu göz önünde bulundurulursa karaya ilk çıkılacak yerlerin ancak bu çevreler olabileceği teslim olunur.

[10] مغال قريه, ميغال قريه veya ميقال قريه şeklinde yazılmaktadır. Sonradan معلقر şeklini almıştır. Bugün "Malkara" denen yerdir. Tekirdağ ile Keşan arasındadır.

man Paşa hemen iki aş çanağını[11] davul yaptı. Tanrı yarlıgadı. Gece karanlık ve yağışlı idi. Süleyman, Paşa o iki davulu atının eyerine bağladı. Yirmi eri Od Gönlek kalesine kodu. Öteki yirmiyi kendisiyle bile götürdü. Beşer beşer ayırıp kâfir çerisinin dört yanına gönderdi. Süleyman Paşa da bir yandan beş erle gülbank çekip davul çaldı. Salavat getirdiler. Öteki beş kişiye doğru gittiler. Yine salavat getirdiler. Oradan öteki beş kişiye gidip yine salavat getirip davul çaldılar. Sonra öteki beş kişiye gidip salavat getirdiler. Karganmış kâfirler dört yandan salavatı işitince karanlık ve yağışlı gecede Muhammedin mucizesiyle birbirine girip kaçtılar. Öyle oldu ki çadırlarını, takımlarını, ağırlıklarını bıraktılar. Birbirini çiğniyerek bozguna uğradılar. Mal, yılkı ve çadırları kaldı. Râvî der: Altını mevlevî külahı ile üleştiler. Gümüşü de bundan ölçmeli. Üsküf denilen altın işlemeli külahları ozaman yapmışlardır.

Kâfirler bu bozgun ile kırılınca İslâm güç buldu. Nereye giderlerse yenip kâfir ülkesini yıkıyorlardı. Kocasını, gencini imana çağırıp kabul etmeyeni öldürüyorlardı. Çoluk çocuğunu tutsak ediyorlardı. Mıkalkarya, İpsala ve Vize'yi aldılar. Tekür Dağı, Seydi Kavağı, Bulayır ve başka çok Eller Süleyman Paşa'nın oldu. Nerede çan varsa kırıp oda yaktı. Kiliseleri yıkıp mescit kıldı. Çan olan yere müezzin çıkar oldu. Kâfir Ellerinün beğleri baç vermeği kabul ettiler. Şöyle ki Firenge bun oldu. Gece gündüz

---

[11] Asıl metinde şöyledir: همان ساعت سلیمان پاشا دو کاسهء شبلونی را مقاره کرد
Acemcede شبلونی diye bir kelime yoktur. شبلونه kaplumbağa demektir (*Burhan-ı Qâtı' tercümesi*, 405). Bu takdirde nakkarelerin kaplumbağa kabuğundan yapılmış olması icap eder. Acemcede bir de شیلان kelimesi yardır ki bizim "şölen"den alınmışa benziyor.
Her hâlde شبلونی kelimesi سیلان olacaktır. Zaten, Seif'in da dikkat ettiği gibi Neşrî'de bu mesele anlatılırken "Dîvanda yemek yedikleri bakırdan tasların dibin delüb nakkare etdiler." denilmektedir.

"Kiryeles"[12] yerine "Lâ İlahe İllallah" diyorlar ve Hıristos[13] yerine "Muhammed Resûlullah" işitiyorlardı. Süleyman Paşa altı yıl kadar kâfirlerle savaştı. Bir gün avlanmak istedi. Bulayır ve Seydi Kavağı arasında doğanını bir kaza salıp kendi de ardından at seğirtti. Meğer ki kaza imiş: At düştü. Süleyman Paşa da atla düşüp öldü. Bu acun bir uğraktır. Gelen gitse gerek. Oğlunun ölüm haberi Orhan Beğe erince çok yanıp yakıldı ama fayda kılmadı. Sonunda ecel doğanı Orhan Beğe de pençe vurup yüce Uçmağa çekti. Yüceler yücesinde yer tuttu. 751 (=1350) yılında idi. 64 yaşında idi. 39 yılını savaşa verdikten sonra ölmüştü.

Tanrı Topraklarını Işıtsın, Şehitler Sultanı Murad Hünkârın, Atası Yerine Oturması

Ulu himmetli Gazi Orhan Beğ acunu koyup gidince oğlu şehitler sultanı beğlik yerini yüce kıldı. Âdil, olgun, dindar, doğru, yüksek himmetli, iyilik edici, yoksul dostu, kimsesizlere bakıcı padişah idi. Kâfirleri yoyup yok etmekten özge nesneye tama etmezdi. Düşkünlerin elinden tutar, yoksullara yardım ederdi.

Onun ulu kapısına başvuran kimse mutlaka dileğine ererdi. Çandarlı Halil ve nice başkaları gibi ki bir bir yazsam söz uzar, maksattan uzaklaşırız.

beyit
Hem yiğitti, hem batır, hem kahraman;
Erki sonsuz güçlü erdi pek yaman.

---

[12] Rumca "Kirye eleyson", "Tanrım bizi yarlığa." demektir
[13] Xristos = İsa Yalavaç.

Savaş için sü yığıp Laz ve Üngürüs'e gitmeği kurdu. Çevredeki beğler gazi şahın denizi geçeceğini işitince Bursa'ya yürümek istediler. Süleyman Yalavaç gibi, yel bu haberi kulağına eriştirdi. Bilginlerden sordular ki bu iki işten hangisi daha öncedir? Dediler: "Bu savaş farz-ı kifâyedir. Müslümanlara gelecek kötülüğü savmak ise padişaha farz-ı ayndır. Yine buyruk padişahındır."

Dindar ve âdil olduğundan kâfir savaşını geri bıraktılar. Beriki kıyıcılara çevrildiler. Anadolu sınırına erişti. Engüriye[14] dedikleri yalçın kaleyi aldı. O yöredeki bozguncuların kökünü kazıdı. Bir takımı baş eğip and ettiler. Oradan Sultan Öyüğü'ne erişip aldı. Geri Bursa'ya geldi. Savaş hazırlıkları ile uğraştı. Karamaneli beği yağı oldu. (Sultan) yine savaş hazırlıklarından vaz geçip Karaman'a yöneldi. Karaman beği de ileri gelip iki ordu karşılaştılar. Sultan Murad Hünkâr Gazi, adı yüce olsun, acun yaradandan özge kimseden yardım dilemedi. İki ordu karşılaşıp savaştılar. Kargılar kırıldı. Kılıçlar çentik çentik, kalkanlar paramparça oldu. Kişiler güz yaprağı gibi döküldü. Sanki güzün, mihrican fırtınası esti de üzüm yaprakları döküldü. Karamanlılar çerisinden, Varsak, Tatar ve Türkmenden sayısız kişiler toprağa düştü. Tanrıdan yardım diliyenler savaşı kazandılar. Kılıçtan kurtulan Karamanlılar kaçtı. Karaman beği takımlarını, ağırlıklarını bırakıp kaçtı: Hüdavendigâr Gazi çerisi sağlıkla ulca alıp savaşı kazanarak geri döndü. Bursa'ya erişince yine savaş hazırlıkları ile uğraştılar. Rumeli'ye geçtiler. Gazi şah nereye savaş dileğiyle yönelse Tanrı yarlıgaması uğuru ve inanç arılığı ile zafer yoldaş olur; kaleler, şehirler, ülkeler alırdı. Şunun için ki dolansız iş ululuk ıssı yüce Tanrının kabulüdür.

---

[14] "Engüriye" yahut "Engüri" = Ankara.

Ondan sonra gazi ve şehit şah buyurdu: Bursa'da ahret için bir yapı yaptılar. Hem konuk evi, hem cami, hem medresedir. Kimsesizler, yoksullar için paçalardan, tatlılardan, ekşilerden, daha güzeli olmayan yemeklerin hepsinden verilmesini, konukların hayvanlarının da yemlendirilmesini buyurdu. Hatiplere, hafızlara, müderrislere, muidlere, öğrencilere vazife karşılığı akça bağladı. O evin karşısında bir kubbe yapılmasını buyurdu. Her gün ayrıca otuz hafız o kubbede güzel sesle Kur'an'ı okuyup hatmetmektedirler. Mübarek vücudu o kubbede dinlenmektedir.

Bu ahret evini yapıp ortaya çıkarınca yine Rumeli'ye varıp savaşla uğraştı. Laz'ın Eline yöneldi. Laz beği işitti. Batı Eli kâfirlerine haber gönderip yardım diledi. Eflak, Üngürüs, Çeh, Sırf[15], Arnavut, Hırvat[16], Bulgar[17] ve Firenkten çeri gönderdiler. Yüz binden artık kâfir çerisi toplandı. Türlü yaraklarla ileri yürüdüler. İki ordu birbirine erişti. Bir savaş kıldılar ki dönen felek dönmeğe başlıyalı böylesin görmemiştir. İki ordudan çok kişiler öldü. Gövdeler üst üste yığıldı. Başlar ayak altında parçalandı. Sonunda Tanrı yardımı erişti. Kâfirlerin bayrakları baş aşağı olup orduları yüz çevirdi. Bozuldular. İslâmlar onların ardına düştü. Gazi şah birkaç haseki ile bir tepe üzerinde durdu ki yağının ardınca giden çeriler geri döneler ve gaziler sultanını bulalar. Meğer bir kâfir yaralanmış, kanlar içinde kendini ölüler arasında gizlemiş imiş. Yerinden kalktı. Düşe kalka hünkâr gaziye doğru

---

[15] Sırf = Sırp.

[16] Nuruosmaniye'de اراووت, Üniversite'de اراووت, Ayasofya, Bayazıd ve Fatih'te اراووت) şeklinde yazılan, Revan'da mevcut olmıyan bu kelime ya "Hırvat" demektir, yahut da "Arnavut" kelimesinin yanlışlıkla iki defa yazılmasından doğmuş bir yanlıştır.

[17] Nüshaların çoğundااولغار veya الغار şeklindedir. Yalnız Revan nüshasında doğru olarak Bulgar بولغار şeklinde yazılmıştır.

geldi. Çavuşlar koyuvermediler. Hünkâr gazi bir iş için gelmektedir, bir dileği vardır sandı. Çavuşa bıraktırdı. Karganmış kâfir ilerleyip bıçakla vurdu. Kaza gelince feza daralır. O saatte, hatta o anda şehitlik rütbesine erişti. Tanrı uğrunda gazi olduğu gibi şehit de oldu. 790 (=1388) yılında... ***Gaziler tahtına Bayazıd Beğ geçti.***

Tanrı Topraklarını Arıtsın, Gaziler Sultanı Yıldırım Bayazıd Beğin, Atası Şehit Murad Beğ Tahtına Oturması

Bayazıd Hünkâr, beğlik tahtına oturunca atalarından ve dedelerinden daha iyi olarak adaleti ileri götürdü. İnancında asla bozukluk ve eksiklik olmadığından bilgi erlerine rağbet gösterdi. Yoksullara acıdı. Bayları yüce tuttu. Zâhidleri, Tanrıya tapıcıları saydı. Halka adalet gösterdi. İnancı ve dindarlığı bilinip ün salınca bilginler, erdemliler ona yüz döndürdüler. Şeyh Ramazan yoksullar takımındandı. Onun gök gibi yüce eşiğine erişti. Padişah dindarlığına, müslümanlığına yakışanı yaptı. Ona köyler, şehirler, kaleler verip kazasker kıldı.

Önce Saruhan ve Aydın Ellerini aldı. Ondan sonra Karaman'a doğru gitti. Konya ve Lârende'yi aldı. Ondan sonra ikinci yılda Kastamoniyye, Osmancık, Amasya, Tokat, Sivas, Canit* ve Samısun'u aldı. Yine başkent olan Bursa'ya ulaştı. Çerisine izin buyurdu ki bir ara dinlenip pusat ve yaraklarını yeniliyeler ve yüce buyruğunu bekliyeler. (Böylece) buyruk aldılarsa da gönülleri ondan hoş olduğundan ötürü bir takımı asla hizmetini bırakmadılar. Gidenler ise buyruk gerekmeden hizmete geldiler.

---

* Seif neşri: *Canık* (جانق)

Hemen Menteşe ve Teke Ellerine gitti: Antalya'yı ve onlara ait olan öteki şehirleri, kaleleri aldı. Germiyan'a doğruldu. Kara Hisarı, Ak Şehir'i, Beğ Şehri'ni ve Seydi Şehri'ni alıp kendi kullarını tayin etti. Hutbe ve sikkeyi kendi adına kıldı. O günlerde, ataları ve dedeleri Bağdad padişahı olan ve şahlık tahtı kendisine miras ile kalan Calayırlı Sultan Ahmed ile Karakoyunlu beği olan Kara Mehmed oğlu Kara Yusuf, Temür'ün şerrinden yurtlarını koyup Şam yöresine gitmişlerdi. Mısır sultanı bu ikisini tutsak edip hapise atmıştı. Bunlar türlü al ile Mısır'da hapisten kurtulup gaziler sultanının hizmetine geldiler. Kulluk kuşağını bellerine bağlayıp hizmetkârlık şartlarını yerine getirmekte idiler. Calayırlı Sultan Ahmed iki ay kadar hizmet edip ondan sonra izin dileyip alışık olduğu yurduna gitti. Anması ulu Tanrıdan ve gaziler sultanının yardımından umuyordu ki yine Irak'ı yurt edine. Sultan Bayazıd dahi akça ve türlü nesne bağışlayıp gönderdi.

Karakoyunlu Kara Yusuf ise sekiz ay kadar hizmet edip hizmet kuşağını beline bağlamış ve kulluk şartlarını yerine getirmişti. Sonunda hünkârı kışkırttı; Erzincan üzerine çekti. Bir zaman Erzincan'ı kuşattı. Sonra, alıp Karakoyunlu Kara Yusuf'a verdi. Kara Yusuf 16 gün beğlik etti. Ama Erzincan halkı ile bağdaşamadı. İsteği ile bıraktı. Erzincan halkı birleşip Taharten adlı kendi beğlerini hünkârdan istediler. Kutlu gönlünde İslâmları incitmek isteği olmadığından Erzincan halkının dileğini kabul etti. Erzincan'ı yine Taharten'e verdi. Taharten'in çoluk çocuğunu, Erzincan'ın birtakım uluları ve ileri gelenleri ile Bursa başkentine getirdi.

Yeniden adalet gösterdi. Kadıları topladı. Onların kıyıcılıklarından, soruşturdu. Taaddîden, şeriate aykırılıktan, rişvetten özge nesne bulmadı. Kimden şeriate aykırı nesne almışlarsa ödenmesini buyurdu. Onların terbiyesini verdi. Azli gerekeni azletti. Halk, ülkeler alanın

yüksek adalet ve şefkatini işitince ekim biçimleri, iş güçleri ile, yurtlarını şenlendirmekle uğraşır oldular. Osmaneli her ne kadar şenlik idiyse de on kat daha şenlendi.

Gazi sultan, kötü ve şüpheli işlerden çekinmeği ve Tanrıdan korkmayı kamudan ileri tuttu. Beğlerle sultanların göreneği olan şeriate aykırı eğlence, çalgı ve bunun gibi aldayıcı Albızın kuruntusundan gelen ne ki varsa hepsini bıraktı. O zamanın bilginleri ve şeyhleri onun arkadaşlığı ile yücelirlerdi.

Ansızın, karganmış Üngürüs 130.000 er ile ve savaş pusat ve yarağı ile İslâm ülkesine doğru yürüyüp Tuna suyu kıyısına erişti diye haber geldi. Hemen kulları ile kâfire doğru yürüyüp yıldırım gibi yetişti. Kâfir, suyu geçmiş, İslâm sınırında Nigübolı adlı bir kasaba vardı, oraya erişmiş, şehri yağmalıyarak kaleyi kuşatmıştı. Gazi padişah erişip kâfiri darmadağın etti. Öyle ki gemiden başka kurtulacak yer kalmadı. Hep gemilere kaçıştılar. Pek derin olan Tuna'da gemiler kâfirlerle doldu. Hepsi suda boğuldular. Beğlerini az bir çeri ile kıyıda bulup tepelediler. Müslümanlar sonsuz ulca buldular. Gazi padişah sağlık esenlikle doyum olarak geri dönüp Edirne'ye erdi. Buyurdu: Alınan ulcadan bir darülhayır yaptılar. Kimsesizlere, yoksullara, bilginlere, şeyhlere -ister bay, ister yoksul herkese- türlü yemekler verilmek üzere evkafını tayin buyurdu.

Ondan sonra yine Bursa başkentine gitti. Buyurdu: Bursa'da bir darülhayır, bir hastane, Ebû İshakîhane[18],

---

[18] "Ebû İshakîhâne" demek Şeyh Ebû İshak İbrahim ibn-i Şehriyâr-ı Kâzerûnî(963-1034)'nin tarikatine mensup dervişlerin tekkesi demektir. Kâzerûn, Şiraz'ın 90 kilometre batısında bir kasabadır. Kâzerûniyye yahut İshâkiyye tarikatı 14'üncü asırda Anadolu'da yayılmış, Osmanlı padişahı ve büyükleri tarafından korunmuş, 16'ncı asırdan sonra ise başka tarikatlere karışarak ortadan kalkmıştır

iki medrese; bir cami yaptılar. Onların evkafını tayin buyurdu.

Darülhayırın evkafından olmak üzere aş ve yemden başka, her yıl bilginlere ve yerli yabancı yoksullara 600 mud[19] buğday verilmek; her gün konuğa ve yerliye et ile birlikte 300 çanak aş eriştirilmek üzere vakıflarını tayin buyurdu. Hastane, Ebû İshakîhane, medreseler ve caminin her biri için ayrıca vakıflar tayin buyurdu. Görenek olduğu üzere bunlara şeyh, tabib, imam, müezzin ve müderris dikip akçalarını tayin ettirdi. 30 hafız darülhayıra, 30 hafız camiye tayin buyurdu ki her gün biri Tanrı kelâmından bir cüz okuya.

Bu sırada Mısır sultanının öldüğünü işittiler. Gönüllerine Mısır ve Şam'ı almak dileği düştü. Çeri yığıp Malatya'ya doğru gitti. Kılıcı gücü ile aldı. Malatya, Şam sınırıdır. Divitdar[20] adlı* kulunu oraya dikip geri başken-

---

(Köprülüzade, "Abû Ishaq Kâzerûnî und die İshaqî-Derwische in Anatolien", *Der İslam*, XIX. Band, 1930).

[19] Beş yüz dirhemden ibarettir. Amma Rûm'da yirmi kileye mud derler (*Ferheng-i Şu'ûrî*, II, 368).

[20] "Divitdar"ın insan adı mı, yoksa rütbe mi olduğu ilk bakışta şüphe uyandırabilir. Bu "Divitdar"ın, Akşehir'deki İmaret Camisi mezarlığında türbesi bulunan "Gündüz Beğ"in babası olması kuvvetle muhtemeldir. Ahmed Tevhid Beyin ("Akşehirde Rumeli Fatihi Şehzade Süleyman Paşanın Kerîmesi Mezarı", *Târîh-i Osmânî Mecmuası*, sayı 44, s. 106-108, 1 haziran 1334) ve Rıfkı Melûl Meriç'in ("Akşehir Türbe Ve Mezarları", *Türkiyat Mecmuası*, V, 205) neşrettikleri Gündüz Beğin mezar kitabesi şöyledir:

انتقل المرحوم المعصوم كندز بك بن الأمير الكبير دويت دار بك طاب ثراه فى اوائل شعبان المعظم سنة سبع وتسعين وسبع ماية الهجريه النبويه

797 şabanı başında (mayıs sonu 1395), ölen Gündüz Beğ, Yıldırım'ın kumandanı Divitdar Beğin oğlu ise babasından önce ölmüş demektir. Gündüz Beğin mezarı, Süleyman Paşa'nın kızının mezarından 10-15 arşın uzakta olduğu için, Tevhid Bey, Süleyman Paşa'nın kızı acaba Gündüz Beğin anası mı idi diye soruyor. Divitdar Beğ için kitabede

tine erişti. Gazi şah Erzincan'ı alıp yine Taharten'e verdiği ve çoluk çocuğunu Bursa'ya getirdiği zaman Taharten incinmişti. İlk önce Temür'ün kişisi olduğu gibi yine Temür'e gitmiş, halini anlatmıştı. Kıyıcı Temür bu yüzden Anadolu'ya yürüdü. Gazi şah bunu işitince çeri yığıp Engüri'ye erişti. Temür çerisi de geldi. Çubuk Ovası dedikleri ovada iki ordu çadır kurdu. Ama Temür daha önce gelip suları tutmuştu. Yezidlilerle Yalavaç soyu gibi. İki ordu karşılaşıp savaşa başlayınca gazi padişahın ordusunda bulunan Tatar ve kötü düşünceli kâfir çerisi, tıpkı Kûfelilerin Emîrülmü'minîn Hüseyin'e yaptığını yapıp yüz döndürdüler, İslâmlara âsi oldular. Kâfirler kaçıp Tatarlar Temür çerisine geçti. Rumlular bozulup gazi padişah tutsak oldu. Kıyıcı eline düşen ve çerisi bozulan ülkenin nice olacağı bellidir. O kargaşalıklarda ecel erişip gazi şah Tanrı yanına ulaştı. 805** yılında ve zilhicce ayının 27'sinde (= 18 temmuz 1403). Altı çocuğu vardı: Er Tuğrul, Süleyman Beğ, Sultan Mehmed, İsa Çelebi, Musa Çelebi, Mustafa. Hepsinin anaları kırnaktır. Er Tuğrul atasının sağlığında öldü. Mustafa, atası ile bile tutsak olup görünmez oldu.

"emîrü'l-kebîr" lâkabı kullanıldığına bakılırsa bu ihtimalin kuvvetli olduğu anlaşılır.

* Acemce nüshalarda bu kelime hep yanlıştır. Nuruosmaniye: دُوَیدار (Duvaydar); Fatih: دویدار (Duydar); Ayasofya: ذویدار (Zuydar); Üniversite: دوبدار (Dubdar); Revan: دوید دآر (Dividdar); Bayazıd: ذِویدار (Ziviydar); Seif neşri: دویدار (Duydar). Türkçe nüshalar daha doğrudur Veliyeddin Efendi: دویت دار (Divitdar); Hafid Efendi: دویتدار (Divitdar); Revan: دویتدار (Divitdar); Esad Efendi: دوتب دار (Dutubdar); Üniversite: Bu kelime yok.

** Fatih, Ayasofya, Bayazıd: 803

Bayazıd Oğlu Süleyman Beğin Atası Tahtına Oturması

Süleyman Beğ hanlık tahtına oturunca adaleti şiar edindi. Osmanlılar ülkesi Ömer adaleti buldu. Sonra yine âbâdanlık ve iş güçle uğraşır oldular. Adalette ikinci Nüşirevan[21], cömertlikte Hindistanlı Cevne[22] idi. Himme-

---

[21] Nûşirevan yahut Birinci Hüsrev, Sâsânî padişahlarının yirmi birincisi olup 531-579 arasında hükümdarlık etmiş ve adaletle ün salmıştır.

[22] Burası metinde şöyledir:

درعدل انوش روان ثانی بود ودر جوانمردی جونهء هندوستانی ذرهء از همتش از بر کدایی مهر سید حاتم را بان کذا کذا مینمود وجونه را بجوی منی شمرد

"Cevne" kelimesi nüshaların çoğunda harekesizdir. Birinde "Cevene"(جَوَنَه), birinde de "Cûne" (جُونه) şeklindedir: Mânânın gelişinden ve ifadeden "Cevne"nin bir insan adı olduğu anlaşılıyor. Çünkü "Nûşirevân-ı sânî"den sonra müsecca olarak ancak yine bir insan adı (Cevne-i Hindûstânî) zikrolunabileceği gibi "civanmerdî" sıfatı da ancak insanlar için kullanılabilir. Bundan dolayı Seif'in bunu Hindistan'daki büyük ırmaklardan biri olan Cûn ile karıştırması doğru değildir (*Mitteilungen zur Osmanischen Geschichte*, II, 126, 36'nci not). Her ne kadar *Burhân-ı Qâtı' tercümesi*nde (s. 209) de "Cûn Hindde bir nehr-i 'azîm adıdır." denilmekte ise de bu "Cûn"un bizim "Cevne" ile bir ilişiği yoktur. *Burhan-ı Qâtı' tercümesi*'nin bahsettiği bu Cûn, Ganj'ın ayaklarından biri-olan Camna yahut Sun ırmaklarından biri olacaktır. Bugünkü coğrafya kitaplarında ve haritalarda Cûn diye bir ırmak gözükmüyor. Kelimenin doğru okunuşu "Cevne"dir ve güneş manasınadır (*Ferheng-i Şu'ûrî*, I 322).'Arapçada da "El-Cevne" güneş, kırmızı nesne ve kömür mânâlarına gelmektedir (*Büyük Kamus tercümesi*, III, 612; Ahterî'ye göre ise ziftle sıvanmış küp ve batması yaklaşmış güneş mânâlarına gelir, s. 270, 1293 basımı ve s. 171, 1283 basımı).

Şükrullah, Cevne'nin cömertliği hakkında bu ifadeyi Ahmedî'den almıştır. Yıldırım'ın oğlu Süleyman Beğden bahsederken Ahmedî şöyle diyor:

Mîr Süleyman oldı-anun yerine şâh
Gün bigi rûşen ne hâcetdür güvâh
Ol arada kim ola ol dâdger

Kim olur Nûşîrevân ü yâ Ömer
Mihr urduğında muma hâtemi
Bir cevedür Cevne-i Hindûstân
Mihr urduğında muma hâtemi
Bir gedâya kul eder yüz Hâtemi

Yani Ahmedî "Süleyman Beğin himmeti yanında Cevne bir arpa gibi değersiz kalır." demek istiyor. Acaba bu Cevne kimdir?

866 (=1461-1462) tarihinde İsferâyin'de ölen Acem şairi Azerî-i Tûsî'den bahseden Devletşah tezkeresi ve onun türkçeye tercümesi olan *Sefînetü'ş-Şü'erâ*'ya göre asıl adı Hamza olan Azerî-i Tûsî gezgincilikle Hindistan'a giderek ün kazanmış, Hint padişahı Sultan Ahmed de şaire 50.000 dirhem verilmesini emretmiş. Parayı götürenler Hint göreneği üzere padişaha secde etmesini söylemişler. Şair de bunu kabul etmiyerek:

من ترك هند وجبفهء چپال كرده ام باد پروت جونه بيك جونمى خرم

beytini okumuş ve Hindistan'dan çıkmıştır (*Devletşah Tezkeresi*, Bayazıd Umumî, numara 4985, yaprak 277a; Fehîm, *Sefînetü'ş-Şü'erâ*, 196-201). Bundan sonra şair 30 yılını ibadetle geçirmiş ve 866'da 82 yaşında olduğu halde İsferâyin'de ölmüştür. Demek ki onun Hindistan'dan çıkışı 836 yıllarına raslıyor. Bu tarihlerde Hindistan'da Ahmed adında üç hükümdar vardı:

1- Bingale hükümdarlarından Şemseddin Ahmed Şah (835-846 = 1431-1442).

2- Gücerat hükümdarlarından Birinci Ahmed Şah (814-846 = 1411-1443).

3- Dekan'daki Bihmeniyye hükümdarlarından Birinci Ahmed Şâh (825-838 — 1422-1435).

Âzerî-i Tûsî'nin, yukarıki beyti bunlardan hangisine söylediği belli değildir. "Çîpâl" kelimesi Lâhur padişahlarının unvanı olduğuna göre (*Burhân-ı Qâtı' tercümesi*, 227) bu hükümdarlardan hiç birisine olmayıp başka bir Ahmed'e söylemiş olması ihtimali vardır. Çünkü bunlardan hiç birisi Lâhur padişahı değildir. Yahut *Burhân-ı Qâtı'* "çîpâl" kelimesini yalnız Lâhur padişahlarının lâkabı sanmakla aldanıyor.

Âzerî-i Tûsî'nin beytindeki Cevne'nin bir insan olduğu muhakkaktır. Çünkü (باد بروت جونه)(Cevne'nin gururu) nehir için kullanılmış olamaz. Acaba "güneş" mânâsına gelen "cevne", şaire 50.000 dirhem ihsan eden Sultan Ahmed'in lâkabı mıdır? Ve bu takdirde Bingale padişahı olan Şemseddin Ahmed Şah'ın "şems" lâkabı yerine aynı

tinden bir zerre bir yoksula erişse, Hâtem'i[23] o yoksula yoksul gösterir, Cevne'yi bir arpaya saymazdı. Bütün acun hazineleri, doğru gören gözüne bir sinek kanadının yarısınca görünmezdi. Kamu yeryüzünün mülkünü bir küçük karıncanın ayağınca saymazdı. Kurumdan, kıskançlıktan, kötü düşünceden uzaktı. El ve ülke almak dileseydi himmetinin bolluğu ile doğudan batıyadek savaşsız elde ederdi. 8 yıl, 10 ay, 17 gün (milâdî: 8 yıl, 7 ay, 19 gün) Osman Oğulları tahtında oturdu. Onun çağında elde sevinçten, kıvançtan, yiyip içmeden özge nesne yoktu: 813* yılının 13'üncü gününde (=18 mayıs 1410) ecel doğanının pençesi merhum şah Gazi Bayazıd Hünkâr oğlu Süleyman Beğe erişip Uçmağa iletti. Ata bir karındaşı, acun ve din

---

mânâda olan "cevne" kelimesinin konulmasından mı ileri gelmiştir? Belki bu fikir kabul olunabilirdi. Fakat eserini aşağı yukarı 810 tarihlerinde, yani Sultan Ahmed Cevne olacağını tahmin ettiğimiz Şemseddin Ahmed Şah'tan önce yazan Ahmedî'nin de:

Himmeti altında-anun bilgil 'ayan
Bir cevedür Cevne-i Hindûstân

demesi bizim bütün tahminlerimizi altüst edecek mahiyettedir. Bu takdirde Cevne'nin Ahmedî'den ve tabii Şemseddin Ahmed Şah'tan daha önceki zamana ait olması icap eder. Fakat Ahmedî'nin nüshalarından birinde:

Bir cevedür Cevne-i Hindûstân (بر جوه در جونهء هندوستان) mısraı
Bir cevedür cûdına Hindûstân (بر جوه در جودنهء هندوستان)

şeklinde yazılmıştır. Eğer doğrusu böyle ise Ahmedî "Cevne"den bahsetmiyor demektir ki o zaman da Şemseddin Ahmed Şah'ı "Ahmed Cevne" olarak kabul edebiliriz. Yok böyle değil de, Ahmedî'deki mısraın doğrusu "Cevne-i Hindûstân" şeklinde ise ozaman bu mesele meçhul olarak kalıyor demektir.

[23] Hâtem, Muhammet Yalavaç çağına yetişen Arap şairlerinden olup cömertlikle ün salmış ve edebiyatta adı cömertlik için darbımesel haline girmiştir.

* Üniversite, Revan, Seif neşri ve Türkçe nüshalardan Hafid Efendi: 813. Ötekiler yanlış olarak: 803.

iyisi Musa Çelebi ve İslâm güneşi Sultan Mehmed şer'î irs ile Osmanlı tahtına hak kazandılar.

Rumeli'yi Musa Çelebi buyruğuna alıp Edirne'yi taht edindi. Anadolu'yu İslâm güneşi Sultan Mehmed buyruğuna alıp Bursa başkentinde taht kurdu.

Acunun dönüşü 2 yıl, 7 ay, 20 gün (milâdî hesapla: 2 yıl, 6 ay, 24 gün) şunun üzerine oldu: Musa Çelebi yendek kâfiri öldürüp yoyar, onlardan, baç, vergi alırdı.

Sultan Mehmed Anadolu'da amansız kıyıcıların kötülüklerini savmakla uğraştı. Önce, Anadolu'da Tatardan Kara Devletşah adlı bir haylaz çıkıp çeri topladı. Amasya'da Sultan Mehmed'in üzerine vardı. Sultan Mehmed 11* yaşında idi. Anadolu çerisini toplayıp önledi. Tanrının yardımı ile Kara Devletşah'ı öldürdü. Çerisi darmadağın oldu. Takımlarını, ağırlıklarını kamu çapul ettiler. Ondan sonra İsfendiyar sü çekip Bolu'ya erişti. Sultan Mehmed yine önledi. Gerede ile Çağa** arasında iki ordu karşılaştı. Yine Tanrının yardımı ile İsfendiyar sındı. Çerisinden kimi öldü, kimi bozulup kaçtı, kimi de tutsak oldu. Mehmed ordusu kazanıp akçadan, maldan, attan, katırdan*** ve özge nesnelerden ele geçirdiler. İslâm sultanı Bursa başkentine gelip adaletle, halkı gözetmekle, çerinin gönlünü okşamakla, bilginleri ululayıp şeyhleri saymakla gün geçirdi. Her birini değer ve rütbesince okşar, gönüllerini alırdı.

Atalar ve dedeler türesi gönlüne düşüp savaş niyeti ile Rumeli'ye yöneldi. Musa Çelebi de sü yığıp savaş için geldi. İki çeri karşılattılar. Kalb ve cenahları düzüp koştular. Katı özenip savaş kıldılar. Sultanın çerisi sındı.

---

* Türkçe nüshalardan Üniversite ve Revan: 14. Türkçe Fatih ve Esad Efendi nüshalarında yaşını yazmıyor.

** Türkçe Revan: Çağad: Hafid Efendi: Cağad.

*** Ayasofya, Bayazıd: Deveden.

Kimi ölüp kimi tutsak oldu. Sultan, Laz ülkesine düşüp oradan yine Bursa başkentine erişti. Yine şü yığıp Rumeli'ye yöneldi. Denizi İstanbul'dan, geçip Musa Çelebi'ye doğru gitti. İki ordu yine karşılaştılar. Kılıçlar gedik gedik oldu, kalkanlar parça parça. Bir savaş oldu ki acunda tarihtir. Musa Çelebi çerisi balçıkta sınıp dağıldı. Musa Çelebi'nin atı balçığa saplandı. Yetişip tutsak ettiler. Sultanların, beğlerin, halifelerin türesi Musa Çelebi'nin de başına geldi.

Bu sırada Karamanoğlu, Osman ülkesine göz dikip Bursa üzerine gelip çadır kurdu. *Şehname*'de söylendiği gibi:

beyit
Bulunmazsa ormanda arslan eğer
Çakallar o ormanda erlik eder.

31 gün kuşattı. 32'nci gün Sultan Mehmed'in kazandığı haberi erişince hemen Bursa şehrini oda vurup mescitleri, medreseleri, hankâhları, zaviyeleri ve bütün darülhayırları yaktı. Umudsuz olup gitti. Osman Eli ahalisi ardına düştüler. Karaman çerisinden birçoğunu öldürüp çadır, at, katır, deve ve özge nesnelerin aldılar.

Tanrının Esirgenliği ve Hoşnudluğu Üzerlerine Olsun, Yıldırım Bayazıd Hünkâr Oğlu Sultan Mehmed'in Osmanlı Tahtına Oturması

Göçüm tarihinin 815'inci yıl, 6'ncı ay, 2'nci gününde (= 9 eylül 1412) islâmlığın ve Müslümanların sultanı Osmanlı tahtına yerleşti. Ata ve dede türesini asla değiştirmeyip hatta birkaç kat etti. Karganmış kâfirlerin hepsi vergi vermeğe baş eğip kulluk gösterdiler. Çeriden yana boş değildiler.

Onun çağında, Aydın Elinde deniz kıyısında Kara Burun adlı bir yer vardı, orada bir ibâhacı kişi ortaya çıktı. Kendine sofu adını verdi. O sofunun başına da, Nûşirevan'ın atası çağında Horasan Elinde çıkan zındık[24] gibi çok kimseler toplandı. Muhammet şeriatına aykırı işleri açığa çıktı. (Sultan Mehmed) Bayazıd Paşa'yı çeri ile onların üzerine gönderdi. Sofular da ileri varıp savaştılar. Muhammet tarafı kazanıp zafer buldular. Sofuları kırdılar. Derler ki: "Yoktur tapacak, Çalaptır ancak" diyen, ama "Muhammet Tanrı elçisidir" demiyen, kendi şeyhlerini yalavaç sayan 4000'den artık sofu öldürdüler. "Muhammet Tanrı elçisidir" diyeni öldürmeyip koyuverdiler. O Eli de aykırı yol gidenlerin aykırı işlerinden arı kıldılar. Bayazıd Paşa yine sultanın yüce eşiğine erişti.

İslâm sultanı karganmış kâfirlerle andlaşıp Anadolu'ya geçti. Karaman'a doğruldu. Karamanoğlu Mehmed barış diledi. Dedelerinden atalarındanberi islâmlara içten yağılık gütmemişlerdi. Karamanlıların suçlarını bağışlayıp geri döndüler. Az bir çağ böylece geçti. Karamanoğlu Mehmed yine yağı olup Sultan Mehmed'in ülkesine zarar eriştirdi. Sultan da kıyıcının kötülüğünü savmak için yine Karaman'a doğruldu. Ordular birbirine erişip savaşa başladılar. Karaman çerisi yenilip Karamanlı Mehmed, Mustafa adlı oğlu ile tutsak oldu. Her ikisini Sultan Mehmed'in önüne getirdiler. Sultan, görünce karşılayıp, gönüllerini aldı. Her ikisine ağır kaftanlar giydirip ülkelerini yine kendilerine bağışladı. Bursa başkentine gelip,

---

[24] Şükrullah'ın burada anlatmak istediği şahıs Mezdek'tir. Mezdek, 488-531 yılları arasında hüküm süren ve Sâsânî padişahlarının yirmincisi olan Birinci Kubâd (Kavad) zamanında ortaya çıkıp komünizme benziyen bir din neşretmiş, hatta Kubâd'ı da kendi dinine alabilmişti. Kubâd sayesinde bu din İran'da epeyce yayılmıştı. Kubâd ölüp yerine Nûşirevan geçince Mezdeği öldürtmüş ve dinini yasak etmişti.

ataları dedeleri gibi darülhayır yapılmasını buyurdu. Yaptılar. Hem cami, hem hankâh, hem de yoksullar evidir. Daha güzeli ve daha tatlısı olmıyan türlü yemekleri büyüğe küçüğe eriştirirlerdi. Darülhayırın karşısında medrese buyurdu, yaptılar. Din bilgilerinden ve gayrı bilgilerden* hiçbiri yoktur ki öğrenciler ol medresede öğrenmesinler. Müderris, muid, öğrenci ve daha başka hizmetçiler için yetecek kadar (akça) tayin buyurdu. İki darülhayırın arasında bir kubbe yapılmasını buyurdu: Kendileri dinlenmek için 30 tecvidci hafiz tayin buyurdu ki her gün 30 cüz Tanrı sözünü güzel ses ile okuyup sevabını ata dedeleri ruhuna ve başka Müslümanlar ruhuna armağan göndereler. Hafızların akçaları da her gün ulaştırıla.

Ahret işlerini hazırlayınca yine savaşa niyet etti ki Rumeli'ye geçe, nerede inatçı kâfir varsa önce imana çağıra, razı olurlarsa iyi**, razı olmazlarsa şer'î haraç istiye, baş eğmezlerse kırış ve savaşa gire. İslâm çerisi işitip yürekten toplandılar. Ansızın Rûm'da yani Amasya, Tokat ve yörelerinde karışıklıklar, kargaşalıklar oldu. Boy beğleri*** birbirine girdi. Şöyle ki: Karakoyunlu Kara Yusuf Azerbaycan'dan Ermeni ülkesine gelip Erzincan'ı aldı. Pir Ömer'i tayin edip geri göndü. Pir Ömer Kara Hisarı almak istedi. Kale yanında çadır dikip kuşatmakla uğraştı. Kara Hisar beği Melik Ahmed oğlu Hasan Beğ yardım dilemek üzere sultanın tapusuna geldi. Alp Arslan oğlu öteki Hasan Beğ, Cüneyd Beği öldürüp Çanit'i**** aldı. İsfendiyar Beğ, Samısun ve Bafra'yı alıp oğlu Hızır Beğe verdi. Anadolu çevrelerinde buncalayın kargaşalıklar olup kıyıcılar ahaliyi incitmeğe başlayınca onların kötülükleri-

---

* Seif neşri: İlâhî bilgilerden.

** Bu fazla kısım yalnız Seif neşrinde olup öteki nüshalarda yoktur.

*** Hafid Efendi: Beğler; diğer Türkçe nüshalar: Beğler ve boylar.

**** Seif neşri: Caniği.

ni savmak için İslâm sultanı Anadolu'ya doğruldu. Yapılan kıyıcılıkların ve aşırılıkların kimini iyilik, kimini sertlikle ahaliden ırak kılıp Samısun, Bafra, Kânkırı ve Bolu*yu İsfendiyar Beğden aldı. Ondan sonra İsfendiyar barış diledi. Kendi elinde bulunan bakır küresinin bakırından bir bölümünü isteği ile verdi. Barış yaptılar. Ilgaz Dağını sınır kestiler. İslâm sultanı dönüp başkentine erişti. Bilginlerin, şeyhlerin, yoksulların, ahalinin, çerinin gönüllerini yine hoş etti.

Bursa başkentinden yine savaş niyeti ile Rumeli'ye gitti. Dinsiz, kötü düşünceli Eflağa yöneldi. O yörede üç kale yardı ki karganmış kâfirlerin yüzünden yıkılmıştı. Üçünü de yaptırdı. Birinin adı Sakçı, ikincinin adı Yeni Sala, üçüncünün Yörkövi idi. Oradan Üngürüs'e yönelip Savarin kalesini aldı. Tanrı onları aşağılatsın, karganmış kâfirler İslamların ululuk ve yüceliğini görüp bilince barış dilediler. Haraç vermeği boyunlarına aldılar. Kendilerini sultanın yüce eşiği kulları sırasında saydılar. 30** kâfir beği oğlunu yarağı yasağı uşağı ile hizmete gönderdiler. Kendi üzerlerine gerek saydılar ki kaçan savaş olup buyruk verseler bu 30*** beğ oğlundan özge sultan nice dilerse çeri göndereler ve onun üzerine and ettiler ki: İslâm sultanının sağlığınca karganmış kâfirlerden Sultan Mehmed'e ve kişilerine hiçbir türlü hıyanet ye karşı gelme olmıya. Barış kıldılar. İslâm sultanı esenlikle, ulca ile geri dönüp Edirne başkentine geldi.

Pek az bir çağ geçti. 824 yılının 5'inci ayının 23'üncü günü (= 26 mayıs 1421) sayrı oldu. Oğullarının en büyüğü Murad Çelebi'yi veliahd edip öldü. Beş oğlu vardı:

---

* Yalnız Seif neşrinde doğru olarak: Bolu. Öteki bütün nüshalarda yanlış olarak: Borlu.

** Revan, Üniversite, Seif neşri: 3.

*** Üniversite, Seif neşri: 3.

Murad Çelebi, Mustafa Çelebi, Ahmed Çelebi, Yusuf Çelebi ve Mahmud Çelebi. Kamusunun anaları Kırnaktır. Ahmed Çelebi atasının sağlığında öldü. Murad Çelebi atasının yerine oturdu. Mustafa Çelebi atasının vasiyetini kabul etmeyip geri çekti. Tahtı almak istedi, öldürüldü. Yusuf Çelebi ile Mahmud Çelebi yumrucaktan Bursa'da öldüler. Osmanoğullarından Bayazıd Han oğlu Sultan Mehmed 7 yıl, 11 ay ve birkaç gün (milâdî: 7 yıl, 8 ay, 20 gün) gaziler tahtında oturmuştu.

Tanrı Yattıkları Yeri Aydın Etsin, Gaziler ve Din Uğruna Savaşanlar Sultanı, İyi ve Güzel İşler Issı, Bilginler Yetiştiricisi*, Kimsesizler Sığınağı Sultan Bayazıd Oğlu Sultan Mehmed Oğlu Sultan Murad'ın (Tahta) Oturması

Sultan Mehmed Uçmağa varınca sultanlık tahtı Sultan Murad ile ün ve kut buldu. Mutluluk, kutluluk, yücelik ve iyilik onun görünmez gücü ile başlarını en yüce yere erdirdiler. O İslâm padişahı beğden, budundan kime yardım gözü ile baksa onu bütün acun kutlayıp beğenirdi. Kime kahır bakışı ile göz ucuyla baksa dört bucaktan kovulup yok olurdu.

Hemen o dahi Bursa'da bir yoksullar evi yapılmasını buyurdu. Hemen yapıp gelip gidene yemek ulaştırır oldular. Bitince 30 hafız ve 14 tehlilci tayin buyurdu ki her gün Tanrının yüce sözünü baştan sonadek okuyup 70.000 tehlil getireler ve sevabını iki acun ağasının, bütün yalavaçların, ülkeler alanın ata dedelerinin ve kamu iman sahiplerinin ve Müslümanların ruhuna armağan göndereler. Darülhayırın batı yanında bir medrese yapılmasını buyurdu ki dört mezhebin bilgi öğrencileri ol medresede faydalansınlar. Bu iki ahret evinin ortasında

---

* Seif neşri: İdisi.

bir kubbe vardır ki kutlu vücudu ile ün bulmuştur. Gece gündüz bir saat, hatta bir dakika o kubbede Kur'an okunmaksızın geçmez.

Edirne'de bir darülhadis, bir yoksullar evi ve cami yaptırmışlardır. Her birine 30 hafız ve 14 tehlilci tayin buyurmuştur. Yukarıda geçen şartlarla burada otururlar. 40 kişi tayin etti ki her biri her gün, kendi için en'am suresi okuyalar. Bunlardan başka iki kişi tayin etti ki her gün bunlardan biri, Tanrı elçisi Muhammed'in ruhuna bin salavat göndere ve biri her gün bin yol "Birdir Allah andan artık Tanrı yok" sözünü okuyup sevabını erkek, kadın müminlerin ruhuna armağan göndere. Ergene'de de başka bir darülhayır yapılmasını buyurdu ki gidip gelene yemek eriştireler. Ergene suyu üzerinde 174 kemerli bir taş köprü de yaptırmışlardır.

Beş savaş yaptı. Birincisi: Seleniği aldı. İkincisi: İzledi Derbendi savaşı. Üçüncüsü: Varna savaşı. Dördüncüsü: Germe savaşı. Beşincisi: Küs Ova savaşı.

Bu dindar padişahın çağında Rûm ülkesi kaygı ve tasadan, kötü işlerden, dâr düşünceden, eğlenceden arı olup korkusuzluk ve doğruluk ile süslü, bolluk ve ucuzluk ile bezeli idi. Dinin ve dindarların değerini, erdemlilerin hakkını tanırdı. Acun ülkelerinin durumunu iyi bilen araştırıcılar, görgülü; gün görmüş kimseler bir ağızdan: "Sultan Murad çağındaki Rûm gibi, ehl-i sünnet ve cemâat mezhebi ile süslü, doğruluk ve adaletle bezeli, bir El ve ülke ne görülmüş, ne de işitilmiştir." diyorlardı.

İslâmlar, onun ülkeler beziyen kutlu çadırının gölgesinde rahatlık ve korkusuzluk buldular. Bu dindar padişahın uğurlu çağında yapılan hayrat; savaşlar; kâfir Ellerinin alınması; dinsizlerden kalelerin ele geçirilmesi; medreselerin, mescitlerin, hankâhların, camilerin, minberlerin, taştan köprülerin, kervansarayların ve başka hayır yerlerinin yapılması; bilginlerin uluğlanıp yetiştiril-

mesi; zâhidlerin ve Tanrıya tapıcıların yüceltilmesi; ahalinin ve güçsüzlerin esirgenip acınması; Tanrıya türlü yakınlıklar gösterilmesi hiçbir çağda görülmemiştir. Bu, şundan da pek açık olarak bellidir ki bütün Arap ve Acem Elinde, Türkistan'da, Fergana, Maveraünnehir, Harzem, Horasan, Gur, Gürcistan[25], Hindistan, Kürdistan, Kâbil, Zabil*, Sistan, Kirman, Fars, İki İrak, Diyarıbekir, Ermenistan, Şam, Mısır ve Anadolu kıyılarında ve daha başka yerlerde kendilerinin ve kullarının güzel işleri görünüp durmaktadır. Müslümanların dilleri o gaziler sultanının alkışındadır. Adı büyük olsun ulu Tanrı o âdil şahın adalet, insaf, iyi görme, acıma, sevme, iyilik ve esirgemesini yükselmeğe yol, yakınlaşmağa sebep kılsın. Acunun bitimine değin doğruluk ve dini tutuculuk onun soyunun kutlu hanedanında kalsın. Tanrının yardımı, zafer, ululuk, yücelik, topluluk, dini koruyuculuk, adaleti yayıcılık, bilgi bayrağını açıcılık, kulları doğru yola çağırış, İslamların hakkına saygı gösteriş onun soyundan ve ülkesinden özgede olmasın ve günden güne çoğalıp artsın.

Sultanlık tahtı, bu gaziler sultanının kutlu varlığı ile 30 yıl, 6 ay ve 7 gün (milâdî olarak: 29 yıl, 8 ay) ün buldu. Sekizinci günde ki 855 yılı muharremin- ilk günüydü ve çarşambaydı (3 şubat 1451) "Tanrına dön" sesi kulağına erişti. 360.000* melekler acunundan geçerek insan kalıbına erişmiş olan yüce ruhu göz yumup açıncayadek geçen kısacık anda o eşsiz saraya yol bulup doğrudan doğruya mengü birliğin güzelliğini gördü ve Tanrıdan

---

[25] Gürcistan Herat, Kabil ve Belh yörelerini içine alan dağlık ülkenin eski adıdır.

* Ayasofya, Bayazıd: Babil.

* Bütün nüshalarda 360.000 olduğu halde esas Nuruosmaniye nüshasında: 308.000.

uzaklık düşkünlüğünü Tanrıya yakınlık kutluluğuna çevirdi. Ahret acunundaki sevgililere kavuşmayı yer yüzü dostlarının yanında olmaktan üstün tutup acunlar idisinin yakınına ulaştı:

Beyit
Tanrının "gel!" buyruğu tatlılıkla erince
Ona doğru can kuşu nice uçmasın, nice?

Beş oğlu olmuştu: Ahmed, Ali, Mehmed, Hasan ve Orhan. Ahmed Amasya'da öldü. Amasya'da dedesi Yıldırım Bayazıd oğlu Sultan Mehmed'in çocukları türbesine gömdüler. Sultan Alâaddin** de Amasya'da öldü. Bursa'ya getirdiler. Sultan Murad'ın ayağı ucunda gömülüdür. Hasan ile Orhan'ın ikisi de Edirne'de öldüler. Orada Tunca ırmağı kıyısında gömülüdürler. Amma:

Tanrı gücünü yüceltip ününü dinde ve acunda iyi etsin, çerisini ve yardımcılarını kutlu kılıp delillerini berk etsin, o Tanrı adının gölgesi, manevî sıfatların uğrağı, Tanrı erenlerinin yardımcısı, Tanrı yağılarının yoyucusu, islâmlığın ve Müslümanların güneşi, yer yüzünde Tanrının gölgesi, suyun ve toprağın seçkini, sultan oğlu sultan, Osman ocağının övüncü Sultan Mehmed Han, 835 yılında, recep ayının 27'nci cumartesi gecesinde (=28 mart 1432) tan atarken Edirne başkentinde doğdu. 855 yılı muharreminin ilk gününde (= 3 şubat 1451) Osmanlı sultanlığı tahtına ün verdi. 19 yaşında, 5 aylık ve 3 günlük (milâdî yıl hesabına göre: 18 yıl, 10 ay ve 2 günlük) idi. Tanrı ülkesini mengü kılsın. Yüceliğini berkitsin. Yakınlarına yardım edip yağılarını yok etsin. O gün, hatta o saat Osmanlı ülkesine, umulur ki bütün İslâm Ellerine yardım gösterip onların yüceliğini ve saldırışını

** Türkçe nüshalardan Üniversite, Fatih, Esad Efendi, Revan: *Sultan Ali;* Veliyeddin Efendi: *Ali Çelebi;* Hafid Efendi: *Şehzade Ali.*

artık etti. Şeriften, seyidden, bilginden, şeyhten kim ki acun dileği ile ülkeler açıp Eller alan bu padişahın eşiğine yüz çevirdiyse eli boş kalmazdı. Hele uluğ vezir, yer yüzünde vezirlerin sultanı, güçsüzlerle yoksulların sığınağı, acunda bilginlerin barınağı, suyun ve toprağın seçkini, devletin, acunun ve dinin dolun ayı, hanların ve kağanların dayanağı, dileklerine ermiş Mahmud Paşa ki:

Beyit

Yaşadığı yılların sayısı olsa da az
Yüz bin kocamış vezir onunla denk olamaz.

Tanrı ululuğunu büyütüp gücünü arttırsın. Berhiyâ oğlu Âsaf[26] ve Bermekoğullarının sırtından dirilik kaftanı çıkmayıp bu kutlu kişinin yücelik çağına erişselerdi ve onun güzel huyunu, becerikliliğini, cömertliğini, yetiştiriciliğini görselerdi bütünlemesine şaşıp kalırlardı. Şundan dolayı ki güçsüzler, yoksullar ve bunlu öksüzler; kaçan onun yüce kapısına yarsalar, tek ve eşsiz olan onun iyiliğine sığınsalar elbette dileklerine erip geri dönerler. Tanrım! Muhammet ve soyu sopu hakkı için onun ululuğunu mengü kılıp yüceliğini berk et!

YAKARIŞ:

Vergiler bağışlayıp canlıları doyuran, tanları yarıp karaltıları yaradanın katından dilenç ki: Bu yoksul ve boş isteklerle eğlencelerin ardında ömür tüketmiş kuluna yardımını eş etsin de acun tutan bu padişahın, gönlün beğendiği bu kağanın, Tanrının gölgesi ve Osman ocağı-

---

[26] Berhiyâ oğlu Âsaf, an'aneye göre, Süleyman Yalavacın veziri olup iyi tedbiri ile ad bırakmıştır.

nın ulu oğlu Sultan Mehmed Hanın, Tanrı ülkesini mengü kılsın, tarihini öteki ciltte kalemin ucundan ak kâğıda kandıra kandıra akıtsın. Çünkü bu denlü bir padişahı başkalarının ardından anmak edepsizliğin aşırılığından ve bilgisizliğin son ucundandır. Kimine "melik", kimine "key", kimine "aşganiyan", kimine "halife" denen eski hanların bir takımında adalet vardı ama iman giyiminden yoksundular. Bir takımı da Müslümandı ama adaleti unutmuşlardı. Ama yağı sıyan, dost okşıyan bu padişah inanç kaftanı ile süslü ve adalet bezeği ile bezelidir. Onun dilediğini diliyen bu yalansız güçsüz, bu denlü bir padişahı onların sırasına dizmeği yakıştırmaz. Bu gönülden duacının yaşı 70'i geçip (bundan sonraki) diriliğinin ölümden ayrılığı olmadığını bilmişse de, madem ki 22 yaşından bu çağa gelinceyedek, ki 51 yıldır Osman oğullarına dua etmek ve onların dileğini dilemekle ömür geçirmiştir, geri kalan ömrünü de yine onların duası ile geçirmeği gerekli gördü. Bundan dolayı esirgiyen Tanrının yardımına uğrıyan, acunlular kağanı, Murad Han oğlu Sultan Mehmed Han'ın tarihini yazmağa uğraştı. Şu umudla ki: Bu duacı yoksulun ölümünden sonra birbiri ardınca başkaları da yazalar ve bu bilgisi azın yazdıklarında yanlışlık ve bozukluk ortaya çıkarsa bağışlayıp nice düzeltmek kabilse o denlü düzeltmeğe çalışalar. Doğruyu en iyi bilen Tanrıdır.

---ooOoo---

Şükrullaha Göre Osmanlı Tarihinin Kronolojisi

617	1221	Çingiz'in çıkışı.
619	1299	Osman Beğin Bileciği alması.
710	1310 -1311 (Pazartesi)	Osman Beğin ölümü.
751	1350	Orhan Beğin ölümü.
790	1388	Murad Beğin ölümü.
805 (27 zilhicce)	1403 (18 temmuz)	Yıldırım'ın ölümü.
813 (13 muharrem)	1410 (18 mayıs)	Süleyman'ın ölümü.
816 (2 cemaziyelâhır)	1412 (9 eylül)	Çelebi Mehmed'in tahta geçişi.
824 (23 cemaziyelevvel)	1421 (26 mayıs)	Çelebi Mehmed'in ölümü.
835 (27, recep, cumartesi)	1432 (28 mart)	Fatih'in doğumu.
855 (1 muharrem, çarşamba)	1451 (3 şubat)	İkinci Murad'ın ölümü. Fatih'in tahta geçişi.

Şükrullahın Hayatının Kronolojisi

790 (1388) ..... Doğdu.

812 (1409) ..... Osmanoğulları hizmetine girdi.

840 (1437) ..... İkinci Murad'ın elçisi olarak Karaman Beği İbrahim Beğe gitti.

852 (1449) ..... İkinci Murad'ın elçisi olarak Karakoyunlular Beği Cihanşah'a gitti.

855-861 (1451 - 1456) arası ..... Enîsü'l-'Arifîn'i yazdı.

855-861 (1451 - 1456) ..... Kasîde-i İmâlî şerhini yazdı.

Muharrem 861 (aralık 1456) ..... Behcetü't-Tevârîh'i yazmağa başladı.

861 sonu (1457) ..... Edirne'de, Fatih'in oğulları Bayazıd ve Mustafa'nın sünnet düğününde bulundu.

863 (1459) ..... Behcetü't-Tevârîh'i bitirdi.

864 (1460) ..... Menhecü'r-Reşâd'ı yazdı.

Muharrem 868 (ekim 1463) ..... Câmi'ü'd-Da'avât'ı yazmağa başladı.

Cemaziyelevvel 868 (1464 başı) ..... Câmi'ü'd-Da'avât'ı bitirdi.

Şükrullahın Eserleri

1 — Musikî risaleleri (İsa Çelebi (?) ve İkinci Murad zamanında)
2 — Enîsü'l-'Ârifîn (1451 - 1456 arasında)
3 — Kasîde-i İmâlî şerhi (1451 - 1456 arasında): Kelâm kitabı.
4 — Behcetü't-Tevârîh (aralık 1456 - 1459): Umumî tarih.
5 — Menhecü'r-Reşâd (1460): Din kitabı.
6 — Câmi'ü'd-Da'avât (ekim 1463 - ocak 1464): Dua kitabı.

Şükrullaha Göre Osmanlıların Şeçeresi

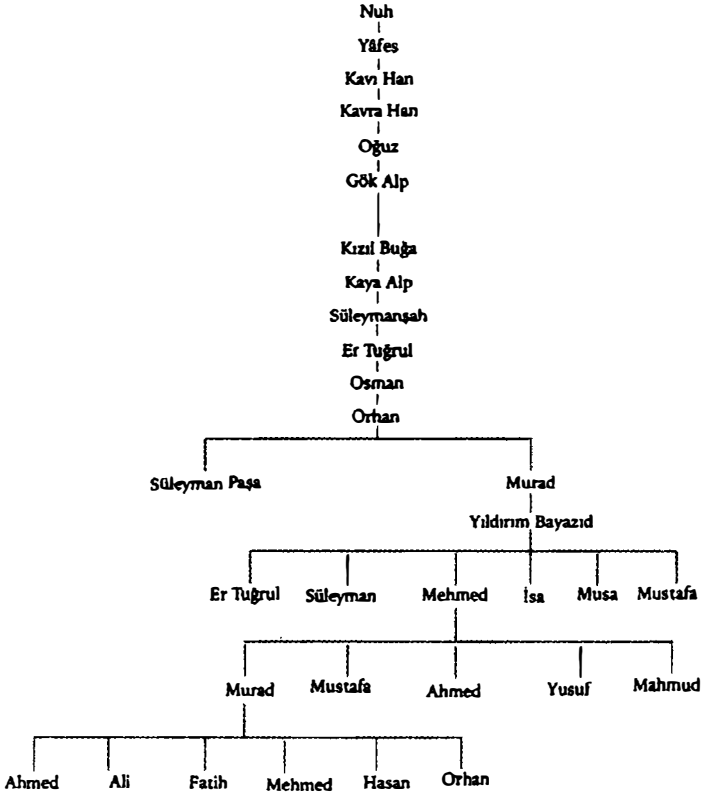

İSİMLER CETVELİ

Acem Eli, 229
Âdem (Yalavaç) 198
Ahmed (II. Murad'ın oğlu) 230
Ahmed Çelebi (I. Mehmed'in oğlu) 227
Ak Şehir 215
Alâaddin (Selçük padişahı) 204, 205, 206, 230
Ali – Alâeddin (II. Murad'ın oğlu) 230
Alp Arslan 200, 225
Amasya 214, 222, 225, 230
Anadolu 204, 209, 212, 216, 218, 222, 224, 225, 229
Antalya 215
Arap (Eli) 229
Arnavut 213
Ay Alp 204
Aydın 208, 214, 224, 227
Azerbaycan 225

Babil 229
Bafra 225
Bağdad 203, 215
I. Bayazıd Beğ = Bayazıd Han = Yıldırım 206, 213, 214, 215, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 227, 229, 230, 233
Beğ Şehri (=Beyşehir) 215
Belh 203, 229
Berhiyâ oğlu Âsaf 231
Bermekoğulları 231
Bilecik 206
Bolu 222, 226
Bulayır 209, 210
Bulgar 213
Bursa 195, 206, 207, 212, 213, 214, 215, 216, 218, 222, 223, 224, 226, 227, 230

Cağad, 222
Calayırlı Sultan Ahmed, 215
Canık (=Canik) 214
Canit (=Canik) 214, 225
Cevne 219, 220, 221
Cihanşah 203, 233
Cüneyd Beğ 225
Çağa 222
Çağad 222
Çandarlı Halil 211
Çeh 213
Çingiz Han 203

Çubuk Ovası 218
Deniz Alp 204
Divitdar 217, 218
Diyarıbekir 229

Ebû 'Abdullah Muhammed İbn-i İsma'îl-i Buhârî 196
Ebû Hüreyre 196
Ebu'l-Hüseyin İbn-i Haccâc İbn-i Müslim ül-Quşeyrî 196
Edirne 216, 222, 226, 228, 230, 233
Eflak 213
Engüriye = Engüri (=Ankara) 212
Ergene 228
Ergene Suyu 228
Ermenistan 229
Ermeni ülkesi 225
Er Tuğrul 203, 204, 205
Er Tuğrul (Yıldırım oğlu) 218
Erzincan 215, 218, 225

Fars, 229
Fergana, 229
Firenk, 213

Gerede, 222
Germe, 228
Germiyan, 215
Gök Alp, 203, 204
Gur, 229
Gün Alp, 204
Gürcistan, 229

Hârun Reşid, 201
Harzem, 229
Hasan (II. Muradın oğlu) 225
Hâşim 196
Hatay 198
Hâtem 221
Hıristos 211
Hırvat 213
Hızır Beğ (İsfendiyaroğlu) 225
Hindistan 219, 220, 229
Horasan 224, 229
Hüleğü 203
Hüseyin 218

Ilgaz Dağı 226
Irak 215
İbn-i Cevzî 198
İbn-i Hallikân 198
İbrahim Tamgaç Han 198
İki İrak 229
İksamilye 209
İne Göl 206
İpsala 210
İsa Çelebi 218, 234
İsa Yalavaç 211
İsfendiyar Beğ 222, 225
İstanbul 208
İzledi Derbendi 228
İznik 206, 207

Kâbil 229
Kadı Beyzâvî 198
Kânkırı (=Çankırı) 226
Kara Burun 224
Kara Devletşah 222
Kara Han 203
Kara Hisar 215
Kara Hisar (doğuda) 225
Karaca Dağ 204
Karaca Hisar 205
Karakoyunlu beği olan Kara Mehmed oğlu Kara Yusuf 215, 225

Karaman 212, 214, 223, 224, 233
Karamaneli 212
Karamanlılar 212
Karamanoğlu Mehmed, 223, 224
Kastamoniyye (=Kastamonu) 214
Kavı Han 203
Kaya Alp 203, 204
Kemer 208, 209
Kenâne 196
Kevaşî 199
Kızıl Buğa 203, 204
Kirman 229
Konya 204, 214
Köprü Hisar 206
Kûfeliler 218
Kureyş 196
Kürdistan 229
Küs Ova (=Kosova) 228
Kütahya 205

Lârende 214
Laz (=Sırp) 207, 212, 213, 223

Mahmud Çelebi (I. Mehmed'in oğlu) 227
Mahmud Gazan Han 200
Mahmud Paşa 201, 231
Malatya 217
Mansûrî 199
Maveraünnehir 229
I. Mehmed 195, 218, 222, 223, 224, 226, 227, 230, 232
II. Mehmed 230, 232
Melik Ahmed oğlu Hasan Beğ, 225
Melikşah 200
Menteşe 215
Mevlânâ Hasan İbn-i 'Alî İbn-i Hammâd 198
Mevlânâ İsmail 204
Mevlânâ Mecdeddîn Mehmed Adnan 198
Mevlânâ Şemseddîn-i Hirevî 198
Mığalkarya = Mıkalkarya (=Malkara) 209
Mısır 215, 217, 229
Moğol 204
Muhammet 194, 198, 199, 208, 221, 224, 231
I. Murad 227, 228, 230
II. Murad 195, 203, 212
Murad Çelebi 226
Musa Çelebi 218, 222
Mustafa (Karamanoğlu) 224
Mustafa Çelebi (I. Mehmed'in oğlu) 227

Nerîman 207
Nigübolı (=Niğebolu) 216
Nuh, 203
Nûşirevan, 219, 224

Od Gönlek 209, 210
Oğuz 203, 204
On Muştulular 198
Orhan Beğ 206, 207, 208
Orhan (II. Murad'ın oğlu) 211
Osman Beğ = Osman Gazi 203, 205, 206
Osmancık 214
Osman eli 223
Osman ocağı 230
Osman oğulları 221
Osman ülkesi 223
Osmaneli 216

Osmanlı 203, 216, 222, 223, 230, 233
Ömer (Halife) 198, 219
Pir Ömer 225
Rey 203
Rum 206
Rûm (= Anadolu) 217, 225, 228
Rumeli 209, 212, 213, 217, 222, 225, 226
Rumlular 218
Sahbân 201
Sakçı 226
Sa'lebî 199
Sâm 207
Samısun (=Samsun) 214, 225
Saruhan 214
Savarin 226
Selçuk 203, 204
Selçüklü 204
Selçüklüler 205
Selenik (=Selânik) 228
Semerkand 203, 204
Seydi Kavağı 210
Seydi Şehri 215
Sırf (=Sırp) 213
Sinan Paşa (Mevlânâ Sinan) 207
Sistan 229
Sivas 214
Söğüt 205, 206
Sultan Öyüğü, 212
Süleyman Beğ 218, 219
Süleyman Paşa 208, 210, 217
Süleyman Yalavaç 212
Süleymanşah 203, 204
Şam 215, 217, 229
Şehâbeddin Ahmed (Şükrullahın babası) 195
Şeyh Ca'fer Muhammed-i Taberî 198
Şeyh Ramazan 214
Şeyh Şehâbeddîn 199
Şükrullah 193, 195, 201, 204, 209, 219, 224
Taharten 215, 218
Tatar 205, 212, 218
Teke 215
Tekür Dağı (=Tekirdağ) 210
Temür (Aksak) 203, 215, 218
Tokat 214, 225
Tulı 203
Tuna 216
Tunca 230
Türkistan 203, 229
Türkmen 212

Ulubad 207
Üngürüs (=Macar) 207, 212, 213, 216, 226
Varna 228
Varsak 212
Vâsilet ibnü'l-Esqa 196
Vize 210
Yâfes 203
Yeni Sala 226
Yeni Şehir 206
Yer Alp 204
Yezidliler 218
Yıldız Alp 204
Yörkövi 226
Yusuf Çelebi (I. Mehmed'in oğlu) 227
Zabil 229
Zeyneddin Zeki (Şükrullahın dedesi) 195

Bu cetvel, Şükrullah tarihinin metnine ait olan 47-67 nci sayfalarda geçen kitap adlarını göstermektedir.

İncil, 194
Kitâbu Usûli'l-Eqâlîm, 198
Kitâbü'l-Memâlik, 198
Kitâbü'l-Mesâlik, 199
Kur'an, 194, 199, 213, 228
Siyerü'l-Mülûk, 199
Şehname, 223
Tefsîr-i Keşf-i Beyân, 199
Tefsîru Qurreti'l-'Uyûn, 199
'Uyunü't-Tefâsîr, 199
Zübdetü'l-Usûl, 199